

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ben

kendim büyüdüm demiyorum ■

ADANA'DA (MEVSİMLİK GEZİCİ) TARIM İŞÇİLERİNİN
ÇOCUKLARININ YAŞAM KOŞULLARININ
ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ PERSPEKTİFİNDEN
İYİLEŞTİRİLMESİ PROJESİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Pınar Uyan Semerci - Emre Erdoğan

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ben kendim büyüdüm demiyorum ■

ADANA'DA (MEVSİMLİK GEZİCİ) TARIM İŞÇİLERİNİN
ÇOCUKLARININ YAŞAM KOŞULLARININ
ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ PERSPEKTİFİNDEN
İYİLEŞTİRİLMESİ PROJESİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Pınar Uyan Semerci - Emre Erdoğan

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

BU RAPOR, BERNARD VAN LEER VAKFI DESTEĞİ VE ÇUKUROVA KALKINMA AJANSI İŞBİRLİĞİYLE 1 ŞUBAT 2016 - 31 OCAK 2017 DÖNEMİNDE YÜRÜTÜLEN “ADANA’DA MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞÇİLERİNİN ÇOCUKLARININ YAŞAM KOŞULLARININ ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ PERSPEKTİFİNDEN İYİLEŞTİRİLMESİ” PROJESİ KAPSAMINDA HAZIRLANMIŞTIR. RAPORDA YER ALAN GÖRÜŞ VE ÖNERİLER, BERNARD VAN LEER VAKFI VEYA ÇUKUROVA KALKINMA AJANSI’NIN RESMİ GÖRÜŞÜ OLARAK YANSITILAMAZ.

İstanbul Bilgi Üniversitesi
GÖÇ ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ - GÖÇ ÇALIŞMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
SANTRALİSTANBUL KAMPÜSÜ, ESKİ SİLAHTARAĞA ELEKTRİK SANTRALİ, KAZIM KARABEKİR CAD. NO. 2/13, 34060 EYÜP, İSTANBUL
TEL. +90 212 311 52 11 • E-posta: rc.mig@bilgi.edu.tr • URL: <http://goc.bilgi.edu.tr>

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

BEN KENDİM BÜYÜDÜM DEMİYORUM

ADANA’DA (MEVSİMLİK GEZİCİ) TARIM İŞÇİLERİNİN ÇOCUKLARININ YAŞAM KOŞULLARININ ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ PERSPEKTİFİNDEN İYİLEŞTİRİLMESİ PROJESİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI

HAZIRLAYANLAR PINAR UYAN SEMERCİ, EMRE ERDOĞAN
ARAŞTIRMA EKİBİ VEYSİ T. KONDU (PROJE KOORDİNATÖRÜ)
GARİP HANAY (PROJE ASİSTANI)
ZÜBEYDE EKMEKÇİ (PROJE ASİSTANI)
GİZEM KÜLEKÇİOĞLU (MERKEZ ASİSTANI)

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 585
ARAŞTIRMA 8

KAPAK FOTOĞRAFI KADIKÖY, ADANA, VEYSİ T. KONDU, TEMMUZ 2016

ISBN: 978-605-399-477-0

1. BASKI İSTANBUL, ŞUBAT 2017

© BİLGİ İLETİŞİM GRUBU YAYINCILIK MÜZİK YAPIM VE HABER AJANSI LTD. ŞTİ.
YAZIŞMA ADRESİ: İNÖNÜ CADDESİ, NO: 43/A KUŞTEPE ŞİŞLİ 34387 İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 – 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA NO: 11237

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

KİTAP VE KAPAK TASARIMI KADİR ABBAS

DİZGİ VE UYGULAMA MARATON DİZGİEVİ • www.dizgievi.com

DÜZELTİ REMZİ ABBAS

BASKI VE CİLT MEGA BASIM YAYIN SAN. VE TİC. A.Ş.

CİHANGİR MAH. GÜVERCİN CAD. NO: 3/1 BAHA İŞ MERKEZİ, A BLOK KAT 2 AVCILAR İSTANBUL
TELEFON: 0212 412 17 00 / FAKS: 0212 422 11 51 • SERTİFİKA NO: 12026

Istanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
Istanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.

Ben kendim büyüdüm demiyorum: Adana’da (mevsimlik gezici) tarım işçilerinin çocuklarının yaşam koşullarının çocuğun iyi olma hali perspektifinden iyileştirilmesi projesi araştırma sonuçları / hazırlayanlar Pınar Uyan Semerci, Emre Erdoğan.
xii, 180 pages: 9 pict.; 49 charts; 27 cm. – (Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 585. Araştırma; 8.)

Includes bibliographical references (pages [177]-179).

ISBN 978-605-399-477-0

1. Children —Turkey —Social and economic conditions.
 2. Children —Turkey —Social and economic conditions —21st century.
 3. Child welfare —Turkey —Adana.
 4. Well-being.
 5. Child development —Turkey —Adana.
 6. Seasonal labor —Turkey.
 7. Migrant agricultural laborers —Turkey.
 8. Agricultural laborers —Turkey —Adana.
 9. Child labor —Turkey.
 10. Women in agriculture —Turkey.
 11. Qualitative research.
 12. Quantitative research.
- I. Uyan Semerci, Pınar. II. Erdoğan, Emre.
HQ772.A2 B46 2017

ben kendim büyüdüm demiyorum ■

ADANA'DA (MEVSİMLİK GEZİCİ) TARIM İŞÇİLERİNİN ÇOCUKLARININ
YAŞAM KOŞULLARININ ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ PERSPEKTİFİNDEN
İYİLEŞTİRİLMESİ PROJESİ ARAŞTIRMA SONUÇLARI

İçindekiler

TEŞEKKÜR	vii
ÖNSÖZ - Yiğit Aksakoğlu	ix
ÖNSÖZ - Dr. Lutfi Altunsu	xi
Bölüm 1 GİRİŞ	1
Bölüm 2 YÖNTEM	7
Bölüm 3 TEMEL BULGULAR	11
3.1 Hane Yapıları	13
3.2 Köken ve Göç Öyküsü	14
3.3 Mevsimlik Tarım İşçiliği Öyküsü	17
3.3.1. “Ömür Boyu Bir Meşgale”	19
a) ‘Mecburiyet’i Anlamak: Maddi Zorluklar	19
b) Borç: “İnsan yani borçları olduğu zaman yer tutamaz”	21
c) Gelin olmak	22
3.3.2. Çalışma Koşulları	22
a) Elcilerin Rolü:	26
Bölüm 4 ÇOCUĞUN İYİ OLMA HALİ ALANLARI	31
4.1 Maddi Durum: Tüm Bu Emek, Yine de Yoksulluk ve Yoksunluk	33
4.1.1 Sosyal Güvence ve Sosyal Yardımlar	39
4.2 Risk ve Güvenlik (‘Ev ve Çevre’)	40
4.2.1 Çadır ve Çadır Yeri Koşulları	41
a) Elektrik Kullanımı	45
b) İçme Suyu	48
c) Tuvalet-Banyo	48
d) Çevre Kirliliği ve Etkileri	50
4.2.2 Çadır Yerindeki Diğer Güvenlik Riskleri	53
a) Kanallar/Kanaletler	53
b) Kum ve Yağmur	55
c) Yol Kenarı Olması	57
d) Güvenli Ortam Yokluğu	58
4.3 Risk ve Güvenlik (‘Çalışma Durumu’)	60
4.3.1 Tarladaki Zorluklar	69
4.4 Sağlık	72
4.4.1 Sağlık Hizmetlerine Erişim	74
4.4.2 Hamilelik, Doğum ve Lohusalık	82
4.4.3 Çadırdaki Bakım	86

4.5 Eğitim	88
4.5.1 Okulu Terk Etme Nedenleri	94
4.5.2 ‘Okulu seviyorum çünkü...’	97
4.5.3 ‘Okulu sevmiyorum çünkü...’	98
4.6 İlişkiler ve Zaman Kullanımı	100
4.6.1 Köylülerle İlişkiler	100
4.6.2 Boş Zaman Etkinlikleri	101
4.6.3 Aileyle İlişkiler	103
Bölüm 5 SONUÇ YERİNE	105
POLİTİKA ALANLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	109
Sağlık Alanı	111
Gebe ve Yenidoğan Sağlığı- Düşük Oranlarının Yüksekliği	111
Çocukların Aşılarının Tam Olmaması	113
Düzenli Bakım ve Tedavi İhtiyacı Olan Çocukların Durumu	114
Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunları	114
Sosyal Yardım Alanı	115
Eğitim Alanı	116
Eğitim Terk ve Okula Devamsızlık	116
<i>Eğitim Terk</i>	116
<i>Okula Devamsızlık</i>	117
Öğretmen Motivasyonunun Düşüklüğü	120
Okul Öncesi Eğitimin Düşüklüğü	120
Okulun Fiziksel Ortamının İyileştirilmesi	121
Çadır Alanlarına Dair Sorunlar	121
Çadır Alanlarının İyileştirilmesi	121
Çadır Yerlerinde Güvenli Çocuk Oyun Alanları İhtiyacı	122
Konu Hakkında Farkındalığın Düşük Olması	122
EKLER	125
EK-1 Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırması - Ebeveyn -	127
EK-2 Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırması - Çocuklar -	151
EK-3 8-11 Yaş Grubu Çocuklarla Yapılan Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı	163
EK-4 12-15 Yaş Grubu Çocuklarla Yapılan Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı	165
EK-5 16-18 Yaş Grubu Çocuklarla Yapılan Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı	167
EK-6 Annelerle Yapılan Derinlemesine Görüşmeler Soru Akışı	171
EK-7 Annelerle Yapılan Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı	175
Kaynakça	177

Teşekkür

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak Ocak 2016-Ocak 2017 döneminde yürüttüğümüz ‘Adana’da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi’ni destekleyen Bernard van Leer Vakfı’na çok teşekkür etmek isteriz. Başta Vakfın Türkiye Temsilcisi Sn. Yiğit Aksakoğlu olmak üzere BVL Vakfı tüm süreç boyunca maddi desteğinin yanısıra her vesilede çocuğun üstün yararını gözetan tutumu ile yanımızda yer aldı.

Çukurova Kalkınma Ajansı’na da hem araştırmanın sahada sorunsuz gerçekleşmesine katkı sağladığı hem de süreç boyunca düzenlediğimiz çalıştaylara ve ‘Mevsimlik Gezici Tarımda Çocukların Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Konferansı’na evsahipliği yaparak çok değerli katılımcılarla gerçekleştirmelerini sağladığı için teşekkür etmek isteriz. Başta Çukurova Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. Lutfi Altunsu; Sn. Mesut Özcan; Sn. Ertan Zibel ve Sn. Esma Nur Karabıyık olmak üzere Çukurova Kalkınma Ajansı çalışanlarına tüm destekleri için minnettarız.

Çukurova Kalkınma Ajansı ile tanışmamızı sağlayan Sn. Fikret Toksöz’e, bir yıllık süreçte Adana’da ve İstanbul’da düzenlediğimiz çalıştay toplantılarına katılan, değerli fikirlerini bizimle paylaşan kamu, akademi ve sivil toplum temsilcilerine, katılamadığı halde katkı sunan Yrd. Doç. Dr. Yeşim Yasin’e ve 19 Ocak 2017 tarihindeki konferansa katılarak deneyimlerini bizimle paylaşan Ulusal Göçmen ve Mevsimlik Avantajlı Başlangıç Derneği Temsilcisi Sn. Cleofas Rodriguez Jr.’a; Prof. Dr. Zeynep Şimşek’e ve TBMM Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Başkanvekili, 23. ve 24. Dönem Adıyaman Milletvekili Sn. Mehmet Erdoğan’a da teşekkürlerimizi sunarız.

Veysi T. Kondu; Garip Hanay ve Zübeyde Ekmekçi’den oluşan nitel araştırmayı yürüten saha ekibine zor bir sahada büyük bir özveri ile çalıştıkları için teşekkür etmek isteriz. Nicel araştırmanın tüm zorluklara rağmen eksiksiz bir biçimde yapılmasını sağlayan Sn. Güçlü Atılğan ve Dr. Ziya Güveli’ye ve Fraktal saha ekibine de teşekkür ederiz. Göç Merkezi Projeler Yöneticisi Neşe Erdilek her zamanki sağduyusu ve tecrübesiyle, Merkez Asistanımız Gizem Külekçioğlu ise tüm özeni ve çalışkanlığı ile muhasebeden metinlerin son okumasına her aşamada inanılmaz bir emekle bu çalışmayı mümkün kıldı.

Sahada bizlere zamanlarını veren, öykülerini paylaşan, bu rapor aracılığı ile kendi seslerini sizlere aktarmamızı sağlayan başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere tüm katılımcılara minnettarlığımızı sahada atacağımız somut ve kalıcı adımlarla gösterebileceğimizi ummak istiyoruz. Araştırma sahamızdaki çocukların çocuk olabilmesi, hayal kurabilmesi için bu satırların okuyucularını şu ana dek üretilmiş bilgilerden, deneyimlerden de faydalanarak, beraber çalışmaya, düşünmeye ve olumsuz koşulları kalıcı bir biçimde değiştirmeye davet ediyoruz.

PINAR UYAN SEMERCİ & EMRE ERDOĞAN

Önsöz

YİĞİT AKSAKOĞLU

BERNARD VAN LEER VAKFI TÜRKİYE TEMSİLCİSİ

Bernard van Leer Vakfı 1960 yılından beri erken çocukluk dönemine yönelik çalışmalara teknik ve finansal destek sağlıyor. Hollanda merkezli olan Vakıf, Türkiye dahil 8 ülkede çalışmalarına devam ediyor. Vakfın, erken çocukluk diye tanımlanan 0-6 yaş dönemindeki çocuklar ve ebeveynlerine önem vermesinin temel iki sebebi var. Birincisi beyin gelişiminin %85'inin ilk 3 yılda tamamlanması. İkincisi de ilk yıllara yapılan her 1\$'lık yatırıma ilerleyen yıllarda 7-10\$ arası geri dönüş sağlanması. Dolayısıyla eğer çocuklara 0-6 yaş döneminde ulaşamazsak, fiziksel ve zihinsel olarak tam potansiyellerine erişemeyecekleri ve akranlarını asla yakalayamayacaklarını düşünüyoruz. Dezavantajlı aileler söz konusu olduğunda ise erken çocukluk döneminde gerekli olan yatırımları ancak kamu kaynakları ile yapmak gerekiyor, çünkü toplumun geniş bir kesimi bu dönemdeki çocuklar ve ebeveynlerine yönelik hizmetlere erişemiyor. Biz de Vakıf olarak bu döneme ve dezavantajlı gruplara yönelik kamu kaynaklarını harekete geçirmeye öncelik veriyoruz.

2010 yılında desteklediğimiz bir çalışmaya göre Türkiye'deki en yoksul, en dezavantajlı gruplardan biri olarak mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ortaya çıkıyor. Hepimizin bildiği gibi şu anda mevsimlik tarım işçisi olan insanların ebeveynleri de mevsimlik tarım işçisiydi ve eğer şimdi bir müdahalede bulunmazsak torunları da mevsimlik tarım işçisi olarak hayatlarına devam edecekler. Bu döngüyü anlayabilmek ve kırabilmek için 2011 yılından beri farklı kurumlarla işbirliği yapıyoruz.

2015 yılında ise mevsimlik tarım işçiliğinin en yoğun ve en uzun süreyle yaşandığı Çukurova bölgesinde çalışmaya karar verdik. Bu bölgedeki çalışmalarımız için üç aşamalı bir yaklaşım geliştirdik. İlk aşamada amacımız mevsimlik tarım işçilerinin küçük çocuklarının öncelikli sorunlarını belirlemek ve çözümler önermekti. İkinci aşama bu çözümlerin en azından birkaçında kamu kurumları ortaklığında müdahale modelleri üretmekti. Son aşama ise bu yapılan müdahalelerin yarattığı etkilerin ölçülerek deneyimin tekrarlanmasına zemin hazırlamaktı. İlk aşamanın gerçekleşmesi için bu alanda deneyimi olan İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Çalışmaları Uygulama ve

Araştırma Merkezi'yle ortaklık kurduk. Daha sonra Çukurova Kalkınma Ajansı da araştırma projesinin ortağı olma teklifimizi kabul etti. Dolayısıyla bu rapor yalnızca kaliteli akademik bulgulara değil, öncelikli sorun ve çözüm alanlarına da işaret ediyor ve kamu, sivil toplum ve üniversite işbirliğinin ürünleri açısından da önemli bir örnek oluşturuyor.

Çukurova Kalkınma Ajansı'ndan, Genel Sekreterimiz Lutfi hocama, Mesut ve Ertan beylere, Esmâ Hanım'a, Bilgi Üniversitesi'nden Pınar, Emre ve Veysi hocalarıma, Gizem ve Neşe Hanım'a açık iletişim ve işbirlikleri için çok teşekkür ederim. Raporun sunumu için yapılan ilk toplantılara katılan kamu yöneticilerinin tümüne ilgileri için teşekkür ederim.

Türkiye'deki en dezavantajlı gruplardan biri olan mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının kabul edilemez yaşam koşullarını değiştirmek için iyi bir zaman olduğunu ve elinizdeki bu rapor ve işbirliği çerçevesinin çözümler üretmek konusunda önemli bir araç olduğuna inanıyoruz. Umuyoruz ki kurumların çabaları sonuç verir ve Çukurova bölgesi yalnızca tarımsal üretimiyle değil, mevsimlik tarım işçilerine ve özellikle onların çocuklarına sağladığı özenilecek yaşam koşullarıyla da tanınır ve örnek olur.

ŞUBAT 2017

Önsöz

DR. LUTFİ ALTUNSU

ÇUKUROVA KALKINMA AJANSI (ÇKA) GENEL SEKRETERİ

Çukurova Kalkınma Ajansı, Adana ve Mersin illerinde bölgesel kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla mali desteklere ilaveten planlama, strateji geliştirme, bölgesel koordinasyon sağlama, ulusal ve uluslararası işbirlikleri kurma gibi çalışmaları da ulusal ve bölgesel öncelikler doğrultusunda yürütmektedir. Ajansımız koordinasyonunda ve bölgedeki paydaşların katılımıyla hazırlanan 2014-2023 Çukurova Bölge Planı, bölgesel düzeydeki stratejik amaç ve öncelik alanlarını ortaya koymaktadır. Ajansımız, ekonomik gelişmenin yanında sosyal kalkınmanın da sağlanmasını sürdürülebilir büyümenin vazgeçilmez bir parçası olarak görmektedir. Bölge Planı kapsamında belirlenen 6 stratejik amaçtan biri olan “Sosyal Uyum Sorunlarını Çözmek” hedefi doğrultusunda “Göçle Gelen Nüfusun Sosyal ve Mekânsal Bütünleşmesini Sağlamak” başlığı öne çıkan bir öncelik alanıdır. Bu öncelik doğrultusunda bölge için önemli bir çalışma alanı olan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi konusunda araştırma ve model oluşturma faaliyetlerinin yürütülmesini önemsemektediriz.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi’nin yürütücü olduğu ve Bernard van Leer Vakfı’nın desteklediği “Adana’da Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi” projesinde Ajansımız projenin yerel ortağı olarak yer almıştır. Ajansımız yereldeki paydaşlarla işbirliği ve koordinasyonun artırılması, operasyonel süreçlere destek verilmesi ve benzeri konularda İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ile eşgüdüm halinde çalışmalar yürüterek projeye katkı sağlamıştır.

Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçiliği olan diğer bölgelerde de uygulanabilir ve sürdürülebilir bir model hâline getirilmesi projenin nihai hedefidir. Proje kapsamında Adana’da 0-8 yaş öncelikli olmak üzere mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının ihtiyaç tespiti, ihtiyaç belirlemede güvenle uygulanacak bir araştırma modeli tasarımı ve tespitler çerçevesinde kalıcı çözüm önerilerini geliştirmek hedefleri doğrultusunda bir saha araştırması yapılmıştır. Saha araştırmasının başarıyla tamamlanmasının ardından oluşturulan bu raporda yer alan politika önerilerinin haya-

ta geçirilmesi için ilgili kamu ve özel sektör paydaşları ve sivil toplum ile işbirliği içinde somut projelerin uygulanması bölgemiz için büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda proje ortakları ile işbirliğimizi devam ettirerek Türkiye'ye örnek olacak iyi uygulama projelerinin oluşturması yönünde istekli ve kararlıyız. Son olarak, bu projede emeği geçen herkese teşekkür eder, sosyal kalkınmaya hizmet edecek benzer projelerin sayısının artmasını temenni ederim.

şUBAT 2017

Giriş

1

‘Olmayacağını bildiğimiz için hayal kurmuyoruz’

Yukarıdaki söz araştırmada odak grupta 16 yaşındaki bir tarım işçisi erkek çocuk tarafından dilendirilmişti. Araştırma sonrasında yaptığımız tüm çalıştaylar ve konferanslarda araştırma bulgularımızı sunmaya bu alıntı ile başladık. Aslında koşulların değişmeyeceğini düşünenler yalnızca tarım işçisi çocuklar ve aileleri değildi. Neredeyse herkes, bazen ifade ederek, bazen sessiz kalarak koşulların değişmeyeceğini düşünüyordu. Ne yazık ki on yıllar boyu bazı açılardan hiç değişmeyen bir durumdan bahsediyorduk, bahsediyoruz. Bu araştırmanın amacı ise farklı düzeylerde sürdürebilir çözüm yolları geliştirmek için sahayı olabildiğince doğru bir biçimde yansıtmak. Elinizde tuttuğunuz bu araştırma raporu bu yüzden hem niceliksel hem de niteliksel verilerle, sahanın, özellikle çocukların durumunu detaylı bir biçimde yansıtmaya çalışıyor. Bunun için de sayısal verilerin yanısıra mümkün olduğunca kadınların ve çocukların kendi sesleriyle, kendi cümleleriyle durumu aktarmayı amaçlıyor.

Çukurova Bölgesi’nde mevsimlik tarım işçiliği yıllardan beri süregelmektedir. Hasat dönemlerinde bölgeye mevsimlik tarımda çalışmaya işçiler gelmektedir. Zaman içerisinde dışsal ve içsel faktörler sonucunda gerek göçün kaynağı değişmiş, gerekse bölgede ürün çeşitliliği nedeniyle 12 ay boyunca işgücüne ihtiyaç duyulmasıyla “gezicilik” bir kısım aile için kalıcılığa dönüşmüş olsa da; (mevsimlik gezici) ¹ tarım işçileri ve ailelerinin durumu bölgenin önemli bir sorununu oluşturmaktadır. Ürün, bölge farklılıkları ve iklim dâhil birçok koşulun değişimi her yapılan araştırmada bize yeni bilgiler sunsa da kaynakçada yer aldığı üzere 2000’li yıllar itibarıyla mevsimlik ve gezici tarım işçiliği ile ilgili çalışmalar farklı disiplinlerde üretilerek önemli bir bilgi birikimi oluşmuştur. Halk sağlığı, tarım ekonomisi, çalışma ekonomisi, coğrafya, mimarlık ve sosyal bilimlerin çeşitli dallarında mevsimlik ve gezici tarım işçilerine dair akademik çalışmalar ve raporlar yayımlanmıştır. 2015’te üç ay süre ile görev yapmış olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla

¹ Mevsimlik gezici tanımlamasını Adana özelinde sahada 12 ay kalıcı olan tarım işçisi aileler sebebi ile parantez içinde kullanmayı tercih ettik.

Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'nun raporu da aslında bu süreçte üretilen bilgilerin ve verilen tüm çabaların yansımasıdır.

Çukurova Bölgesi'nde 18 yaş altı çocuk emeği tarımda yaygın bir biçimde vardır. Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin 2002-2003'de ILO ile beraber Adana'da gerçekleştirdiği Tarımda En Kötü Biçimde Çocuk İşçiliği Temel Araştırması (Pamuk İşçiliği Örneği-Karataş) pamukta çocuk emeğini Karataş özelinde yansıtan bir ilk çalışmadır. Tam 14 yıl sonra sahanın koşulları hem ürünler, hem de sahadaki işçi ailelerin profilleri açısından farklılaşsa da bu rapordaki verilerin büyük bir kısmı yine Karataş'tan aktarılmıştır. Nesilden nesle aktarılan sorunların iç içe geçmişliği hem mevsimlik tarımda çalışan ailelerin kendi ifadelerinde, hem de alanda faaliyet gösteren farklı aktörlerin dillendirmelerinde çözümsüzlük ve iyileşmenin olamayacağına dair bir umutsuzluk şeklinde yer almaktadır. Çocuklar başta olmak üzere çadır alanlarında yaşayanlar en temel haklara erişimde sorun yaşamakta ve hayatlarını risk altında sürdürmektedir.

Bu raporda araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular çocuğu merkeze alarak özetlenmektedir. Türkiye'de yoksulluk ve yoksunluk açısından en kırılgan grup olan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarını iyileştirme, çocukların sağlığa ve eğitime erişimlerini güçlendirmeye ve çalışmamalarını sağlamaya dair geliştirilecek her kalıcı çözüm sadece Çukurova için değil Türkiye'nin birçok bölgesinde yaşanan sorunların çözümü için örnek bir model geliştirme yolunda önemli katkı sağlayacaktır.

Girişte vurgulanması gereken bir diğer nokta, Adana sahasında Suriyeli göçmenlerin de oldukça yoğun bir biçimde tarım işçiliği yaptığıdır². Ancak aşağıda detayları yer alacağı üzere araştırma kapsamımızda Karagöçer-Karataş; Tuzla-Karataş ve Kadıköy-Yüreğir olmak üzere üç çadır yerinde yaşamakta olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan tarım işçisi aileler ve onların çocuklarıyla niteliksel ve niceliksel saha araştırması yürütülmüştür.

Çalışmada 'çocuğun iyi olma hali' ve 'biyoekolojik model' çocukların durumunu yansıtmak için kullanılan iki teorik çerçevedir. Yararlanılan iki temel teorik çerçeveden özetle bahsetmek sahada uygulanan araştırma araçlarının da nasıl geliştirildiğini açıklamak açısından önemlidir.

Çocuğun iyi olma hali (child well-being)³, çocuğun yaşam kalitesini nesnel ve öznel göstergeler eşliğinde farklı alanlarda ölçümleyerek, yapabilirliklerini⁴ arttırmayı hedefleyen bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların yaşam koşullarını bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşım içinden anlamayı hedefler. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımı sağlık, maddi durum, eğitim, ev ve çevre koşulları, risk ve güvenlik, ilişkiler gibi farklı alanlarda çocuğun 'iyi' olmasını hedefleyerek, çocuğun refahına ve gelişmesine bütünsel olarak yaklaşır. Bu farklı alanlar altında takip edilmesi ve geliştirilmesi gereken göstergelerin belirlenmesi yardımıyla çocuğun yapabilirliklerini arttırmayı hedefler. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımının önemi, maddi durum, sağlık, eğitim gibi nesnel yaşam koşulları ile çocukların içinde yaşadıkları koşulları nasıl yorumladıkları/değerlendirdikleri ve mutluluk ve yoksunluklarını nasıl ifade ettikleri gibi öznel deneyimlerin birleşiminde yatmaktadır. Çocukların yapabilirliklerini arttırmak için, toplumsal ve öznel farklılıkları dikkate alarak çocukların içinde yaşadıkları koşulları değerlendirmek gerekmektedir. Belirtilmesi gereken

² Bkz. Kalkınma Atölyesi (2016) Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırması.

³ Bkz. P. Uyan-Semerci, vd. (2012) Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali"ni Anlamak İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; Serra Müderrisoğlu, vd. (2013) Türkiye'de Çocuk Refahı Belgesi, UNICEF; UNICEF (2014), Türkiye'de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi.

⁴ Sen ve Nussbaum tarafından geliştirilen yapabilirlik yaklaşımı, yapabilirliklere odaklanarak eşitlik kavramını değerlendirmede yeni bir bakış açısı getirmiştir. Yapabilirlikleri eşitlemeyi, en azından belli bir yapabilirlik eşliğinin üzerine çıkarmayı hedefleyen bu yaklaşıma ilişkin detaylar için, bkz. <http://www.fas.harvard.edu/~freedomsw/> web

bir diğer önemli nokta politika odaklı araştırmaların gittikçe değer kazanması, politika üretim süreçlerinde çocuğun iyi olma halinin tanım olarak kullanılması ve göstergelerin bir izleme aracı haline gelmesidir. Bu bağlamda, bir çerçeve olarak çocuğun iyi olma hali yaklaşımı, çocuklar arasındaki farklılıklara ve eşitsizliklere dikkati çekmektedir. Mevsimlik tarımdaki çocukların durumlarını anlamaya yönelik bu çalışmada ele alınacak alanların göstergelerle izlenmesi bu alana önemli bir katkı sağlayabilir.

Çalışmamıza ışık tutan bir başka yaklaşım ise çocuğun iyi olma hali yaklaşımı ile de ilişkili bir biçimde Uri Bronfenbrenner'in geliştirdiği "Biyoeolojik Model"dir⁵. Biyoeolojik Model'e göre gelişim pek çok çevresel sistemin etkisini yansıtmaktadır. Bireyin gelişimini etkileyen sistemleri mikro, mezo, ekzo, makro ve kronosistemler olarak, çocuğun etrafını saran en yakından en uzağa halkalar olarak tanımlar. Çocuğu merkezde düşünerek, çevresinde daireler olduğunu hayal edebileceğimiz bu yaklaşım en dar daireyi 'mikrosistem' olarak aile, okul olarak tanımlar. Bu dar dairenin çevresinde giderek genişleyen halkalar olarak düşünebileceğimiz şekilde içinde bulunduğumuz akrabalık bağları ve fiziksel çevrenin yer aldığı mezosistem ve onun dış çeperi ebeveynlerin iş çevresi, arkadaşları ve komşuları yer alır. Bu daire sahip olunan sosyal haklar ve hizmetleri de içeren yasal sistemle çevrilidir ve son geniş halka ise var olan kitle iletişim araçları da dâhil olmak üzere içinde yaşanan dönemin ve coğrafyanın değerleri ve kültürü şeklinde özetlenebilir. Bu yaklaşımın bize öğrettiği iççelik sahamızda yer alan çocukların durumunu iyileştirmeyi neden aileden bağımsız düşünemeyeceğimizi ve varolan tüm ilişkiselliği anlamının neden şart olduğunu göstermektedir.

Çok yapısal, çok üst üste binmiş olan bu yoksulluk ve yoksunluk koşulları; tarım politikaları, emek piyasaları ve toprak mülkiyeti alanlarında önemli politika değişiklikleri gerektiriyor. Bunların olması yönünde düşünmek ve çaba harcamak oldukça önemli. Ancak her an, her gün, her yıl çocuklar bu koşulların içine doğuyor, büyüyor ve yaşama kendi çocuklarımızın sahip olduğu imkânlardan oldukça farklı koşullarda büyüyerek, erkenden büyütülerek katılıyorlar. Elimizde tuttuğunuz araştırmanın gösterdiği üzere acil olarak çocukların iyi olma halini belirleyen temel alanlarda müdahale edilerek, çocukların yaşamlarında olumlu değişiklikler yapmak hepimize düşen bir sorumluluk. Doğumundan beslenmesine; varolan yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesini sağlamaktan okulda eğitim hayatına devamına birçok alan önceliği çocuğa verirse de gelişim için bize alan açıyor.

5 U. Bronfenbrenner (1986) *Ecology of the Family as a Context for Human Development: Research Perspectives*. *Developmental Psychology*, 22(6), 723. U. Bronfenbrenner (2009) *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press. U. Bronfenbrenner, U., P. A. Morris (1998) 'The Bioecological Model of Human Development', G.H. Elder ve W. Damoin (der.) *Handbook of Child Psychology*. (s.793-827) New York: Wiley.

Yöntem

2

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin 12-18 yaş arası çocuklarının %73'ü tarlada çalışıyor

Istanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bernard van Leer Vakfı'nın desteği ve Çukurova Kalkınma Ajansı'nın işbirliği ile 2016 yılında bir saha araştırması yürütmüştür. Araştırmanın amaçları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- Adana'da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan (mevsimlik gezici) tarım işçilerinin, 0-8 yaş öncelikli olmak üzere, çocuklarının ihtiyaçlarının tespiti;
- İhtiyaç belirlemede güvenle uygulanacak bir araştırma modeli tasarımı;
- Tespitler çerçevesinde kalıcı çözüm önerileri geliştirmek.

Araştırma çalışmasının hedef bölgesi mevsimlik tarım işçilerinin barınma alanlarının yoğun olarak bulunduğu Kadıköy-Yüreğir, Karagöçer-Karataş ve Tuzla-Karataş olarak belirlenmiştir. Araştırma hem nitel hem de nicel olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, Fraktal Araştırma saha ekibiyle Temmuz 2016'da bu üç çadır yerinde yaşayan 643 yetişkin ile hanehalkı anketi ve 333 çocuk (12-18 yaş arası) ile çocuk anketi yapılmıştır. Anket sonucunda 3962 kişinin demografik verileri ile eğitim, çalışma ve sağlık alanlarındaki bilgilerine erişilmiştir.

Hedef Bölge: Yüreğir-Kadıköy Karataş-Karagöçer Karataş-Tuzla	
Niceliksel araştırma: 643 yetişkin anketi (hane halkı 3962) 0-18 yaş arası toplam 2288 çocuk 0-8 yaş arası 901 çocuk (%12'si bakım gerektiren rahatsızlığı var) 333 çocuk anketi 12-18 yaş arası %73'ü tarlada çalışıyor	Niteliksel araştırma: Her 3 bölgede: 5 anne ile yapılandırılmış derinlemesine görüşme; 4-6 anneden oluşan gruplarla odak grubu; 8-11 yaş arası çocuklarla, 12-15 yaş arası çocuklarla, 16-18 yaş arası (oğlan/kız/karma) çocuklarla odak grupları; Muhtarlar, elciler, imamlar, esnaf, okul yetkilileriyle mülakat

Proje esas olarak 0-8 yaş grubundaki çocukları ve onların yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedef almasına rağmen bu yaş grubundaki çocuklardan nesnel koşullarını öznel olarak nasıl deneyimledikleri hakkında bilgi almak zor olduğu için araştırma en genç olarak 8-11 yaş grubunu dikkate almıştır. Nitel araştırmada çocuklar üç yaş kategorisine bölünmüştür: 8-11, 12-15 ve 16-18. 8-11 ve 12-15 yaş gruplarında odaklarda kız ve oğlan çocuğu dengesi sayısal olarak gözetilirken 16-18 yaş grubu oğlan, kız ve karma olarak üçe ayrılmıştır. Gerçekten de saha araştırmasının kalitatif ayağında gözlemlenen, kız ve oğlan çocuklar arasındaki toplumsal cinsiyetten kaynaklanan farklılıkların 16-18 yaş grubunda daha da keskin hale gelmesidir. Araştırma kapsamında annelerle derinlemesine görüşmeler ve odak grupları düzenlenmiştir. Ayrıca çocuklarla da odak grupları yapılmıştır. Durumu daha iyi tespit etmek amacıyla bölgedeki muhtarlar, tarım aracıları/elciler, imamlar, esnaf ve okul yetkilileriyle görüşülmüştür.

Araştırmada kullanılan anket formları, odak grup ve derinlemesine görüşme akışları da raporun sonunda ek olarak dikkatinize sunulmuştur.

Temel Bulgular

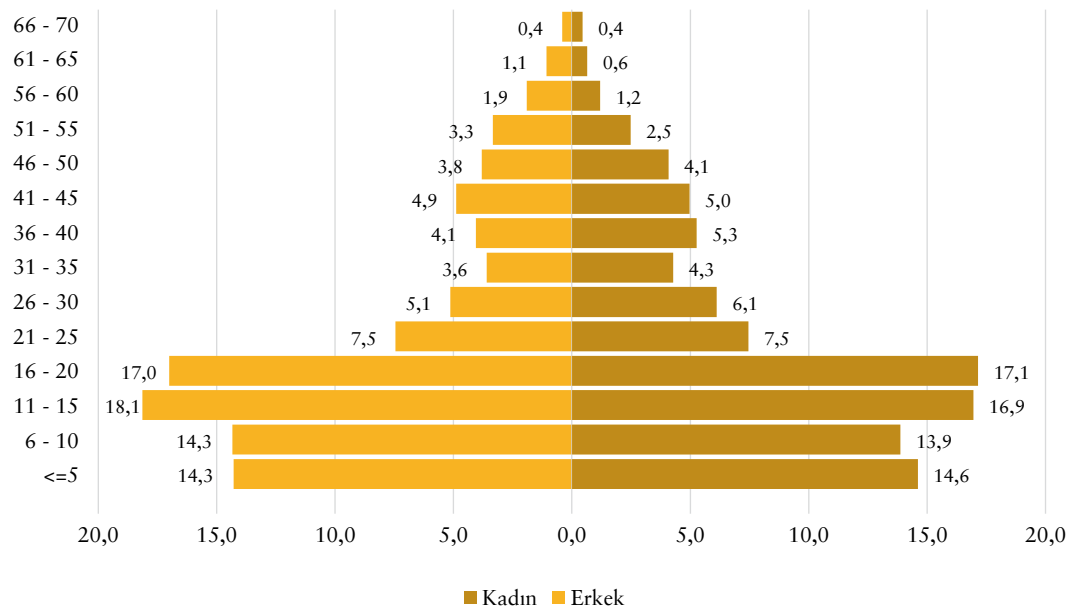
3

'İnsan borçları olduğu zaman yer tutamaz'

3.1 HANE YAPILARI

Araştırma çalışmamızın bulgularına göre, ankete katılan hanelerin yaş ortalaması 21, standart sapması 16'dır ve kadınlarla erkekler arasında yaş ortalaması açısından bir fark bulunmamaktadır. Bu açıdan görece genç bir nüfusun çadır yerlerinde yaşadığını söyleyebiliriz.

ŞEKİL 1. Üç Çadır Yerde Yaşayanların Yaş Dağılımı

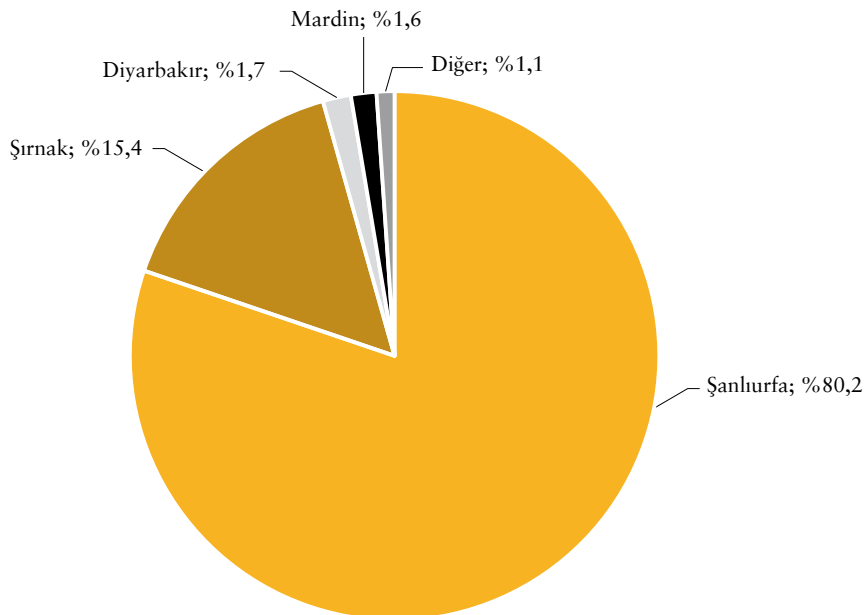
Yukarıda yer alan nüfus piramidi, üç çadır yerinde yaşayanların yaş dağılımını yansıtmaktadır. Görüldüğü üzere yaş dağılımı açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark yoktur, her yaş diliminde kadın ve erkeklerin yüzdesel oranları hemen hemen aynıdır. Öte yandan, çadır yerlerinde yaşayan nüfusun genç olduğu da nüfus piramidinden anlaşılmaktadır. 5 yaş ve altındaki nüfusun toplam içerisindeki oranı yüzde 14'tür, buna 6-10 yaş grubunu da eklediğimizde her üç kişiden birinin 10 yaş altında olduğunu söyleyebiliriz. 11-15 ve 16-20 yaş dilimlerinde yüzde 17'şerlik nüfus da eklendiğinde, 20 yaş altı nüfus oranının yüzde 63 olduğunu görürüz. 21-25 yaş diliminde yüzde 8, 26-30 yaş dilimindeyse yüzde 6 civarında bir nüfus bulunmaktadır. 50 yaş ve üstü nüfusun oranıysa sadece yüzde 7'dir. Bu açıdan bu üç çadır yeri çocukların ve gençlerin yoğun bir biçimde yaşadığı bir ortam olarak düşünülmelidir.

Niceliksel araştırmamıza katılan hanelerin ortalama büyüklüğü 7'dir. Hane oluşumlarına baktığımızda da hanelerde yaşayanların yüzde 30'unun anne-baba, yüzde 65'inin çocuklar olduğunu görmekteyiz. Hanelerde ortalama 4 civarında çocuk yaşadığı ortaya çıkmıştır, bazı hanelerde çocuk sayısı 13'e kadar ulaşmaktadır. Hane reisinin annesi/babası, kayınvalidesi/kayınpederi gibi akrabaların oranı yüzde 1 civarındayken, kardeş, kardeşinin eşi gibi birleşik aile unsurlarının oranı da düşüktür. Bu sonuçlara bakarak bu üç çadır yerinde mevsimlik tarım işçilerinin en azından çadırlarında çekirdek aile yapısını koruduklarını söyleyebiliriz. Ama aynı çadır yerinde akrabalarıyla beraber yaşadıkları gerçeği de bilinmelidir.

3.2 KÖKEN VE GÖÇ ÖYKÜSÜ

Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere ailelerin yüzde 80'inin kökeni Şanlıurfa'dır. İkinci sırada yüzde 15 ile Şırnak gelmektedir. Diyarbakır, Mardin ve diğer illerden gelenlerin oranıysa toplam-

ŞEKİL 2. Ailelerin Kökenleri

da yüzde 15'i geçmemektedir. İlçe bazında bakıldığında mevsimlik tarım işçilerinin çoğunlukla yaşadıkları ilin merkezinden geldikleri görülmektedir. Şanlıurfa-Merkez ve Şırnak-Merkez ilçelerden gelenler hanelerin yüzde 50'sini oluşturmaktadır. Yoğunlukla işçi gönderen diğer ilçeler ise Suruç, Siverek, Harran ve Cizre'dir.

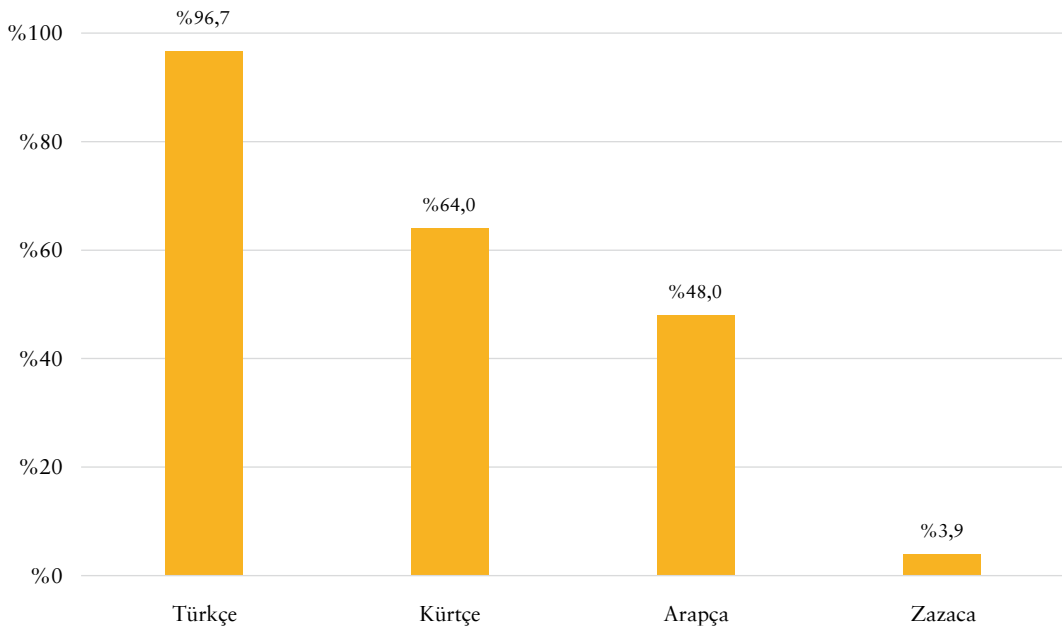
Üç çadır yeri arasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kişilerle yaptığımız anketler çerçevesinde bir karşılaştırma yaptığımızda Yüreğir-Kadıköy'ün neredeyse tamamının Şanlıurfa kökenli olduğunu görmekteyiz. Karataş-Tuzla'da ise Şanlıurfa kökenlilerin oranı yüzde 86, Şırnak kökenlilerinin oranıysa yüzde 8'dir. Karataş-Karagöçer ise Şırnak kökenlilerin oransal olarak en fazla olduğu yerdir. Burada yaşayanların yaklaşık yüzde 30'u Şırnak kökenlidir. Geri kalan nüfus üçte iki çoğunlukla Şanlıurfa ilinden gelmektedir.

Elimizdeki veriler görüşülenlerin yüzde 97'sinin Türkçe konuştuklarını göstermektedir. Ancak niteliksel araştırmada da özellikle kadınlarla yapılan odak ve derinlemesine mülakatlara yansıdığı üzere Türkçe diline hâkimiyetin sınırlı olduğu durumlar da vardır. Hanelerin üçte ikisinde Kürtçe, yaklaşık yarısında da Arapça konuşulmaktadır. Bu rakamlardan yola çıkarak bu üç çadır yerinde çok dilli bir yaşamın süregittiğini söyleyebiliriz. Görüşülen hanelerin yüzde 44'ünde Türkçe ve Kürtçe, yüzde 31'inde Türkçe ve Arapça konuşulmaktadır. Yüzde 15'lik bir kesimde her üç dilin konuşulduğunu görmekteyiz.

Konuşulan dillerin dağılımına baktığımızda Tuzla ve Karagöçer'de benzer olduğunu görmekteyiz. Buna karşın Kadıköy'de Türkçe-Arapça konuşanların oranı yüzde 60'a ulaşmaktadır.

Niteliksel araştırmada görüştüğümüz kişilerin nereden geldiklerini sordüğümüzda yanıtlar farklılaşabilmektedir. Şanlıurfa mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun geldiği yer olarak öne çıkmaktadır. Şanlıurfalılar'ın çoğunluğu ise kuşaklarboyu mevsimlik tarım işçisidir, aralarında az da olsa daha önce tarım işçisi olmadığı halde evlenerek eşinin yanına gelenler olduğu da görülmektedir:

ŞEKİL 3. Hanelerde Konuşulan Diller

"Biz memlekette Şanlıurfa Ceylanpınar'dan benim kayınbabamgiller buraya gidip geliyor, ben evlendikten beri onlara katıldığım için onlarla beraberim... Ben merkezde büyüdüm mesela, Urfa Merkez. Oraya gelin gettim... Ordan şeye göçtük, önce Huzurkent'e gittik, Mersin'in o yarısına... Orda birkaç yıl kaldık. Sonra tekrar Urfa'ya döndük, Merkez'de oturduk bir. Tekrar sonra işte, yaşam için buraya geldik. 4 yıldır da burdayız." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

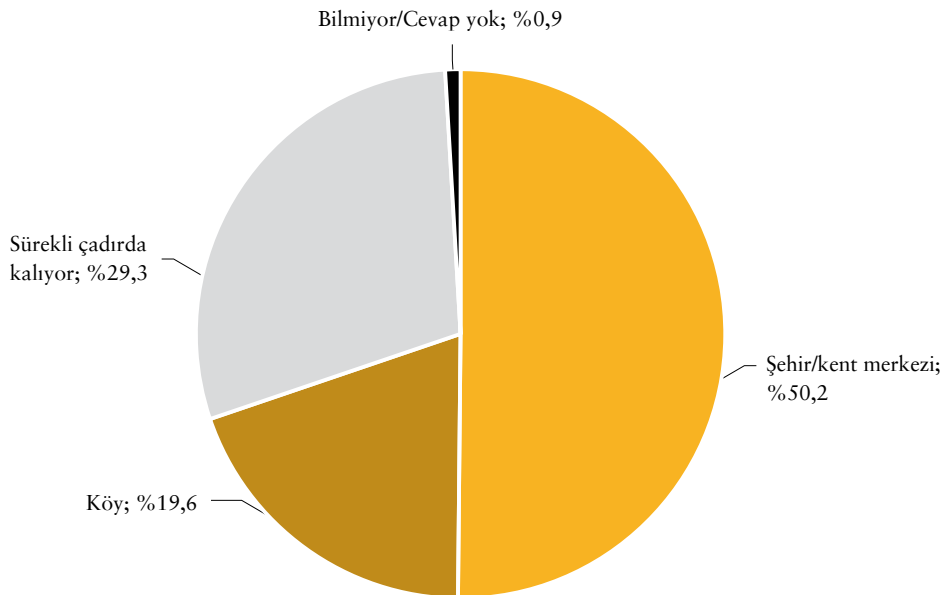
Şanlıurfalılar'ın yanı sıra Şırnak'tan gelenlerin sayısının da yüksek olduğu görülmektedir. Şırnak kökenli mevsimlik tarım işçilerine baktığımızda iki ana grup olduğunu görmekteyiz. Bunlardan birincisi eskiden beri tarım işçiliği yapanlardır. İkinci grup ise 2016 yılı içinde Şırnak'taki koşullar sebebiyle göç etmek zorunda kalmış, mevsimlik tarım işçisi olarak bölgeye çalışmaya gelmiştir. Geri dönme umudu taşımaktadırlar.

"Ne kadardır? Dört sene önce geldik. Ama yani ben burdaydım, babamın evindeydim evlendim 7 ay oldu Şırnak'a gittim, Şırnak da öyle oldu." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Biz yaklaşık dördüncü ayımıza girdik işte. Dört aydır buradayız... Yani Şırnak'taki yaşamın bu kadar kalacağını düşünmüyorduk... Hani kalsın kalsın 1 ay kalıp gideriz diye düşünmüştük. Zaten geldiğimizde sadece şu dolaptaki iki parça elbiseyle geldik. Başka hiçbir şey yanımızda getirmedik... He. Şu anda ne bir Şırnak'a dönebiliyoruz, ne burada kalabiliyoruz hani bir bakımdan." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Yine Şırnak kökenli olan bir diğer grup da uzun dönemdir mevsimlik tarım işçiliğiyle uğraşmaktadır ve neredeyse meslek olarak edindiği bu faaliyeti 20 yıldır sürdürenler bile görülmekte-

ŞEKİL 4. "Yaşadıkları Yerde Nerede İkamet Ediyorlar?"

dir. Ancak daha uzun süredir mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan Şırnak kökenlilerin de bu işe başlamalarında yaşadıkları bölgedeki koşulların etkisi olduğu görülmektedir:

"Bak şöyle söyleyim. Tansu Çiller zamanındaki, bizim köy vardı, o köyü yıkmışlardı, hani Tansu Çiller zamanında. Ee, köy yıkıldıktan bir sene sonra, ee, orda Şırnak'ın bir köyünde kalıyorlar... Ondan sonra buraya geliyorlar." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Saha çalışmamız için niceliksel araştırmada edindiğimiz veriler, görüştüğümüz kişilerin yarısının çadır yerlerinde olmadıkları zaman çoğunlukla şehirde/kent merkezinde ikamet ettiklerini göstermektedir. Yüzde 20'lik bir kesim ikamet ettikleri evlerinin köyde olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte yüzde 30'luk bir kesimse sürekli çadırdaki kaldığını belirtmiştir. Bu kesim için çadır haricinde bir yaşam olanağı bulunmamaktadır.

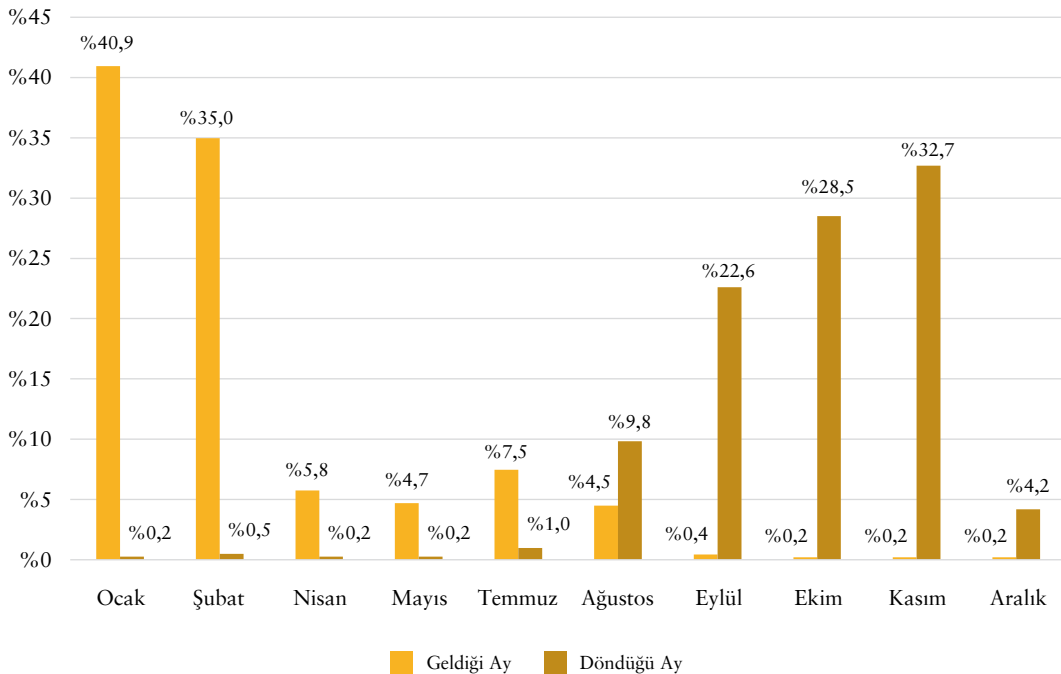
Sürekli çadırdaki kaldığını belirtenlerin oranlarında coğrafi ya da etnik köken açısından bir fark görülmemiştir.

3.3 MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ ÖYKÜSÜ

Niceliksel araştırmamıza katılanlardan öğrendiğimize göre görüşülen haneler ortalama 15 yıldır mevsimlik tarım işçiliğiyle uğraşmaktadır. Yüzde 25'lik bir kesim için mevsimlik tarım işçiliği 20 yıldır süregiden bir uğraştır.

Bu üç çadır alanında yaşayanların sadece yüzde 63'ü yıl içerisinde evine dönerken, yüzde 37'lik bir kesim yıl içinde evine dönmediğini söylemiştir. Bu kesimin ortalama 10 yıllık bir süre-

ŞEKİL 5. Çukurova Bölgesine Gelme ve Gitme Dönemleri

dir evine dönmediği öğrenilmiştir, 20 ya da 25 yıldır evine dönmeyen aileler bulunmaktadır. Evlerine dönmeyen mevsimlik tarım işçileri, büyük çoğunlukla çadırda kalmaya devam etmekte (yüzde 67), çalışmadıkları dönemde bir eve geçmemektedir. Bu durum, görüşülen kişilerin kayda değer bir kesimi için (yaklaşık yüzde 25) tarım işçiliğinin aynı zamanda daimi olarak yıl boyu çadırda yaşamak anlamına geldiğinin göstergesidir.

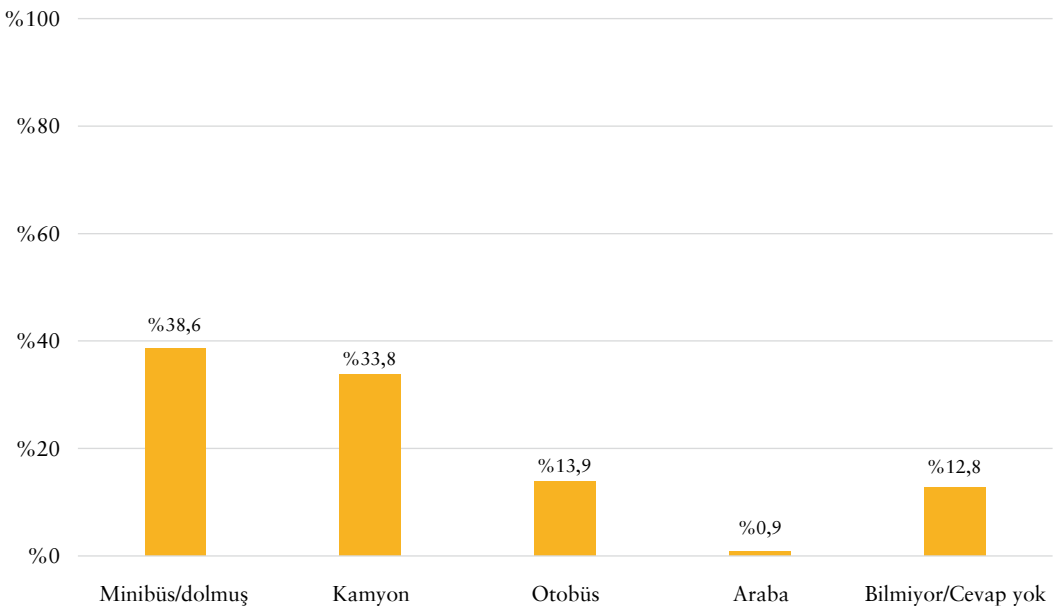
Mevsimlik tarım işçileri bölgeye Ocak ve Şubat aylarında gelmektedir. Daha sonraki dönemlerde gelenlerin oranı yüzde 25'ten azdır. Öte yandan Ağustos ayı ile birlikte bölgeden ayrılabilen aileler ayrılmakta ve Kasım ayına kadar çoğunluğu terk etmektedir. Bir sonraki senenin Ocak ayıyla birlikte diğer aileler yeniden gelmektedir. Böylelikle, mevsimlik tarım işçiliği yılın tamamına yayılan bir süreçtir.

Mevsimlik tarım işçilerinin bölgeye gelirken kullandıkları ulaşım araçları arasında minibüs/dolmuş (yüzde 39) ve kamyon (yüzde 33) ön plana çıkmaktadır. Otobüs ile geldiklerini söyleyenlerin oranı yüzde 14'tür. Görüştüğümüz kişiler arasında araba ile geldiğini söyleyen neredeyse yoktur.

Mevsimlik tarım işçileri Çukurova'ya gelme masraflarını kendileri üstlenmektedir. Elci ya da dayıbaşı tarafından masrafı ödenenlerin oranı yüzde 4'ün altındadır.

Çukurova'dan ayrılabilenlere daha sonra nereye döndükleri sorulduğunda büyük bir oranda Şanlıurfa (yüzde 56), Adana (yüzde 12) ve Şırnak (yüzde 2) yanıtları alınmıştır. Başka bir deyişle görüşülen kişilerin çoğunluğu Çukurova'dan ayrılıp başka illerde mevsimlik tarım işçiliği faaliyetine geçmemekte, evlerine dönmektedirler. Bu durumun başka bir göstergesi de, görüşülenlere "En çok nerelerde mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştınız?" sorusu yöneltildiğinde yüzde 97 oranında Adana yanıtı alınmasıdır. Diğer bölgeleri belirtenlerin oranı yüzde 2'den düşüktür.

ŞEKİL 6. Çukurova Bölgesine Ulaşım Araçları

3.3.1. “Ömür Boyu Bir Meşgale”

Niteliksel araştırmada görüştüğümüz kişilere neden mevsimlik tarım işçiliği yaptıklarını sorduğumuzda yaygın bir şekilde aldığımız yanıt, hep mevsimlik tarım işçiliği yapmış olmalarıdır. Mevsimlik tarım işçilerinin ailesinde ‘eli iş tutabilen’ her birey çocukluktan itibaren tarlaya gidip gelmeye başlamaktadır. Bunun doğal sonucu da başka bir meslek/meşgale edinmelerini sağlayacak bir eğitim alamamalarıdır. Dolayısıyla bir tercih gibi gözüken mevsimlik tarım işçiliği aslında “içine doğulan”, kuşaktan kuşağa aktarılan “ömür boyu” devam eden bir yükümlülüğe dönüşmektedir.

- “K: Ömür boyu.
A2: Ömür boyu çalışma, sen bekârken de gider miydiniz siz böyle?
K: Evet giderdik. ... Evet, eskiden pamuk vardı, sera işi filan yok, pembe pamuk, işte gelirdik buraya, Adana’ya pamuk toplardık, kazmayı vururuz 2 ay, gideriz Urfa’ya ama şimdi bir sene buradayız.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**
- “K: He, işte yani, artık yani zaten büyüdün mü, biraz yani çalıştın mı tarlaya götürürler.
A2: Hep öyle mi olur o tarafta?
K: O tarafta değil de mecburluktan yani.
A2: Yani tarımla uğraşanlarda?
K: He, işçi olarak zaten yani mecbur.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

a) ‘Mecburiyet’i Anlamak: Maddi Zorluklar

Görüştüğümüz kişilerin mevsimlik tarım işçiliği yapmalarının en önemli sebebi maddi zorluklardır. Ailenin kendi geçimini sağlayacak alternatif bir gelire sahip olmaması, bazen kurulu düzenlerini de bozarak mevsimlik tarım işçiliğine geçiş yapmalarına yol açmaktadır:

- “A2: Nasıl olmuştu nasıl karar vermiştiniz buraya gelmeye?
K: Para sıkıntısı vardı, çocuklarımı okutuyorum bir türlü okutamıyordum. 1-2 tane-sini okuttum, okuldan çektim, 3 tanesini okuldan çektim şu an işle yani ilgili di-yelim çalışıyor şu an.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“O zaman bizim 2 tane çocuğumuz, büyükleri İstanbul’daydı. Bu bir tane, biri daha, o işte bunun kadar. Ha, dedi, İstanbul’da iş olmuyor. Kira veriyorlar, telefon, ne bileyim, kontör, gençler, biliysen işte, orda çalışmıyorlar. Dediler, işte, gelin, çocuklarınızı da çağırın, buraya gelin iş... İşte, 4-5 yıldır da burdayız” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Ailenin daha önce geçimini sağladığı işin bozulması da geçimlerini mevsimlik tarım işçiliğinde aramalarına yol açmıştır. Bir katılımcının babası Mardin Nusaybin’de “birkaç” market sahibi-yken, işlerinin bozulması nedeniyle mevsimlik tarım işçiliğine başlamıştır. Bu geçişle, daha önce çalışmayan kız çocukları da tarlada çalışmaya başlamıştır:

- “A2: Nusaybin’den geldiniz. Peki şey, siz Mardin, Nusaybin’de ne iş ile meşguldünüz?
K: Biz o zaman çalışmıyorduk.
A2: Baban annen falan ne iş yapıyordu?
K: Babam dükkâna bakıyordu.
A2: Ne dükkânınız vardı?

- K: Marketti falan. Abim de, annem babam bir de abim markete bakıyordu.
 A2: O dönemde sizin geçim sıkıntılarınız oldu?
 K: Yok bizim geçim sıkıntılarımız o kadar olmadı, biz büyüdük sorunlar falan oldu, maddi falan yani babam, abim tekti. Biz 4-5 tane kızdık, bir tane daha abimiz vardı, biz de çalışmak zorunda kaldık.” **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Biz eskiden bundan on sene evvel, babam 21 sene boyunca bir adama şoförlük yaptı. İşte biz orada hayvan besledik. 300 koyun vardı. Öyle orada besledik. Ondan sonra gitmeye karar verdik. Şehre, Urfa'ya. Urfa'ya geldik, baktık iş yok, güç yok. Zarar ettik, ondan sonra buralara geldik.” **Karagöçer, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Benzer bir öyküye babanın/kocanın/ağabeyin şoförlükten para kazanırken artık iş yapamaması sonucunda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlayan genç kadınlarda da rastladık. Eskiden şoförlük yaparken, bölgede sınır ticaretinin durması işsizliğe ve mevsimlik tarım işçiliğine geçişe yol açmıştır:

- “A2: Ondan önce ne işle meşguldünüz?
 K: O zaman o [babam] şofördü. Irak'a gidip geliyordu.
 A2: Hımm, onunla geçiminizi sağlıyordunuz.
 K: Ha onla, biz ailece oturuyorduk, o bizi geçindiriyordu. Kirayı veriyorduk. Onunla işte geçiniyorduk.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Biz orda şoförlük yaptık, Harran'da. Para vermedi eşim terk etti. 16 milyar borcu oldu. Çıkartamadı, terk etti yani. Veremiyordu. Yani herkes biliyor. Aha elim bizi getirdi buraya.” **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

İnşaatlarda çalışmak da diğer bir çalışma alanı olarak belirtilmiştir:

“Yok, hayır yani, kendi öğrenme çabasıyla bir harfleri falan ancak okuyabiliyor. Hani başka hiç okuma yazması yok. O zaman biz Şırnak'tayken de inşaatla çalışıyordu sıvacı olarak. Buraya da geldik, yani bir ara çalıştı ama şu anda zaten Ramazan ayı olduğu için bıraktı. Öyle...” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Yine görüşmelerde karşılaştığımız başka bir faktör de yaşanan şehirde geçim zorluğunun artmasıdır. Yaşamın pahalılaşması, örneğin kiralara artması; geçim zorluğuna düşülmesine ve tarım işçiliğine geçişe yol açmıştır:

- “E.Ç.: Şimdi, Urfa'da iş imkanı yok.
 A1: Niçin?
 E.Ç.: Yani burada yevmiye 45'se orada 20. O yüzden orada insan kendi memleketinde, orada ucuz çalıştığı (zaman) geçinemez.” **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Orda diyelim şey ekiyi... Pamuk ekiyi, yüzdelik ekiyi. Çalışıy, çalışıy sezon bitene kadar... Hepsini masraf gidiy ameleyle. Kendimiz çalışıy. Ya bi... İki ton – üç ton pamuk oliyi, ancak ev ihtiyacını karşılamıy. Mecbur geldik, yoksa kimse, kimse... Buraya bu rezilliyi gördün, bu çöplüğü, bu... Kimse kalır mı burda?” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Erkek**

Geçim zorluğunun ve/veya iş bulamamanın sorumlusu olarak Suriyelileri gören kişiler de bulunmaktadır:

- "A2: Sonra şey mi yetmemeye mi başladı gelirsiniz?
 K: Yetmemeye... Yani çocuklar büyüdüler artık, askere gidip geliyorlardı. Kira pahalı oldu Suriyeliler gelesi.
 A2: Suriyeliler geldikten sonra kiralar arttı.
 K: Ha, çok arttı ya 4 milyar oldu bir...
 A2: Suriyeliler gelince kiralar da arttı, bu sefer sizin gelirsiniz...
 K: Arttı, 2 milyara tuttuğum ev 5 milyara tutmaya başladım." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

b) Borç: "İnsan yani borçları olduğu zaman yer tutamaz"

Görüşmelerde karşımıza sık sık çıkan bir durum da ailenin çok fazla borç yüküyle karşı karşıya kalması nedeniyle mevsimlik tarım işçiliği yapmasıdır. Özellikle aileden birinin evlenmesi ya da daha önce bahsedildiği üzere gelinen yerdeki işin bozulmasından kaynaklanan borçları kapatmak için mevsimlik tarım işçiliği bir çare gibi gözükmüştür:

- "K: Yok, eskiden evimiz vardı, eskiden kimse Adana'ya gelmiyorlardı, orada bizim tarlamız var, hepsi sattık.
 A2: Ne zaman siz sattınız hepsini?
 K: Valla hepsini sattık borçtan biz iki aile bir...
 A2: İki aile dediğin kayınbabangiller?
 K: Hıı, Adana'ya işte geldik burada çalışırız.
 A2: Siz ne zaman sattınız her şeyi?
 K: 10-15 sene oldu.
 A2: O zaman borç yüzünden mi satmıştınız?
 K: He valla borç yüzünden.
 A2: Neye borçlanmıştınız o dönemde.
 K: Ne bileyim işte borçtur, eskiden borcu... Oğul everdi, borç işte öderiz, öderiz hepsi faizle çalıştı, tarlayı sattı, onu, ancak onu ödedi." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "K: Çünkü babam iflas etti o yüzden geldik.
 A2: Baban ne iş yapıyordu?
 K: Kasap.
 A2: Kasap.
 K: Ticari yani o yüzden buraya geldik, borç yüzünden.
 A2: Borç yüzünden.
 K: He mecbur kaldık.
 A2: Peki mesela bu çadır bölgesine gelirken elci falan mı size öncülük etti, yani neden hani mesela burası başka çadır yeri?
 K: Çünkü insan yani borçları olduğu zaman yer tutamaz, o yüzden biz de o zaman çadır dedik bir sene kalacağız, borcumuzu ödeyeceğiz gideceğiz. Ama sonra kaldık." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "A2: Buraya nasıl gelmiştiniz onu hatırlıyor musun? N'olmuştu? Kötü bir şey mi olmuştu?
 E.Ç.: Borç falan ya hepsi. Borç... Baya bi borcumuz vardı. Borç kapsamındaydık. Yani okulu bırakmam lazımdı, ben de buraya geldim yani." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Ailem... Annemle babam evlendiği yıldan beri, ailem o da işçiydi yani, elci falan değil-di onlar baya kalabalık bir aileydi, amcalarım falan da bizimle falan yaşıyorlarmış. Baya bi borçlanmışlar filan onlar da babam da kazanca ortak olunca, bir tırla filan ortaklaşmış, o da kaza yapınca her şeyimizi kaybettik orda. İşte toparlamaya çalıştık. Burada sağolsun köyde bi adam var, o da yani bize işçi falan yönetti, babama yardımcı oldu öyle böyle kendimizi toparladık şu an.” **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

c) Gelin olmak

Mevsimlik tarım işçisi bir ailede doğup çalışanlarının yanı sıra, bir tarım işçisi aileye “gelin gidip” mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlayanlar da bulunmaktadır. Bu evlilik zaten tarım işçisi olarak çalışan kadının kocası ve ailesiyle beraber geziciliğe başlamasına yol açmaktadır:

K: Valla çoktan, ömür boyu çiftçilik yapıyoruz.
A2: Sen bekârken yapıyor muydun?
K: Yok, bekârken yapmıyordum.
A2: Evlendikten sonra.
K: Evlendikten sonra,” **Kadıköy, Derinlenmesine Görüşme, Kadın**

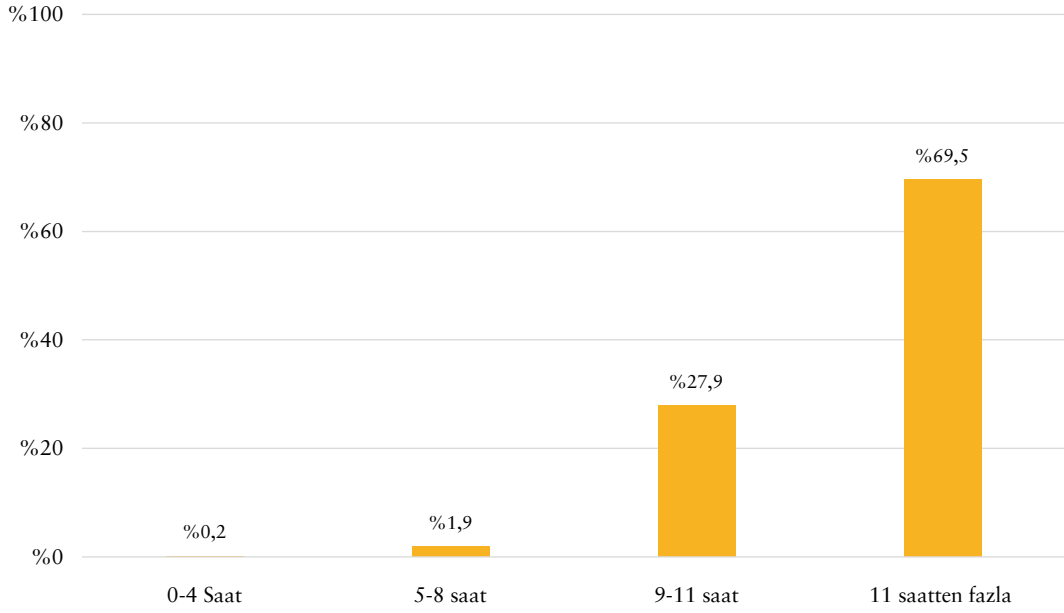
A2: Bekârken ama sen hiç gitmiyordun ama değil mi?
K: Yok.
A2: Sen gelin gittikten sonra başladın?
K: Gelin gittikten sonra başladım.” **Kadıköy, Derinlenmesine Görüşme, Kadın**

K: Yoo ben gelip gitmiyordum, ben kendi memleketimde servislerle gidip geliyordum.
A2: Orda da siz yine tarım işçiliği yapıyordunuz.
K: Evet, orda biz kendi işimizi yapıyorduk ta evlenene kadar.” **Kadıköy, Derinlenmesine Görüşme, Kadın**

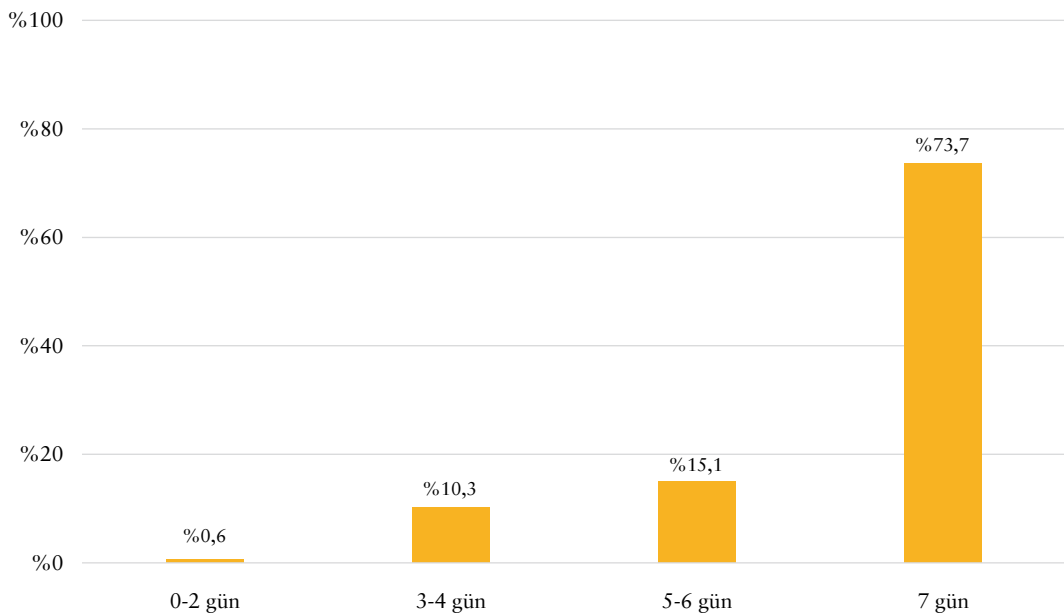
3.3.2. Çalışma Koşulları

Mevsimlik tarım işçiliğinin çalışma koşulları, yaşam koşullarının belirsizliği ve kırılganlığının aksine oldukça belirgin kuralları olan bir biçimde işlemektedir. Çalışma saatleri, mola koşulları, tarlada temel ihtiyaçların nasıl karşılandığı ve ödeme koşullarına dair çok net bir resim ortaya çıkmıştır. Hem nitel hem de nicel araştırma bulguları neredeyse bu üç çadır bölgesinde de çalışma koşullarının aynı şekilde işlediğini ve mevsimlik tarımın tüm kayıtdışılığı bağlamında hiç ummadığımız bir biçimde elcinin tuttuğu bir kayıt sisteminin tüm çalışma ve yaşam döngüsünü sürdürdüğünü göstermiştir.

Görüşülen kişilere ücretlerini nasıl aldıklarını sorduğumuzda hemen hepsi yevmiye ile çalıştıklarını söylemişlerdir. Ortalama yevmiye 40 TL’dir ve öğrendiğimize göre kadın/erkek ya da çocuklar/yetişkinler arasında alınan yevmiye arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

ŞEKİL 7. Ortalama Bir Günde Çalışma Saati

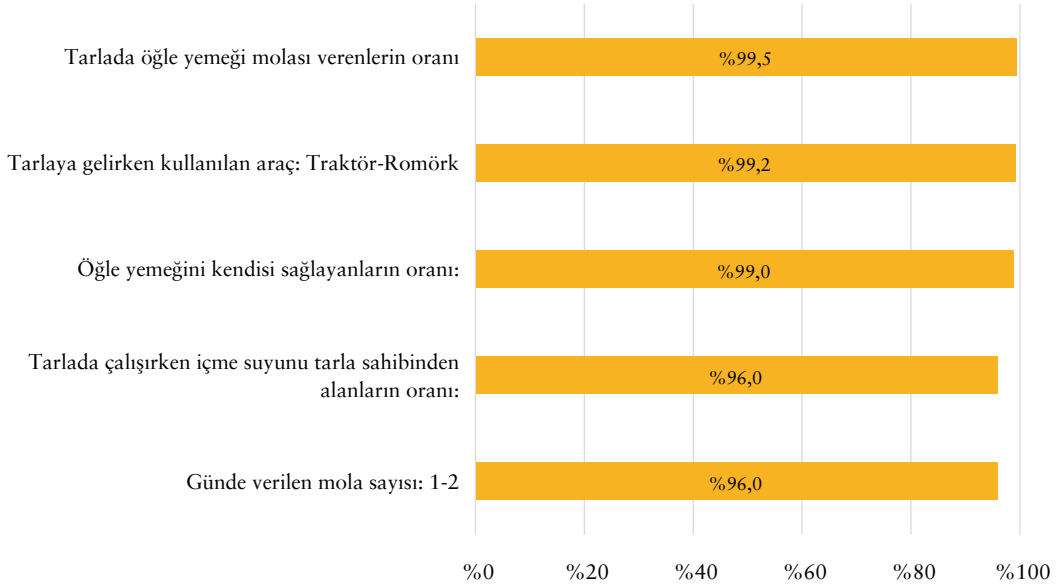
Anket çalışmamıza katılan bu üç çadır yerindeki mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğu (yüzde 70) ortalama bir günde 11 saatten fazla çalıştığını söylemiştir. Yüzde 28’lik bir kesimin de 9-11

ŞEKİL 8. Ortalama Bir Haftada Çalışılan Gün Sayısı

saat arasında çalıştığını da göz önünde tutarsak, mevsimlik tarım işçisinin günde en az 9 saat çalıştığını söyleyebiliriz.

Yine elimizdeki veriler, mevsimlik tarım işçilerinin dörtte üçünün haftanın yedi günü çalıştığını göstermektedir. Ortalama bir haftada bir ya da iki gün ara verenlerin oranı yüzde 15'tir. Dolayısıyla, mevsimlik tarım işçiliğinin haftanın her günü yapılan bir iş olduğunu söylememiz yanlış olmaz.

ŞEKİL 9. Tarlada Çalışma Koşulları

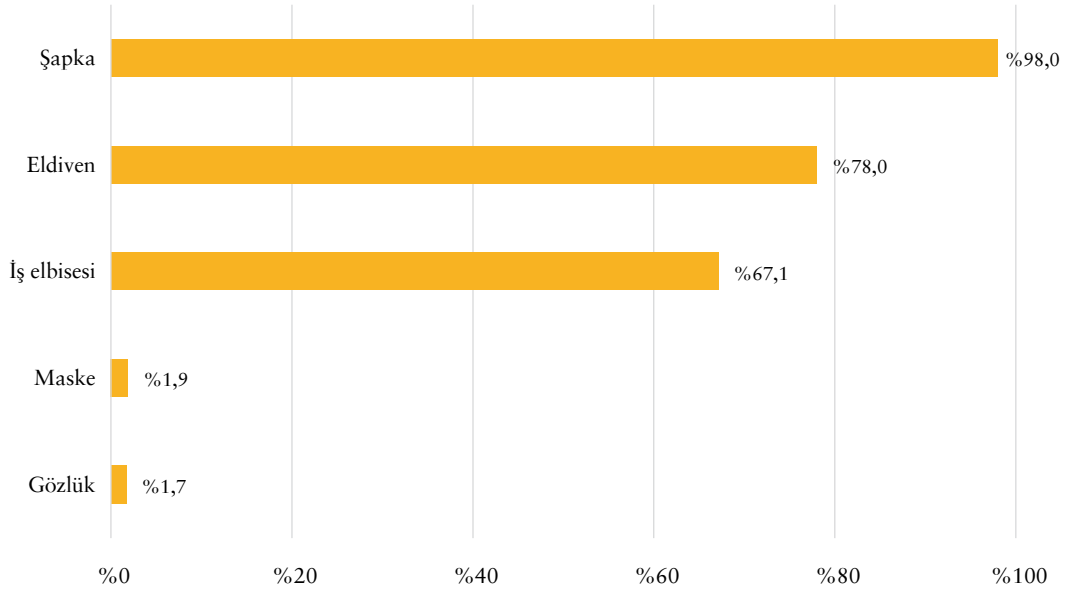

Mevsimlik tarım işçilerinin tarlada çalışma koşullarına dair sorduğumuz bazı sorular, resmi daha iyi çizmemize yardımcı olmaktadır:

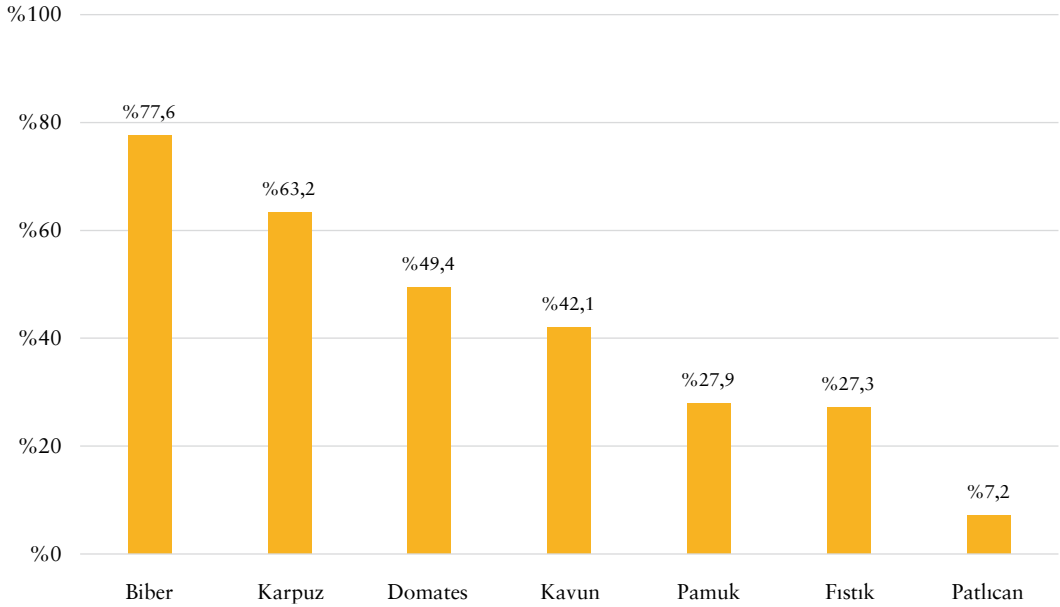
- Mevsimlik tarım işçileri tarlaya gelirken traktör ya da romörk gibi araçlar kullanmaktadır;
- Günde ortalama bir kez öğle yemeği molası verilmektedir, ikinci bir mola verildiği de görülmektedir.
- İşçiler kendi öğle yemeklerini kendileri getirmektedir ancak içme suyunu tarla sahibinden tedarik etmektedirler.

Aşağıda görüldüğü üzere mevsimlik tarım işçileri tarlada çalışırken sınırlı bir şekilde kendilerini korumaktadır. Güneş altında yaklaşık 9-11 saatlik bir çalışma içerisindeyken kendilerini şapka ile korumaları zorunluluktur. Çalışırken eldiven takanların oranı yüzde 78, iş elbisesi giyenlerin oranıysa yüzde 67'dir. Gözlemlerimiz iş elbisesinden kastın gündelik yaşamda giymedikleri kot ve benzeri kıyafetler olduğu yönündedir.

ŞEKİL 10. Tarlada Çalışırken Korunma

Öte yandan görüştüğümüz kişilerin sadece yüzde 2'si maske ya da gözlük taktıklarını belirtmişlerdir, bu açıdan tam bir koruma altında olduklarını söyleyemeyiz. Özellikle de görüşülenlerin dörtte birinin bir ilaçlama çalışmasına katıldıkları göz önünde tutulursa, sadece şapka ve eldivene dayanan bir korunmanın güvenlik sağlamadığı açıktır.

ŞEKİL 11. En Fazla Çalışılan Ürünler

Görüşülen kişilerin birden fazla üründe çalıştıkları göz önünde tutularak en fazla hangi ürünlerde çalıştıkları sorulmuştur. Yukarıdaki grafik her bir üründe çalıştığını söyleyenlerin oranını göstermektedir. Biber (yüzde 78), karpuz (yüzde 63), domates (yüzde 49) ve kavun (yüzde 42) en fazla çalışılan ürünlerdir. Pamuk ve fıstıkta çalışanların oranı yüzde 27 iken, diğer ürünlerde pek fazla çalışan yoktur.

Çadır yerlerinde farklı ürünlerin ön plana çıktıkları görülmektedir. Biber ve karpuz her üç yerde de yoğun olarak çalışılan ürünlerken; Tuzla’da pamuk (yüzde 42), Kadıköy’de kavun (yüzde 64) ve domates (yüzde 79) daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Araştırma çalışmamıza katılanların yüzde 87’si çalıştıkları yere “elci” ya “dayıbaşı” aracılığıyla geldiğini söylemektedir. Kendi başına geldiğini söyleyenlerin oranı Tuzla’da yüzde 15, Karagöçer’de yüzde 12 ve Kadıköy’de yüzde 10’dur. Yine görüştüğümüz kişiler arasında şu anda çalıştıkları bahçe/tarla sahibini tanıyanların oranı yüzde 50 civarındadır. Bu noktada kadınlar arasında bahçe/tarla sahibini tanıyanların oranının daha düşük olduğunu belirtmemiz gerekmektedir: Kadınlar arasında yüzde 43, erkekler arasında yüzde 54. Bu iki oran elci/dayıbaşı ve benzeri araçların mevsimlik tarım işçilerinin yaşamındaki yerini göstermektedir. Niteliksel araştırmanın verileri ile elcilerin rolünü anlamamanın mevsimlik tarım işçiliğinin işleyişini anlamak açısından önemli olduğu kanısındayız.

a) Elcilerin Rolü:

Bölgede yaptığımız niteliksel görüşmeler “elcilik” kurumunun çok sayıda işlevi bünyesinde barındırdığını ve mevsimlik tarım işçiliği sistemini ayakta tuttuğunu göstermiştir. O kadar ki, elcilik kurumunun olmaması ya da kötü çalışması durumunda bölgede tarım üretiminin talep ettiği kadar tarım işçisinin bulunamaması nedeniyle ciddi bir krizle karşı karşıya kalınacağı açıktır.

Aracı/Organizatör Olarak Elci

Bölgede faaliyet gösteren elcilerin en önemli işlevi bölgede ihtiyaç duyulan tarımsal işgücünü sağlamaktır. Bölgede çalışan mevsimlik tarım işçilerinin büyük bir çoğunluğu çalıştıkları yere elcinin aracılığıyla gelmektedir, hatta tarla sahibini tanımadan bütün işlerini elci ile yürütmektedir.

"Amcam var zaten, Elci ... olur kendisi. Yani öyle, kendisiyle konuştuk falan. O öncü oldu bize, ondan da Allah razı olsun, o olmasaydı belki şu an ayakta bile duramazdık. Yani o geldi yardımcı oldu bize biz de belki durumumuz yüzünden daha iyi yani." **Kadıköy, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Elciler, işçi ile tarla sahibi arasında aracılık işlevini yerine getirirken anlaşılan ücretin belirli bir kısmını da kendilerine ayırmaktadır. Öğrendiğimize göre 44-45 TL'lik yevmiyenin 4-5 TL'si komisyon olarak elciye gitmektedir. Elci ile işçi arasındaki maddi ilişkiye bakıldığında neredeyse kurumlaşmış bir sistemin varlığından bahsedebiliriz. Tarla sahibi elci ile anlaşmakta, bazen daha Mart ayından bir avans ödemesi yapmaktadır. Bunun karşılığında elci belirli sayıda tarım işçisini kontrolü altında tutmaktadır. Elcinin işçileri arasında yakın/uzak akrabaları ve hemşerileri bulunmaktadır. Bu açıdan aradaki ilişkinin sadece parasal olmadığını, hiyerarşik bir ilişkinin de var olduğunu söyleyebiliriz. Elci hem patronla aracılık konumundan hem de bu hiyerarşik ilişkideki yerinden dolayı önemli bir aktör olarak ön plana çıkmaktadır.

Aşağıdaki alıntı, elcinin işçilerle nasıl kurumlaşmış bir ilişki yürüttüğünü göstermektedir:

"İş bittiği zaman, biz eve geldiğimizde, benim babam da kendisi elci. Adam başı kart dağıtıyor. Her kart adam başı bir kart sayılıyor. Sene sonunda sezon bittikten sonra millet adama gidiyoruz. Diyoruz bu kartımızı yapmışız, bu kadar çalışmışız, ona göre parayı veriyor. Babam da geliyor eve ona göre hesap ediyor, kimin borcu var, kimin borcu yok. Ne var millete doğru. Kaç kartın varsa ona göre parasını veriyor." **Karagöçer, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"K: Biletler, biletler var. Biletlerini her akşam veriyorlar, ay sonları hesaplıyorlar.

A2: Ne bileti?

K: İşçi bileti gibi, böyle kart yani... He, şeye yani işe gidiyoruz, akşam hani yevmiye kaybolmasın fiş veriyorlar." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Görüldüğü üzere elciler ile işçileri arasında belki de tek taraflı güvene dayalı bir ilişki kurulmuştur. Çalışma karşılığında hak edilen ücret nakit ile değil, büyük bir olasılıkla herhangi bir hukuki geçerliliği olmayan bir "bilet"/"kart" ile ödenmektedir. Bu kartlar takas edilebilmekte veya satılabilmektedir. Ayrıca yarım gün çalışanlar için bir "yarım kart" uygulamasının da olması, aracın işlevselliğini göstermektedir. Diğer yandan paranın dolaşımında olmaması, günlük yevmiyenin ödenmemesi ve harcamaların veresiye olarak yapılması üzerinde düşünülmesi gereken bir veridir. İşçiler ellerinde hiç tutmadıkları bir parayı harcamaktadırlar. Elci onların kontrolü de elinde tutan kasasıdır.

Kasa Olarak Elci

Tarım işçilerinin yoğun bir çalışma temposuna sahip olmalarına karşın, maddi olarak durumlarının iyileştiğini söylememiz mümkün değildir. Elcilerin en önemli işlevlerinden biri de mevsimlik tarım işçilerinin bir tür kasası olarak çalışmasıdır. Her ne kadar elci tarla sahibinden avans almış olsa da, işçilere ödemeyi sezon sonunda yapmaktadır. İşçiler sezon sonunda elci ile hesaplaştıktan sonra arta kalan para ancak borçlarını kapatmayı ve zar zor bir yaşam sürmelerini sağlayabilmektedir. Sezon sonuna kadarsa elcinin işçilere düzensiz aralıklarla, çoğunlukla da işçilerin talebi/ihtiyacı doğrultusunda yaptığı ödemeler, neredeyse bir “harçlık” anlamı taşımaktadır:

“Harçlık, mesela erzak için, ondan sonra sağlık için, ondan sonra çadırında bir arıza olur, bir branda eksikliği olur, bir muşamba kışta falan. Çadırın yıkılır, ona para verir, onun için ...” **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Ya şimdi olur, elciye gidersin haftada bir, on günde bir harçlığını alırsın mesela 50-100, ailenin sayısına göre.” **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Sene bitiyor biz de bütün parayı alıyoruz. Ama biri hasta düştüğünde falan elciye gidip para alabiliyoruz. Mesela bir şey almak istiyoruz. Elciden para alıp alıyoruz yani.” **Tuzla, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Bitince harçlıklarını veriyorlar her Çarşamba. İşçilerin harçlığı veriliyor ama yani kısa. Pazar parası. Mesela bir şey lazımsa, ilaç parası örnek hastane parası, yol parası veriyorlar harçlık olarak.” **Tuzla, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Elci çalıştırdığı işçilerin hak ettiği parayı düzensiz bir şekilde, harçlık gibi verirken; onların zorunlu giderlerini de “borç” hanesine yazmaktadır. Marketten, pazardan alışveriş ya da benzeri bir harcamayı elci karşılamakta; hesabı dönem sonunda kapatmaktadır.

A2: Hı, elciye mi borçlanıyorsunuz?

K: Tabi ki elciye borçlu kalıyoruz tabi ki yazıyor.” **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Yok, yok, ne günlük ne aylık. Mesela şimdi karpuz bitti ya, sezondan sezona öyle hesap görüyor. Her şeyimizi borca alıyoruz pazardan. Bir toptancı göstermiş... Oradan gidip un, şeker, pirinc olsun ne olursa... Yağ, kışın hepsini ordan borç alıyoruz, yani ihtiyaçlarımızı. Öyle işte.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Elcinin sadece gündelik harcamaları değil, örneğin ileride detaylı tartışacağımız elektrik masraflarını da borç hanesine yazdığı görülmektedir. Hatta, herhangi bir rahatsızlık durumunda ambulans gelmezse hastayı Adana’ya götüren elci, benzin/mazot parasını da hesaba yazmaktadır. Bütün bu hesapların tek taraflı, sadece elci tarafından tutulduğu; işçinin hesapları kontrol ya da herhangi bir işleme itiraz hakkı olmadığı görülmektedir.

A1: Elci kafasına göre davranıyorsa, orada haksızlık olduğunu nasıl anlayacaksınız?

E.Ç.: Anlamıyoruz ki zaten (gülümsüyor). Anlasak da elden bir şey gelmez ki, ne diyebileceğiz.” **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Muhtemelen veresiye hesabı da tek taraflı tutulmaktadır, dolayısıyla tarım işçilerinin harcamaları/bütçeleri hakkında bilgi sahibi olmadıkları söylenebilir:

- "A2: Malzemeyi nasıl tedarik ediyorsunuz yemek malzemelerinizi?
 K1: Valla şimdi biz şimdi hesap açtırıyorlar yani bakkaldan. Her ihtiyacımızı ordan karşılıyor.
 K2: Borçla alıyoz sezona kadar, sezon bitene kadar, iş bitene kadar hesap yapıyoruz.
 A2: Siz burda bakkaldan mı alışveriş yapıyorsunuz?
 K2: Evet. Var ya o kahveci bakkal. Ondan alışveriş yapıyoz. Ondan yani. Herkesin hesabı var onda." **Kadıköy, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

- "K2: Yani ben geçen sene, 1 senedir yani 12 milyar verdim bu toptancıya. Sonra orda da var bi tane 7 milyar verdim. Sonra elde var sıfır yani çalıştığımız ancak dükkanları kapattık." **Kadıköy, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Bu arada satın aldıkları ürünleri de beklenenden daha pahalı aldıklarını, dolayısıyla veresiye alış veriş yapmanın bedelini de ödediklerini söyleyebiliriz:

- "Ha. O da bi mintak, bi bardak, bi tuz falan getirdim, 1 koli yumurta. 45 mi 55 milyon. Bi de buranın alışverişi çok pahalı. Bizim bi toptancımız var, biz borca alıyoruz ya bir kutu yumurtayı 11 milyona sayıyor. Bardakları 10'a sayıyor. 1 kilo şekeri 4 milyona sayıyor..." **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Yıl sonunda bütün masraflar düştükten sonra elde çok az paranın kalması, beklenmedik büyük masraflarla karşılaşıldığında daha fazla borç yapılmasıyla sonuçlanmaktadır. Beklenmeyen büyük harcamalar sağlık harcamaları olduğu gibi, çocuk evlendirmekten de kaynaklanabilmektedir.

- "A2: Eksiklerinizi nasıl idare ediyorsunuz?
 K: Yani, öyle... Yoksa gidip borçla aldırıyık falan.
 A2: Borçla. Borç ödüyorsunuz (K: He.) Onun dışında ekstra para kazanabileceğiniz?
 K: Yok. Zaten çocuk evlendirdik hep borç içinde kaldık. Ödeye ödeye halen ödemedi." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "A2: Hastane filan için, mesela şu an hastane masrafın vs. olduğunda kime borçlanıyorsunuz? Şu an hani kayıinvaliden falan yine bu civarda mı?
 K: Gene borç yapıyoruz.
 A2: Kimden borçlanıyorsunuz, komşulardan mı mesela?
 K: Komşulardan, kayıinvalidem." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "A2: Peki, hani mesela size para ödeniyor ya, diyelim ki sezon sonunda ödeniyor, elinize geçiyor mu mesela? Hani siz çalıştığınız için size 'bu senin hakkın' gibi bir şey oluyor mu?
 K.Ç.1: Maalesef geçmiyor. Çünkü borçlarımız var. Mesela ev almak için burdayız.
 K.Ç.2: Çalışıyoruz.
 K.Ç.1: Bir şeyler kazanmak için burdayız. Bu yüzden hiçbir şey geçmiyor. Ailemize vermek zorunda kalıyoruz.
 A2: Aileniz birikim yapıyor, siz pek şey... Size şey yapmıyor...
 K.Ç.2: Evet." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Daha sonra da vurgulanacağı gibi borç var olan kısır döngünün devamında en temel faktörlerden biridir.

Güç Odağı ve Güvence Olarak Elci

Elcinin tarla sahibiyle işçi, işçiyle köydeki pazarcı, bakkal ve hastane ve benzeri resmi kurumlarla aracılık işlevi görmesi, muhtemelen de kayda değer bir sermaye birikimine sahip olması; mikro ölçekte bir güç odağı olarak ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Elci, kimin nerede, hangi tarlada çalışacağına olduğu kadar, hangi işte çalışacağına da karar vermekte; kendi akrabalarına ya da kendisine yakın kişilere ayrıcalık tanımaktadır:

- "K.Ç.1: (Elci) kendi akrabalarına iyi davranır. Hatta çavuşluk veriyorlar. İş veriyorlar yani.
K.Ç.2: İşte bile mesela iyi işlere veriyorlar. Diyelim ben diyecem bu işe girecem göndermez, diğerini, akrabasını gönderiyor o işe.
A2: İyi iş dediğin ne mesela iyi iş?
K.Ç.2: İyi iş ne mesela... Ben diyorum beni fıstığa yaz, o çekiyoruz ya bibere gönder falan." **Tuzla, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Bölgede elciler arasında rekabetin olmadığı, her elcinin kendi işçileri üzerinde denetimi olduğu görülmektedir. Elci ile işçiler arasında yukarıda ele almış olduğumuz para, akrabalık ve güç hiyerarşisine dayalı bağımlılık, tarım işçisinin bir elciden ayrılıp diğer elciyle çalışmasını engellemektedir.

- "E.Ç.: Fazla tabii ama tabii elci olduğu için kimse karışmıyor. İşçiler, hepsi onun yani. Şimdi burda çalışmazsa başka elciye gidecek. O elciye diyecek ki işçiyi alma diyecek, mecbur almayacak." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

Elcinin önemli işlevlerinden biri de tarla sahipleriyle ilişkiyi düzenlemesidir. Bu düzenleme, tarla sahibinden alacakların tahsilini de içermektedir. Tarla sahibinin tüccardan aldığı çekin karşılıksız çıkması durumunda, elcinin bu sorunu işçilere yansıtmadığı görülmektedir. Bu açıdan elci mevsimlik tarım işçisinin emeğinin karşılığını almasının bir garantisi, güvencesi olarak işlev görmektedir.

- "Elci alıyor, evet. Elci, şöyle... Hakkıdır yani adamın. Riskin altına giriyor. Milletin parasını da yiyebilirler... Vermiyen olur... Ama elciyi biz tanıyoruz. Elci mecbur, zorunda." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Erkek**

Çocuğun İyi Olma Hali Alanları

4

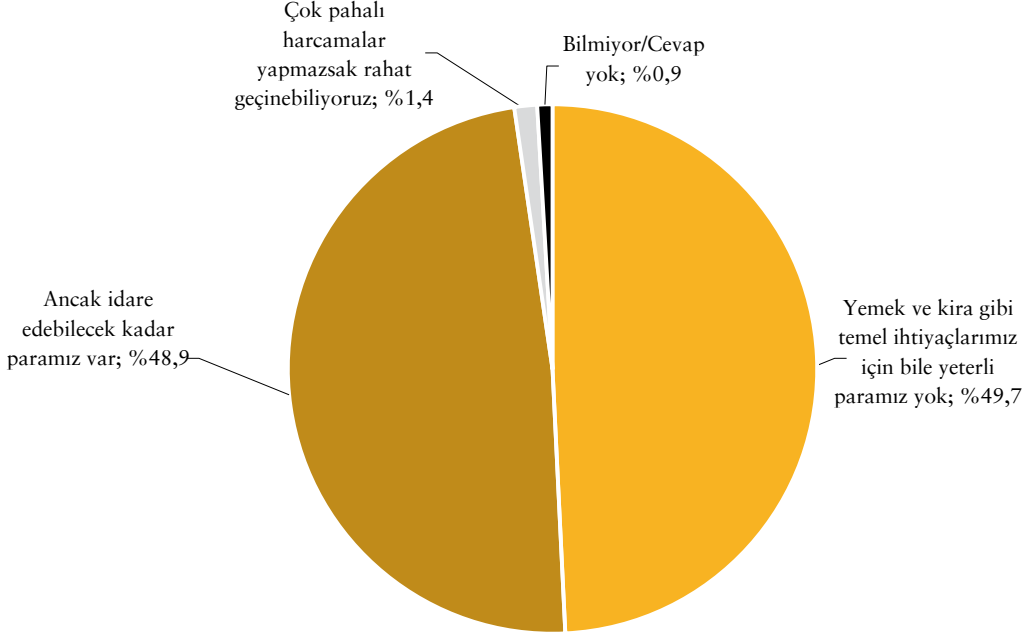
**‘Keşke bu
çadırların yerine
bir ev olsun
isterdim. Bir oda
olsa bile razıyız...’**

Giriş bölümünde kısaca değinildiği üzere çocuğun iyi olma hali alanları perspektifinden yararlanılarak, bu üç çadır alanındaki çocukların içinde bulundukları koşullar hem nesnel hem de öznel kriterler çerçevesinde aktarılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde ele alacağımız iyi olma hali alanlarında bu çocukların yaşamları da dahil olmak üzere karşı karşıya kaldıkları riskler yansıtılarak, birçok alandaki kırılganlıkları kendi ifadeleriyle de aktarılmaktadır.

4.1 MADDİ DURUM: TÜM BU EMEK, YİNE DE YOKSULLUK VE YOKSUNLUK

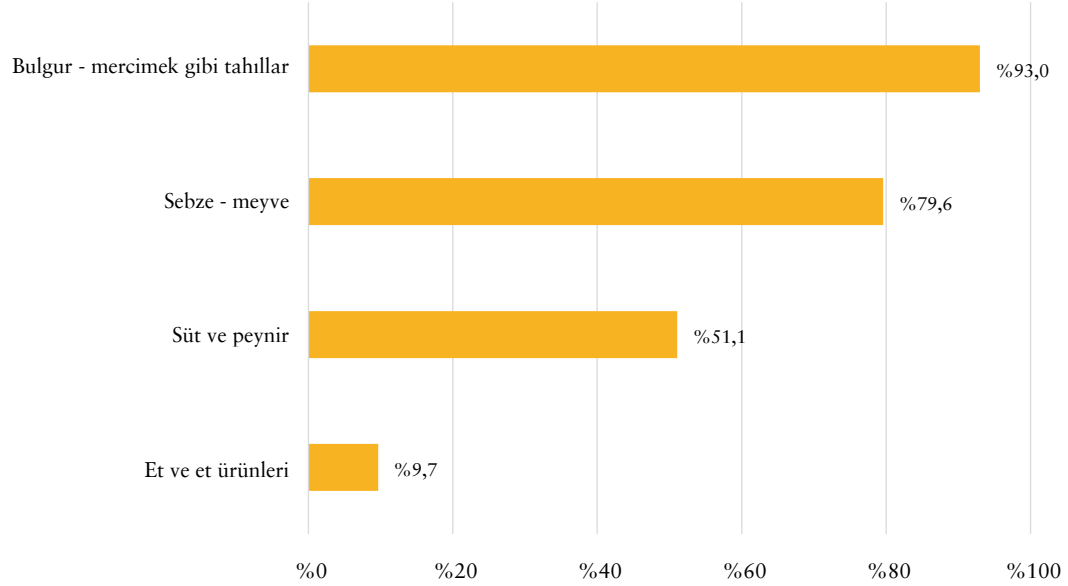
Yukarıda ele alındığı üzere oldukça ağır çalışma şartlarını içeren mevsimlik tarım işçiliği tüm bu emeğe rağmen yoksulluk ve yoksunluk koşullarının devam ettiği bir durumdur. Nicel araştırmada görüşülen kişilerin neredeyse tamamının tek gelir kaynağı olduğu (yüzde 98) ve herhangi bir ikinci gelir kaynağına sahip olanlarınsa emekli maaşı ya da yarıcılık gibi kalemlerden bu gelirleri elde ettikleri görülmektedir.

Maddi durum çocuğun iyi olma hali araştırmalarında temel alanlardan biridir. Ancak bu üç çadır sahasında yoksulluk ve yoksunluk değişkenlik göstermemektedir. Çocuklar açısından tüm diğer alanları kesen bir yoksunluk ve yoksulluk durumu vardır. En temel maddi durum belirleyicileri arasında görülen, örneğin kendine ait yatağı, dolabı, çalışma masası olması gibi sorular da dahil olmak üzere, bazı temel ihtiyaçlara sahiplikle ilgili sorunun bile çadır ortamında sorulmasının uygunsuz olabileceği koşulları içermektedir. Evin olmadığı, banyo ve tuvaletin geçici bir şekilde aile tarafından hijyenik olmayan koşullarda derme çatma biçimde inşa edildiği bir ortamda maddi durumu tespit için sorduğumuz bazı sorular anlamını yitirmektedir. Özetle Türkiye’deki en kırılgan, en risk altındaki çocuk grubundan bahsetmekteyiz. Bu yüzden tarlada çalışmaları da dâhil olmak üzere sosyal politikaların ve izleme ve denetlemenin en az ulaşabildiği bir gruba dair somut ve kalıcı çözümler geliştirmek gerçekten de zor ama tam da belirttiğimiz sebeplerle hayatidir. Ve-

ŞEKİL 12. Hanenin Geçim Durumu

riler ışığında çadır ve çevre koşulları başta olmak üzere risk altında olan bu çocukların koşullarını olabildiğince detaylı yansıtmak, farklı düzeylerde izlenebilecek politikalar için aydınlatıcı olabilir.

Niceliksel araştırmaya katılanlara hanelerinin geçim durumunun nasıl olduğunu sorduğumuzda yüzde 50'lik bir kesim "yemek ve kira gibi temel ihtiyaçları" için bile yeterli parası olmadığını söylemiştir. Yanıt verenlerin yüzde 48.9'u "ancak idare edebilecek kadar paraları" olduğu görüşüne katılırken, sadece yüzde 1.4 gibi düşük bir oranda hanenin "çok pahalı harcamalar yapmazlarsa" rahat geçinebildikleri öğrenilmiştir. Niceliksel araştırmada durum, her ne kadar %49'luk bir grubun ancak idare edebilecek kadar paramız var ifadesinde belirttiği şeklinde olsa da niteliksel çalışmamızda ifade edilebildiği üzere 'bizler gibi giyinse', 'bizler gibi yaşasalar' yetmeyeceği ortadadır. Yine ifade edildiği üzere "mesela senin ne ihtiyacın varsa aynısını biz de ihtiyacımız var, ama elde edemiyoruz", "idare ediyoruz işte" sözleri aslında idare etmenin de göreceği olduğu, gerçekte tercihlerin adapte edildiği ve var olan şartlar içinde bir 'idare etme' durumundan bahsedildiğini göstermiştir.

ŞEKİL 13. Tükettikleri Besinler (haftada birkaç kez ve daha fazla tüketenlerin oranı)

Mevsimlik tarım işçilerinin aileleri yemek yapmak için odun, tahta ve ağaç gibi yakacakları kullanmaktadır (yüzde 97) . Çok küçük bir azınlık (yüzde 2.4) tüp kullandığını belirtmiştir. Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere mevsimlik tarım işçileri çoğunlukla bulgur, mercimek ve marna gibi tahıllar ile beslenmektedir. Yaşadıkları bölgenin konumu ve çalıştıkları ürünlerin sağladığı bir avantaj olarak sebze-meyve tüketiminin de fazla olduğunu görmekteyiz (yüzde 80) . Süt ve peynir benzeri ürünleri haftada birkaç kez ve daha fazla tüketenlerin oranı da yüzde 50'nin üzerindedir. Ancak et ve et ürünleri tüketimi azdır, haftada birkaç kez ve daha fazla tüketenlerin oranı yüzde 10'un altındadır.

Nitel araştırmada, tüm katılımcıların geçim sıkıntısını aktardıkları görülmüştür. Öncelikle kazanılan gelir, harcamalarını ancak karşılamaktadır. Dönem sonunda elci ile hesaplaşıldığında masraflar çıktıktan sonra para kalmadığı bile görülmüştür:

"Ancak karnımızı doyuruyor çocuklar giyimi var giysisi var yemekleri var yani her şeyleri. Yani çok gerçekten ölüyorlar, yoruluyorlar, tarlada çalışıyorlar yani elimizde bir para kalmıyor. Yani kalsaydı bir ev yapardık, bir ev satın alırdık belki kışın gider rahat ederdik ama kalmıyor elde, her şey pahalı. Ancak çalıştıklarıyla karınları doyuruyorlar." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Yetseydi zaten ben çadırdan kalmazdım, bir ev tutmuştum. İnsan yeni evlendiği zaman, çadırdan yaşamak zor geliyor." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"İşte yetseydi, yetseydi, belki ben şimdi kendime bir çadır yapmıştım. Yani en azından hani bir çadır olsa, bir ev olsa, bir kira olsa hani yani bir şeyler yapmıştım. Ama şu anda yetmediği için demek ki ben buradayım, hala görümcemin..." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "K1: Birikmiyor birikmiyor. Yetmiyor valla. Yetmiyor bize... Anca kıyafet alıyoruz. Anca yemek.
 K2: Yetmiyor. Anca ha... Para kalmıyor.
 K3: Yani biriktiremiyoruz yani." **Tuzla, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Geçim sıkıntısının görüştüğümüz kişiler üzerinde yarattığı psikolojik baskı yukarıdaki alıntılarda açıkça görülmektedir. Örneğin görüncesiyle yaşamak zorunda kalan genç kadının kendisine ait bir alan olmamasından dolayı yaşadığı sıkıntıyı açıkça dile getirdiği görülmektedir. Ancak, aşağıdaki alıntıda genç bir kadının kurduğu cümle nasıl bir görelî yoksunluk içerisinde yaşadıklarını çok iyi özetlemektedir:

- "A2: Yok, peki yetiyor mu sizin geçiminize?
 K: İdare ediyoruz işte...Sizin gibi giyinsek yani yetmezdi, öyle değil mi?" **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Görüştüğümüz mevsimlik tarım işçilerinin karşı karşıya kaldıkları en önemli sorunlardan biri yaşadıkları yoksunluk hissidir. Elleri -o da sezon sonunda ve hayli kesilmiş olarak- geçen para gündelik ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Bunun ötesinde çocukları için özlem duydukları yiyecek ve giysiler ulaşmazdır:

"Oturacak güzel bir halımız yok, güzel bir giysi yok, güzel bir ayakkabı yok, güzel bir yemek yani her şey gibi yemiyor bizim çocuklar, yani meyve çıkartıyorsunuz, üzüm, şeftali olsun yaz meyvesi, her şey olsa alamıyoruz. Bazen alırız bir muz, bir filan, bu dün ağladı bir sürü ağladı bir muz için bir milyon verdim adam bir tane verdi..." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "K: En çok sıkıntı maddi durumu genellikle para sıkıntısı oluyor.
 A2: Para.
 K: En çoğu para sıkıntısı oluyor. Çocuklar yani başkaları gibi mesela bir şey alamıyorum fazla ondan sonra, bir fırın mesela çocukların elinde kek görüyorlar ben yapamıyorum mesela." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Çünkü benim de ihtiyaçlarım oluyor. Örneğin mesela ben etek almak istiyorum, yazma almak istiyorum, tişört kendime almak istiyorum. Mesela özel bir günde düğün falan oluyor burada arkadaşlarım gibi giyinmek istiyorum." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Yani inan ki, inan ki, bugün pazara gittik, hani pazardaki çocukları ağladı illa bana elbise al diye. Karneye gidecez, karnede giyecek elbisemiz yok. Annemiz sen bize elbise al. Gitti borç aldı. O da tabii ki napsın, onlar da diyor ki abla biz şöleyiz, böyleyiz. Napıyım kardeşim, çocuğum istiyor param yok, verecem. Canımı almayacaksın ya verecem. Napsın... Çocuklar böyle okula gidiyor, anne 1 milyon para, anne bakıyor cüzdan boş. Verecek, hiçbir şey yok. Kızım git, yarın. Yarın da yok, n olacak?" **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

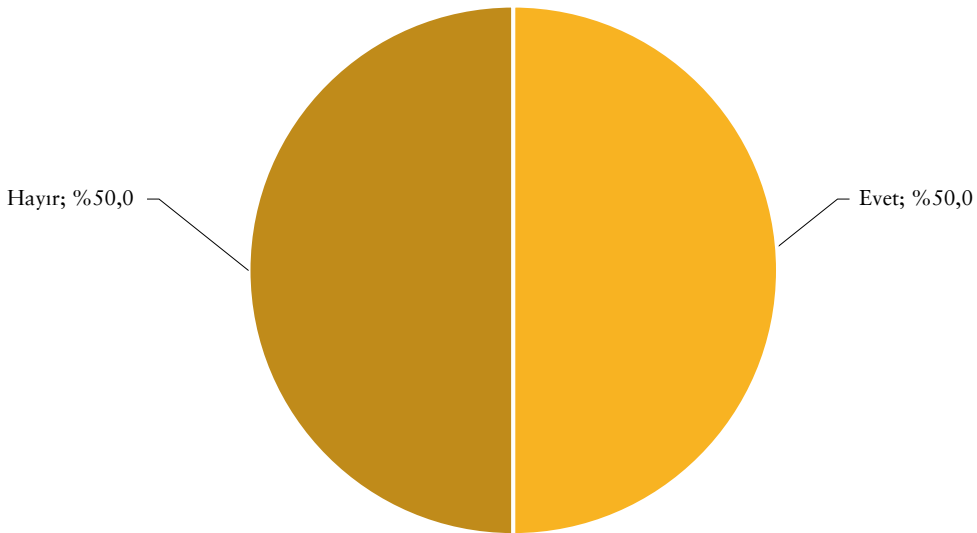
"Valla doğruyu istiyor musun? Benim çocuklarımla böyle güzel giysileri yok. Böyle süs-lenseler böyle herkes arkadaşları gibi. Ne güzel olur." **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

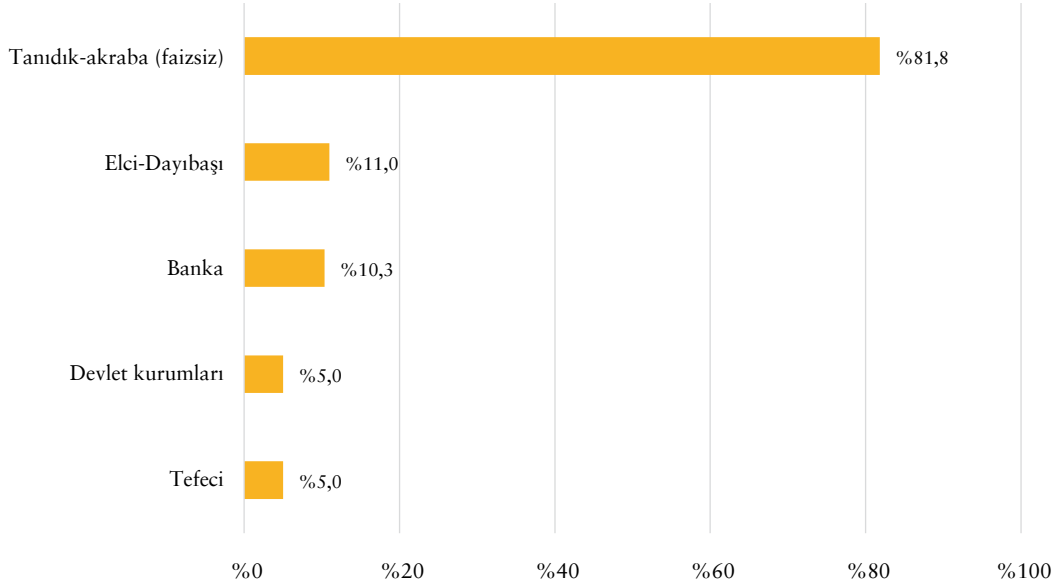
Yoksunluk hissi, yeni evlenmiş ve gelin olarak çadıra gelmiş, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmayı kendisine yediremeyen bir genç kadının sözlerinde şu şekilde dile gelmektedir:

- A2: Geliriniz size yetiyor mu?
 K: Yetseydi zaten ben çadırdaki kalmazdım, bir ev tutmuştum. İnsan yeni evlendiği zaman, çadırdaki yaşamak zor geliyor.
 A2: Tabi.
 K: Her şey zor geliyor. Yürümek bile zor geliyor yemin ederim, ben bazen öyle çadırdaki bakıyorum, lanet ediyorum hem kendime hem burada yaşadığım için burdaki insanların ben hepsine küfrediyorum.
 A2: O kadar zoruna gidiyor.
 K: Lanet olsun hepsine lanet, bazen yakmayı düşünüyorum ha o derece. Ya biri gitseydi iki gitseydi belki hepsi giderdi burada yani kalıcılar ya.
 A2: Hıhı, evet birileri gitmeye başlasaydı belki bir şeyler değişir. Ama şimdi durumlar belli değil.
 K: Hatta bazen diyorum gidip devlete şikâyet edeceğim, lanet gelsin hepsini kaldırsınlar, bazen böyle aklıma getiriyorum ama diyorum neyse..." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Mevsimlik tarım işçileri arasında borçluluğun yaygın olduğu yukarıda da belirtilmişti. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere mevsimlik tarım işçisi ailelerin yarısının herhangi bir kuruma ya da kişiye borcu bulunmaktadır. Görüşülen kişilerin kendi hanelerinin geçim durumuyla ilgili algılarıyla borçlu olup olmamaları arasında bir ilişki görülmemiştir, başka bir deyişle borçluluk hanelerin nasıl geçindiğinden bağımsız bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

ŞEKİL 14. Hanelerin Borçluluğu

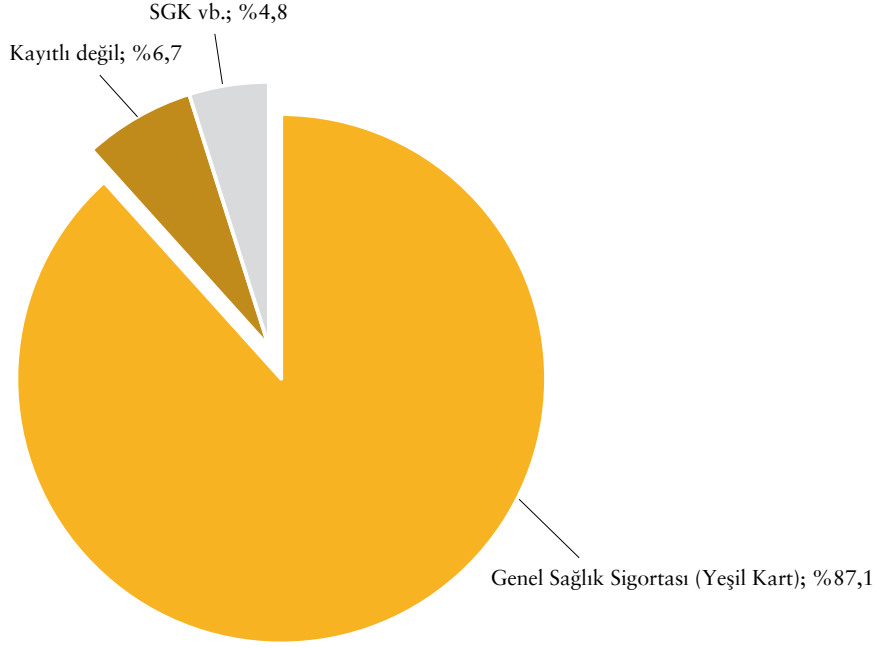
ŞEKİL 15. Borçlu Oldukları Kurum ve Kişiler

Görüldüğü üzere borçlar daha çok tanıdık-akrabadan alınan, faizsiz borçlardır. Borcu olanların yüzde 11'i "elci-dayıbaşı"na, yüzde 10'u da bankaya borçları olduğunu belirtmiştir. Elcilerle de akrabalık ilişkisi olduğu da belirtilmelidir. Dolayısıyla mevsimlik tarım işçilerinin maddi durumlarındaki açığı akraba ve tanıdıklardan karşıladıkları, enformel ya da formel bir şekilde faizle borç alma pratiğinin bulunmadığını söyleyebiliriz.

Borçlanma eğer komşular ya da elciden ise herhangi bir faiz ödenmemekte ama başkalarından alındığında faiz ödenmektedir. Süregiden bir borç döngüsü içerisinde yaşandığı göz önünde tutulursa, ödenemeyen faizin de borca eklenmesiyle borç yükünün sürekli arttığı ancak azalmadığı söylenebilir.

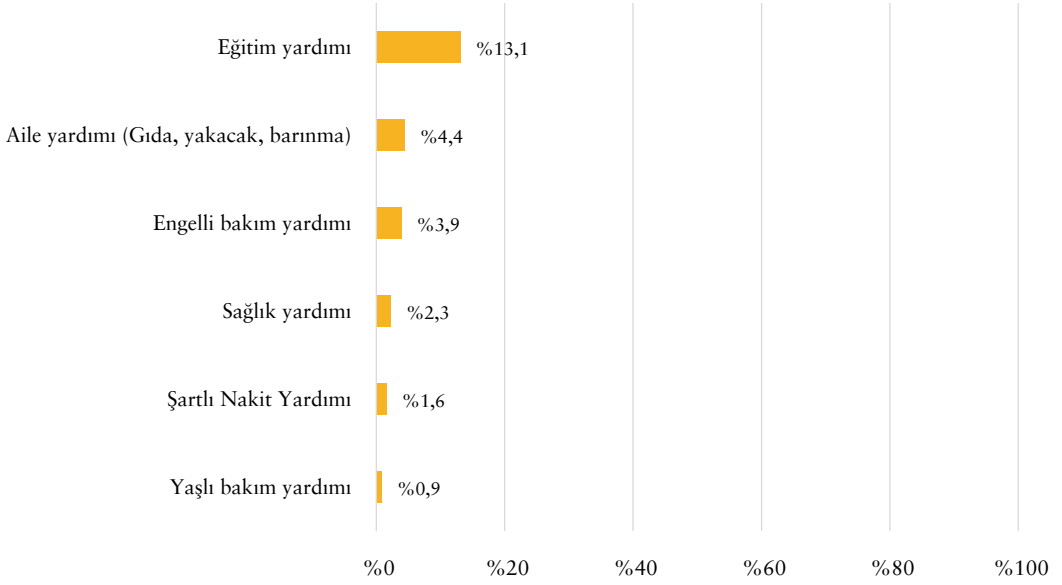
- A2: Zor ya burada geçim yani şey para olmayınca borç alıyorsun elciden hep, elci dışında başkasından borç alabiliyor musunuz mesela?
- K: O da aynı faizle veriyor.
- A2: Elciler faizle mi veriyor?
- K: Yok elciler vermez.
- A2: Dışarda diğerleri?
- K: Dışarda şimdi benim borcu var eğer.
- A2: Kim mesela?
- K: Yoo (...)
- A2: Ha komşu?
- K: Komşu verir mi?
- A2: Kim veriyor?
- K: Yo bir tanıdık dese (...) eğer 2 milyar olsa 2-3 ay kalır 500 ya 600 üstüne koyup bir milyar üstüne koyup." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

ŞEKİL 16. Sosyal Güvence

4.1.1 Sosyal Güvence ve Sosyal Yardımlar

Görüştüğümüz hanelerin sosyal güvencesizliği yukarıdaki grafikte açıkça görülmektedir. Sağlık harcamalarını Genel Sağlık Sigortası (Yeşil Kart) aracılığıyla karşılayanların oranı yüzde 87'dir. Sosyal Güvenlik Kurumu ve benzeri bir kuruma kayıtlı olanların oranı yüzde 5'in altında kalırken, yüzde 7'lik bir kesimin herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı yoktur. Bu durum mevsimlik tarım işçilerinin karşı karşıya bulundukları kırılganlık ve yoksunluğun yanı sıra, bağımlılık düzeylerinin de yüksekliğine işaret etmektedir. Kayıtsızlık oranının en yüksek olduğu yer yüzde 10 ile Tuzla'dır.

ŞEKİL 17. Sosyal Yardımlara Erişim (yardım aldığını belirtenlerin oranı)

Mevsimlik tarım işçileri ve aileleri, sosyal güvence açısından genel sağlık sigortasına bağımlı olmakla kalmayıp, devlet ve diğer kurumlar tarafından sağlanan sosyal yardımlara da erişememektedir. Görüşülen kişilerin yüzde 13’ü eğitim yardımı aldıklarını belirtmiştir. Bu yardımın ana kaynağı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır (SYDV) (yüzde 75) ve yardımı alanların üçte biri yardımın düzensiz verildiğini söylemiştir.

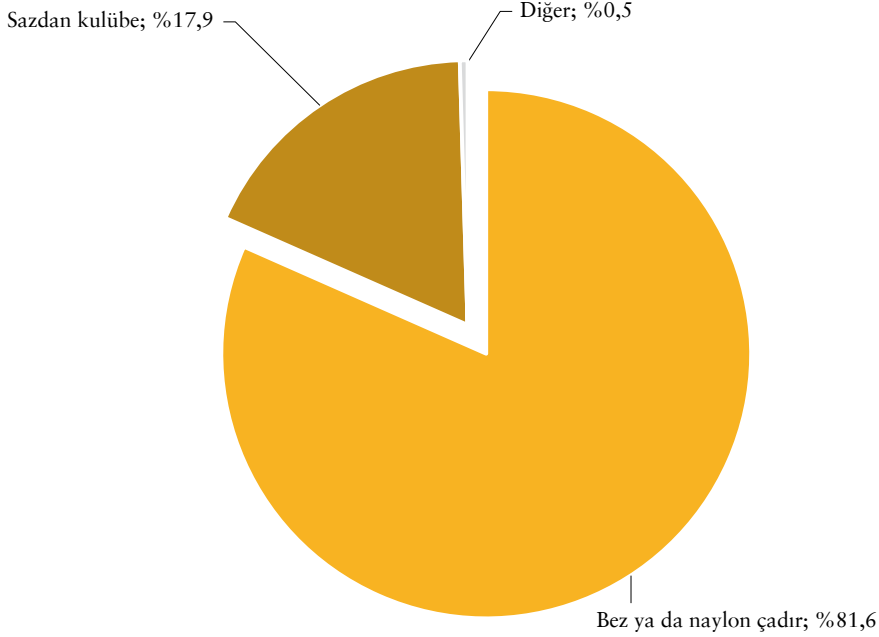
Diğer yardımları alanların oranı derinlemesine bir analize izin vermeyecek kadar azdır. Ancak bu yardımların çoğunluğunun SYDV ve/veya belediyelerden olduğu görülmüştür. Yardım alanların yüzde 20 ile yüzde 35 arasında değişen oranlarda yardımı düzensiz aldıklarını söyledikleri görülmektedir.

4.2 RİSK VE GÜVENLİK (‘EV VE ÇEVRE’)

Çocuğun iyi olma hali alanlarının ilki maddi durum olarak çalışmalarda yer almıştır. Maddi durumun yansımaları olarak, bu sahada ‘çadır ve çevre koşulları’ olarak ifade etmenin daha doğru olduğu ‘ev ve çevre’ koşulları çocukların içinde bulunduğu risk koşullarını da belirlemektedir. Risk başlığı altında ele alınan çocuğun çalışma yaşamı içinde yer alması yine bu saha açısından oldukça önemli bir başka boyutudur. Aşağıda Risk (ve Tarlada Çalışma) başlığı altında detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Bu bölümde çocuklar için çadır ve çadır koşullarıyla ilgili riskler aktarılacaktır. Riskler yetişkinler de dâhil olmak üzere çadır yerinde yaşayanların yaşamını ve hayat kalitesini ciddi olarak etkilemektedir. Ancak bebekler ve çocuklar beklenebileceği üzere daha çok risk altındadır.

ŞEKİL 18. Barındıkları Mekân

4.2.1 Çadır ve Çadır Yeri Koşulları

Mevsimlik tarım işçilerinin büyük çoğunluğunun bez ya da naylon çadırda yaşadıkları gözlemlenmiştir (yüzde 82) . Geri kalanlar ise sazdan kulübede yaşamaktadır (yüzde 18) . Bu açıdan üç yer arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları çadırların akla gelebilecek her tür barınma şekline daha kötü bir ortam olduğu açıktır. Her ne kadar “çadır” adı verilse de, sazlardan ya da kartonlardan derme çatma bir biçimde kurulan bu barınaklar, görüştüğümüz herkesin, özellikle de kadın ve çocukların en önemli şikâyet nedenlerini oluşturmaktadır. Diğer konuları bir kenara bırakarak dahi, sadece bu barınma sorununun çözülmesi, mevsimlik tarım işçilerinin hayatında çok önemli bir değişime yol açacaktır.

Öncelikle görüştüğümüz hemen her kadın ve çocuk bir evin özlemini çektiğini söylemiştir:

“Evim olsaydı daha iyi ederdim. Öyle yani. Çadır ev gibi olamaz. Yani kışın, daha yazın belki fazla sıkıntılı değil ama kışın çok sıkıntılı, o çamur, o su. O yağmur, o soğuk. Yani soğuktan yatamiyirsen.” **Kadıköy, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

“Ya benim böyle küçük bir kulübem olsa yine şükrederim. Yeterliydi bana... Ne biliyor musun benim hayalim? Böyle küçük bir kulübe olsa, bu benim hayalim, yeterdi. Böyle ayrılısam ihtiyarlardan, içine girsem tek başıma ne güzel olurdu.” **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

“Ya burada mesela ne kolaylaştıracak? Burası çadırıdır sonuçta. İşte bir ev filan yok mesela. Ne yapacaksın burada? Ne kolaylaştıracak? Bir ev olsa mesela diyeceksin böyle böyle olacak. Ama burada başka çare yok.” **Tuzla, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

“Keşke yani bu çadırların yerine bir ev olsun isterdim. Bir oda olsa bile razıyız yani. Çünkü bu yarın, kışın yağmur yağdığı zaman bu kenardan hep su girer. Gece hepimiz kal-karız yani buraları toplamak zorunda kalırız.” **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

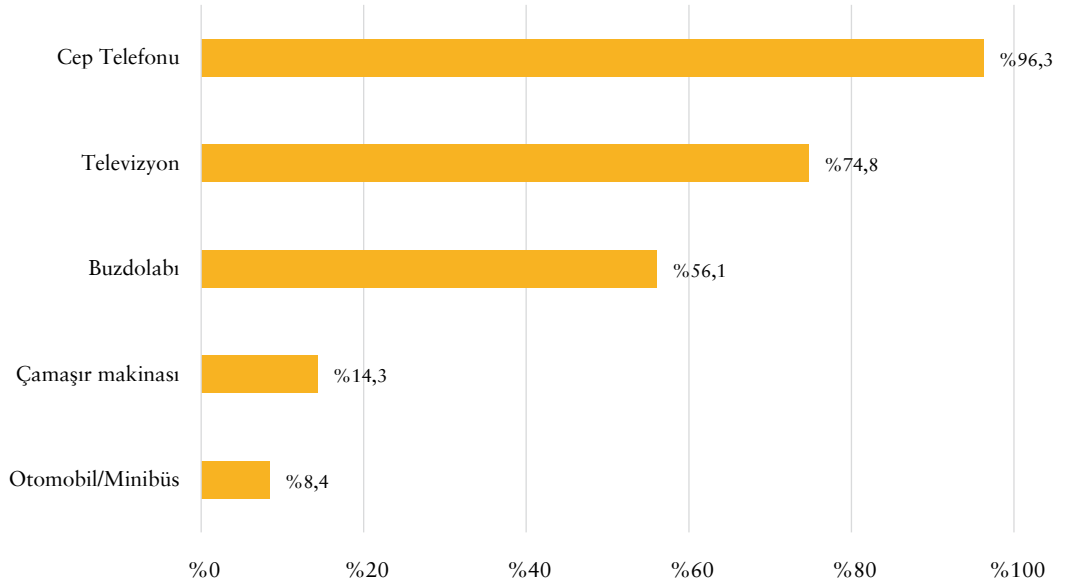
“Ev olsa abla. Küçük bir ev... Toprakdan bile olsa yine yeterli olur. Güzel olur yani.” **Tuzla, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Her ne kadar genellikle her çadırdaki tek bir aile barınsa da, tek bir mekânda yaklaşık 8 kişinin yaşamını sürdürmek zorunda kalması büyük bir yük haline gelmektedir. Hele bazı durumlarda, ailelerden birinin kendi çadırını inşa etmesini başaramaması durumunda sürdürülen ortak yaşam arzu edilenden çok uzaktır.

“Benim en büyük sorunum ne? En büyük sorunum. Ya doğru düzgün, mesela nasıl di-yeyim size, mesela benim eniştem var, ablamın eşi. Tek bir göz oda. Ben burda yatıyo-rum eşimle beraber, bebeğim burda. Eşim, şey eniştem eşimle beraber, çocuklarıyla be-raber karşıda yatıyor. Ben mesela kolsuz bir halde yatamıyorum.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Valla birarada uyumaktan dolayı... İnsan psikolojimiz bozulmuş. Yemin ederim bazen oturup bir saat ağlıyorum.” **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

ŞEKİL 19. Kullandıkları Eşyalar (kullanıyorum yanıtlarının oranı)

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere mevsimlik tarım işçileri arasında cep telefonu kulla-nımı çok yaygındır ve yüzde 96 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Televizyon kullanımının da yüz-

de 75'e ulaşması ve buzdolabı kullandığını söyleyenlerin oranının yüzde 56 olması; elektriğe erişimde yaşanan sorunlara rağmen yine de belli bir oranda ulaşılması ile ilişkilidir.

Öte yandan çamaşır makinasına sahip olan hanelerin oranı yüzde 14'tür. Her üç kişiden birinin 10 yaş altında olduğu, 5 yaş altındaki çocukların nüfusun yüzde 14'ünü oluşturduğu göz önünde tutulursa; çamaşır makinasına sahip olmayan ailelerin çocukların ihtiyaç duyduğu hijyeni sağlamakta zorluk çektikleri açıktır. Özellikle Tuzla'da çamaşır makinesine sahip olanların oranının sadece yüzde 7 olması önemli bir hijyen sorununa işaret etmektedir.

Araştırma sürecinde görüştüğümüz kişilere yaşadıkları çadır yerinde ve çadırdaki karşılaştıkları zorluklar sorulmuştur. Niceliksel çalışmanın da açıkça gösterdiği üzere, mevsimlik tarım işçileri gerek maddi durumları, gerek çalışma koşulları, gerekse de yaşadıkları ortamdan dolayı son derece zor şartlarda hayatlarını sürdürmekte ve terim yerindeyse toplumdaki "en kırılgan" kesimlerden birini oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, tarım işçileriyle yaptığımız görüşmelerin değerlendirilmesinde bu kırılganlığın akılda tutulması gerekmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin çadırdaki yaşadıkları yaşam göz önünde tutulursa hemen her türlü ev eşyasının eksikliğinin duyulması şaşırtıcı değildir. Ancak niceliksel araştırmanın da gösterdiği üzere tarım işçileri ellerinden geldiği düzeyde ev eşyalarına sahip olmaya çalışmaktadır. Yazları yüksek hava sıcaklıkları, buzdolabını büyük bir ihtiyaç haline getirmiştir. Buzdolabının olduğu durumda bile aşağıda da ele alınacağı üzere elektrik voltajı önemli bir sorundur.

"K: Elektrik, bir haftadır buzdolabı çalışmadı, geçen bir yemek getirdik, et getirdik kanala attık.

A2: Hıı, et getirdiniz, koktu kanala attınız.

K: Hee.

A2: O yüzden buzdolabı falan olsa iyi olur." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"K: Acil ne bileyim, makina da olabilir, dolaplar mesela fazla buz tutmuyor.

A2: Sizin buzdolabınız var mı burada?

K: Var ama tutmuyor, normal suyu soğutuyor içiyor." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"A2: Siz onu da burada saklayamadığınız için haftalık yani sürekli almanız gerekiyor değil mi? Çok yüklü miktarda alamıyorsunuz.

K1: Tabi tabi... Günlük alıyoruz.

K2: Fazla bir şey olmuyor da yani çok durduğu zaman bozuluyor.

K1: Ya aldığımızı yapıyoruz yiyoruz yani.

K2: Bu hafta dolaptakiler hep bozulmuş işte." **Tuzla, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Hava sıcaklığından dolayı ihtiyaç duyulan başka bir ev eşyası da vantilatör veya klimadır:

"K: Buzdolabı olsa valla iyi.

A2: Buzdolabı.

K: Lelatör olsa iyi, sıcaktan çocuklar böyle içerde sıcak.

A2: Hıhı, vantilatör filan olsa iyi olur." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Yani işte görüyorsun, bilirsin eksikliğimiz, sıcak olduğu zaman pervane yok, işte ne biliyim buzdolabı, güzel, bir yemeğimizi saklayacağımız bir yerimiz yok. Bunlar sıkıntı oluyor." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Kadıköy, Temmuz 2016.

Çamaşır makinesine de ihtiyaç duyulmaktadır. Çadır yerinde su ve elektriğin sınırlı olduğu düşünülürse, hijyen konusunda önemli bir zaaf olduğu açıktır.

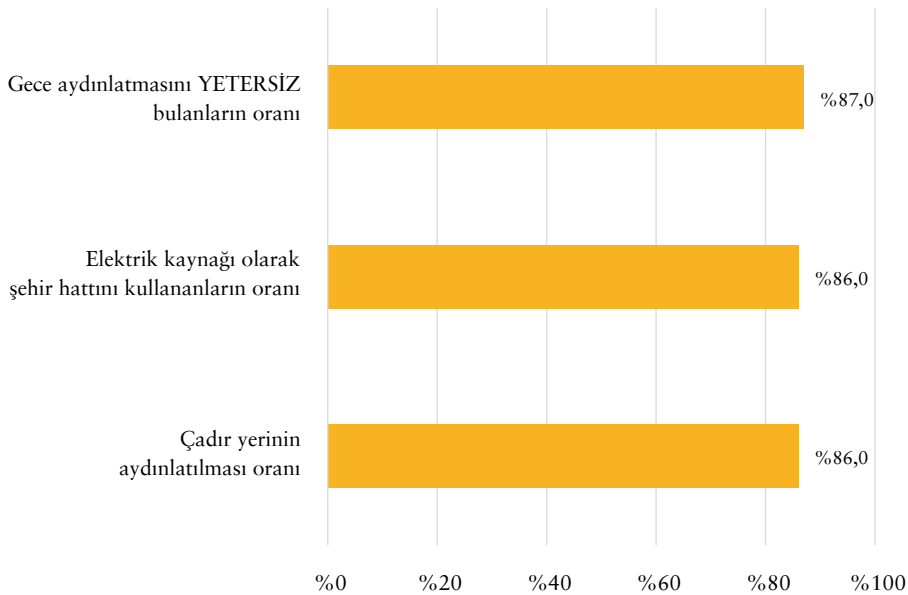
- "K1: Bazılarının sıcak suyu yok, bazılarının makinesi yok. Bazılarının televizyonu.
 A2: Siz burda suyu nerden temin ediyorsunuz?
 K1: Önceden tanker getiriyordu, el kolla böyle çekiyorduk.
 K2: Yani 3 metreden gidip alıyorduk suyumuzu önceden. Ama şimdi çeşmeler getirilmiş, o da parayla mesela her ay para vermek zorundayız.
 K1: Evet su parası ödüyoruz, mesela bizim makinemiz yok, her zaman elle elbisele-
 rimizi yıkamak zorundayız." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

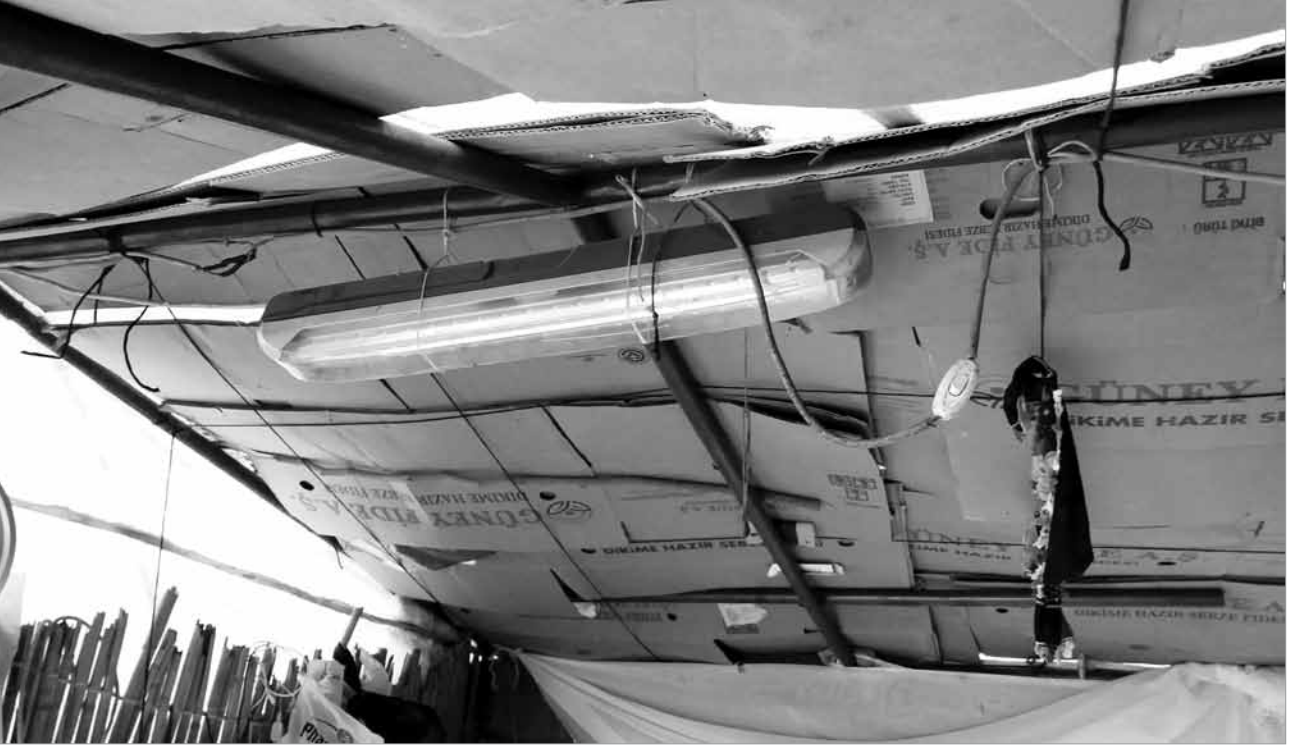
a) Elektrik Kullanımı

Araştırma çalışmamıza göre mevsimlik tarım işçilerinin en önemli enerji kaynağı şehir hattından elde edilen elektriktir (yüzde 86) . Jeneratör kullananların oranı yüzde 8'ken, herhangi bir şekilde elektrik kullanmayanların oranı ise yüzde 6 civarındadır. Karataş'ta jeneratör kullanımı yüzde 11'e yükselse de, şehir hattı birincil enerji kaynağıdır. Niceliksel aşamamız çadır yerlerinin büyük kısmında elektrik olduğunu ve çadırlarda elektrikli eşya kullanılabildiğini göstermiştir. Ancak niteliksel aşamamız hem elektriğin fiyatlamasında sorun olduğunu hem de önemli bir risk olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Aldığımız bilgiler, çadır yerinde bir aydınlatmanın bulunduğunu göstermektedir. Ancak görüşüğümüz kişiler arasında çadır yeri aydınlatmasını yeterli bulanların oranı sadece yüzde 12 civarındadır. Çadır yeri aydınlatması öncelikli bir ihtiyaç olarak ön plana çıkmaktadır.

ŞEKİL 20. Elektrik ve Aydınlatma Kaynakları

Kadıköy, Temmuz 2016.

"A2: Sizin şimdi çadırınızda kaç lamba var?

K: (...)

A2: Bir tane var, buzdolabı falan var mı?

K: Buzdolabı yok.

A2: Çamaşır makinası falan var mı?

K: Ne çamaşır makinası (?)

A2: O zaman sizin elektrik faturasını öyle mi hesaplıyorlar, bir lamba diye mi hesaplıyor elci?

K: He.

A2: Sadece o kadar? Elektriği ne kadara yazıyor?

K: Elektrik tek bir ampul, 50 milyon.

A2: Ayda 50 lira.

K: Mesela 5 ay mı kalıyoruz en başta 50 milyon lira.

A2: Hıı, anladım." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"A2: Aylık ne kadar ödüyorsunuz?

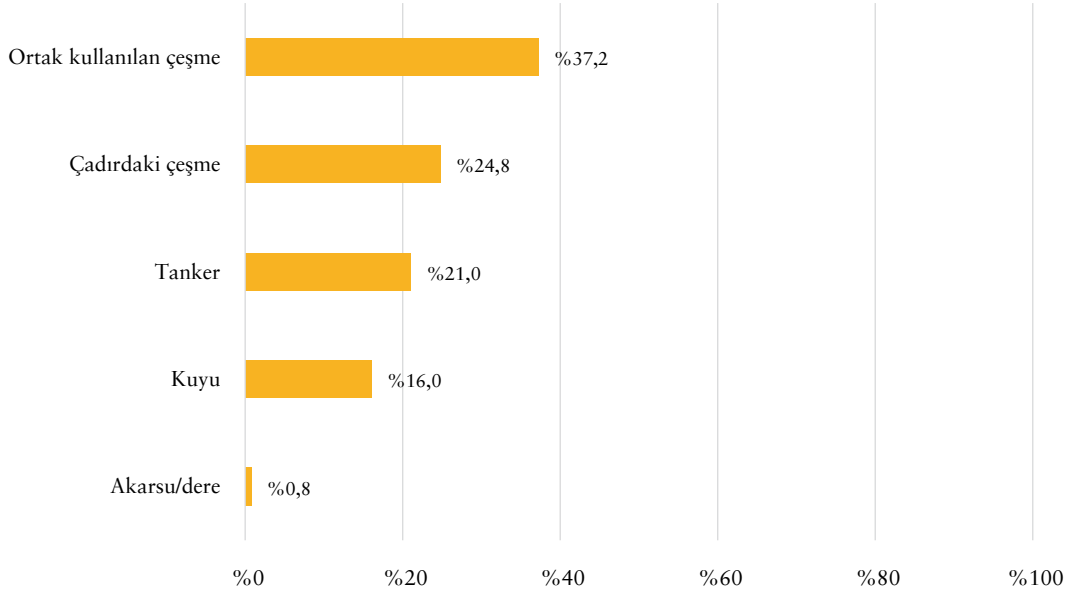
K: 150-200 de olabiliyor, bazen daha yüksek olabiliyor ampul başına alıyor... Ampul, televizyonu bir ampul yazıyorlar, buzdolabı bir ampul, çamaşır makinası varsa bir ampul, bir de ampul 2 tane varsa 5-6 ampul direk sana yazıyor." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "K: Elektrik de bir evden çekiyoruz, hem oranın elektriğini hem kendi elektriğimizi ödüyoruz.
- A2: Ne kadara patlıyor peki?
- K1: Ya kışın baya bir pahalıya patlıyor, çünkü kışın ne kadar işçi o kadar elektrik, yazın o kadar gitmiyor." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**
- "A2: Siz burada elektrik, su ödüyorsunuz?
- K: Ha, ödüyoruz canım.
- A2: Ne kadar ödüyorsunuz? Aylık mı ödüyorsunuz, yıllık mı? Nasıl oluyor?
- K: Valla yıllık, nası diyim... Biz üç eviz. Üç eviz. Dağıtıyoruz bir. Ne kadar para gelirse elimize paylaşıyoruz. Kaç bölüm var, kaç çadır, ne kadar malzeme çalıştığı zaman öyle bölüşüyoruz. Ee, benimki 800 Lira, 1000, 1250 geliyor.
- A2: Senelik 1250 filan.
- K: He, 1200 geliyor. Su 1000 geliyor, fazlasıyla geliyor." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Anladığımız kadarıyla her çadır yerine bir ya da birden fazla evden elektrik hattı çekilmektedir. Çadır yerindeki her çadır bu elektrik hattından elektriğini almaktadır. Evdeki her elektrikli eşya için -buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon gibi- belirlenmiş bir ampul değeri bulunmaktadır ve her çadır sahibi olduğu ampul başına önceden belirlenmiş bir miktarı ödemektedir. Örneğin tek bir ampul için 50 TL'den hesap yapılmaktadır. Bu ödemenin peşin yapılmadığını ve bu konuda da elciye borçlanıldığını hatırlatmamızda yarar bulunmaktadır. Dolayısıyla "fahiş" addedilebilecek elektrik harcamaları da elciye ve belki de köylüye bir rant aktarımı olarak tanımlanabilir.

Karagöçer, Haziran 2016.

ŞEKİL 21. İçme Suyu Kaynakları

b) İçme Suyu

Çalışmamızı yürüttüğümüz üç yerde de birincil içme suyu kaynağının ortak kullanılan çeşme olduğunu görmekteyiz. Yüzde 25’lik bir kesimin çadırdaki çeşmeyi kullandığı, tankerle getirilen suyun da önemli bir içme suyu kaynağı olduğu ortaya çıkmıştır. Kuyudan su kullananların oranıysa yüzde 16’dır. Bu su kaynaklarının ne derece sıhhi olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

İçme suyu kaynakları konusunda üç çadır yeri arasında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Örneğin Tuzla’da ve Kadıköy’de ortak kullanılan çeşme ve çadırdaki çeşme kullananların toplam oranı yüzde 70’in üzerindedir. Karagöçer’deyse yoğun bir tanker kullanımı söz konusudur (yüzde 40) . Kadıköy’de kuyu kullanımıysa neredeyse yok gibidir.

Görüşülen kişilerin içme suyuna erişmek için ortalama 100 metre gibi bir mesafe kat ettikleri öğrenilmiştir. Bu açıdan çadır yerleri arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Farklı su kaynakları karşılaştırıldığında en yakındakinin çadırdaki çeşme ve en uzaktakinin kuyu olduğu görülmektedir. Kuyuya erişmek için ortalama 250 metre gibi bir mesafe gidilmesi gerekmektedir.

c) Tuvalet-Banyo

Hijyen başlığı altında değerlendirilebilecek bir konu da mevsimlik tarım işçilerinin temizlik ihtiyaçlarını nasıl giderdikleridir. Öğrendiğimize göre hemen herkes banyo ihtiyacını çadırın yanına kurulan aile banyosunda gidermektedir (yüzde 97) . Ortak banyo alanını kullananların oranı yüzde 3’tür ve üç yer arasında fark gözlemlenmemiştir.

Tuvalet ihtiyacının giderilmesinin de çadırın yanındaki aile tuvaletinde sağlandığı görülmüştür (yüzde 93) . Ortak tuvaleti kullananların oranı sadece yüzde 7’dir. Hem banyonun hem de tu-

Tuzla, Haziran 2016.

valetin çadırın yanındaki derme çatma yapılar kullanılarak giderilmesi, hijyen yönünden çok önemli sakıncalar oluşturmaktadır.

Çok az sayıda olan ortak tuvaletler kullanım dışıdır ve zaten görüştüğümüz kişiler ortak kullanımı tercih etmemektedir. Her çadır tek başına ya da yakın akrabalarıyla birleşerek bir tuvalet çukuru kazmakta ve ihtiyacını orada gidermektedir.

A2: Şu arkadaki bir banyo, biri tuvalet mi?

K1: Tuvalet orda...

K2: Yok. Bu tuvalet. Banyomuz burada...

A2: Hımm, şey mi 1 tane mi tuvalet var? Hep yani aile olarak topluca bunu kullanıyorsunuz?

K3: He he, evet bunu kullanıyoruz." **Tuzla, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

K: He, tuvalet yok valla. Tuvalet banyo yaptı, banyodur yani banyo yaptı, koca yaptı.

A2.: Tuvaletle banyoyu siz kendiniz yaptınız.

K: He, hani kendi yaptı. Çadır kendi yaptı, tuvalet kendi yaptı, kendi yaptı işte." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Tabii ki hani bir yandan bakıyorsun diyorsun keşke hani, kadın hali, evet, diyorsun, keşke banyom burada olsa, çadırımda olsa, aynı ev gibi. Tuvaletim çadırımın içinde olsa. Bazen geceleri kalkıyorsun, korkuyorsun lavaboya gitmeye. Haa dezgahım, suyum içeri aksa... İki bir gecenin bir yarısı gidip dışarıda bulaşık yıkamak çok mu güzel bir şey sanki? Bir bakıyorsun dolu dolu yağmur yağıyor, mecbursun bulaşıklarını orada bırakmamaya. Bulaşıklarını yerde bıraksan, köpek, kedi gelecek üstüne. Başka bir sürü hay-

van var. Çadırıdır, kumdur. Her bir şey hayvan var. Ee, mecbursun yıkamaya, o yağmurun altında gidiyorsun bulaşıkları yıkıyorsun ıpsıslak olana kadar. Napacan?" **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Abla valla mesela bizim de çok suya ihtiyacımız var, mesela biz tarladan geliyoruz hava çok sıcak biz çok terliyoruz. İnancın olsun valla abla var ya, bunlar var ya ben bunu dün aldım mavi yarın beyazlanacak." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Farklı kurumlar tarafından inşa edilen ortak tuvaletler de kullanılmamış ve sökülüştür:

"E.Ç.1: Elciler de değil de, elciye veriyorlar, elci de böyle katıyor. Kendisine özel bir tane yapıyor elci. Diğerleri hepsi birine gidiyor.

A1: Yani elci kendisine özel bir tuvalet ya da şey mi yapıyor?

E.Ç.1: Yoo, önceden yaptılar on tane falan tuvalet dizdiler. Bir baktık kapısını söküyorlar, üst tavanların söküyorlar.

E.Ç.2: Kapıları söküp masa yapıyorlar, üstüne salça şeyi yapıyorlar.

E.Ç.1: Evet. İşte bunların altına beton kattılar, bunlardan 5-10 tane falan dizdiler. Bizde vardı bütün şeylerini söküp aldılar." **Tuzla, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

d) Çevre Kirliliği ve Etkileri

Çadır yerinde yaşayan mevsimlik tarım işçileri ve çocuklarının en fazla şikayet ettikleri konulardan biri yaşadıkları ortamın pis olması ve çöplerdir. Çok kalabalık bir nüfusun dar bir alanda yaşadığı çadır yerlerinde yeterince çöp tenekesi bulunmamakta ve çöpler de düzenli toplanmamaktadır.

"Ç: Çöpleri maalesef kanala atmak zorunda kalıyoruz." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

"Ç: Çöpler dolu, kokmaya başladı. Geliyor boşaltıyor, şimdi hafif oldu mu yerinde bıraktılar gittiler. Geçen gün bir küreklik kum var içinde çöpü bıraktılar, gittiler. Koktu çöp." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Zaman zaman çöplerle ilgili çözümler üretilmekte, ancak bu çözümler çeşitli nedenlerle sürdürülememektedir.

"E.Ç.: Bir tane tır vardı, içi hep çöp kutularıyla doluydu. Bize emanet ettiler. Biz de onları sakladık. Sonra buranın muhtarı geldi, dedi niye saklıyorsunuz. Siz sizde kalın dediniz. Sonra dedi bunları yola bırakın dedi. Biz de kattık. Bu sefer bir iki gün geldiler, çöpü aldılar. Ondandır bir gün geldiler, bütün çöp kutularını alıp gittiler." **Tuzla, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Bölgedeki çöp sorunu ve kanalların kirliliği, karasinek ve sivrisinekleri mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri haline getirmektedir. Öte yandan bölgede ilaçlamanın ya hiç yapılmadığı, ya da çok seyrek/düzensiz olarak yapılmakta olduğu aktarılmıştır.

"K1: Sinek çoktur.

K2: Yemek yiyemiyoruz akşam.

K1: Sivrisinek akşam çocukları yiyor." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "A2: Peki çocukların en çok rahatsızlık duydukları şeyler ne burada, en çok neden rahatsız oluyor?
- K: Sinek.
- A2: Sinek.
- K: Evet sivrisinekler mahvetmiş insanları, büyük küçük yani hiç gelip bakmıyorlar da gelip de ilaçlarını atmıyorlar burada, hafta bir kez ya atarlar ya da atmazlar." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**
- "K. Sivrisinekten dolayı ölüyoruz burada valla.
- A2: Cibinlik falan kullanıyor musunuz?
- K: Kullanıyoruz ya." **Tuzla, Kadın Odak Grup Görüşmesi**
- "A2: Sinek fazla mı burada?
- K: Sinek fazla.
- A: Sivrisinek çok, ilaç da atmıyorlar.
- K: Burada hiç ilaca gelmiyorlar.
- A2: Hıı.
- K: Köyde geliyorlar atıyorlar.
- A: Bak gündüz böyle duramıyoruz.
- K: Hee, hele akşam daha fazladır." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**
- "K: Kanal çöp içinde o yüzden (...) sinek var, aa bu kanal zaten akşam olduğu zaman kurbağalardan dolayı yatamıyoruz." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Kanalların temizlenmesinin, çöplerin düzenli toplanmasının ve en önemlisi ilaçlamanın düzenli ve yeterli olarak yapılmasının mevsimlik tarım işçilerinin hayatları üzerinde önemli bir etkisi olacağı açıktır.

- "E.Ç.: Hani pikaplarla gelip sinek ilacı atıyorlar ya onların gelmesini istedik ama ...
- A1: Geldiler mi mesela daha hiç buraya?
- E.Ç.: Geçen sene gelmişlerdi ama bu sene gelmediler.
- A1: Sebepleri ne? Biliyor musun mesela niçin gelmediler?
- E.Ç.: Ben köydeyken birkaç kere köyde görmüştüm ama buraya uğradıklarını görmedim." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Erkek Çocuk**
- "E.Ç.: Geçen sene çadırlardan sivrisinek için geçiyorlardı. İlaç atıyorlardı ama bu yıl hiç öyle bir şey yok yani. Geçen de geçiyorlardı yani en fazla bir hafta gene gidiyordu yani sivrisinek falan. Rahat edebiliyorduk. Ama şimdi hiç öyle bir şey yok." **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**
- "K.Ç.: Sinekler var. Ve üstüne üstüne zehirleme yapılıyor sinek için, yapılıyorsa yapılıyor tamam bizi düşünüyorlar ama yani çadırın içine zehir giriyor, hep boğazımıza kaçıyor yani nefes bile alamıyoruz." **Karagöçer, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

4.2.2 Çadır Yerindeki Diğer Güvenlik Riskleri

a) Kanallar/Kanaletler

Görüştüğümüz kişilerin çadır yeriyle ilgili belirttikleri en önemli risklerden biri çadır yerinin etrafında var olan su kanalları ve kanaletleridir. Bölgedeki tarımsal üretim için büyük önem taşıyan kanallar, çadır yerinde yaşayanlara, özellikle de çocuklara büyük bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

"Yani burada her şey olabilir, arkamız kanal, yola çıkarlar, köye giderler, bir yere giderler yani. Ben bir senedir buradayım, çocuklarım hiç bırakıp çalışmadım. Bir sene bırakıp çalıştım biri teknede boğulacaktı." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"K: Sıkıntı sıcaktır işte elimi tutmuştur hiç bırakmıyor, burada kanal var, yol vardır, kanal vardır, su düşer.

A2: Elif'le ilgili en büyük sıkıntı, kanal, yol.

K: Yol, kanal işte korkuyoruz düşer." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"A2: Burada çocuklar için en tehlikeli şey ne?

K: En tehlikeli şey mesela bunlardan daha böyle büyük kanallar var, onlara şimdi düşüp kaybolma riski var ama bizimkisi çok şükür burada olmadığı için öyle bir riskimiz yok yani." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Yani çocuklar kanala düşecek diye tedirginlik yaşıyorum. Biri dışarı çıktı mı hemen arkasından bağıriyosun. Korkuyosun kanala düşüp boğulacak diye." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

"Kanal olduğu için çocukların her zaman gözümüz üstünde. Evde oturduğumuz gün zaten oturamıyoruz ki anca onlarla uğraşıyoruz. Ha düşerse ha giderse..." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Bi ara burdan bi ev taşınacaktı. Çocuğu da gitti şurda oynuyordu. Kanalin içine düştü, öldü. O ev de oğulsuz gittiler. Bi de kadın bu kanalin içine girdi, öldü." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Kanalların düzenli olarak temizlenmemesi de hem bölgede kokuya hem de değindiğimiz üzere sinek sorununa yol açmaktadır.

"A2: Bak diyor ki bu kanal olmasa daha iyi olurdu diyor.

K: Öyle yani bilmiyorum. Yani bir ara bunu temizlediler, hiç temizlemeyi bile kestiler artık.

A2: Hıı, artık temizlemiyorlar.

K: Evet, bir ara temizlediler sonra temizlemekten de vazgeçtiler yani." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Çadırların kurulu olduğu bölgenin tarlalara ve kanallara yakın olması, fare, yılan ve benzeri haşarat sorununun yaşanmasına yol açmaktadır.

- "K1: Fareler yiyor.
 A2: Elbiselerinizi?
 K2: Dolabımız falan yok.
 K1: Dolabı bile kemirmişler.
 A2: Şeyde bu kanal olduğu için mi fareler var burda, fare, kurbağa?
 K2: Abla var ya fareler bu çadırla içinde ediyorlar.
 K1: Bu köşe başında bir tane kapan var, burada bir tane kapan var, orada bir tane kapan var yani senin anlayacağın çadırın her bir köşesinde bir fare kapanımız var.
 A2: Ancak yakalamak için.
 K1: Faresi oluyor, yılanı oluyor, böceği oluyor." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Mesela etrafa yılan zehri falan atsalar o kanal kenarlarına. Yani çocuklar nası olsa dışarı çıkıp kanal kenarına falan gidip zehiri yiyecek değiller yani. (A1: Hııı.) Şimdi yılan, fare, her şey var yani. Kedi kadar fare var. Kediye, kediye kovalıyor..." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

- "E.Ç.1: Fare hep [çadırın tavanını] delip delip su damlıyor.
 E.Ç.2: Fare hep delip delip mahvediyor yani. Yılanlar olsun, korkumuz var yani." **Karagöçer, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Kadıköy, Temmuz 2016.

b) Kum ve Yağmur

Tarım işçilerinin derme çatma çadırlarda yaşamaları yağmur ve toz karşısında zor durumda kalmalarına yol açmaktadır. Çocukların yaşamları da işte tam bu yoksunlukta yaşanan mekânın imkânsızlıkları ile şekilleniyor. Çok net olan bir durum, sonraki bölümde detaylı bir biçimde ele alacağımız üzere, bu üç çadır alanında da barınma mekânları ne hamilelik, ne de 0-8 yaş çocuklar için uygundur. Barınma koşulları çadır şeklinde kalacak ise en azından alt zemini korunaklı çadırların acil olarak temini gereklidir. Hem saha gözlemlerimiz hem de niteliksel görüşmelerde ortak olarak defalarca hiçbir biçimde var olan koşullarda temizliğin, hijyenin sağlanamadığı belirtilmiş, çocuklar açısından var olan riskler dillendirilmiştir. Çadır ve çadır yeri söz konusu olduğunda Adana'da havanın yazın çok sıcak, kışın soğuk olması; yağmur ve fırtına (kum fırtınası) çocukların sık bahsettikleri noktalaradır.

Toz ve kum çadırdaki ve çadır yerinde hijyeni ve sağlığı tehdit eden bir risk olarak gözlemlenmiştir. Çadırlarda kadınların kendi deyişleriyle “günde en az üç-dört defa süpürmeleri” ve “yine de bir işe yaramadığı” bir durum söz konusudur. Özellikle Tuzla'da çadırların pudra gibi ince kum üzerine kurulması sürekli bir toz içinde yaşamın sürmesi anlamına gelmektedir. Bunun özellikle çocuklarda solunum yolu rahatsızlıklarına sebep olduğu belirtilmiştir. Her yerde toz ya da kum hastalıkları tetikleyebiliyor ya da mevcut hastalıkların iyileşmesini zorlaştırabiliyor.

Yağmurda kanallar taşmakta, çadırların kurulduğu arazi su altında kalmaktadır. Sonuçta çadırlar tarım işçileri için yaşanılmaz hale gelmektedir. Yağmurların uzun sürdüğü dönemlerde barınacak herhangi bir yer kalmamaktadır.

- K: Evet yağmurda çadırdaki rezil olmamaktansa.
 A2: Çok mu sıkıntı oluyor yağmurda çamurda?
 K: Tabi ki yağmurda çamurda baya sıkıntımız oluyor.
 A2: Hıhı, şey ıslanıyor, ne yapıyorsunuz mesela yağmurda, yağmur yağdığında?
 K: Çıkamıyoruz bazen, çizimleri giyiyoruz. Dışarıya çıkacaklar ıslanarak çıkmış oluyorlar.” **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Evim olsaydı daha iyi ederdim. Öyle yani. Çadır ev gibi olamaz. Yani kışın, daha yazın belki fazla sıkıntılı değil ama kışın çok sıkıntılı, o çamur, o su. O yağmur, o soğuk. Yani soğuktan yatamiyirsen.” **Kadıköy, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

“Bir evin ihtiyaçları hepsi. Mesela senin ne ihtiyacın varsa aynısını biz de ihtiyacımız var. Ama elde edemiyoruz. Yokluk var, perişanlık var. Yağmurda, çamurda çadırlar kalktığında yağmur veya dolu yağdığında aynı perişan oluyoz yani. Herhangi yani ne bilim yardım eden de yok birbirlerine, herkes kendi derdine düşüyor. Sadece biz değiliz.” **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

“Evet. Gece yarısı yağmur başlıyor. Şey bazı kişilerin evi alçak oluyor oraya, evlerin içine su giriyor.” **Tuzla, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Yani tarafımız geçen seneden iki-üç senedir bizim elciye diyor çıkın tarlamdan. Orası düzdü, tepeydi mesela yağmur yağdı mı çadıra en azında su girmiyordu. O da oradan kaldırdı bizi buraya geldik, çukurdur hepsi, çadırlar üst üste. Hani mesela buraları düzeltteler, hep tepe biraz olsun, yağmur yağdı mı içeri su girmesin. Gece çocuklar yağmur yağdı mı niye çocuklar rahatsız olsun. Yani öbür çocuklar da çocuklar gibi rahat olsun.” **Tuzla, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Tuzla, Haziran 2016.

"Bir keresinde yerde uyuyordum, yatağım sırlıslıkla olmuştı, bir de hep buralarım sırlıslıkla olmuştı, annem altıma işediğimi düşündü. Ondan sonra yatağıma baktı, neydi, yastığım her şeyim, herkesin yastıkları böyle sırlıslıklardı. Zaten herkes de ıslanmıştı o yüzden. O yüzden de biz de çadırımızı yeni yaptık ama şimdi de şey olmuş böyle penceremiz yok, naylondan yaptık o yüzden de gelecek sene inşallah yaparız çadırlarımızı."

Tuzla, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi

"Hatta bizim çadırın yeri çukur. Mesela yağmur olduğunda hemen çadıra giriyor su. İşte biz de daha yapmadık. Abilerim daha yapmadı ailem hep işte ya, yapamıyorlar. İşte su giriyor çadıra. Biz de hemen... Sonra bütün eşyalar kirleniyor." **Tuzla, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

c) Yol Kenarı Olması

Niceliksel araştırmada görüşülen hanelerin yüzde 94'ü çocukların oynayabileceği bir yer olmadığını söylemiştir. Çocuklar çoğunlukla arazide, çadır yerinde ya da yollarda oynamaktadır. Çadır yerlerinin yol kenarlarına kurulu olması hem çocuklar hem de büyükler için önemli bir güvenlik sorunu yaratmaktadır. Çocuklar yolda oynamak zorunda kalırken, büyükler de tarlaya giderken her türlü tehlike ile karşılaşmaktadır. Hem Karagöçer'de hem de Tuzla'da çadırlar bir yolun iki tarafında kurulu olup, aradan geçen yol hem özel araçlar hem de tarım araçları tarafından kullanılmaktadır. Çocuklar bu yolları oyun oynama alanı olarak kullanmaktadır. Ayrıca Kadıköy'de çocukların ilkokula gidebilmeleri için Adana-Tuzla karayolunu geçmeleri gerekiyor ki bu yol da sürücülerin dikkatli taşıt kullanmadıkları, hız yaptıkları ve sık sık kazaların olduğu bir yoldur.

"Motorlar, arabalar mesela şimdi biz bu rampayı ben yapıyordum. Yeni evimizi yapıyoruz. Mesela arabayla motor birden hıphızlı geçiyor. Mesela ben geldiğimde işten yorunum ya, beni uyandırıyorlar falan." **Kadıköy, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"E.Ç.1: Yani bu köylüler bizim bu Suriyelilere, ufak çocukları yani, insan gibi görmüyor. Adam buradan arabayla geçiyor, çocuğu ezze umurunda değil. Hani o böyle süratli geçiyorlar ya, çocuğu ezze yani, (E.Ç.2: Tozu dumana katıyor.) hiç düşünmüyorlar yani, insan yerine katmıyorlar buradakileri yani." **Tuzla, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Mesela şimdi sabah çocuklar okula gittiği zaman şuradan anayolun üstünden yayan, kimsesiz, mesela kim işi bırakıp da oğlunu okula bırakacak." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"E.Ç.1: Köprü üzerine çık var ya ne tür insan istiyorsan hepsi var.

A1: Yolu kesiyorlar derken?

E.Ç.1: Yolu kesiyorlar, mesela esrarcılar var. Parası yok esrar alması için yol kesiyorlar. Para alıyorlar.

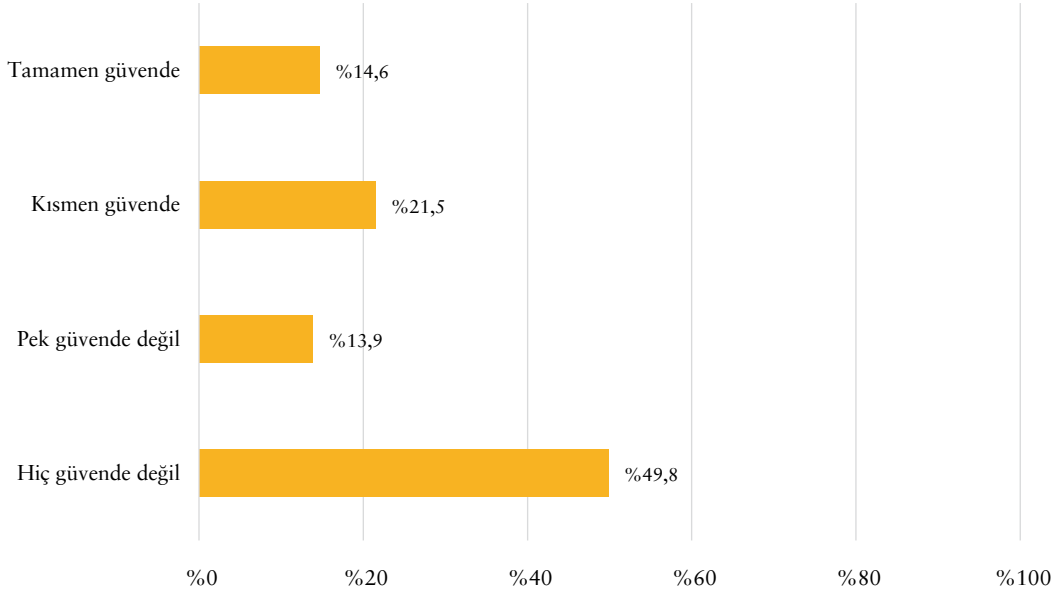
A1: Bunlar köyden gelenler mi? Yoksa?

E.Ç.1: Herkes, köprü, büyük köprü var ya, oradan işte.

E.Ç.2: Akşam saat 12'den, 1'den sonra ha bu köprü üzerine çık var ya...

E.Ç.1: Yani şimdi yoldan geçsen yolunu keserler bırakmazlar para, telefon isterler yani. Esrarcılar ve baliciler var.

E.Ç.2: Der burada ne işin var diyor. Senin buradan ne hakkın var ki burdan gidesin." **Karagöçer, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

ŞEKİL 22. Güvenli Hissetme

d) Güvenli Ortam Yokluğu

Bu üç çadır yerinde yaşayan kişilere kendilerini ne kadar güvende hissettikleri sorulduğunda yüzde 64'ünün kendisini güvensiz hissettiği görülmüştür. Buna karşılık güvenli bulanların oranı yüzde 35 civarındadır. Bu konuda kadınlar ve erkekler arasında önemli bir fark bulunmazken, kendisini güvensiz hissedenlerin en fazla Karagöçer'de (yüzde 67) yaşadıkları öğrenilmiştir.

Çadır yerinde yaşayan çocuklar ve yetişkinler sosyal bir ortam eksikliği hissetmektedirler. Çocukların oynayacağı bir park ya da oyun alanı bulunmamaktadır.

"Çocuklar için oynanacak bir yer yok şu an. Herkes az önce yeğenim ta nereye kadar gelmiş oynamak için." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Ve park, park hepsi kırılmış. Bir tane salıncak tek var, o da demir, korkuyoruz o da kırılır. İki tane de kayıncak var. Başka hiçbir şey yok." **Karagöçer, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

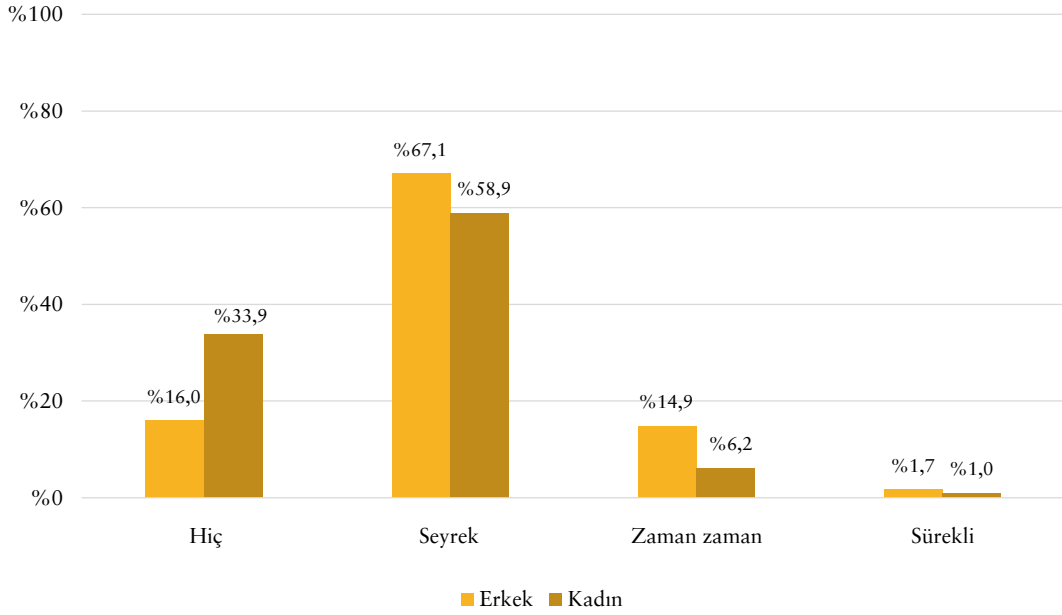
"Mesela yani onların oynayacağı bir park yeri olsaydı. Yani en azından... Nasıl diyim size? Çocukların mesela güvenli olacağı bir yer olsaydı." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"E.Ç.1: Biz yolda top oynadığımızda...

E.Ç.2: Kızıyorlar diyorlar gidin başka yerde oynayın.

E.Ç.1: Araba bırakmıyorlar gidin diyorlar.

A1: Yani yolda top oynuyorsunuz top oynayacak bir alanınız yok mu?" **Karagöçer, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

ŞEKİL 23. En Yakındaki Merkeze Gidebilme Sıklığı

Görüştüğümüz çocuklar çadır yerinin olanaksızlıklarının o kadar farkındadırlar ki, kışın kaldıkları yeri özlemektedirler. Bu çocuklar için mevsimlik tarım işçisi aileleriyle çadır yerine gelmek, çocukluğa verilen bir aradır:

“Urfa’da ne güzel arkadaşlarımız bir sürü, orada büyük bir yol var, havaalanı bırakılmış gidip orada bisikletlerle oynuyoruz, top oynuyoruz, akşama kadar gelmiyoruz. Okul kapandığında akşama kadar gelmiyoruz.” **Kadıköy, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Keza ileride göreceğimiz gibi, iş sonrasında genç kız ve genç erkekleri çok farklı bir hayat beklemektedir. Genç kızlar tarla işi sonrasında ev işiyle meşgulken, genç erkekler kahveye, köye ya da şehre gidebilmektedir. Bu açıdan genç kızların hayatının çadır ve çevresindeki alanla sınırlandığını söyleyebiliriz:

K.Ç.: Çadır yerinde, rahat çıkamıyoruz dışarı. Bazen çok kalabalık oluyor dışarı. Zaten yarın için biz plan falan da kurmadık. Aynı böyle evde oturacaz.

A2: Dışarı çıkamıyoruz dediğin, genç kız olduğunuz için mi rahat dışarı çıkamıyorsunuz?

K.Ç.: Evet, ondan. Akşam 1 saat, 2 saat sonra filan çok kalabalık oluyor. Rahat çıkamıyoruz. Ondan dolayı...” **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Bu üç yerde yaşayanların en yakındaki merkeze ne sıklıkta gittikleri sorulduğunda alınan yanıtlar yaşamların kısıtlarını göstermek açısından da iyi bir fikir vermektedir. Erkeklerin yüzde 16’sı en yakındaki merkeze sıkça (zaman zaman veya sürekli) gidebildiklerini söylerken, bu oran

kadınlar arasında sadece yüzde 7'dir. Görüştüğümüz kadınların üçte biri yakındaki merkeze hiç gitmemektedirler.

Merkeze erişimde en fazla kullanılan araçlar otobüs/belediye otobüsü (yüzde 65) ve minibüs-tür (yüzde 24) .

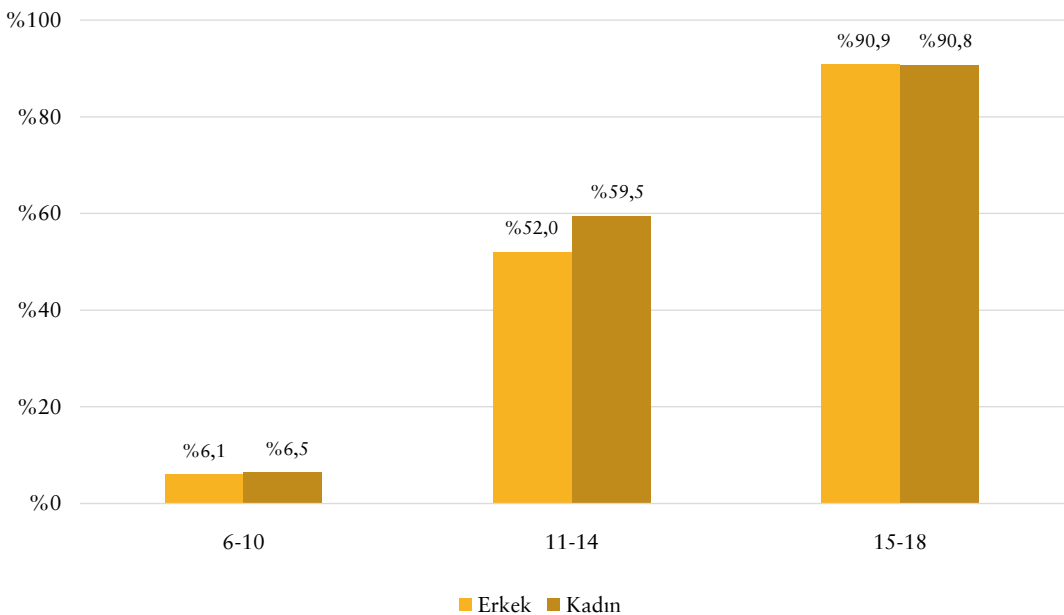
4.3 RİSK VE GÜVENLİK ('ÇALIŞMA DURUMU')

Çocuğun iyi olma hali alanlarından risk ve güvenlik alanının altında ele alınması gereken ikinci temel nokta çocukların çalışma durumudur. Mevsimlik tarım “en kötü biçimiyle çocuk işçiliği” olarak tanımlandığı için 18 yaş altı çocukların tarlada çalışmaması gerekmektedir. Ancak aşağıda yansıtacağımız veriler, bu üç çadır yerinde de 11 yaştan itibaren kadar tarlada çocuk emeğinin yaygın bir biçimde olduğunu göstermiştir.

Niceliksel araştırma çalışmamıza katılan ailelerdeki çocuk ve gençlerin tarlada çalışma durumu aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. 0-5 yaş arası çocuklar arasında tarlada çalışan yoktur. 6-10 yaş arası çocukların yüzde 7'si tarlada çalışmaktayken, bu oran 11-14 yaş diliminde erkek çocuklarda yüzde 52, kız çocuklarında yüzde 60'a yükselmektedir. 15-18 yaş dilimine gelindiğindeyse tarlada çalışanların oranı yüzde 91'dir, başka bir deyişle her 10 gençten dokuzu tarlada çalışmaktadır.

Ancak 8-11 ve 12-15 yaş grubundaki çocukların tarlada çalışmıyor olmaları onların çalışmadıkları anlamına gelmemektedir. Niteliksel araştırmamız sırasında tarlaya gitmeyen çocukların bir kısmının mahalledeki köylülerin evlerinde ya da çiftliklerinde çalıştıkları ya da hurda, pet şişe, hortum, muşamba, demir, plastik boru ve “zehirli pet” toplayıp sattıkları gözlemlenmiştir.

ŞEKİL 24. Çocukların Yaş Grubuna Göre Tarlada Çalışma Durumu (çalıştığı belirtilenlerin oranı)

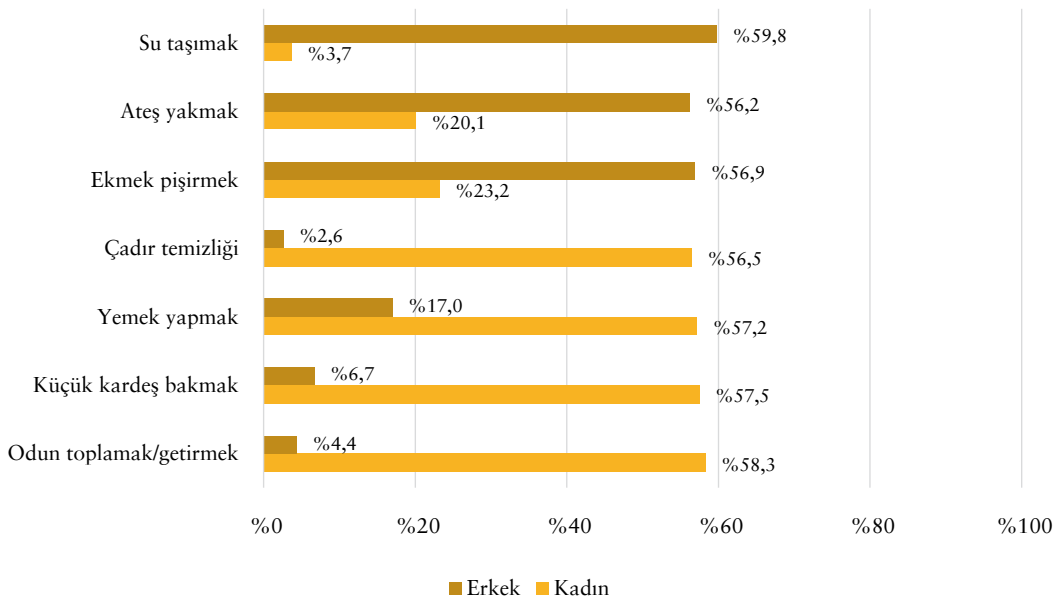

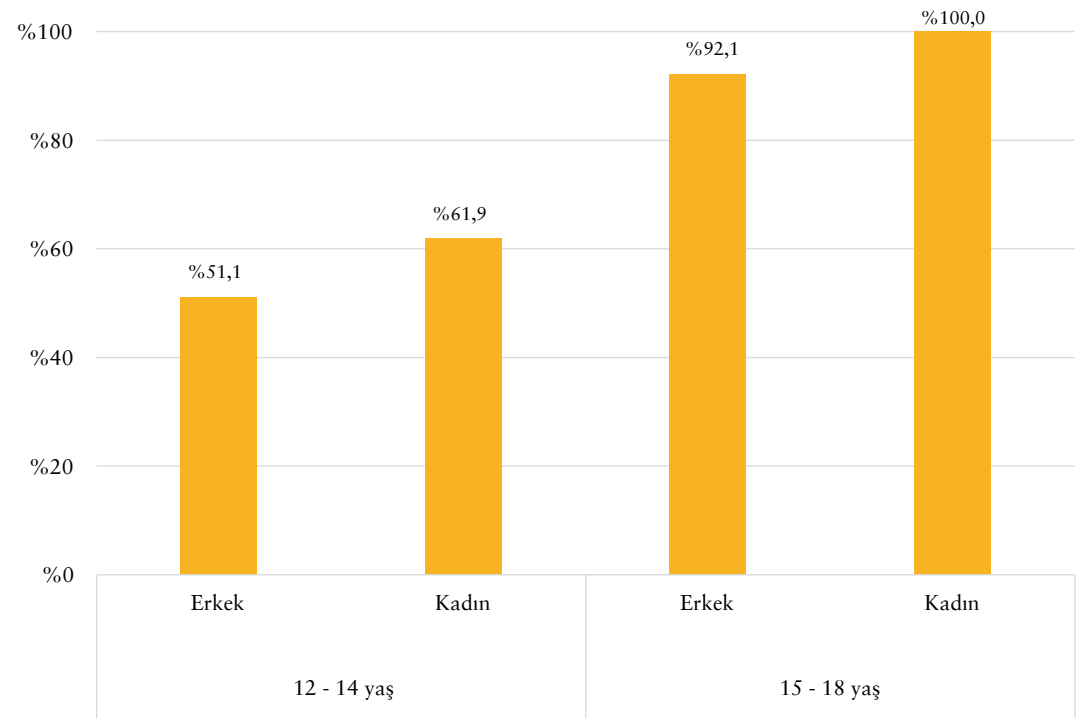

Karagöçer, Haziran 2016.

Çadır yerlerinde yaşayan çocuklar arasında cinsiyete dayalı bir iş bölümü de bulunmaktadır. Kız çocuklarının yüzde 58'i odun toplamak/getirmek, küçük kardeş bakmak, yemek yapmak ve çadır temizliği gibi faaliyetlerle ilgilenmektedir. Buna karşılık erkek çocukları daha çok su taşımak, ateş yakmak ve ekmek pişirmek gibi işlerde yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte kız çocukları arasında ekmek pişirmek ve ateş yapmak gibi faaliyetlerde bulunanlar da vardır.

ŞEKİL 25. Çocukların Çadır Yerlerindeki İş Yükü

ŞEKİL 26. Çocukların Tarlada Çalışma Durumu

Niceliksel araştırma kapsamında üç çadır yerinde görüştüğümüz 12 yaş ve üstündeki çocuklara tarlada çalışıp çalışmadıklarını sorduğumuzda, tarlada çalışmanın yaygın bir pratik olduğu bilgisi aktarılmıştır. 12-14 yaş aralığındaki çocuklar arasında çalışanların oranı erkek çocukları için yüzde 51, kız çocukları için yüzde 62'dir, kız çocukları tarlada çalışmaya daha erken yaşta başlamaktadır. 15-18 yaş dilimindeki erkek çocuklarının yüzde 92'si, kız çocuklarının ise tamamı tarlada çalışmaya gitmektedir. Erkekler ve kızlar arasındaki bu farkın en önemli sebebinin erkek çocuklarının okumaya devam etmeleri olduğunu söyleyebiliriz.

Niteliksel araştırma çerçevesinde görüştüğümüz çocuklara ne zaman tarlada çalışmaya başladıklarını sorduğumuzda aldığımız yanıtlar, 14-16 yaş arasının eşik olduğunu göstermiştir. Daha geç çalışmaya başlayan çocuklara rastlamamakla birlikte, daha erken çalışma konusunda farklı geçmişlerle karşılaşmıştır.

Öncelikle elcilerin küçük yaştaki çocukları çalıştırma konusundaki tavırlarında bir ortaklık gözlenmemiştir. Bazı elciler küçük yaştaki çocuğun çalışmasına kesinlikle izin vermemektedir:

"E.Ç.: Çalışmaya ben gidecektim ama ...bırakmıyor.

A1: Kim bırakmıyor?

E.Ç.: Amcam [Elciden bahsediyor].

A1: Amcan bırakmıyor." **Kadıköy, 12-15 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Yaşları küçük olduğu için tutmuyorlardı. O yüzden yani kavundur, toplamadır, hiçbir şey yapamıyorlardı. O yüzden büyüdüklerinde ancak gidebilirler." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"İşte biz, tarla sahibi bizim yaşımız küçük olduğu için kabul etmiyordu. Biz böyle tarla sahibi gidince ailemize yardım etmeye gidiyorduk. Daha sonra ailemiz şey yapıyordu, tarla sahibi geldiğinde tekrar biz çıkıyorduk." **Karagöçer, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Bazen çavuş diyor siz küçüksünüz çalışmayın, dün ben gittim sen küçüksün dedi. Ben dedim 6 gündür, bu altıncı gündür geliyorum siz bize hiçbir şey söylemediniz, yani bugün mü söylüyorsunuz? Diyor hayır. Dedi bir daha gelmeyin siz küçüksünüz. Büyüdüğünüzde istediğiniz kadar gelin." **Karagöçer, 8-11 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Bununla birlikte görüştüğümüz bazı çocuklar, küçük yaşta olsa da ellerinden iş gelirse tarla sahibi/elci ya da çavuşun çocukların çalışmasına izin verdiğini söylemektedir:

"E.Ç.: Yok, sadece mesela, insanın yapabileceği işi söylüyorlar. O da yapamadığı için yapamıyor.

A1: Yani yapabiliyorsa, yaşı küçük olsa da tarlaya gidebiliyor mu?

E.Ç.: Evet.

A1: Elci izin veriyor mu?

E.Ç.: Evet.

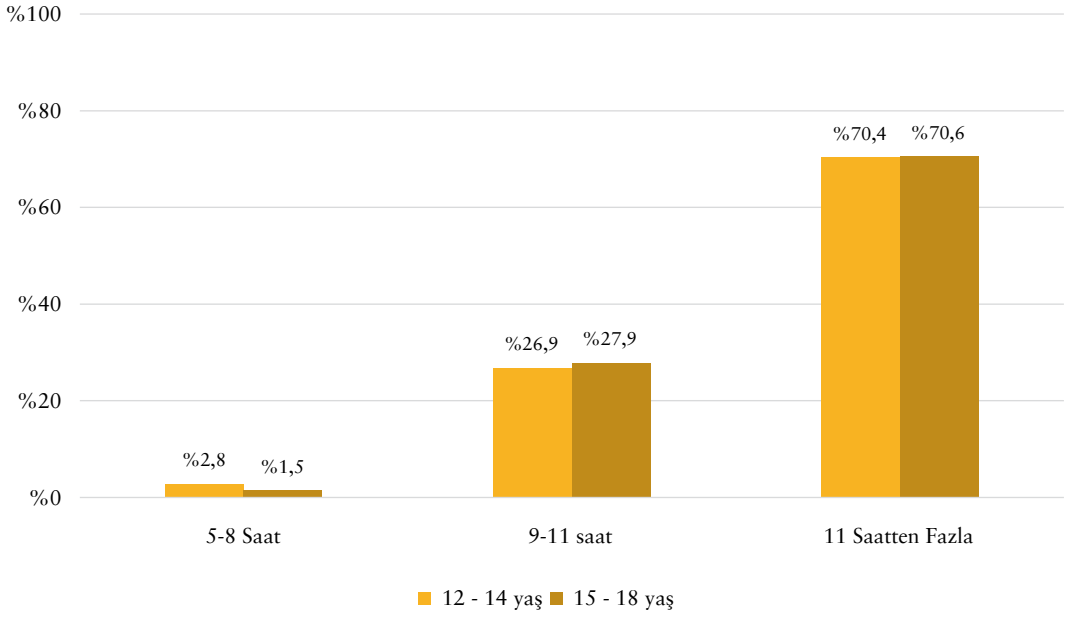
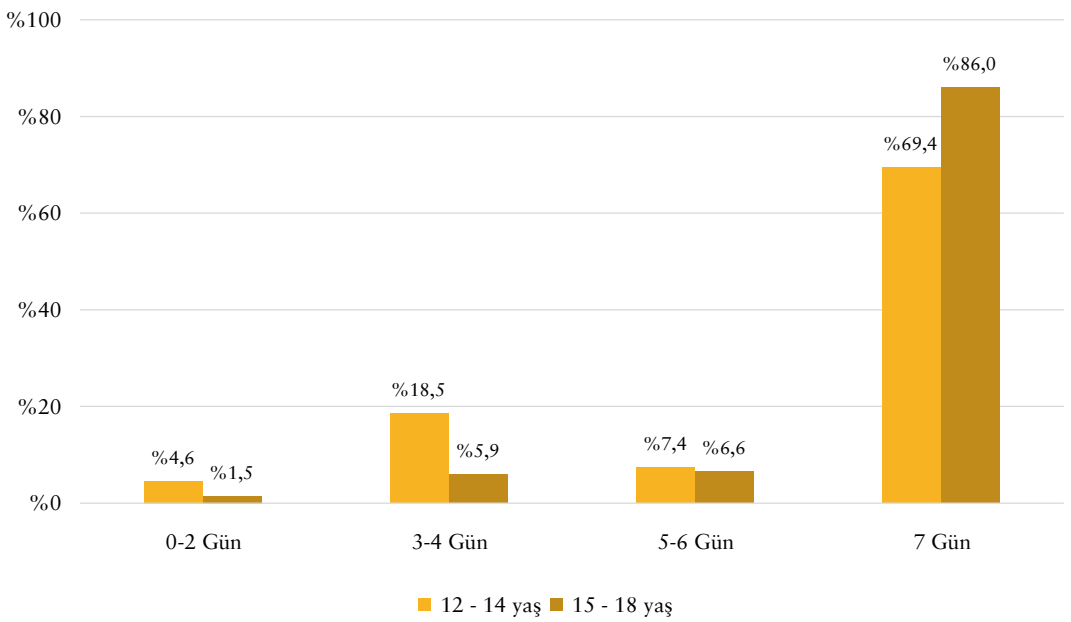
A1: Mesela biraz iri yarı bir çocuk...

E.Ç.: İri yarı bir çocuk yapar yani. O da gelsin diyor.

A1: Ha, o da gelsin diyor. O zaman yaşa bakmıyor mu yani?

E.Ç.: Yaşa bakmıyor yani." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

Bu açıdan baktığımızda bölgede çocukların çalışmalarını yasaklayan düzenlemeler konusunda bir standart olmadığını, çoğunlukla tarla sahibi, elci ya da çavuşun kişisel kararına bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

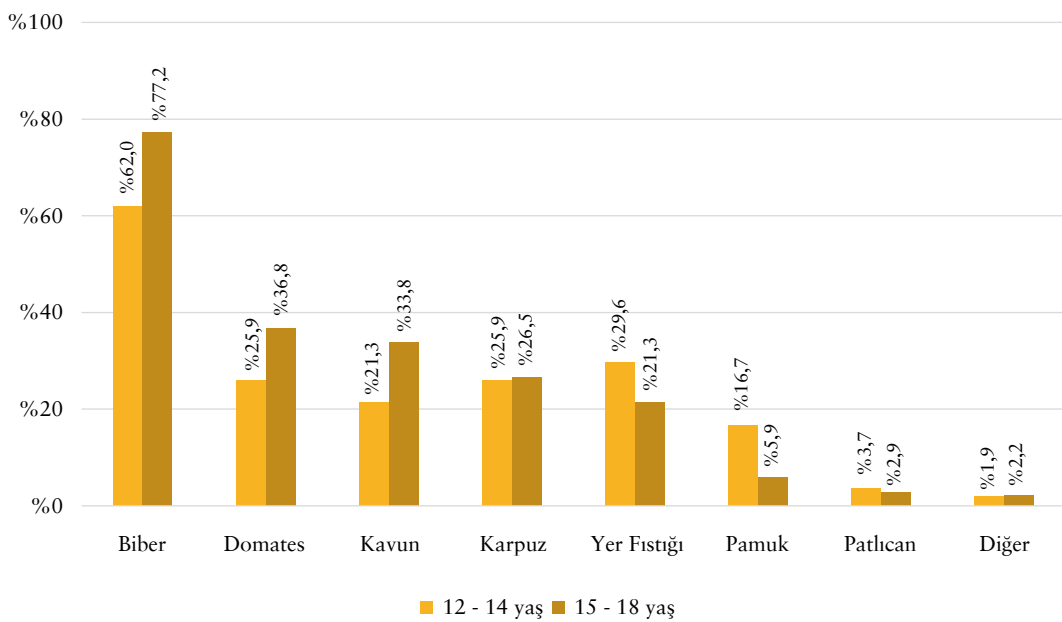
ŞEKİL 27. Çocukların Tarlada Günlük Çalışma Süreleri**ŞEKİL 28.** Çocukların Tarlada Çalışma Gün Sayıları

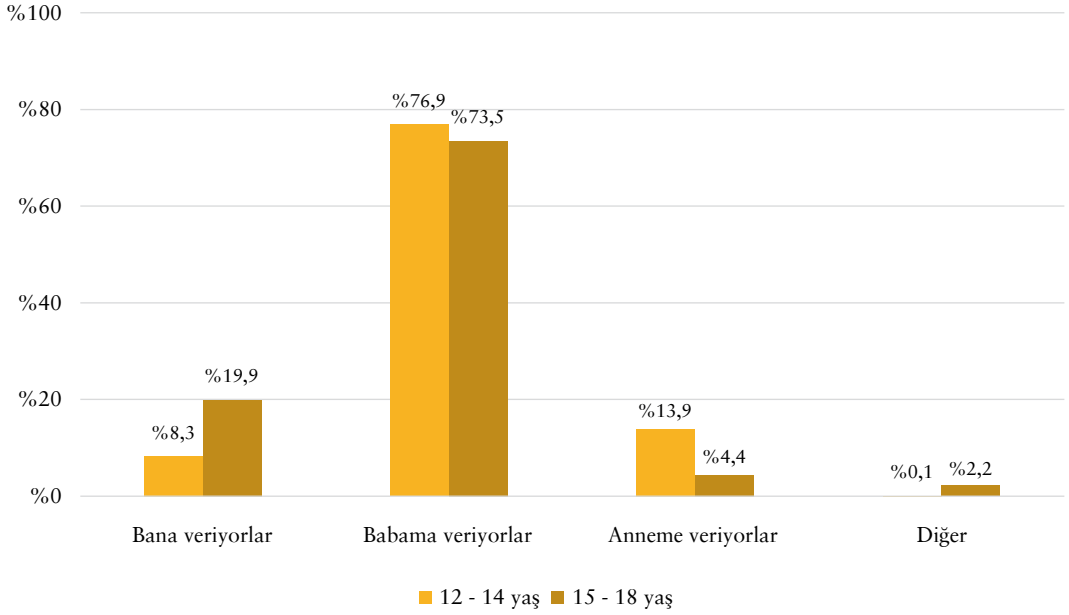
Görüştiğimiz çocuklar, ortalama bir günde 9 saatten fazla tarlada çalışmaktadır. Yüzde 27 civarında bir oran 9-11 saat arasında çalışırken, yüzde 70'i 11 saatten fazla bir süreyi tarlada çalışarak geçirmektedir.

Günde ortalama çalışma süreleri hemen hemen aynı olsa da, haftalık toplam çalışma günü açısından 12-14 yaş çocuklarla daha büyük çocuklar arasında fark görülmektedir. 15-18 yaş grubundaki çocukların yüzde 86'sı, 12-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 70'i haftanın 7 günü çalışmaktadır. Bununla birlikte, 12-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 19'u haftanın 3-4 günü tarlaya gitmektedir.

Tarlada çalışan çocukların en fazla çalıştıkları ürünler biber, domates, kavun, karpuz ve yer fıstığı olarak ön plana çıkmaktadır. 15-18 yaş aralığındaki çocuklar, daha küçük çocuklara kıyasla daha fazla üründe çalışmaktadır, bu fark biber, domates ve kavunda açıkça görülmektedir. 12-14 yaş dilimindeki çocukların yer fıstığı ve pamuk gibi ürünlerde daha yüksek oranlarda çalıştıkları öğrenilmiştir.

ŞEKİL 29. Çocukların Genellikle Çalıştıkları Ürünler

ŞEKİL 30. Çocukların Ücreti Kime Veriliyor?

Görüştüğümüz çocuklar ortalama 40 TL civarında bir yevmiye aldıklarını söylemiştir. Bu rakam büyük-küçük ya da erkek-kız çocuk arasında herhangi bir fark göstermemektedir. Alınan ücretin kime verildiği sorulduğunda çocukların ücretlerinin çoğunlukla babaları tarafından alındığı öğrenilmiştir. 15-18 yaş grubundaki çocukların beşte biri ücretlerini kendileri almaktadır, daha küçük yaşlarda ücretin anneye de verildiği gözlemlenmiştir. Bu açıdan erkek-kız çocukları arasında bir fark yoktur.

Aileler hep beraber tarlada çalışarak yevmiye sayısını arttırmaktadır. Niteliksel araştırmada anlatılan öyküler içinde bulundukları yoksulluk koşullarını nasıl aşmaya çalıştıklarını aktarmışlardır. Elci ile tarım işçisi arasındaki hiyerarşik ilişki aile içerisinde ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiye de yansımaktadır. Çocuklar tarlada çalışsalar da yevmiyelerini belli bir yaşa kadar ebeveynleri almakta; gerekirse çocuklara “harçlık” vermektedir.

Kadıköy, Temmuz 2016.

"A1: Peki siz kendi yevmiyenizi kendiniz mi alıyorsunuz?... yani hesap kesim tarihinde kendi paranı kendin mi alıyorsun yoksa baban mı alıyor?

K.Ç.1: Yok, babam.

K.Ç.2: Babama kesiliyor.

E.Ç.: Babama veriyoruz.

K.Ç.2: Akşam bitirirken kart dağıtırlar. Kartta zaten parası, hakkı falan yazıyor, zaten kaç lira falan olduğu. Onu zaten hesapta toplarlar." **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1: Peki sen ne kadar maaş alıyorsun biliyor musun?

K.Ç.: 35.

A1: 35 lira. Sen mi alıyorsun bu parayı yoksa baban mı alıyor?

K.Ç.: Hepsini babama veriyor, babam da ..." **Karagöçer, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1: [Yevmiye] Ne kadar?

K.Ç.: 36.

A1: Peki yevmiyelerinizi siz mi alıyorsunuz yoksa yani anneniz-babanız mı alıyor yevmiyelerinizi?

K.Ç.: Abilerimiz alıyor. Bizim ihtiyacımız olduğunda onlar bize alıyor yani." **Tuzla, 12-15 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Yine niteliksel araştırmada çocukların parayla ilişkisinde hem cinsiyet, hem de yaşa bağlı farklılıklara rastlanmıştır. Büyük çocuklar, küçük çocuklara; erkekler, kız çocuklarına kıyasla paraya daha fazla erişmektedir. Küçük yaşlarda parayı anne alırken, ilerleyen yaşlarda bu rol babaya da devredilmektedir. Bununla birlikte, erkek çocuklarına para verilmesi konusunda da ikircikli bir tavır olduğu görülmektedir, bunun en büyük sebebi para harcama konusunda erkek çocuğuna güvenilmemesidir.

- "E.Ç.: Zati kendisinde çoğu zaman hiç kalmaz. Niye? O kart onda hiç kalmaz. Sürekli ya satar ya harcar yani boşa buraya gelmiş olurlar. Hep boş şeylere verdiği için.
 A1: Yani gençlerde para durmaz mı diyorsun?
 E.Ç.: Hıhıhı.
 A1: Ya satar, ya bir şey yapar, o yüzden diyor o kart onda durursa diyor bir şey olmaz diyor." **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

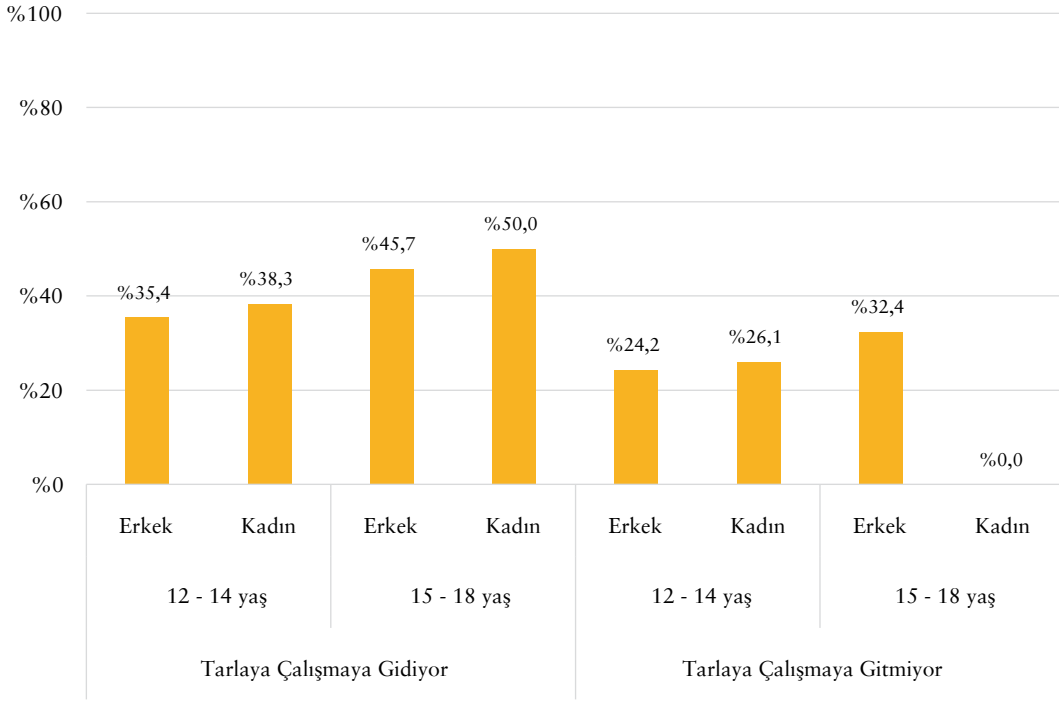
TABLO 1. Çocukların Çadır Yerlerindeki İş Yükü

	12-14 yaş		15- 18 yaş	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çadır temizliği	%8.5	%83.5	%5.3	%97.0
Bulaşık yıkamak	%3.2	%75.3	%2.6	%95.5
Ateş yakmak	%31.9	%75.3	%30.3	%92.4
Yemek yapmak	%3.2	%40.2	%3.9	%84.8
Odun toplamak/getirmek	%39.4	%71.1	%43.4	%84.8
Su taşımak	%42.6	%73.2	%31.6	%81.8
Küçük kardeş bakmak	%23.4	%66.0	%15.8	%63.6

Çadırdaki yaşayan çocukların tarla haricinde çadır yerlerinde de yerine getirmeleri gereken görevleri bulunmaktadır. Özellikle kız çocukları her konuda erkek çocuklarına kıyasla daha fazla iş yükü altındadır:

- 12-14 yaşları arasındaki kız çocuklarının büyük çoğunluğu çadır temizliği, bulaşık yıkamak, ateş yakmak, odun toplamak/getirmek, su taşımak ve küçük kardeşe bakmak gibi ev işlerine dâhil olmaktadır;
- Aynı yaş grubu erkek çocuklarında bu işlerle ilgilenenlerin oranı daha düşüktür, bununla birlikte erkek çocuklarının su taşımak, odun toplamak/getirmek ve ateş yapmak gibi işlere daha fazla katıldıkları görülmektedir.
- 15 yaşını geçmiş hemen her kız çocuğu ev işlerine yardım etmektedir, buna su taşımak, odun toplamak/getirmek gibi erkek çocuklarının görevi olarak görülen işler dâhildir. 15 yaş üzerindeki her genç kızın tarlada da çalıştığı göz önünde tutulursa, mevsimlik tarım işçisi yaşamının genç kızlar için nasıl bir iş yükü yarattığı açıkça anlaşılır.
- 15 yaş üstü erkek çocuklarıysa ev işlerine çok fazla karışmamaktadır, en fazla ateş yakmak ya da odun toplamak/getirmek gibi faaliyetlerde bulundukları görülmektedir.

Görüştüğümüz çocukların yüzde 87'lik oranı tarlada kendini güvende hissettiğini belirtmiştir. Kız-erkek ya da yaş aralıkları arasında bu durum farklılaşmamaktadır. Ancak bu güven hissine ve aileye destek olmanın tatminine rağmen aşağıdaki veriler çocukların tarlada çalışmalarının onları mutsuz kıldığını göstermektedir.

ŞEKİL 31. Çocukların Mutsuzluğu, Yaş ve Tarlada Çalışmak (çadır yerinde mutsuz olanların oranı)

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere tarlada çalışmaya giden çocuklar çadır yerindeki yaşamlarından daha mutsuz olduklarını ifade etmişlerdir. 12-14 yaş grubunda çalışan erkek çocuklarının yüzde 35'i çadır yerinde yaşamaktan mutsuzken, bu oran aynı yaş grubunda çalışmayan çocuklarda yüzde 24'tür. Kız çocuklarında bu fark daha fazladır: yüzde 38'e karşılık yüzde 26. Çocuğun çalışmaya başladığı 15 yaş sonrasına baktığımızda 15-18 yaş dilimindeki çalışan erkek çocuklarda yüzde 46 olan mutsuzluk oranının çalışmayanlarda yüzde 32'ye düştüğünü görmekteyiz. 15-18 yaş arasındaki kız çocuklarının yüzde 50'si mutsuzdur, bu yaş diliminde çalışmayan kız çocuğu bulunmamaktadır.

4.3.1 Tarladaki Zorluklar

Tarlada çalışan çocuklara, hangi zorluklarla karşılaştıklarını sorduğumuzda, en fazla sıcak ve onunla ilişkili konular öne çıkmıştır. Örneğin sıcak altında uzun bir süre çalışırken temiz ve soğuk içecek suya ulaşamıyor olmak önemli bir sorundur. Tarla sahibi suyu tankerle getirmekte, ancak soğuk kalmasını sağlayamamaktadır.

"E.Ç.1: Su tankerle geliyor.

A1: Ama sıcak olmuyor mu mesela?

E.Ç.1: Oluyor işte. Kaynıyor.

E.Ç.2: Öğleden sonra yok mu kaynıyor." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"K.Ç.1: Bazen geliyor su kaynamış yani. Şimdi patronların da suçu yok.

K.Ç.2: Bazen 2-3 günlük suyu bırakıyorlar tankerde, zorla değiştiriyoruz.

K.Ç.1: 3 günlük suyu içiyoruz yani.

A2: 3 gün tankerin içinde...

K.Ç.1: 3 günlük. Mecbur yani. Evden buz oldu mu götürüyoruz, olmadı mı mecbur ona katlanıyoruz." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"E.Ç.1: Bizim tanker de iki gündür orada.

A1: Orada. Değiştirmiyorlar yani.

E.Ç.2: Su bitinceye kadardır.

E.Ç.3: Haftada, su az kalınca ya da bitince, anca değiştiriyorlar." **Tuzla, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Alıntılardan da anlaşıldığı üzere, tankerle getirilen, hangi kaynaktan getirildiği ya da temiz olup olmadığı bilinmeyen su, bir haftaya kadar uzanan bir süre güneş altında kalmaktadır. Suyun depolandığı tankerin hijyenik olup olmaması bir yana, bir hafta bekleme sürecinde suyun bozulmaması mümkün değildir.

Tarlada çalışan çocukların şikâyet ettiği başka bir konu da tarladaki ilaçlardan dolayı yaşanan zehirlenmelerdir.

"Bu sabah erken eve döndü, anladı zehirlendiğini eve döndü. Sağlık ocağına da gitti geldi bir şeyi kalmadı. Biz yağmurlama yapıyorduk, karpuzun üzerine borularla falan sulama, branda serdik altımıza. O branda ilaçlıymış. İçinde ilaç filan karıştırmışlar. Biz de işte domates falan filan vardı kahvaltı yapıyoruz. Elimize ağzımıza falan götürdük. 1 saat geçmeden hastaneye gittik. Hepimiz kusmaya başladık falan yerlere düştük." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Öğrendiğimiz kadarıyla zehirlenme sadece tarladaki ilaç kalıntılarından kaynaklanmamaktadır. Tarla sahipleri ve onların adına hareket eden elciler/çavuşlar, daha yüksek ücret vererek işçilerin bazılarını ilaçlama yaptırmaktadır:

"E.Ç.: Bir ay sürekli çalışırsak, ilaçtı, buydu şuydu, en az bir buçuk topluyoruz.

A1: Topluyorsunuz peki...

A3: Şeyin pardon ilacın şeyi niye daha fazla?

E.Ç.: İlacın şeyi...

A3: Bir buçuk kart? Bir kart değil de niye bir buçuk kart?

E.Ç.: Mesela onun saati belirsiz, saat altıdan altıya. Bir de zor iş olduğu, zehirlenme oluyor şey oluyor.

A1: Zehirlenme olduğu için mi çok zor bir iş?

E.Ç.: Zehirlenme, bir de zor iştir o.

A1: Sebebi ne, zorluğu ne?

E.Ç.: Kokudan, şuydan, ilaç kokusu var ya, o yüzden." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

"Hayır, yevmiye aynı gidiyor yani. Fazla şey yapmıyor. Ama mesela ilaçlamaya gittiğinde, o pompa işi zor olduğu için, (A1: Hıı.) mesela günde 500 pompa falan attığın için sana 1,5 yevmiye veriyor. Pompa, pompa sadece değişiyor. Fazla bir şey..." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

Tarım işçilerinin yarım yevmiye (22 TL) fazla alabilmek için ilaçlama işini kabul etmesine karşılık, tarla sahiplerinin işçilerin korunması konusunda fazla bir çaba göstermedikleri anlaşılmaktadır:

- "A1: Peki buna karşı bir önlem alıyor musunuz? Ya da ağa işte ya da elci size..
 E.Ç.: Önlem alan kişiler var, maske takanlar oluyor. Mesela biz başımıza şıl getiriyoruz.
 A1: Ama bunu ağa mı söylüyor yoksa siz mi kendiniz önleminizi alıyorsunuz?
 E.Ç.: Biz kendi önlemimizi alıyoruz." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

- "A1: Peki korunuyor musun? Yani hani maskeydi falandı?
 E.Ç.: Ben kullanıyorum. Şahsi, kişi ben kullanmıyorum mesela, sevmiyorum. Nefes darlığı var. O yüzden mecburen." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

Ayrıca görüştüğümüz kişilerden çocukların tarlada çalışmaları bile ilaç şişelerini ya da paketlerini topladıkları ve birkaç lira kazanmak için satmaya çalıştıkları öğrenilmiştir. Bu da çocuklar arasında zehirlenmelerin görülmesine yol açmaktadır:

- "E.Ç.: O zehir petleri topluyorum.
 A1: Zehir petleri dediğin şey ne? Bir anlatır mısın?
 E.Ç.: Mesela tarlalara ilaç veriyor. Petler ilaçların petleri. Biz ona zehir diyoruz.
 A1: Sonra ne yapıyorsunuz onları?
 E.Ç.: Satıyoruz.
 A1: Kime satıyorsunuz?
 E.Ç.: Köprünün üstünde bir tane bakkalıcı var ona satıyoruz.." **Karagöçer, 8-11 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Tarlada çalışan çocukların karşılaştıkları başka bir sorun da tarlaya/bahçeye ulaşımıdır. Mevsimlik tarım işçilerinin tarlaya ulaşım sürecinde sık sık kaza geçirdikleri bilinmektedir. Ulaşımın römorklar ile yapılması, herhangi bir güvenlik tedbiri alınmaması ve buna dair herhangi bir denetleme yapılmaması hem kazaların sayısının artmasına hem kazaların daha fazla can kaybıyla sonuçlanmasına yol açmaktadır:

- "Kaza geçirdik evet. Geçen sene biz bahçe işine giderken, saat 6'da biz sabah kaza yaptık. Otobüste, minibüste yaptık. İşte karşıımızdaki arabaya çarpacaktık. Abim dönmeseydi şeye hepimiz kanala uçacaktık yani. Zor bela kendimizi kurtardık. Ondan dolayı başımı şeye çarpınca başımda sinüzit filan olmuştu. Sarılık filan oldu korkudan. Öyle yani geçen sene çok zor olmuştu, ben 1 ay filan kendimi toparlayamadım." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Römorkla yapılan yolculukların özellikle kış aylarında işçilerin hastalanmasına da yol açtığı öğrenilmiştir. Soğuk bir havada, üstü açık bir araçla yapılan yolculuk; soğuk algınlığı ve daha ağır hastalıklarla sonuçlanabilmektedir:

- "Bu sabahları diyor mesela sabahları soğuk esiyor, bu diyor ki mesela traktörün üstü açık diye, mesela insan üşüyor şey oluyor, mevsim değişikliğinden de hastalanabiliyor. Ama işte kapalı olsa da insan, insan nefesi falan daha zor." **Tuzla, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Mevsimlik tarım işçilerinin bir kısmının yılın 12 ayı bölgede kaldıklarını ve kışın da çalıştıklarını biliyoruz. Yazın çalışmanın sıcaktan kaynaklanan zorluklarına kıyasla, kışın soğukta yapılan işlerin daha da zor olduğu söylenmiştir:

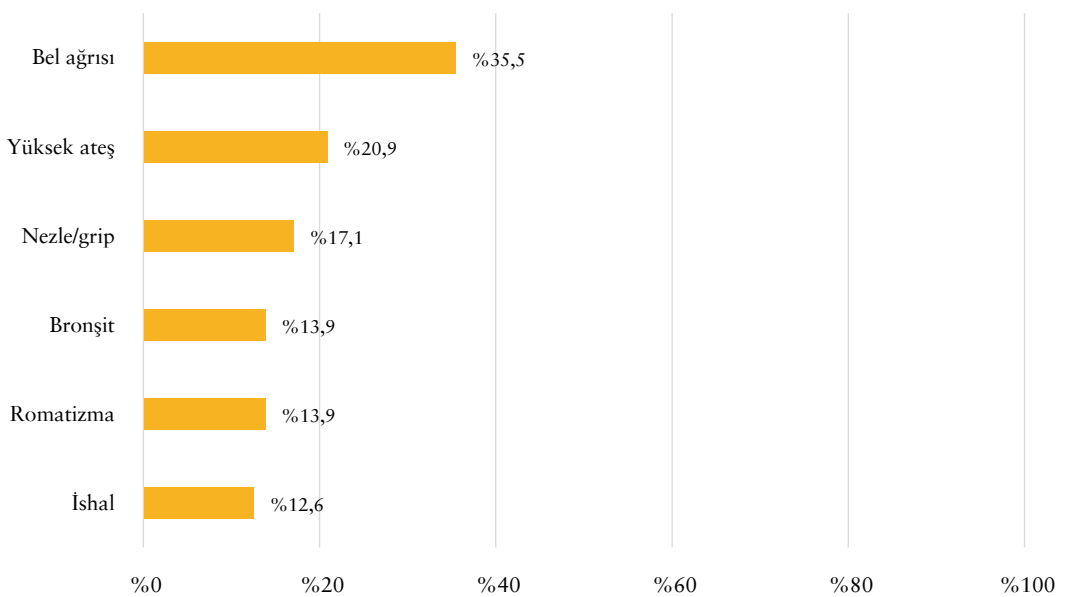
“Kışın zorlukları soğuk bir, kürek işi. Kürek bir de yerler çamur ya, kürek yapamıyorsun. O zor. İşte kışın kolay yani zor bir şey yok. Kasa, küfe falan yok ya. Bir soğuğu var, bir de kürek var. Zor olan bunlar.” **Karagöçer, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

4.4 SAĞLIK

Çocuğun iyi olma hali alanlarından olan sağlık, yukarıda aktarılan maddi durum ile risk ve güvenlik koşulları altında yaşayan bebekten yaşlıya tüm aile üyeleri için korunması gereken ve hizmete erişimi çok hayati bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve barınma koşulları; beslenme alışkanlıkları ve maddi durumları göz önünde tutulduğunda görüşmelerimiz boyunca hemen herkeste sağlık sorunları olduğunun aktarılması bu alanda hem bilgilendirmenin hem de hizmete erişimin ivedilikle sağlanmasının önemini göstermiştir.

Nicel araştırmada görüştüğümüz kişilerin en sık karşılaştıkları rahatsızlıklar bel ağrısı (yüzde 36), yüksek ateş (yüzde 21) ve nezle/grip (yüzde 17) olarak belirtilmiştir. Özellikle bel ağrısının ve yüksek ateşin çalışma koşullarıyla ilişkili olduğunu düşünebiliriz. İşle ilgili rahatsızlıklara yüzde 14 oranında rastlanan romatizmayı da ekleyebiliriz. İshal ise beslenme ve içme suyu ile ilişkili olabilir.

ŞEKİL 32. Sık Yaşanan Rahatsızlıklar (yaşadığını belirtenlerin oranı)

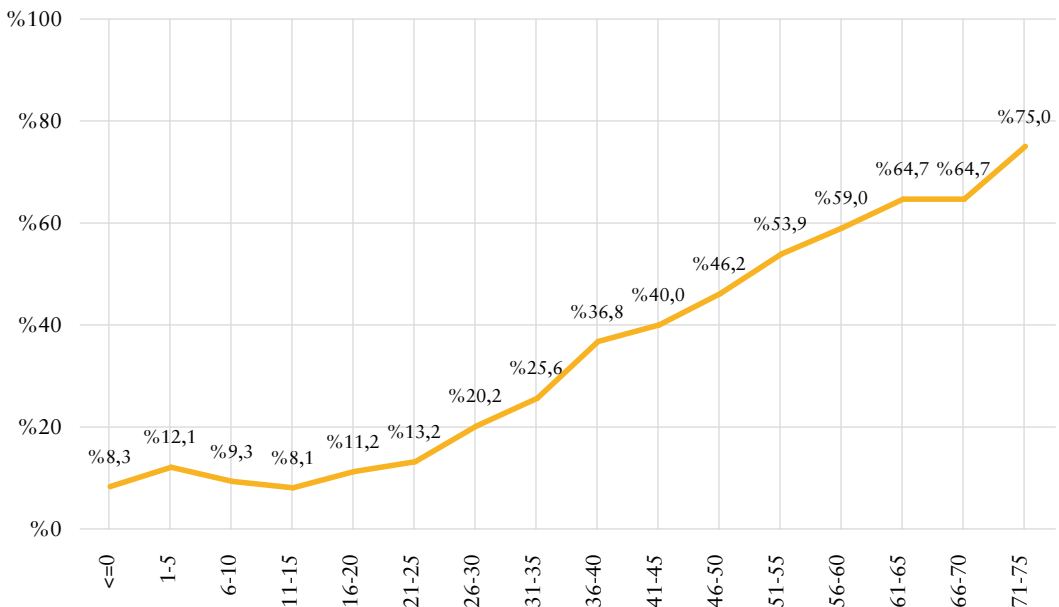
Araştırma çalışmasında görüştüğümüz hanelerin yüzde 8'inde bakıma muhtaç bir kişinin var olduğu öğrenilmiştir. Bu kişiler bedensel engelli, zihinsel engelli ya da yatalaktır.

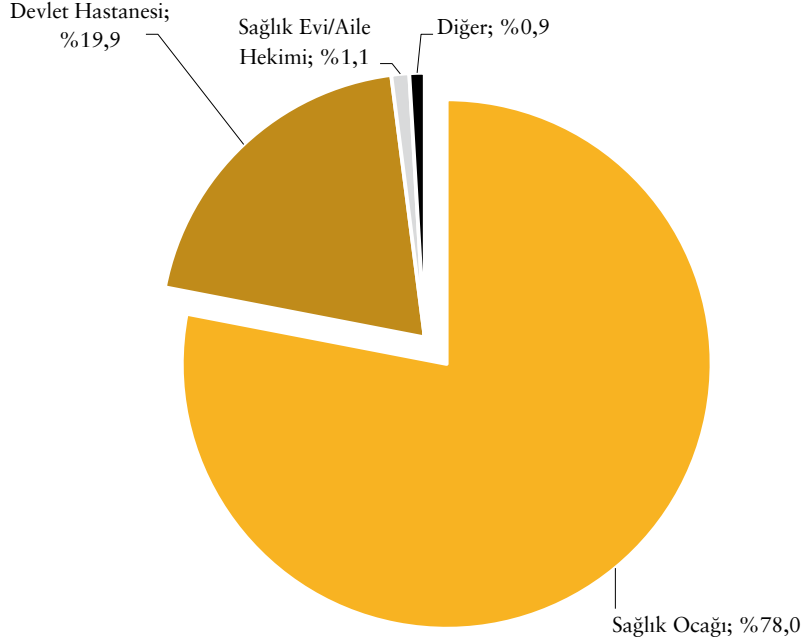
Nitel araştırmada da görüştüğümüz kişiler arasında yaygın olarak görülen hastalıkları aşağıdaki gibi listeleyebiliriz:

- Şeker, tansiyon, kolesterol gibi yaşa ve beslenmeye dayanan hastalıklar
- Astım, bronşit
- Böbrek rahatsızlığı, taş, kum
- Kansızlık
- Mide rahatsızlığı
- Bel fıtığı
- Basur

Nicel araştırmada hanelerde sürekli rahatsızlık çeken kişilerin yaşlarına baktığımızda, yaş ilerledikçe sürekli rahatsızlık çeken kişilerin oranının arttığını görmekteyiz. Ancak, çocuklar ve gençler arasında da sürekli rahatsızlık çekenlerin oranı az değildir. 20 yaşından gençler arasında yüzde 10 civarında olan bu oran 21 yaşından itibaren artışa geçmektedir. 31-35 yaş dilimindekilerin yüzde 25'i, 51-55 dilimindekilerin yüzde 54'ü ve 60 yaş üstündekilerin üçte ikisinden fazlası sürekli bir rahatsızlık çekmektedir, yani bakım ihtiyacı içindedir. Bu açıdan kadın ve erkekler arasında bir fark görülmemiştir. Bu aynı zamanda hane halkı içinde bakım yükü anlamına gelmektedir. Bakıma ihtiyacı olan kişilerin var olduğu hanelerde çocukların da farklı biçimlerde ve düzeylerde bu durumdan etkilenmeleri beklenebilir.

ŞEKİL 33. Sürekli Rahatsızlık Çekenlerin Yaş Grupları İçindeki Oranı

ŞEKİL 34. Sağlık Hizmetlerinin Alındığı Kurum

Bölgede çalışan mevsimlik tarım işçilerinin çoğunlukla genel sağlık sigortası kapsamı altında oldukları yukarıda aktarılmıştı. SGK kapsamındaki herhangi bir sağlık güvencesine sahip olanların oranı yüzde 5'ten azdır. Dolayısıyla, mevsimlik tarım işçilerinin bir sağlık sorunuyla karşılaşmalarında devlete ait sağlık kurumlarından hizmet almaları şaşırtıcı değildir. Görüştüğümüz kişilerin yüzde 78'inin böyle bir durumda sağlık ocağından ve yüzde 20'sinin devlet hastanesinden hizmet aldıkları öğrenilmiştir. Diğer kurumlardan hizmet alanların oranı yüzde 2'den azdır.

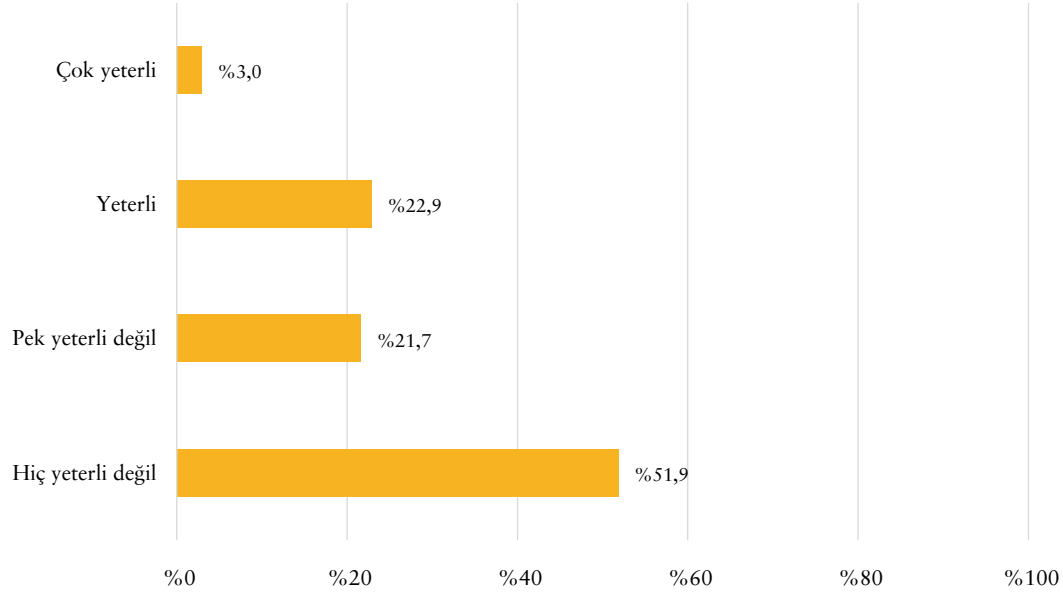
Bununla birlikte nicel araştırmada görüştüğümüz kişiler sağlık hizmeti aldıkları kurumdan memnun değildirler. Aldıkları hizmeti yeterli bulanların oranı yüzde 26'nın altında kalmaktadır ve dörtte üçlük bir kesim verilen hizmetten memnun değildir.

4.4. 1 Sağlık Hizmetlerine Erişim

Görüştüğümüz kişilerin sağlık hizmetlerine erişimini belirleyen en önemli faktör, sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olup olmamalarıdır. Niceliksel aşamanın da gösterdiği üzere SGK'ya kayıtlı olan mevsimlik tarım işçisi neredeyse yoktur, büyük kısmı Yeşil Kart desteğiyle sağlık hizmetine erişebilmektedir. Yüzde 10'luk bir kesimse herhangi bir şekilde kayıtlı değildir.

Kayıtlı olan mevsimlik tarım işçileri ve aileleri sağlık hizmetini en yakında bulunan sağlık ocağından ve Adana'daki devlet hastanelerinden almaktadır.

ŞEKİL 35. Sağlık Hizmetlerinin Alındığı Kurumdan Memnuniyet

A2: Nasıl gidiyorsun hastaneye?

K: Şimdi seneden seneye rapor alıyorum, ondan sonra sağlık ocağına gidip yazdırıyorum.

A2: Burada mı gidiyorsun sağlık ocağına, Urfa'da mı?

K: Burada gidiyorum, Urfa'da devlet hastanesine gidiyorum.

A2: Burada hastaneye gidip gelişin sıkıntı oluyor mu?

K: Adana'ya gittiysem sıkıntı oluyor ama burada Solaklı'ya gittiysem olmuyor.

A2: Solaklı için problem olmuyor?

K: Evet." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"K: Yok, hiç kimse buraya gelmiyor. Köye gidiyorlar ama bu tarafa gelmiyorlar.

A2: Çocuklarının aşıları falan?

K: Onlar için mesela arıyolar ben şu aşığı yaptın mı...

A2: Ama senin kaydın burda olduğu için mi rahat yapabiliyorsun mesela?

K: Ee, kaydımız burda var." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Kayıtsızlık ise sağlık hizmetlerine erişimde önemli bir engel oluşturmaktadır. Daha önce de vurguladığımız gibi tarım işçileri çalışmalarının karşılığını daha sonra aldıklarından ellerinde nakit bulunmamaktadır ve hastaneye gitmeleri gerektiğinde masrafları karşılamak için borçlanmak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla sağlık sorunlarıyla karşılaştıklarında hastaneye gitmemeyi tercih etmektedirler.

“Yeni yaptık. Biz sadece o süre içerisinde bir hafta orada kaldım. Hani sanki ben bugün yapıyım, yarın direk Adana’ya doğru yolculuk yaptım. Ve hani, biz de daha bunları bilmediğimiz için, ben de eşim de, şeye gitmedik, nasıl diyeyim size, Yeşil Kart yerine, kaydımızı yapmadık. Bunları bilmiyorduk ve buraya geldiğimiz zaman bir baktık, eee, hiç bir sosyal güvencemiz olmadığı için fiş kessek para ödüyoruz, film çekse, bir şey yapsa, her şeyde para veriyoruz.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- “K: He bir de maddi durumumuz yok yani gideceksen yani ille cebinde paran fazla olacak ki.
- A2: Mesela bir hastaneye gitmek size ne kadara patlıyor?
- K: En az 150 milyon, 200’ü bulur.
- A2: Yaa ne harcıyorsunuz mesela hastaneye gidince?
- K: Ne harcıyoruz, tahlil yaptırıyorlar, buradan dolmuş parası gelmek gitmek buluyor işte.
- A2: Hıhı.
- K: İlaç parası pahalı her şey, bir de ne sigortamız var, ne yeşil kartımız var.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Görüştüğümüz kişiler hastalanmaları durumunda ambulansın kolayca gelmediğini söylemişlerdir. Böyle durumlarda kendilerine ait bir araçları yoksa elciden kendilerini/hastalarını hastaneye götürmesini istemektedirler. Elci, hastayı hastaneye götürüp getirirken harcadığı benzin/mazot parasını da hesaba yazmakta, sezon sonunda hesaptan düşmektedir.

“Mesela örnek, bir kişi hastalandı, mesela gelip o kişinin evinden bir kişi elciye söyleyecek. Elcinin arabası varsa elcinin arabasıyla, elcinin arabası yoksa yani o elci bir şey bulacak yoksa ambulansı arayacaklar. Buraya gelip hastaneye götürecekler.” **Tuzla, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Hastalık durumunda hastaneye ya da sağlık ocağına gidenlerin büyük çoğunluğu herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını söylemişlerdir, “diğer vatandaşlardan farklı” bir muamele görmemektedirler.

- “A2: Hastanede mesela iyi muayene olabiliyor musunuz, her şeyinizi yaptırabiliyor musunuz?
- K: He, iyi bakıyorlar. Belki Urfa’dan da iyi bakıyorlar. Öyle yabancıyız diye hiç... Bakıyorlar.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Ya, ben şu anda ben onlar hakkında gerçekten bir şey diyemem, gerçekten çok iyi insanlar. Hani, ee, bir hemşire olsun, hani yanındaki eleman da olsun, personel de olsun gerçekten hani bu bakımdan mesela gittiğimiz zaman seni bir gülyüzle karşıyorlar, hani yabancı olarak değil.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Yine de kendi deneyimlerinden yola çıkarak “doktorların ilgi göstermediğini”, “asistanına devrettiğini”, “ilaç yazıp başından savdığını” söyleyenler olsa da, bu durumun “sadece kendilerine karşı değil, bütün vatandaşlara karşı” olduğunu da eklemişlerdir.

“Ya normal ilgi. Burada sıra fazla olmadığı için millet kalabalık yani fazla ilgilenemiyorlar. Ya sert davranmak değil de, fazla insanı dinleyemiyorlar. Çünkü sağlık ocağı küçük-tür, bir de millet kalabalıktır ya ondan fazla.” **Karagöçer, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Görüştüğümüz kişilerin sağlık hizmetleri konusundaki en önemli beklentisi çadır yerlerine düzenli olarak doktorların ve sağlık ekiplerinin gelmesi ve sağlık taraması yapmalarıdır. Birkaç yıl önce düzenli olarak yapılan ziyaretler son dönemde çok düzensiz hale gelmiştir.

A2: Buraya ayda bir ya da haftada bir sağlık görevlileri geliyor mu?

K: Yok.

A2: Hiç geldikleri bir dönem oldu mu hatırlıyor musun?

K: Görmedik, biz görmedik.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

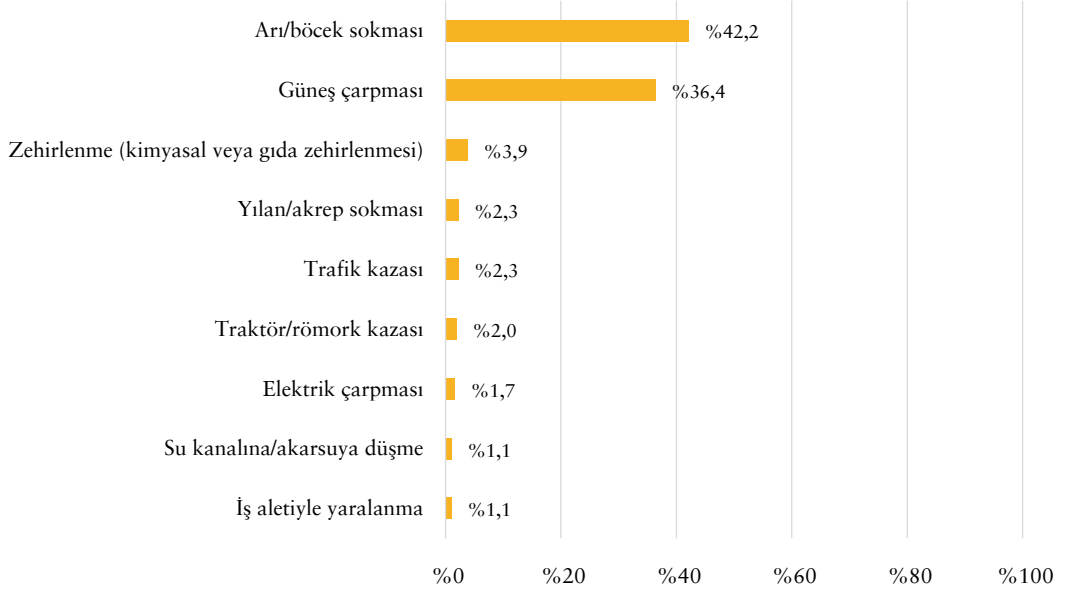
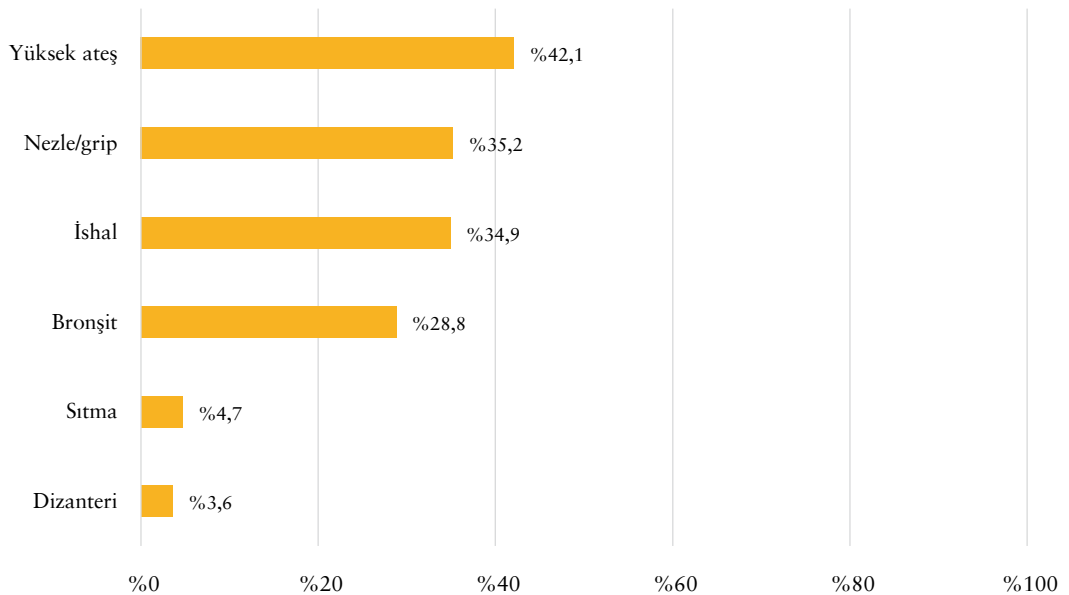
A2: Buraya sağlık görevlileri geliyor mu, düzenli olarak kontrole?

K: Hayır. Buraya gelmiyorlar. Ben iki yıldır burdayım. Kimse gelmiyor.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Ee, şöyle diyim, her hafta gidiyosun mesela sağlık ocağına buradaki köylere gezmeye gidiyorlar. Köy gezisi diye altta yazıyor, doktor yok, hemşiresi de yok. Ama ben mesela 4 aydır burdayım ama ne doktorun ne hemşirenin bu tarafa geldiğini görmedim.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“Geçen sene geliyorlardı, çocuklar için aşı falan gibi geliyorlardı, bu yıl hiç görmüyoruz. Geçen seneye kadar geliyorlardı.” **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Nicel araştırmanın çocuklarla yaptığımız anket kısmında çocukların kendileri sağlık durumlarına dair bilgiler aktarmışlardır. Bu veriler ile yetişkin anketleri arasındaki verilerin uyumu bize aslında temel sorunların ne olduğuna dair güçlü kanıtlar sunmuştur.

ŞEKİL 36. Çocukların Başına Gelen Kazalar (başına geldiğini söyleyenlerin oranı)**ŞEKİL 37.** Çocukların Başına Gelen Hastalıklar/Rahatsızlıklar (başına geldiğini söyleyenlerin oranı)

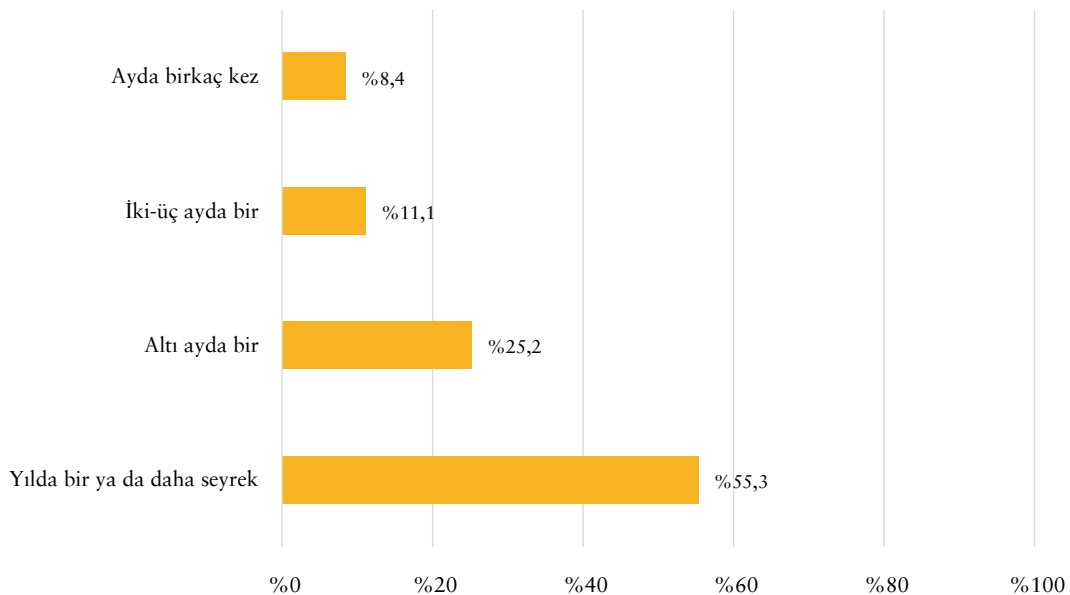
Görüştiğimiz kişilere çocuklarının başına bazı kazaların gelip gelmediğini sorduğumuzda en yaygın olarak arı/böcek sokması (yüzde 42) ve güneş çarpması (yüzde 36) belirtilmiştir. Diğer kazalar yüzde 4 ve altında belirtilmiştir, görece seyrek karşılaşılmaktadır. Üç yeri karşılaştırdığımızda arı/böcek sokmasına Kadıköy’de diğer iki yere kıyasla daha az rastlandığını görmekteyiz (yüzde 26).

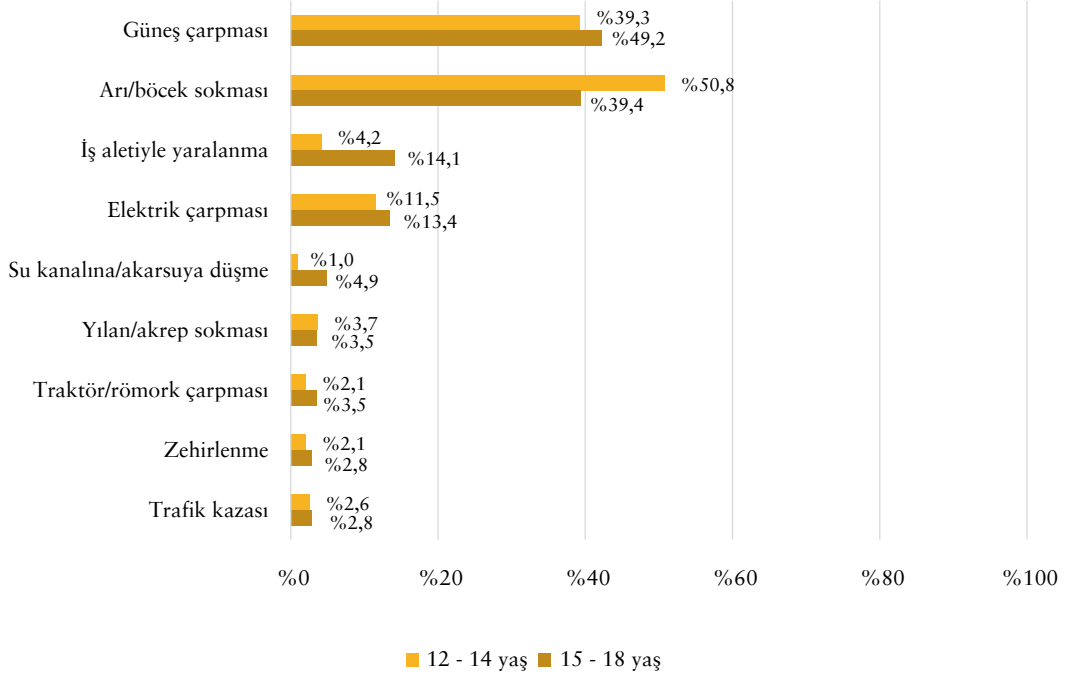
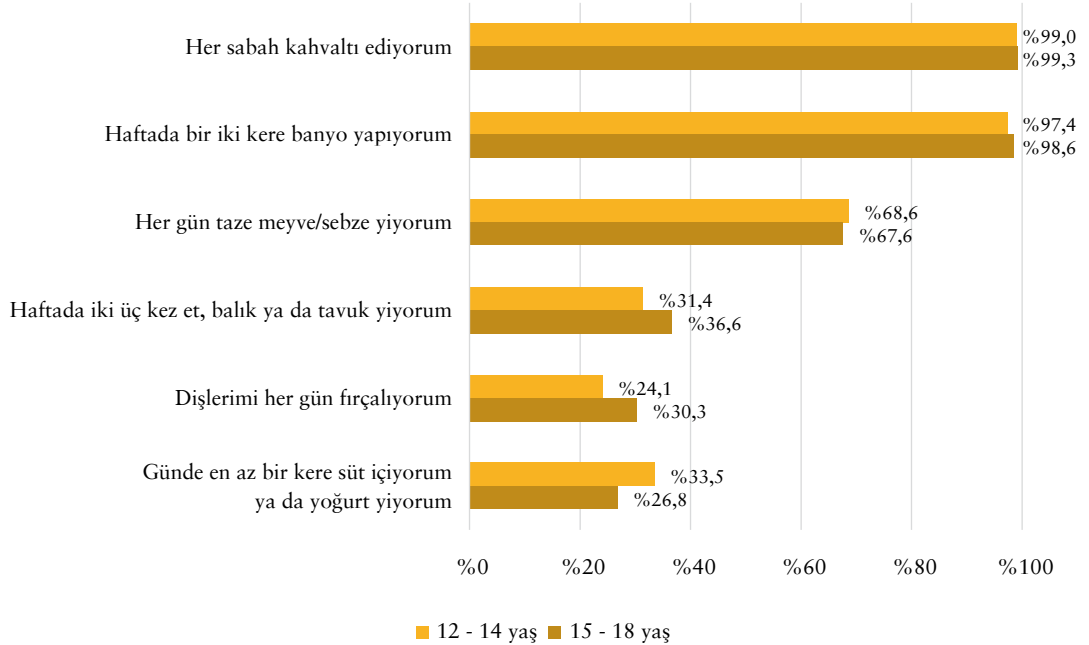
Bölgede yaşayan hanelerdeki çocukların başına en fazla yüksek ateş (yüzde 42) ve nezle/grip (yüzde 35) gibi rahatsızlıkların geldiği görülmektedir. Bölgede yaşayan her üç aileden birinde çocuklar ishal veya bronşit olmaktadır. Sıtma ve dizanteri gibi hastalıklar da yüzde 4-5 oranındadır. Bu rahatsızlıkların çocukların yaşadıkları mekânın hijyen sorunları ve yetersiz/yanlış beslenme gibi eksikliklerden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Nicel araştırma çalışmasına katılan çocukların yüzde 12’sinin düzenli bakım gerektiren bir hastalığı bulunmaktadır. Bununla beraber düzenli bakım gerektiren hastalığı olan çocukların sadece yüzde 23’ü düzenli olarak doktora gidebilmekte; yüzde 72’si doktora gidememektedir. Kız çocukları arasında düzenli olarak doktora gidemeyenlerin oranı yüzde 80’e ulaşmaktadır. Bu çocuklar arasında hastalığın gerektirdiği ilaçları düzenli olarak alabilenlerin oranı da yüzde 20’de kalmaktadır, geri kalanları ilaçlarını ya hiç alamamakta ya da düzensiz almaktadır. Bu bakımdan çocukların, özellikle kız çocuklarının yeterli sağlık desteği alamadıklarını söyleyebiliriz.

Çocuklara ne sıklıkta hasta oldukları sorulduğunda yaklaşık yüzde 20’si iki-üç ayda bir ve daha sık hastalandıklarını söylemişlerdir. En fazla geçirilen hastalıklar nezle-grip (yüzde 55), güneş çarpması (yüzde 23) ve kız çocuklarında mide-karın-baş ağrısıdır (yüzde 20) . Sayılan hastalıklar için doktora gidebilenlerin oranıysa yüzde 30 civarında kalmaktadır, bu açıdan 12-14 ve 15-18 yaş grupları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.

ŞEKİL 38. Çocukların Hasta Olma Sıklığı

ŞEKİL 39. Çocukların Başlarına Gelen Kazalar (başına gelenlerin oranı)**ŞEKİL 40.** Çocukların Özbakım ve Beslenme Alışkanlıkları ("yapıyorum" yanıtları verenlerin oranı)

Çocukların başlarına gelen kazalara bakıldığında en fazla güneş çarpması (yüzde 39 ve 42), arı/böcek sokması (yüzde 51 ve yüzde 40) ön plana çıkmaktadır. 15-18 yaş aralığındaki çocuklarda iş aletiyle yaralananların oranı yüzde 14'ken, 12-14 yaş aralığındaki çocuklarda bu oran yüzde 4 civarındadır. Elektrik çarpması yaşadığını söyleyen çocukların oranıysa yüzde 12 civarındadır ve yaş grupları arasında fark görülmemektedir. Cinsiyet bazında bakıldığında güneş çarpmasının kız çocuklarının başına daha fazla (yüzde 47) geldiği görülmektedir, bunun sebebi de kız çocukları arasında tarlada çalışanların oranının daha fazla olmasıdır.

Şekil 40'ta yeralan grafik, çocukların özbakım ve beslenme alışkanlıkları hakkında bir fikir vermektedir. Görüldüğü üzere hemen hemen bütün çocuklar her sabah kahvaltı edebilmekte, haftada bir iki kere banyo yapabilmektedir. 12-18 yaş grubunun yaşam ve çalışma koşulları gözönüne alındığında bu durum anlaşılabilir. Yukarıda detaylandırdığımız biçimde günün erken saatlerinden itibaren ve zor koşullarda çalışan çocuklar için kahvaltı ve banyo bir zorunluluktur. Bununla birlikte beslenme açısından bakıldığında sadece üçte ikisi her gün taze meyve/sebze yiyebilmektedir. Haftada iki üç kez et, balık ya da tavuk yiyenlerin oranı yüzde 35 civarındayken; günde en az bir kere süt içen ya da yoğurt yiyenlerin oranı özellikle 15-18 yaş dilimindeki çocuklarda daha da düşüktür. Bu açıdan çocukların özellikle çalışma koşulları bağlamında da sarfettikleri efor gözönüne alınarak, yetersiz beslenme sorunuyla karşı karşıya olduklarını söyleyebiliriz.

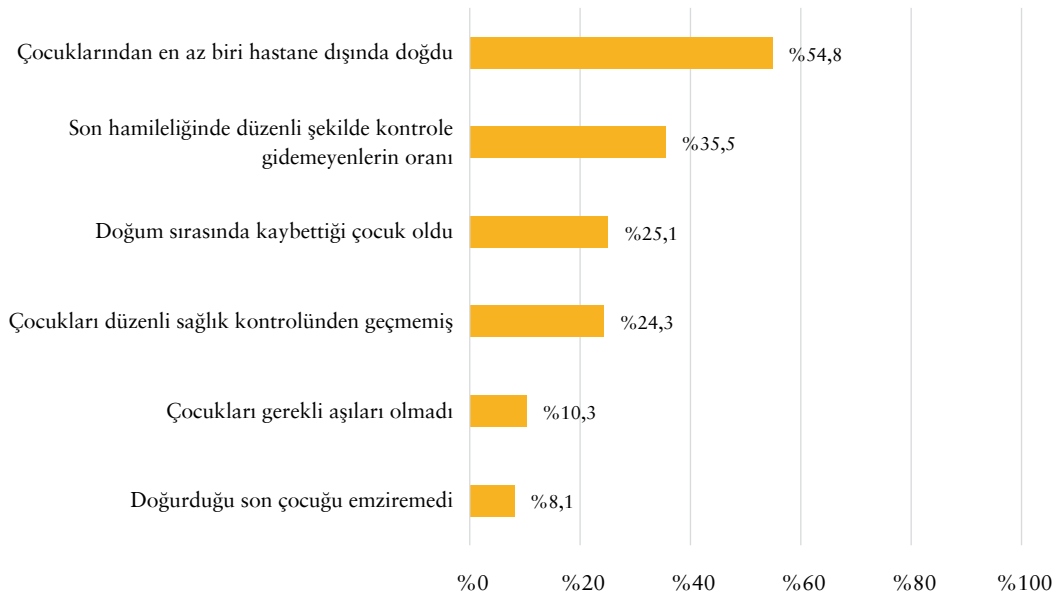
Yine aynı grafik, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının üçte birinin dişlerini her gün fırçaladığını göstermektedir.

Nitel araştırmada ise bronşit; nezle, soğuk algınlığı; kabakulak, suçiçeği gibi salgın hastalıklar; yetersiz beslenme; güneş ve sıcak çarpması ve büyüme geriliği çocuklar için belirtilmiş olan hastalıklardır.

4.4.2 Hamilelik, Doğum ve Lohusalık

Nicel araştırma verilerine göre görüştüğümüz kişilerin yüzde 54'ünün eşleriyle akrabalık ilişkileri bulunmaktadır. İlk çocuklarını ortalama 21 yaşında doğurmuşlardır. Yaklaşık yüzde 8'lik bir kesim ise ilk doğumunu 15 yaşından daha küçükken yapmıştır. Görüşülen ailelerin yüzde 29'unun kaybetmiş olduğu bir çocuk bulunmaktadır. Hayatını kaybeden çocukların üçte ikisinin 1 yaşından küçük olması, bebek ve çocuk ölümlerinin yaygınlığını göstermektedir.

ŞEKİL 41. Gebelik ve Doğuma Dair Bilgiler ("evet" yanıtı verenlerin oranı)

Yukarıda yer alan grafik, kadınların hamilelikleri ve sonrasında anne ve çocuğun sağlık durumları hakkında fikir vermektedir:

- Yüzde 55'lik bir kesimin çocuklarından en az biri hastane dışında doğmuştur;
- Görüşülen ailelerdeki kadınların üçte biri son hamileliğinde düzenli şekilde kontrole gidememiştir;
- Ailelerin dörtte birinin doğum sırasında kaybettikleri en az bir çocuk bulunmaktadır;
- Yine dörtte birlik bir kesimin çocukları düzenli sağlık kontrolünden geçmemiştir;
- Yüzde 10'unun çocukları düzenli olarak aşı olmamıştır.

Hem odak hem de derinlemesine görüşmelerde annelerin sağlığı ile ilgili olarak dikkat çeken olgu düşüklüktür. Çoğu zaman birden fazla düşük öyküsü aktarılmıştır. Görüşmelerde sıklıkla aktarılan bu olgu, çoğunlukla yaşam ve çalışma koşulları sonucu gerçekleşmektedir:

A2: Hiç düşük vesaire yaşadın mı?
 K: Yaşadım.
 A2: Kaç kere oldu?
 K: 3 sefer yaptım, bir tanesi 7 aylık, biri 3 aylık, diğeri de 2 aylık. 7 aylık olan oğlandır, 3 aylık olan da iki tane kızdır.
 A2: 7 aylık düşük nasıl oldu ya?
 K: Çalışmaktan oldu, çocuk boğuldu, kendi kendine düştü.
 A2: Bütün düşüklerin çalışmaktan mı kaynaklı?
 K: Evet çalışmaktan yoruluyoruz, eve gel çamaşır, bulaşık, yemek yani yatana kadar durmuyoruz, ee çocuk nasıl dayanacak?" **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

K: Bir kere düşük yaptım yani suyu kaldırdım, yani bidonu kaldırdım.
 A2: Ne kadarlık bebeğin?
 K: 1-1,5." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

A2: Hiç düşüğün filan oldu mu? Düşük yaşadın mı?
 K: 2 tane.
 A2: Ne zaman oldu, kaç sene önce?
 K: 6 sene önce düşük yaptım bir sefer. Sonra 11 sene önce.
 A2: Niye düşük yapmıştın? Özel bir sebebi var mı?
 K: O zaman çalışıydim, öyle.
 A2: Çalıştığın için.
 K: Kazmayla. Tarlada." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

K: Sağ olasin. Eee, 6 aylık, 6 aylık yani, karnımda da ölmüş.
 A2: Karnında öldü? (K: He.) 6 aylıkken karnında öldü. (K: Hee.) O neden olmuş peki?
 K: İşte, ben tarlada çalışıyor ya yani, yani ağır iş yaptı ya. He valla. İşte böyle teyaktöre de geliyor gidiyor, geliyor gidiyor, işte zor." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

K.: Ha, iki... Bir oğlum oldu, bir kızım, ondan sonra bir düşük, bir sağlam, bir düşük, bir sağlam yani.
 A2: Ha, bir kere de değil?
 K: Bir kere değil. 3-4 kere.
 A2: Kaç kere? 3-4 kere düşük yaptın. (E: He.) Neden peki düşük yaptın?
 K: Ee, çalışıyoruz ya tarlada hep. Hep o zaman (...)" **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Birkaç ay önce çalışmaktan dolayı bebeğini düşüren kadının görüşme sırasında yeniden hamile olması ve çalışmaya devam etmesi konunun ciddiyetini göstermektedir.

K1: Geçen ay işte 4... 3,5 aylık düşürdüm.
 A2: Niye?
 K1: İşe gidip geliyorum ya ağır bişey kaldırınca.
 A2: Ha burda çalıştığın için.
 K1: Dedi yani ağır bir şey kaldırma. Şimdi yine şey tehlikesi var yani.
 A2: Şu an...
 K2: Yine hamile, yine düşük tehlikesi var. Ağırılıktan dolayı yine olabilir yani.
 K1: İşe gitmesem de olmuyor..." **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Çoğu vakada düşük sonrasında herhangi bir tıbbi kontrol ya da psikolojik destek alınmadığı da aktarılmıştır. Bazı kadınlar ise hamilelik dolasıyla çalışmadıklarını aktarmışlardır:

- "A2: Sen gidiyor musun?
 K: Ben gidiyordum da hamileyim diye gitmiyorum.
 A2: Hamile kaldıktan sonra gitmiyorsun?
 K: Evet gitmiyorum. Yoksa normalde ben de çalışıyordum yani.
 A2: Hmm. Normalde sen tarlaya gittiğinde senin çocuklarına kim bakıyor?
 K: Kumam bakıyor." **Tuzla, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

"Evet gidiyorum. Yani gidiyordum, kızım doğana kadar gitmedim. Bayramdan sonra tekrar gideceğim." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Hamilelik sırasında gerek tarlada, gerekse de evdeki yoğun çalışma temposunun düşüklere yol açtığını daha önce belirtmiştik. Öte yandan, hamile kadınların hamilelikleri sürecinde doktor kontrolünde olup olmadığı kişiden kişiye değişmektedir. Kayda değer oranda kadın, hamileliklerinde düzenli olarak doktor görmediklerini söylemiştir.

- "A2: Hamileliğinde doktor kontrollerine gidebildin mi?
 K: Yok yok.
 A2: Çadırdaki kaldığın süre içerisinde düzenli olarak.
 K: Yok hiç gitmedim." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Düzenli doktor kontrolüne gidilmemesinin önemli sebeplerinden biri sosyal güvenlik kurumuna kayıt olmamalarıdır.

"Tabii ki, tabii ki hepsinin kaydı var. Ben misafirim dedim. Onlar gebelik durumumu öğrenince dedi ki sen, sana bakamıyoruz, sen misafirsin. Ancak hani kaydını buraya getirebilirsin diye... Ben hani kaydımı açıkçası, dedim, belki ben 3 ay kalırım, belki 4 ay kalırım, belki giderim. Onun için onlar da dediler, eğer belirliyse, 2-3 ay için biz senin kaydını alamayız diye. Hani buradaki doktor da bana bakmıyor bu bakımdan. Hani bir ihtiyacın falan olursa bakarız ama hani bir sancın falan filan olduğu zaman biz sana bakamayız, biz seni üstlenemeyiz diyorlar. Hani böyle bir şey var. O yüzden zaten Adana'ya gidiyorum." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Hamilelikleri sürecinde düzenli olarak doktora gidebilenler, bu durumlarını ellerindeki olanaklarla açıklamaktadırlar.

- "A2: Hamileliğin döneminde senin hastaneye gidip gelmen sıkıntı oldu mu, rahat gidebildin mi hastaneye?
 K: Evet gidebildim, çünkü bizim arabamız var.
 A2: Hıı, sizin aracınız olduğu için.
 K: Evet.
 A2: Rahat gidip gelebildin.
 K: Evet, kendi aracımız olduğu için." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Olanacağı olmayanlar da gerekirse komşularından borç alarak doktora gidebilmektedir.

- A2: Sen hamileliğin döneminde nasıl gidiyordun hastaneye, düzenli olarak gidebiliyor muydun, yoksa?
 K: Yok, her ay gidiyordum.
 A2: Her ay.
 K: Her ay gidiyordum. Yani para da yoktur. Milletten borç yapıyordum, Allah razı olsun veriyordu." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Bu açıdan hamilelik sürecinde yapılması gereken düzenli kontrollerin yapılmasının gebenin inisiyatifine bırakılmış olması önemli bir risk oluşturmaktadır. Özellikle maddi olanakları sınırlı olan mevsimlik tarım işçileri açısından bu durum çok ciddi sorunlara yol açabilmektedir.

Hamilelik sürecini doktor kontrolünden uzak geçiren hamilelerin büyük bir kısmının doğumlarını da çadır yerinde yaptıkları öğrenilmiştir.

- "A2: Hamileliğinde, sen hiç çadırdaki hamilelik geçirdin mi?
 K: Hepsini çadırdaki doğurdum.
 A2: Hıı, gerçi hep bekârlığından beri geldiğin için. Nasıl, doğumlarını çadırdaki nasıl yaptın peki, ebe filan mı geldi?
 K: Yok, yok kadınlar var ya hani Araplar, onlar göbeği kesiyorlar, bağlıyorlar ya." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

"Ben, Adana'ya gittim, ... Çocuk Hastanesi'ne. Eskiden çocuk hastanesi var ya. Oraya gittim, Adana'da doğum yaptım. Ama diğer çocuğu yani çarem yoktu, kimse, araba yoktu, evde doğum yaptım." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "A2: Doğumlarını nasıl yaptın?
 K: Hep evde yaptım. Birisinde hastaneye gittim.
 A2: Nasıl oldu, mesela ağrın oldu eve mi çağırdın?
 K: Yoo, benim kaynanam köy ebesi işte." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "K: Sancım geliyordu, önlüğümü açtım çadıra gittim, doğummuş, ben bilmiyordum çok ufaktım.
 A2: Aaa.
 K: Ağlıyordum çadırdaki bağıra bağıra, rahmetli kaynanam.
 A2: Tek başına mı doğurdun?
 K: He tek başımaydım, rahmetli kaynanam geldi, niye ağlıyorsun dedi, dedim çok ağrım var. Ben çok ağrım dediğim zaman çocuk doğdu, hiç bilmiyordum yani nasıl, öbürü gene öyle oldu, onda da pamuktaydı yani hep bazıları kazmadaydı yani hep işte çadırdaki geçti." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Görüşüğümüz kadınların bazıları lohusalık dönemlerinde de doktor kontrolünden geçmediklerini söylemişlerdir. Söz konusu bebeklerin aşıları olduğunda, sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olanların bebeklerinin aşıları tam iken, kayıtsızların aşılarının ihmal edildiğı gözlenmiştir.

“Yok, aşlarıyla ilgili bir sıkıntım yok. Aşı kartı yanımda. Doğumda topuk, kanı için alınan sağlık ocağındaki, yani bütün evrakları benim yanımda. Onlar için gidiyorum, gösteriyorum. Onları gösterdikten sonra bir sıkıntı olmuyor. Aşılarını yapıyorlar.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“He. Bizimki zaten sağlık ocakta hani, sen de görüyon. Bizimki mesela dün, dün değil evvelki gün aradı, aile doktoru. Dedi, bunun aşısı özel. Götürdük bugün, aşısını vurdurduk. Bugün yani sabah götürdük.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

4.4.3 Çadırda Bakım

Bölgede kadınların büyük çoğunluğunun hem tarlada hem çadırda çalıştıklarını bilmekteyiz. Öte yandan görüşüğümüz bazı kadınlar tarlaya gitmemekte, sadece çadırda çalışmaktadır. Kadınların çalışmamalarının en önemli sebebi, çocuk bakmalarıdır. Evde bakıma muhtaç çocukların olması, görülmez bir iş bölümüne yol açmıştır. Eli iş tutan erkekler, kadınlar ve çocuklar tarlaya giderken; çoğunlukla ailenin yaşlılarından olan bir yetişkin çocuklara bakmak için başlarında kalmaktadır.

“K: 5 kişi gidiyor.

A2: Eşin?

K: Çocuklarım 4 tane.

A2: Diğerleri kalıyor.

K: He diğerleri ufaktır, bunlar da 3 kişi kalıyor benle evdeler.

A2: Küçük olduğu için.

K: He küçük olduğu için, bunları da tek bırakamam işe gidim diye.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“A2: Bir de oğlun, 3 kişi çadırınızı geçindiriyor. Sen tarlaya gidiyor musun?

K: Yok, benim bir torunum var burada.

A2: Küçük.

K: Torunumu tutuyorum, gelin gidiyor.

A2: Haa gelinlerin gidiyor.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“K: Yok, çocuklara bakıyorum.

A2: Senin küçük olduğu için. Şeyken, mesela hani, şu an emziriyorsun ama emzirmiyorken gidiyor musun?

K: Yok gitmiyorum da, çünkü insan yani korkuyor, bırakamıyorum. Hani burada yani yabancıyız, bir de mesela araba çarpar, öyle yani yoldayız. İnsan korkuyor. Öyle yani, her evde biri kalması lazım. Ben de kalıyorum.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

“K: Ha burda, getmedim. Yardımcım yoktu, o zaman gelinim yoktu. Ben ekmek, yemeklerini, çamaşır elden yıkıyordum.

A2: O yüzden...

K: He, o yüzden getmedim.” **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Hastalıklar da kadının tarlada çalışmasının önündeki en önemli engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle kadınları fiziksel olarak etkileyen, büyük olasılıkla tarım işçisi olarak çalışmalarından dolayı ortaya çıkan kireçlenme, romatizma ve benzeri hastalıklar kadının tarlaya gitmesini engellemekte, ancak ev işleriyle ya da çocuk bakımıyla ilgilenmesini ya da hamile kalmasını engellememektedir.

- "A2: Sen tarlaya gidiyor musun abla?
 K: Gidiyordum işte bu çocuk olduktan sonra tansiyonum var.
 A2: Sonra bıraktın?
 K: Ayaklar yok ki (...)
 A2: O yüzden gidemiyorsun?
 K: Hıhı, ayaklarım kireçleniyor." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**
- "K: Yani burada kaldığım için değil, hani zaten sırtımda, omuriliğim bükülmüş durumda. Onun için bir sorunum var hani, düzelmiyor, şöyle yapamıyorum, sırtım ağrıyor. Yani yoksa başka Allah'a şükür sıkıntım yok.
 A2: O neyden olmuş?
 K: Valla bilmiyorum.
 A2: Çocukluktan beri gelen bir şey mi?
 K: Herhalde. Hani çünkü 2 yıl önce falan hastaneye gittiğimde omuriliğimin yamulduğunu söyledi. Tabii o zaman bu kadar da kötü değildi. Hani şu anda iyice bir şey olmuş durumda...
 A2: Hani burada olduğun süre içerisinde doktora gittin mi diye yani kendin için? Herhangi bir tedavi gördün mü? Herhangi bir durumda?
 K: Tedavi değil de... İşte, gebelik bir durumum var, onun için arada gidiyorum.
 A2: Ha, yeniden mi bebek?
 K: Evet, onun için bir arada gidiyorum.
 A2: Ne zaman öğrendin?
 K: Yani zaten burada olduğum süre içerisinde gebe kaldım." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Ayrıca ailenin diğer bireyleri tarladayken ailenin bakımını da evde kalan kadın üstlenmektedir, bunu da bazen küçük torunuyla beraber yapmaktadır:

- "A2: Sizden hep herkes gidiyor tarlaya bir tek ...'le sen mi kalıyorsun?
 K: He biz, ben kalıyorum.
 A2: İkiniz?
 K: He.
 A2: Sen ne yapıyorsun evde?
 K: Valla biz ekmek yaparız, su taşırız işte ev işi.
 A2: Ev yani gündelik işleri hallediyorsun sen.
 K: Hıı, yani yemek yaparız, şey yaparız." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, Kadın**
- "A2: Onlar tarlaya gittiğinde sen onlara burada hazırlık yapıyorsun.
 K: Ee tabii; çamaşırlar, yemekleri, içmeleri, her şeylerini ben de yapıyorum.
 A2: Burada mesela ne işlerin, mesela sabahtan akşama kadar ne işin oluyor?
 K: Ne işim oluyor, ne olmuyor ki; odun getirme, ondan sonra ekmeklerini mi yapma, çamaşır." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

Tüm alıntıların da gösterdiği üzere çadırdaki kalmak üretim süreçlerine dâhil olmamak, çalışmamak anlamına gelmez. En somut örneği ise bazı kadınların yemek yaparak yevmiyesini kazanmasıdır:

- "K: Geçen sen, ben çadırcı, yani amele gidiyor ya... Ben ekmeğ yaptı, bu tandırda ekmeğ yaptı. (A2: He he, ekmeğ yaptın.) beş yani legen yemek yaptım.
A2: Beş leğen yemek yaptın.
K: He he. Bu yapıyor ya. Yani patron yevmiye veriyor.
A2: Hee, sana patron yevmiye veriyordu ameleler için. Sen de onlar için beş leğen ekmeğ, yemek hazırlıyordun. Sen de öyle yevmiyeli çalışıyordun." **Tuzla, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

4.5 EĞİTİM

Çocuğun iyi olma alanlarından biri olan eğitim, çocukların mevsimlik tarım sürecinin dışında bir yaşam kurgulayabilmeleri için farklı olasılıkların gelişmesini sağlayabilecek en önemli alandır.

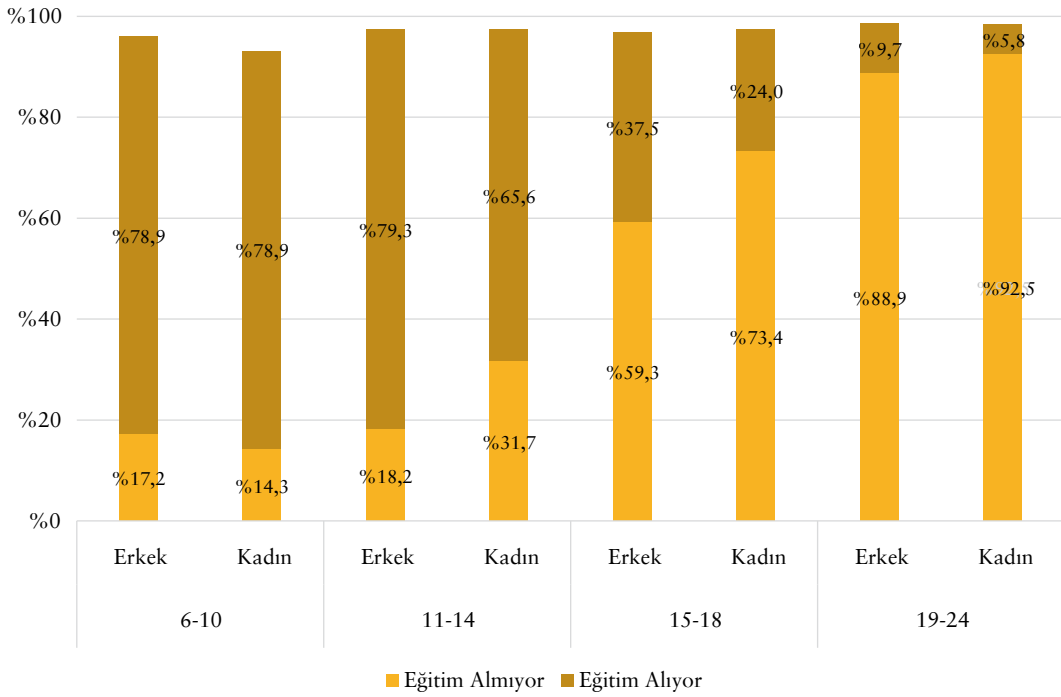
TABLO 2. Eğitim Durumu

	Erkek	Kadın
Henüz okula gitmiyor	2.3%	2.1%
Okul öncesi eğitim (Kreş, anaokulu, hazırlık sınıfı)	1.3%	0.6%
Hiç okula gitmedi, okuma yazma bilmiyor	13.9%	30.8%
Hiç okula gitmedi, okuma yazma biliyor	3.8%	5.2%
İlkokul öğrencisi	15.0%	14.8%
İlkokuldan terk, devam etmedi	13.2%	12.9%
İlkokul mezunu (5 yıl), devam etmedi	11.8%	6.0%
Ortaokul öğrencisi	11.8%	8.4%
Ortaokul veya ilköğretim terk	7.1%	6.4%
Ortaokul veya ilköğretim mezunu, devam etmedi	6.8%	3.9%
Lise öğrencisi	6.2%	3.9%
Lise terk	2.3%	0.8%
Lise mezunu, devam etmedi	1.0%	0.6%
Y. Okul veya üniversite öğrencisi	0.9%	0.3%
Y. Okul veya üniversite terk	0.1%	0.0%
Y. Okul veya üniversite mezunu	0.4%	0.2%
Bilmiyor/Cevap yok	2.1%	3.2%

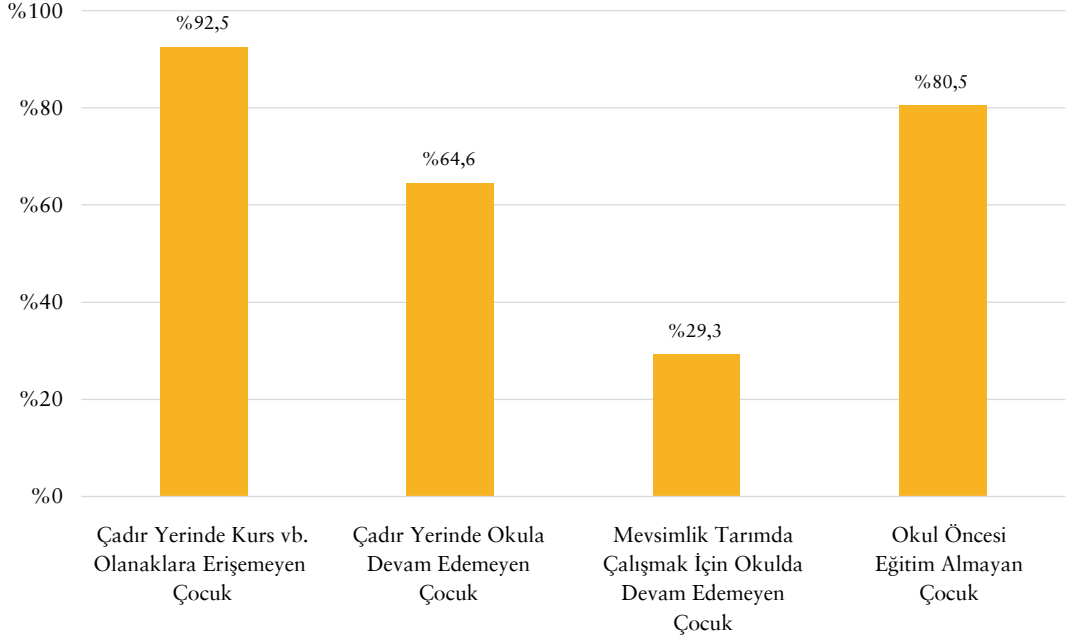
Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere üç çadır yerinde kadınlar ve erkekler arasında eğitim düzeyleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin yüzde 17'si hiç okula gitmemişken, bu oran kadınlarda yüzde 31'dir. İlkokul mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 12'ye yüzde 6; ortaokul/ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 6'ya yüzde 4; daha yüksek eğitim alanların oranıysa yüzde 1'e binde 6'dır.

Eğitimlerine devam edenlere baktığımızda ilkokul öğrencilerinin oranı hemen hemen aynıyken (yüzde 15), ortaokul öğrencilerinin oranı yüzde 12’ye yüzde 8’dir. Lise öğrencilerinde de benzer bir fark görülmektedir: Erkeklerde yüzde 6 iken, kadınlarda yüzde 4’tür. Dolayısıyla okula devam etme oranlarında da erkekler ve kadınlar arasında fark olduğunu söyleyebiliriz.

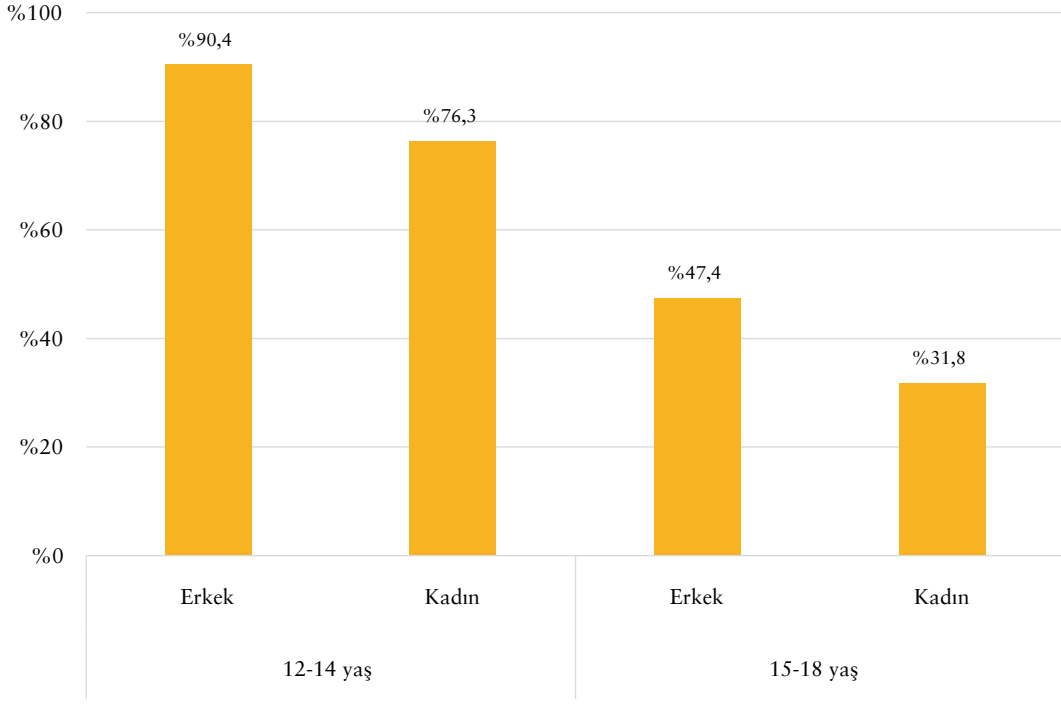
ŞEKİL 42. Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Eğitime Devam ve Terk Oranları

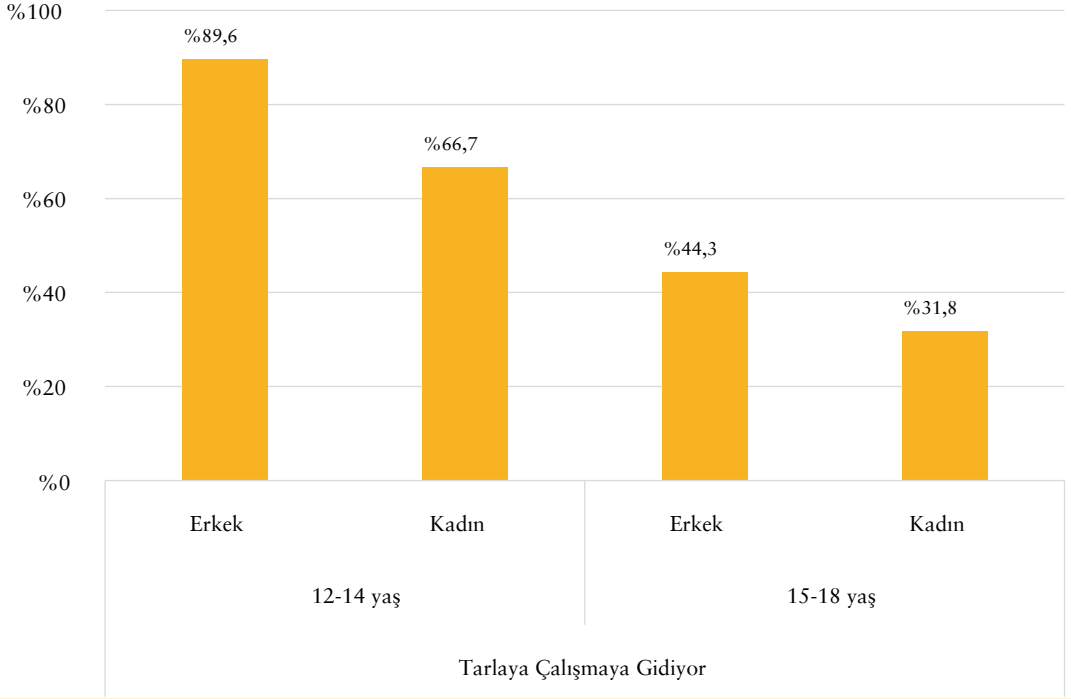
Çocuk ve gençlerin eğitime devam oranları yukarıdaki grafikte sergilenmektedir. Elimizdeki veriye göre ilkokul çağındaki çocukların yüzde 79’u eğitim alabilmekteyken, bu yaş grubunun ortalama yüzde 15’i eğitime erişememektedir. 11-14 yaş diliminde okula devam etmeyenlerin oranı erkeklerde yüzde 18, kız çocuklarında yüzde 32’ye yükselmektedir, bu yaş dilimi cinsiyet eşitsizliğinin görülmeye başlandığı bir yaş dilimidir. 15-18 yaş dilimindeki genç erkeklerin yüzde 59’u, genç kadınların yüzde 73’ü eğitimlerini terk etmişlerdir, cinsiyet uçurumu bu yaş diliminde de görülmekle birlikte, her iki cinste de eğitimi terk oranının çok yükseldiği açıktır. 19-24 yaş dilimine geldiğimizdeyse eğitimi terk edenlerin oranının yüzde 90’a yükseldiği görülmektedir, bu yaş diliminde eğitime devam etmek istisna olarak görülebilir.

ŞEKİL 43. Çocukların Eğitime Erişimi ("var" yanıtı veren hanelerin oranı)

Saha çalışmasını yürüttüğümüz üç yerde yaşayan çocukların eğitim erişimleri yukarıdaki grafikte gösterilmektedir. Görüştüğümüz hanelerin yüzde 80'inde çocuklar okul öncesi eğitim almamıştır, bu açıdan önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir. Hanelerin üçte birinde mevsimlik tarımda çalışmak için okula devam edemeyen çocuklar bulunmaktadır. Okul çağındaki çocuklar, çadır yerlerinde bulundukları süreçte okula devam edememektedir, her üç haneden ikisinde okula devam edemeyen bir çocuk bulunmaktadır. Son olarak çocuklar kurs ve benzeri sosyal etkinliklere erişememektedir.

ŞEKİL 44. Çocukların Okula Devam Etme Oranları (herhangi bir okula kayıtlı olanların oranı)

Araştırma çalışmamıza katılan çocukların okula devam edip etmedikleri sorulduğunda yaş ve cinsiyetin bu konudaki önemli etkenler oldukları görülmüştür. 12-14 yaş aralığındaki çocuklara baktığımızda herhangi bir okula kayıtlı olanların oranının erkek çocuklarında yüzde 90, kız çocuklarında yüzde 76 olduğunu görüyoruz. 15-18 yaş dilimindeyse herhangi bir okula kayıt olan erkek çocuklarının oranının yüzde 47, kız çocuklarının oranının ise yüzde 32 olması; 15 yaş sonrasında okuldan ayrılma oranının özellikle de kız çocukları arasında kayda değer oranda arttığını göstermektedir.

ŞEKİL 45. Tarlada Çalışmaya Gitme ve Okulu Bırakma Arasındaki İlişki (okula kayıtlı olanların oranı)

Yukarıda yer alan grafik tarlaya çalışmaya gidip gitmemenin okulu bırakma oranları üzerindeki etkisinin nasıl cinsiyet farklılığı içerdiğini göstermektedir:

- 12-14 yaş arasında, tarlaya çalışmaya giden erkek çocuklarının yüzde 90'ı herhangi bir okula kayıtlıyken, bu oran kız çocuklarında yüzde 67'dir.
- 15-18 yaş arasında tarlada da çalışan erkek çocuklarının yüzde 44'ü bir okula kayıtlıyken, kız çocuklarında bu oran yüzde 32'ye düşmektedir.

Özetle erkek çocukları arasında tarlada çalışsa da eğitimine devam edenlere rastlanırken, kız çocuklarında tarlaya çalışmaya gitmek eğitimden kopmak anlamına gelmektedir.

Okula kayıtlı olan çocukların yüzde 40'ı Adana'da bir okula kayıtlıdır, özellikle Tuzla'da kayıtlı olanların oranı kayda değer oranda yüksektir. Çocukların yüzde 86'sı mevsimlik tarım işinde olmadıkları zaman okullarına düzenli olarak gidebildiklerini söylerken; yaklaşık yüzde 10'luk bir kesim mevsimlik tarım işinde olmasalar da okullarına düzenli gidemediklerini söylemiştir.

Görüştüğümüz çocukların yarısı Adana'da da okula gidebildiklerini söylemiştir. 12-15 yaş grubundaki çocuklar arasında Adana'da okula devam edebilenlerin oranı yüzde 40'a düşmektedir, ancak kız ve erkek çocukları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Adana'da da okula gidebilen çocukların hemen hepsi çadır alanlarının yakınındaki okullara gitmektedirler.

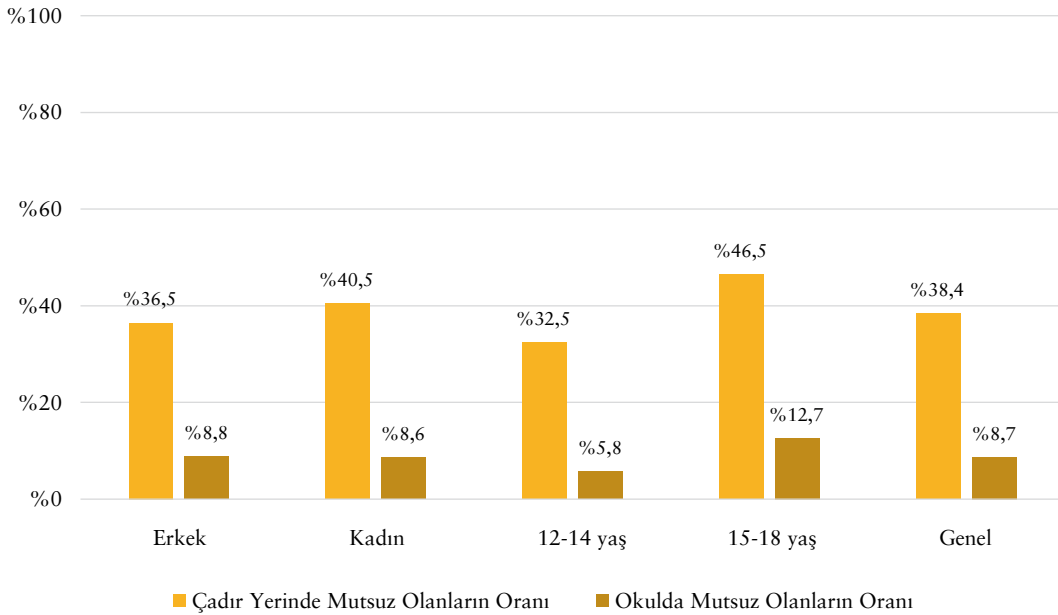
Okula kayıt olan çocukların yaklaşık yüzde 20'si daha önce sınıfta kalmıştır, erkeklerde bu oran yüzde 24; kız çocuklarında yüzde 19'dur. Çocukların yüzde 27'si (erkekler yüzde 20, kız ço-

cukları yüzde 34) okulda dersleri takip etmekte zorlandıklarını söylemişlerdir, yüzde 38’lik bir kesim de çadır yerlerinde ders çalışmak için uygun bir ortam olmadığını belirtmiştir. Dersleri takip edememenin ve çalışacak bir ortama sahip olmamanın akademik başarısızlığa ve sonrasında da eğitimi terk etmeye dönüşmüş olması muhtemeldir.

Okula devam etmekte olan çocukların yüzde 70’i ailelerinin eğitimlerine devam etmelerini istediklerini belirtmiştir. Bu oran kız ve erkek çocukları arasında eşitken, 15-18 yaş diliminde yüzde 63’e düşmektedir. Bununla birlikte çocukların yüzde 10’u eğitimlerini bırakmak istemektedir ve bu oran 15-18 yaş diliminde yüzde 16’ya yükselmektedir.

Okulu bırakmış çocuklara okulu bırakmalarının en önemli sebepleri sorulduğunda yüzde 60’lık bir kesim ailesine yardım etmek için çalışması gerektiğini söylemiştir. Mevsimlik tarımda çalışması nedeniyle okulu bıraktığını söyleyenlerin oranıysa yüzde 23’tür. Okulda başarısızlık ya da isteksizlik nedeniyle bırakanların oranı da yüzde 24 civarındadır. Bununla beraber, artık okula gitmeyen çocukların yüzde 37’si daha önce sınıfta kaldıklarını söylemişlerdir. Bu oran erkeklerde yüzde 47, kız çocuklarında yüzde 30’dur. Dolayısıyla çocukların okulu bırakmasının sebeplerinden biri, özellikle erkek çocuklar için fazla belirtilmemiş olsa da akademik başarısızlık olabilir.

ŞEKİL 46. Çocukların Mutsuzluğu (çadır yerinde ve okulda mutsuz olanların oranı)

Görüştüğümüz çocukların çadır yerinde ve okulda mutsuz olup olmadıklarını sorduğumuzda, çocukların okulda çok daha fazla mutlu oldukları gözlenmiştir. Okulda mutsuz olduğunu düşünenlerin oranı sadece yüzde 9’ken; çadır yerinde mutsuz olanların oranı yüzde 38’e yükselmektedir. Kız ve erkek çocukları arasında çadır yerinde mutsuz olanların oranı birbirine yakındır, 15-18 yaş dilimindeki çocuklar arasında çadır yerinde mutsuz olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 47’e kadar yükselmektedir.

Niteliksel araştırmamızın ana amaçlarından biri mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim yaşamlarında karşılaştıkları sorunları öğrenmek ve niceliksel araştırmanın da gösterdiği üzere bu çocukların çok yüksek olan okul terk oranlarının altında yatan nedenleri keşfetmektir.

4.5.1 Okulu Terk Etme Nedenleri

Niceliksel çalışmamızın da gösterdiği üzere mevsimlik tarım işçileri ve çocukları arasında okulu terk etme oranları çok yüksektir. Yürüttüğümüz niteliksel çalışmada erken yaşta tarlada çalışmaya başlamanın, öğrencilerin okullarını terk etmelerinin en önemli sebebi olduğu görülmüştür.

"A1: 8'de bıraktın. Peki, buraya geldiğinizde devam etme olanağınız var mıydı ya da devam etmek istiyor muydunuz?

E.Ç.: Biz istiyorduk da maalesef engeller çıktı yani.

A1: Anlatabilir misin o engelleri?

E.Ç.: İşten dolayı." **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1: Sebebi neydi okulu bırakmanın, sebebi ne?

E.Ç.: İş durumları.

A1: Yani niçin iş durumu, sen mi çalışmak zorundaydın?

E.Ç.: Yok. Hem ben çalışmak zorundayım hem de okula gitme imkânım yoktu. Malatya'da işte Kırşehir'de çalışıyorduk. Tarım işinde." **Karagöçer, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A2: Sen okula gittin mi?

K.Ç.: Gittim ortaokula kadar gittim. Sonra ordan gelmek zorunda kaldım. Buraya geldik, işte işten dolayı gidemedik. Daha doğrusu... Öyle çalıştık, ondan sonra zaten okul burda olmadığı için, ortaokul, lise falan burda olmadığı için, orda da uzak olduğu için, orda evimiz olmadığı için Adana'da, o yüzden oraya gitmedim. Öyle kaldı." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"K.Ç.: Biz Urfa'da oturuyoruz / oturuyorduk. İlköğretim Okulu'nda okuyordum. Buraya geldik. 5 senedir burada çalışıyoruz. Ama Urfa'ya dönüyoruz. Orada oturup geri buraya geliyoruz.

A1: Peki burada okula devam edebiliyor musun yani?

K.Ç.: Hem çalışıyorum (A1: Çalışyorsun.) ailenin en büyük kızı olduğum için gidemiyorum yani." **Tuzla, 12-15 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A2: Sen peki burada okula gitmek ister misin? İstiyor musun?

K.Ç.: İstiyorum ama yani iş olduğu için gidemiyorum.

A2: Neden?

K.Ç.: Bilmiyorum ki işte, abilerim, ben çalışıyoruz. O yüzden." **Tuzla, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"K.Ç.: Benim de ablam var. 7'ye gidiyor, okula devam edemedi iş yüzünden." **Tuzla, 8-11 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Çocukların eğitimlerini bırakmalarının bir nedeni de ailenin maddi durumudur. Borç olması, geçinememek ve diğer nedenlerden dolayı bir kişilik iş gücünün de hanenin ortak yürütülen hesabına dâhil olması neredeyse ebeveynler tarafından tercih edilmektedir.

- "K: Orta 8'e kadar gitti ondan sonra yapamadı.
A2: Buraya geldiğiniz için mi gidemedi yoksa orada mı bıraktı?
K: Orda da biz bırakmak zorundaydık çünkü bırakmak zorundaydık, yokluk vardı. Kalkıp bıraktığı gibi buraya geldik çalışmak yani için maksat diğer çocuklara bakmak için." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, Kadın**

- "E.Ç.1: İş yüzünden yani, işe gidip geliyoruz yani onun için olmuyor okul.
A1: Yani aynı anda beraber ikisi gitmiyor mu?
E.Ç.2: Hayır olmaz.
E.Ç.1: Aslında bizimki şöyle bir şey, kardeşiz, bizde baba bıraktı gitti, evlendi gitti. Aileye ben bakıyorum. Kardeşlerime falan ben bakıyorum, o yüzden bırakmak zorunda kaldık." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

- "A1: Senin nasıl olmuştu okulu bırakma sürecin?
K.Ç.: Benim okulu bırakma sürecim, biz de yani baya bi borçlanmıştık, çok şükür şimdi iyi durumumuz da o zamanlar baya bi olmuştu yani işçilerin parasıydı, bizim paramızdı filan derken durumumuz çok şükür her zamankinden daha güzel oluyor. İşte öyle... Bırakmak zorunda kaldım." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

- "K.Ç.: Maddi durumumuz yoktu.
A2: Hmm, maddi sıkıntılardan ötürü bıraktın. O zaman hani okulda bununla alakalı takibini filan yaptılar mı? Bir şey sordular mı eve gelip?
K.Ç.: Evet müdürlerim de öğretmenlerim aileme geldi, sordu, işte, maddi durumumuz yok diye gidemedim." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Çocukların okullarını terk etme nedenlerinden biri de devamsızlıktır. Mevsimlik tarım işinin yaz tatilinin ötesine geçmesi, geldikleri yerde kalamayacak olmaları ve birden fazla yerde yaşamak zorunda kalmaları okula devam etmelerini engellemektedir.

- "E.Ç.: Okul, ortaokulu terk ettim.
A1: Kaçınıcı sınıfta terk ettin?
E.Ç.: 8.
A1: Sebebi neydi?
E.Ç.: Sebebi, buraya gelme nedenimizdi.
A1: Buraya gelme.
E.Ç.: Evet 3. aya buraya geliyoruz ya. Okul fazla okuyamıyorum, o yüzden." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

- "E.Ç.: İşle okul bir olmuyor.
A1: Yan yana gitmiyor mu?
E.Ç.: Yan yana gitmiyor. Bir gün gidiyorsun, bir gün oraya gitmiyorsun olmuyor." **Kadıköy, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Ne yapmışım, ben size açık açık söyleyeyim. Biz yarım dönem orada okuduk, yarım dönem burada okuduk. Ondaki derslerimize şey olamıyoruz." **Karagöçer, 16-18 Karıma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

İşten dolayı devamsızlık çocukların akademik başarısızlığına, akademik başarısızlık da çocukların okulu terk etme eğilimlerinin artmasına yol açmaktadır.

“Şimdi öyle oluyor abicim. Okuyoruz, işe, 5. ayda zati işe gidiyoruz. Sonra devam edemiyoruz. Buradan gidiyoruz, sonra okullar da kapanıyor. Yani anlayacağın 20 gün okuyoruz, 5-6 ay okumuyoruz.” **Tuzla, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“Ya çalışmak zorunda kaldım. O yüzden okula yetiştiremiyordum. Vaktim yoktu. O yüzden öyle gitmemelikten sınıfta kaldım. Ben de gitmedim. Sonra baktım olmuyor, okula gitmedim. Hoca dedi, artık gelmene gerek yok zaten. Okulu çoktan bıraktığın için, zaten aynı sınıfa gitmen senin canını sıkıyor, dedi. Ben de tamam dedim, bir daha gitmedim.” **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

“K.Ç.: Yok burda gitmiyorum zaten, Urfa’da okuyordum. 1 ay olmadı yani okudum sonra işe geldik işte. O yüzden sınavlara girmedim. Okuluma devam etmedim. Öğretmenlerim, evet hocalarım gitme dedi, sınıfta kalırsın, tekrar var. Kalırım yani yüzde yüz kalırım ben.” **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

“K.Ç.: Evet 3. aya buraya geliyoruz ya. Okul fazla okuyamıyorum, o yüzden... Ben böyle nasıl diyeyim, ben çaba sarf etmedim, çünkü hep buraya geliyoruz ya kesintili oluyor. İşte derslerimin iyi gitmemelerini düşündüm, o yüzden.” **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Kız Çocuk**

“Yav derslerim iyi değildi. Çünkü çalışıyordum, senede 2 ay okula gidiyordum. Gittiğim zaman işte herkesin dersi iyiydi, benimki kötüydü. Alay geçiyordu, şöyle böyle. Yani öğretmenler değil de çocuklar alay geçiyordu.” **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

Çocukların devamsızlıklarının başarısızlığa, başarısızlıklarının eğitimlerini terk etmelerine yol açma sürecinde ailelerin, öğretmenlerin ya da okul idaresinin çaba göstermediğini ya da gösterilen çabanın yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Dinlediğimiz öyküler arasında çocuğun devamsızlığı sorununa özellikle eğilen bir öğretmen ya da müdür öyküsüne ya da eğitimine devam etmesi konusunda ısrar eden bir baba figürüne o kadar az rastladık ki; belirli bir yaşa gelmiş çocukların okullarını terk etmeleri ve eğitimlerine son vermeleri konusunda neredeyse bir uzlaşma olduğunu söyleyebiliriz. Bu ilgisizlik o kadar yoğundur ki, bir çocuk sınavda iyi bir puan almasına rağmen hak ettiği yere yerleşmemiştir.

“Yoo hiç ilgilenmedik. İkinci dönemi az çok okudum. TEOG sınavına girdim falan, benle dayımın [kızının] puanı aynı, dayımın kızının puanı aynı çıktı. İlgilenmedik. Puanım buraya çıkmış, şuraya çıkmış hiç ilgilenmedik. Sadece dayımın kızı baktı, benim haberim oldu.” **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Çocukların yaşadıkları çadırın da ideal bir çalışma ortamı sağladığı söylenemez. Şu anda okula devam etmemekte olan bir çocuk, neden ödevlerini yapamadığını şu şekilde açıklamıştır:

A1: Okula devam ediyorsun değil mi?

K.Ç.: Okula, Urfa’dan geldiğimde devam etmiyordum. Çantamı Urfa’da unuttum. Burada da çanta bulamadım kendime.

A1: Çanta olmadığı için mi okula gidemiyorsun?

K.Ç.: Hayır. Kitaplarım yok.” **Tuzla, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Bir annenin gözünden çocukların okumamalarının en önemli sebebi içinde yaşadıkları çadır ortamıdır:

- "K1: Her şey, yani ne bilim kendilerine göre bir oda yok, ne bilim bi masaları yok, ne yani.
 K2: Ödevlerini güzel yapamıyorlar.
 K1: Doğru dürüst tek başlarına oturamıyorlar, tek başlarına okuyamıyorlar yani.
 A2: Okuyamıyorlar...
 K1: Hayır ya nerde okuyacaklar.
 K2: Hayır beraber oturuyoruz yani. Beraber olmuyor yani. Benim oğlum mesela ders yaparken orda oturup yapamıyordu benim bu küçük kızım rahatlık vermiyordu mesela. Diyordu anne ben kafamı veremiyorum." **Karagöçer, Kadın Odak Grup Görüşmesi**

Çadırdaki yaşayan ailenin bütün çocukları benzer sorunlar yaşarken, bir çocuk okutulması gerekirse bu tercihin erkek çocuktan yana olduğu görülmektedir.

- "K.Ç.: Şimdi erkek kardeşimi okutuyoruz. Biri abim, biri kardeşim. Onları zor bela okutuyoruz şu an elimizden geleni yapıyoruz yani. Biz okumadık onların okuması için elimizden geleni... Ben okulu sırf onlar için bıraktım. Ben yapamadım belki ama çok iyi gidiyorduk okulda beraber. Onların hayatını kurtarmasını istiyorum. Ben olamazsam onlar olsun istedim. İnşallah da olurlar. Bırakmak zorunda kaldım ama çok üzüldüm yani bıraktığıma. Hala da öğretmenlerim beni soruşturup duruyor. Okudum işte. Böyle..." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

4.5.2 'Okulu seviyorum çünkü...'

Görüştüğümüz çocukların gözünde okulun en güzel yanı, sevdikleri derslerde başarılı olmaları ya da başarılı oldukları dersi sevmeleridir. Okula devam eden hemen her çocuk kendisini başarılı bulduğu bir dersin ya da çok sevdiği bir öğretmenin varlığından bahsetmiştir.

- "K.Ç.: Yani hocalarla iyi ders geçirmeyi. Benim matematikle Türkçe dersini seviyorum.
 A1: Niye matematik ve Türkçe?
 K.Ç.: Orada daha zekalıyım yani." **Kadıköy, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**
- "E.Ç.: Çünkü çok iyi matematiğim.
 A1: Matematiğin çok iyi olduğu için mi seviyorsun?
 E.Ç.: Evet.
 A1: Bütün soruları çözebiliyor musun sen?
 E.Ç.: Evet. Matematikte öğretmenim bana, herkese kolay veriyor, bana zor veriyor. Hepsini yapıyorum." **Kadıköy, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**
- "E.Ç.: Matematik zeka istiyor aslında. Yani her gün çalışmamızı istiyor. Yani mesela bir gün çalışıyoruz. Diğer gün çalışmazsak olmaz. Her gün tekrarla olması gerek.
 K.Ç.: Matematiğin bütün konuları, mesela temelini çözdük mü, formülleri çözdük mü, diğer soruların hepsini çözebiliyorum. Ben bir de matematiği çok kavrayabiliyorum hemen, formülleri falan hepsini aklımda çok kolay tutabiliyorum. Hatta hocam da benden çok memnun." **Karagöçer, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"K.Ç.: En çok Türkçe dersini seviyorum.

A1: Niye Türkçe dersi?

K.Ç.: Hem öğretmenim iyi, hem de tüm soruları bildiğim için." **Karagöçer, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1: Sosyal bilgiler. Niye sosyal bilgiler?

K.Ç.: Soruları güzel, iyi biliyorum." **Karagöçer, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1:, problem çözmeyi sevdiğini söyledi. Sen? Hani matematiği sevmenin sebebi ne?

K.Ç.: Şey bana kolay geliyor, eğlenceli geliyor." **Tuzla, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Sadece dersler değil, öğretmenler de çocukları okulda mutlu eden unsurlardandır.

"Çünkü benimle hep ilgileniyor, okumada, birazcık okumam şey oldu ya, az önce söyledim, bozuk olduğu için. Hep benimle ders çalışıyor bazılarda. Çok seviyorum yani öğretmenimi." **Tuzla, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1: Niye seviyorsun işte onu merak ediyoruz.

E.Ç.: Yani bizle şakalaşıyorlar." **Kadıköy, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

4.5.3 'Okulu sevmiyorum çünkü...'

Okulda memnuniyetsiz oldukları noktaları sorduğumuzda, en çok rastladığımız yanıt öğretmenlerin çocuklara karşı davranışları konusundadır. İyi davranan bir öğretmen, çocuğun okulda en sevdiği şey olabilirken; kötü davranan öğretmenler de okuldaki olumsuzluklar listesinin başında gelmektedir.

Görüştüğümüz çocukların gözünde bir öğretmenin onları dövmesi, başlarına gelebilecek en kötü şeylerden biridir. Örnek çok olmakla birlikte, bir iki tanesini buraya almayı uygun bulduk.

"Şey bir ödev vermişti. Ezberleme ödevi. Tahtaya kalkmıştım. Bir tanesini dolaylı yoldan anlatmıştım. Hoca demişti ki öyle olmaz. Bana kızmıştı. Ben dedim hocam olur olur. Sonra da dedi ki yok olmaz. Geldi, kâğıtları elimden aldı suratıma fırlattı. Kimse bana böyle davranamaz. Kimse bana böyle bir şey diyemez. Olur olur diyemez. İşte herkesin önünde aşağılamıştı. Ben de kâğıtları yerden almak zorunda kalmıştım. Gururum incinmişti." **Karagöçer, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Mesela sınıfta sessizce arkadaşımıza bir şey söylemek istersek izin vermiyor. Bir de soru sorarken bilmediğimiz için sopayla elimize vuruyor." **Karagöçer, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Hem bize, bir de arkadaşlarımıza çok, bir keresinde'i tuttu. Yere vurdu, burnu kanadı. Ben de ağladım, o da ağladı. Ondan sonra ceza verdi." **Tuzla, 8-11 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Bu örneklere herhangi bir cinsiyet ya da başka bir ayırım gözetmeden bütün çocukları döven bazı öğretmenlerle, öğrencilerle hiç ilgilenmeyen, onlara okulu temizleten öğretmenlerin öykülerini de ekleyebiliriz.

"(...) Şimdi ben 5. sınıfa giderken çok iyi hatırladığım bir laf var, hocanın bir lafı. Biz orada okula gidiyorduk işte, iki-üç kişi alırdı sınıftan, çocuklar dersi boş verin, gelin burayı süpürek ben sizi geçiririm....

Burada biz öğretmene kendi elimizle kahve yapmak zorunda kalıyoruz. Kahvesini, bulaşıkları biz yıkıyoruz. Dersi bırakmak zorunda kalıyorduk. Bize böyle yaptı burada." **Kadıköy, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Çocukların okulda sevmedikleri konulardan biri de okula erişimin zorluğudur. Yürüyenler de, okul servisinden ya da başka bir imkândan yararlananlar da okula gelmenin zorluğundan bahsetmektedir.

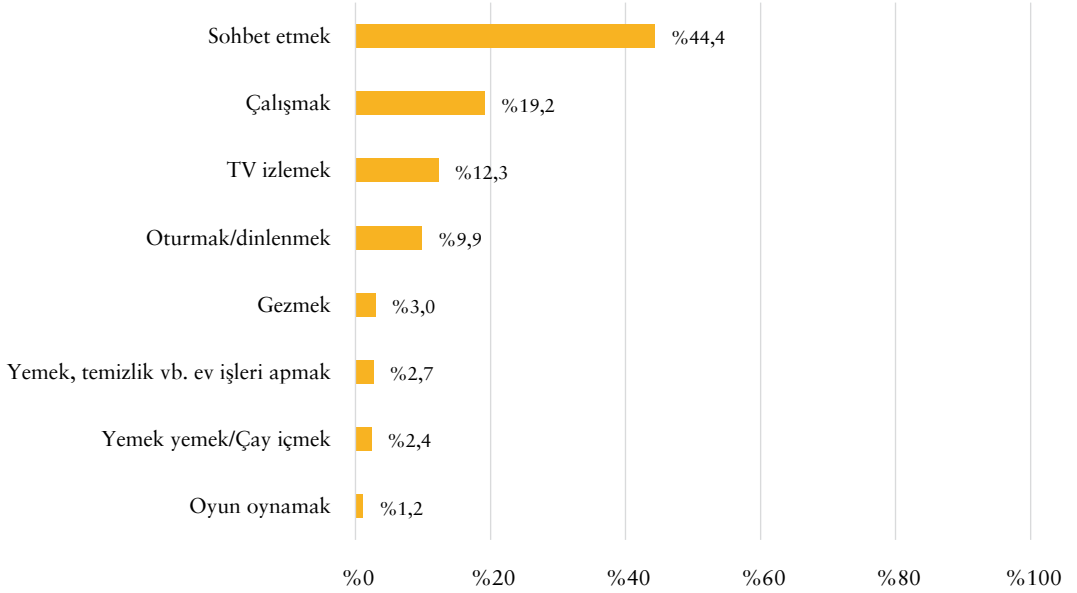
"Yani niye kötü dersek arkadaş çevresi yok. Mesela biz bu sene sekiz olduğumuz için iyi okullara gitmeleri için servis tutuyorlar. Herkesi böyle tıkıştırıyorlar servis dolu, aşırı dolu. Yani biz Kutlu Doğum Haftası'na gittik, yani böyle görmeniz lazım, hiç kimsenin oturacak bir yerleri yoktu yani." **Karagöçer, 16-18 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Tabii ki, şimdi mesela kardeşlerim okula gidiyor bazen yağmur dolayından sabah gittiklerinde yağmur yok ya, geri döndüklerinde yağmur dolayından dönemiyorlar okulda bekliyorlar. Durursa sonra gidiyorlar." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek Çocuk**

4.6 İLİŞKİLER VE ZAMAN KULLANIMI

İlişkiler, çocukların iyi olma halini belirleyen alanlardan biridir. Çocukların içinde bulundukları nesnel koşullar ne olursa olsun sahip oldukları iyi ilişkiler onların öznel iyi olma halini etkilemektedir. Özellikle saha düşünüldüğünde bu zor şartlar altında çocukların nasıl bir ilişki ağı içinde oldukları ve zamanlarını nasıl geçirdikleri önemlidir. Bu rapor, politika alanları ve uygulama önerileri geliştirilmesine temel olma amacı taşıdığı için ilişkiler alanına çok sınırlı bir biçimde özellikle uygulama önerilerine katkı sunabilecek başlıklar çerçevesinde değinilecektir. Eğitim bölümünde öğretmenlerle olan ilişkilerin önemine yer verildiği için bu bölümde öğretmenlerle olan ilişkiler tekrar ele alınmamıştır.

ŞEKİL 47. Aileyle Yapılan Etkinlikler (yapanların oranı)

Görüştüğümüz çocuklara aileleriyle beraberken ne gibi etkinlikler yaptıklarını sordüğümüzda en fazla sohbet etmek yanıtı alınmıştır. Yüzde 19'luk bir kesim çalıştığını, yüzde 12'lik bir kesimse televizyon izlediğini söylemiştir.

4.6.1 Köylülerle İlişkiler

Görüştüğümüz kişilere yaşadıkları çadır yerinin etrafındaki köylerle ve köylülerle ilişkilerini sordüğümüzda çoğunlukla mesafeli bir ilişkileri olduğu aktarılmıştır. Çocuklar arasında arkadaşlık edenlerin sayısı çok azken, yaş ilerledikçe hiçbir iletişim kalmamaktadır. Özellikle kız çocukları için köylüler saydam bir duvarın ardında yaşamaktadır. Erkek çocukları yaşları ilerledikçe köy kahvesine gidebilmekte, ancak orada da kendi başlarına takılmaktadırlar. Çocukların alıntılarının-

da bazen açıkça bazen de satır aralarında bu mesafe ve ilişkisizlik dillendirilmiştir. Öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerde de aktarıldığı üzere sıra arkadaşları ve yakın arkadaşları çadır yerindedir ve okullarda bile sınıf içi çocuklar arasında kaynaşma oldukça sınırlı bir biçimde gerçekleşmektedir.

A1: Bu köyde yaşıyor. Peki siz okul dışında onlarla görüşüyor musunuz çocuklar?

K.Ç.1: Hayır, hayır.

A1.: Yani buralarda arkadaşlarınız var mı onlar arasında?

E.Ç.1: Hayır.

A2: Hiç mi yok?

E.Ç.1: Yok." **Kadıköy, 12-15 Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

4.6.2 Boş Zaman Etkinlikleri

Gerek çocuklara gerekse annelerine boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini sorduğumuzda kadın-erkek arasındaki fark açıkça ortaya çıkmaktadır. Erkek çocuklar, özellikle elleri para tuttuğu, yani kazandıkları paranın bir kısmını "harçlık" olarak ellerinde tutabildikleri dönemde çevre köylere ve Adana'ya gidebilmekte ve vakit geçirebilmektedir.

"Geziyoruz, yüzmeye gidiyoruz mesela arkadaşlarla. Nasıl diyim, gezme işlerine gidiyoruz bizim öyle. Takılıyoruz yani." **Kadıköy, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek**

"Taşköprü'ye mesela. Atatürk Parkı... Parka falan gidiyoruz. Optimum'a falan gidiyoruz, geziyoruz. Kız arkadaşlarımızla buluşuyoruz. Onları gezdiriyoruz. Sonra eve geliyoruz akşam. Yatıyoruz. Sabah işe gidiyoruz." **Karagöçer, Derinlemesine Görüşme, 16-18 Erkek**

"E.Ç.: İşe gitmediğimiz gün sıcak olursa ben denize giderim. Ya arkadaşlarla Adana, Tuzla.

A1: Adana'da nereye gidiyorsunuz? Ne yapıyorsunuz mesela?

E.Ç.: İşte Taşköprü, Büyüksaat. Ne bilim oralar. Büyük parka gideriz." **Karagöçer, 16-18 Erkek Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Buna karşılık, kız çocukları ve kadınlar vakitlerini çadır yerinde ve çoğunlukla çalışarak geçirmektedir.

"A2: Şehre gidiyor musunuz kızlar?

K.Ç.1: Hayır.

K.Ç.2: Çok az.

A2: Ne için gidiyorsunuz mesela şehre?

K.Ç.1: Mesela hastalandığımda ya da bir düğün olacak çok yakınımızda elbise alacaz." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A2: Hmm, hiç şehre iniyor musunuz Adana'ya?

K.Ç.1: Yok abla.

A2: Hiç?

K.Ç.2: Yok abla, ne içini gördüm ne dışını." **Tuzla, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Böyle bir durumda kız çocuklarına televizyon seyretmek, yakın akrabalara ziyarete gitmek ya da çadırın önünde sohbet etmek kalmaktadır:

"A2: Hımmm. O şekilde. 8-9 gibi falan da uyuyorsunuz. Televizyon izliyor musunuz? Seviyor musunuz televizyon izlemeyi?"

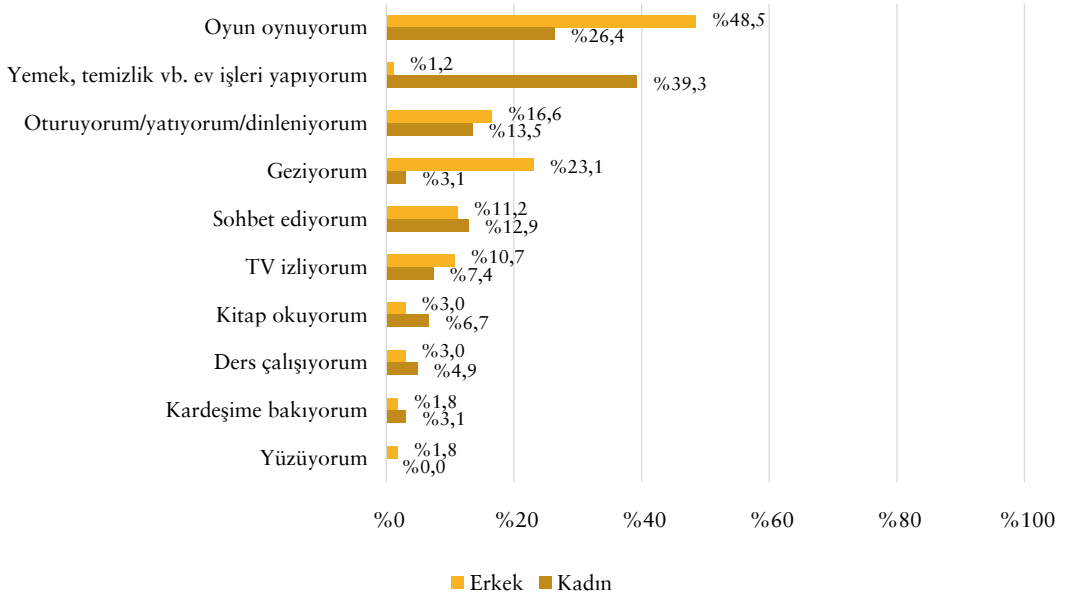
K.Ç.1: Bazen filimlerimiz olduğunda. Biz... Bu çalışmıyor.

K.Ç.2: O da televizyon çok yok, çünkü esiyor ya, o yüzden bazen sinyal gidiyor, bazen bilmem ne oluyor. Sıkıntılar yaşıyoruz o konuda.

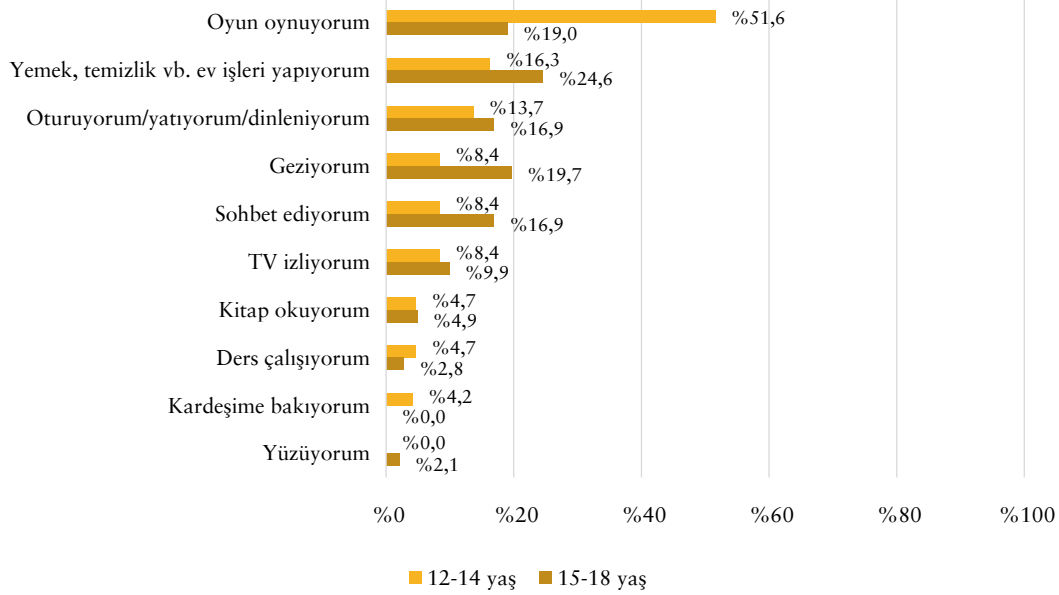
K.Ç.1: Öyle sıkıntılı geçiyor." **Karagöçer, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Evet... Abla. Bi de yorgun olduğumuzda var ya çok bile ben kendimi çok yorgun ve halsiz hissettiğimde var ya gitmek istemiyorum ama... Gitmek istemesek bile zorla yani... Bir de onlar kızıyorlar çavuş falan, işçi yok falan böyle. İlla bi bahane buluyorlar." **Tuzla, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

ŞEKİL 48. Boş Zaman Etkinlikleri (yapıyorum diyenlerin oranı)

Çadır yerlerinde yaşayan çocukların boş zamanlarında yaptıkları da önemli bir cinsiyet ayrımını göstermektedir. Erkek çocukları oyun oynamak (yüzde 49), dinlenmek (yüzde 17) ve gezmek (yüzde 23) gibi etkinlikleri kız çocuklarına kıyasla daha fazla yapmaktadır. Öte yandan kız çocuklarının da yemek, temizlik ve benzeri ev işlerini yaptıkları (yüzde 39), oyun oynadıkları (yüzde 26) ve dinlenmeye vakit ayırdıkları görülmektedir.

ŞEKİL 49. Boş Zaman Etkinlikleri (yapıyorum diyenlerin oranı)

Çadır yerlerinde yaşayan çocukların yaşları da boş zaman etkinliklerini doğrudan etkilemektedir. 12-14 yaş dilimindeki çocuklar daha çok oyun oynarken (yüzde 52), daha büyük çocuklar dinlenmek (yüzde 17), yemek (yüzde 20) ve sohbet etmek (yüzde 17) gibi etkinliklere vakit ayırmaktadır.

4.6.3 Aileyle İlişkiler

Aileyle ilişki söz konusu olduğunda kız çocuklarının üzerinde daha fazla baskı olduğunu söylememiz gerekir. Emeginin karşılığı olan ücrete babası tarafından el konulan genç kız, hem ağabey ve erkek kardeşlerinin, hem de çadır yerindeki kapalı ortamın baskısı altında kalmaktadır.

K.Ç.1: Çok karıştıkları için. Bilmiyorum genç kız olduğumuz için mi, çok karışıyorlar. Buradaki herkes öyle ama. Herkes kızına öyle davranıyor.

A2: Kızlara çok karışılıyor.

K.Ç.1: Zaten her şeyi yanlış anlıyorlar. Ama bizim öyle bir huyumuz yok yani herkesle kardeşimiz, abimiz gibi konuşuyoruz. Ama çoğu öyle anlamıyor.

A2: Yanlış anlıyorlar.

K.Ç.1: Evet. Bizim zorumuza gidiyor bu.

K.Ç.2: Aynen çok karışıyorlar yani bir şey yaptığımız zaman çok söylenirler öyle." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"A1: Dedikodu yapıyorlar arkanızdan.

K.Ç.1: Evet, konuşuyorlar.

K.Ç.2: Yani nasıl desem, ben 15 yaşımdayım ya, bir erkekle konuşsam hemen yanlış anlıyorlar. Bu senin sevgilin mi, bu böyle mi, bu böyle mi hemen dedikodu." **Tuzla, 12-15 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

"Giydiğimiz bir şeye hemen karışıyorlar. Mesela pantolon giysem şu an, hemen diyecekler bak şunun kızı pantolon giymiş. Saçını açmış, yazmasını indirmiş. Çok ayıplıyorlar. Oysaki rahat olmak isterdik biz." **Tuzla, 12-15 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Böyle bir ortamda başını örtmek, bir derece özgürlük sağlamaktadır:

"Biz de öyle bir şey giymiyoruz yani. Kapalı olduğumuz için fazla karışmıyorlar yani. Biz kendimiz kapandık zaten onlar karışmadı bile. Sonra biz kapandık." **Kadıköy, 16-18 Kız Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Daha rahat oyun oynayabildikleri, bisiklete binebildikleri için Şanlıurfa'daki hayatlarına özlem duyan çocuklar; büyüyünce de daha özgür olabildikleri için o şehre özlem duymaktadır:

"Urfa'dayken çok rahatım, arkadaşlarıma gidebiliyorum. Yani sabahdan akşama kadar arkadaşlarımda kalsam hiçbir şey olmuyor. Burada hepsi çadır." **Tuzla, 12-15 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

Sonuç Yerine

5

‘Ben, kendim, büyüdüm demiyorum’

Bu rapor, Adana’da Tuzla, Karagöçer ve Kadıköy bölgesinde mevsimlik gezici tarımda çalışan ailelerin yaşam koşullarını ve özellikle çocuğun iyi olma hali perspektifinden temel alanlardaki durumlarını hem nicel hem de nitel araştırmanın bulguları ile mümkün olduğunca kendi seslerine yer vererek aktarmaya çalışmıştır. Bu bulgulardan geliştirilen politika alanları ve önerileri bu alandaki tüm paydaşlarla geliştirilmek üzere raporun sonuna eklenmiştir.

Başta yer verdiğimiz alıntıya geri dönersek hayal bile kurmaktan vazgeçmiş olan çocukların olduğu bir toplumda yaşamamak için hepimize düşen sorumluluklar var. Aslında beraberce yaşamak isteyebileceğimiz, üzerine uzlaşabileceğimiz ve birincil önceliğimiz olarak belirleyebileceğimiz bir toplum, çocukların hayal kurabildiği ve hayallerinin gerçeğe dönüşme imkânlarının onlara sunulduğu bir toplumdur.

Raporun başlığında yer verdiğimiz aşağıdaki alıntı ise ‘büyümediği’ni bizlere anlatmaya çalışan bir çocuğun sözleri... Çoğumuz küçükken bir an önce büyümek istedik, büyük olmaya özendik. Oysa alıntıda vurgulandığı gibi 15 yaşında büyük olmadığını, çocuk olarak hissettiğini söyleyen ama çevresindekilerin onu büyüttüğünü anlatmaya çalışan bir kız çocuğu var. Küçükken hemşire olmayı düşleyen bir küçük kız çocuğu. Hepimiz bu kız çocuğunun neden hemşire olamadığını, neden bu çok olası hayalin sadece uzaktaki bir küçüklük düşü olduğunu düşünmek ve bu kız çocuğu ile “hemşire, doktor, polis, öğretmen” olmak istediklerini söyleyen bu sürecin içindeki tüm çocuklar için nasıl bir çözüm geliştirmemiz gerektiğini bulmalıyız.

K.Ç.: Ben de devam etmek isterdim. Küçükken hemşire olmayı hayal ediyordum.

A2.: Ha şimdi büyüdüm diyorsun, artık 15 yaşıdayım.

K.Ç.: Ben, kendim, büyüdüm demiyorum. Hala kendimi çocuk hissediyorum.

A2.: Ama?

K.Ç.: Ama millet ...

A2.: Bu çok güzel ama birileri büyük mü görmek istiyor?

K.Ç.: Büyük görmek istiyorlar. Hep büyükler, hep büyükçe davran, çocuk değilsin artık. Büyüdün. Yani bu yani şeyi yapma, şunu yapma, bunu yapma.

A2.: Ama imkânım olsa hemşire olur muydum diyorsun?

K.Ç.: Evet imkânım olsa hemşire olurudum.” **Tuzla, 12-15 Karma Çocuk Odak Grup Görüşmesi**

**Adana'da (Mevsimlik Gezici) Tarım
İşçilerinin Çocuklarının Yaşam
Koşullarının İyi Olma Hali
Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi**

**POLİTİKA ALANLARI ve
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

20 16 yılında Adana’da (Kadıköy-Yüreğir; Karagöçer-Karataş; Tuzla-Karataş) “(Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi” Araştırmasının ön bulgularını paylaştığımız Adana (17 Kasım Çukurova Kalkınma Ajansı ve 17 Kasım Tuzla Ortaokulu) ve İstanbul (6 Aralık İstanbul Bilgi Üniversitesi) çalıştaylarını yaptık. İlk bölümde sonuçlarını kısaca özetlediğimiz araştırma bulguları ve çalıştay çıktıları üzerinden çalışarak aşağıdaki politika önerilerini oluşturduk. Bu çerçevede bütün tartışmalar göz önünde tutularak, öncelik verilmesi gereken temel alanlar, bu alanlarda yapılabilecek bazı uygulamalar ve bu uygulamaların yürütülme biçimine dair önerilere yer verilecektir.

Araştırma bulguları ve çalıştaylar, (mevsimlik gezici) tarım işçilerinin çocuklarının içinde bulundukları yoksulluk ve yoksunluk koşullarının iyileştirilmesi hedefinde öncelik verilerek geliştirilmesi gereken politika alanlarını ön plana çıkarmıştır.

SAĞLIK ALANI

Araştırma çalışmamız, mevsimlik tarım işçileri ve ailelerinin kayda değer sağlık sorunları olduğunu göstermiştir. Bölgede yapılacak herhangi bir iyileştirme etkinliğinin mutlaka sağlık alanını da kapsaması gerekmektedir. Ailede herhangi bir bireyin sağlık sorunu yaşıyor olması tüm ailenin iyi olma halini etkilemektedir. Ancak araştırmamız çocuklara odaklandığı için öncelikli olarak çocukların sağlık alanındaki sorunlarını çözmeye dair politika önerileri geliştirilmiştir.

Gebe ve Yenidoğan Sağlığı- Düşük Oranlarının Yüksekliği

Saha araştırmamız sonucunda yüzde 55’lik bir kesimin çocuklarından en az birinin hastane dışında doğduğu tespit edilmiştir. Görüşülen ailelerdeki kadınların üçte biri, son hamileliğinde düzen-

li şekilde kontrole gidememiştir. Ailelerin dörtte birinin doğum sırasında kaybettikleri en az bir çocuğu bulunmaktadır. Kadınların ilk çocuklarını ortalama 21 yaşında doğurdıkları da anket sonuçlarından öğrenilmektedir. Yaklaşık yüzde 15'lik bir kesim ilk doğumunu 18 yaşından daha küçükken yapmıştır. Görüşülen ailelerin yüzde 29'unun kaybetmiş olduğu bir çocuk bulunmaktadır. Hayatını kaybeden çocukların üçte ikisinin 1 yaşından küçük olması, 1 yaş altı çocuk ölümlerinin yaygınlığını göstermektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin gezici özelliği, ancak Adana özelinde kalıcı olanların bile aile hekimine kayıtlı olmamaları nedeniyle gebe kadınların takipleri yapılmamaktadır. Görüşülen kişiler arasında gebe olduğunu düşük yaptıktan sonra öğrenen kadınlar da bulunmaktadır.

Bununla birlikte kayıtlı olsalar bile mevsimlik tarım işçisi kadınların öncelikle sahip oldukları sağlık hakları konusunda sınırlı bilgilerinin olduğu ve sağlık sisteminden düzenli bir biçimde yararlanamadıkları görülmüştür.

Öte yandan, görüşülen kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda da çok sınırlı bilgileri olduğu görülmektedir. Bu sınırlı bilginin yanı sıra kadınlar, var olan toplumsal roller ile yaşam koşulları ve pratikleri çerçevesinde sık gebelik, çok fazla düşük deneyimlemekte ve sağlık sorunları yaşamaktadırlar.

Mevsimlik tarım işçisi kadınlar, gebelik ve lohusalık hakkında da sınırlı bilgiye sahiptirler. Gebelik sürecinde çalışmaya devam eden, herhangi bir doktora gözükmeye imkânı bulamayan kadınlar; lohusalık dönemini de tıbbi kontrolden uzak bir şekilde geçirmektedirler. Kadının işgücüne ihtiyaç duyulması nedeniyle kadınlar lohusalık dönemini yeterince dinlenmeden geçirmekte ve bebeğinin bakımını ailenin yaşlılarına devretmektedir. Bu açıdan hem bebek hem de anne için sayısız sağlık riski bulunmaktadır.

Bölgedeki düşük oranlarının azaltılması ve gebe, lohusa ve bebek can kaybının önlenmesi için alınması gereken ilk tedbir, mevsimlik tarım işçilerinin sağlık sisteminde kayıt altına alınarak, takiplerinin yapılmasıdır. Kayıt altına alınan gebeler sağlık sistemi tarafından takip edilebilecek ve gerekli kontrollerden geçirilebilecektir.

Mevsimlik tarım işçileri ve aileleri için düzenli şekilde sağlık taramasına ve kayıtlarının güncellenmesine yönelik bir çalışma yapılabilir. Özellikle gebelik takibinin düzenli bir biçimde yapılması düşük oranlarının azaltılmasını sağlayabilir.

Kayıt altına alınmanın, aşağıda ele alacağımız üzere hizmet almak için yetmediği belirtilmelidir. Bu nedenle mevsimlik tarım işçilerinin ve özellikle kadınların sağlık hakları konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Yapılacak bilgilendirme sonucunda kadınların haklarını daha etkin kullanmalarının sağlanması hedeflenmektedir. Ancak bu eğitim çalışması, çalışma koşullarının ağırlığını ve var olan erkek egemen aile yapısını da göz önüne alarak kurgulanmak durumundadır. Sağlık Bakanlığı, Çukurova Üniversitesi ve sağlık hakları konusunda deneyimli sivil toplum kuruluşları bu bilgilendirme kampanyasını üstlenebilirler. Bu kampanya bölgeye varışlarının yoğun olduğu aylarda yürütülebilir.

Mevsimlik tarım işçilerini ve özellikle de kadınları sağlık hakları konusunda bilgilendirmeye yönelik bir kampanya yürütülebilir.

Özellikle erken gebeliğin yaygınlığını da göz önüne alarak genç kadın ve kızlara yönelik CSÜS bilgilendirme eğitimi verilmesi önemlidir. Bu eğitimi bölgede görev yapan sağlık çalışanlarının yanı sıra, gönüllülük esasıyla Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri, üniversitede kurulu öğrenci kulüpleri ve daha önce bu tür eğitimler vermiş sivil toplum kuruluşları üstlenebilir. Bu eğitimler mutlaka gebelik ve lohusalık konusunu da kapsamalıdır.

Genç kadın ve kızların CSÜS, gebelik ve lohusalık konusunda bilgilennemelerini sağlayacak eğitimler verilmelidir. Akran eğitimleri planlanabilir.

Çocukların Aşılarının Tam Olmaması

Araştırmamıza göre çocukların %10'u düzenli olarak aşı olmamıştır. Bu, aşılama yüzde yüzlük hedefin mevsimlik tarımda yer alan ailelerin çocukları için gerçekleşmediğini göstermektedir. Çocukların aşılarının tam olmamasının önde gelen sebepleri, bir sonraki bölümde ele alacağımız sağlık hizmetlerine erişim sürecinde yaşanan zorluklardır. Bu sorunlara yönelik her türlü eylem çocuklardaki aşısı tam olanların yüzdesinin artmasını sağlayacaktır.

Keza, mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin kendi sağlık hakları konusundaki bilgisizliği de aşı konusunda bu sorunun yaşanmasına yol açmaktadır. Ayrıca anneler, çocuklarının aşılarının ne zaman yapılması gerektiği konusunda da yeterli bilgiye sahip değildirler.

Çocukların aşısının tam olmaması sorununa kısa vadeli bir çözüm olarak, yaygın bir sağlık taraması ile yakalama (catch up) aşılama kampanyası yapılmasının olumlu etkisi olacağı düşünülmektedir. Gelişlerin yoğunlaştığı aylarda yapılacak bu tarama sırasında çocuklar arasında aşıları eksik olanlar tespit edilerek kayıt altına alınabilir. Bu kampanya, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler, Çukurova Üniversitesi ve yerel sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülebilir.

Bölgede yaşayan çocuklara yönelik bir sağlık taraması yapılmalı, aşısı eksik olan çocukların aşıları yapılmalı ve kayıt altına alınmalıdır.

Bölgede yaşayan mevsimlik tarım işçilerine, özellikle genç kadın ve kızlara yönelik bir bilgilendirme kampanyası, aşı oranlarının zaman içerisinde yükselmesini ve hedeflenen standartların yakalanmasını sağlayacaktır. Bu bilgilendirme çalışması Sağlık Bakanlığı çalışanları, Çukurova Üniversitesi ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülebilir. Kampanyanın bölgeye gelişin yoğunlaştığı dönemlerde, çalışma saatleri dışında ve kamp/çadır yerlerinde yürütülmesi önerilmektedir.

Genç kadın ve kızlara yönelik aşı bilgilendirme çalışması yürütülebilir.

Düzenli Bakım ve Tedavi İhtiyacı Olan Çocukların Durumu

Araştırma çalışmasına katılan çocukların yüzde 12'sinin düzenli bakım gerektiren bir hastalığı bulunmaktadır.¹ Bununla beraber düzenli bakım gerektiren hastalığı olan çocukların sadece yüzde 23'ü düzenli olarak doktora gidebilmekte; yüzde 72'si doktora gidememektedir. Kız çocukları arasında düzenli olarak doktora gidemeyenlerin oranı yüzde 80'e ulaşmaktadır. Bu çocuklar arasında hastalığın gerektirdiği ilaçları düzenli olarak alabilenlerin oranı da yüzde 20'de kalmaktadır, geri kalanları ilaçlarını ya hiç alamamakta ya da düzensiz almaktadır. Bu nedenle aşı için düzenlenecek sağlık taramasında aynı zamanda düzenli bakım ve tedaviye ihtiyacı olan çocukların durumu da tespit edilip, hem gerekli bakım ve takibin sağlanması, hem de ebeveynlere bu konuda gerekli bilgilerin aktarılması çocuk ölümleri ve sakatlıklarının önlenmesi açısından hayatidir.

Düzenli bakım ve tedavi ihtiyacı olan çocukların tedavilerinin sağlanacak şekilde hizmet verilmesi ve takiplerinin sağlanması öncelikli hedef olmalıdır.

Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunları

Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan ailelerin yaşadıkları sağlık sorunlarının büyük bir kısmı sağlık hizmetlerine erişimlerinin kısıtlı olmasıyla da ilgilidir. Kayıtlı olmadıkları için en yakındaki sağlık kuruluşundan sınırlı hizmet almaktadırlar.² Bazen de yol masrafından, doktor ve ilaç ücretine kadar elciye borçlanarak özel kurumlara gitmektedirler. Maddi koşulları gereği bu tür yüksek masrafları borçlanarak karşılamaları gerektiğinden, sağlık sorunları çok ciddi bir duruma dönüşmedikçe doktora gözükmemeyi tercih etmektedirler. Bu nedenle sağlık sorunları ağırlaşmakta ve tedavi edilmesi daha zor hale dönüşmektedir.

Bölgedeki bütün sağlık sorunlarının daha kötüye gitmeden önlenmesi için, mevsimlik tarım işçileri ve ailelerinin bulundukları her bölgede sağlık hizmeti almalarını sağlayacak kapsamda bir sisteme dâhil olmaları gerekmektedir. Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı işbirliğiyle bu tür bir sistemin geliştirilmesi mümkündür.

1 Benzer bir biçimde hane halkı verileri bize 50 yaş üstü nüfusun %50 oranından başlayarak, yaşla doğru orantılı bir biçimde düzenli bakım ve tedaviye ihtiyacı olduğunu göstermiştir.

2 TBMM YASAMA DÖNEMİ YASAMA YILI 24 5 SIRA SAYISI: 716 MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN SORUNLARININ ARAŞTIRILARAK ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORU (Mart 2015) 'nın sağlık başlığı altında, 'mevsimlik tarım işçileri asıl ikamet ettikleri illerde kendi aile hekimlerinden, göç ettikleri illerde ise misafir hasta olarak diğer aile hekimlerinden hizmet alabilmektedirler, ancak, aile hekimliği sisteminde hekim ücreti, kesin kayıtlı hastalar üzerinden hesaplanmakta ve misafir hastalar bu hesaba katılmamaktadır. Dolayısıyla bir mevsimlik tarım işçisine misafir hasta statüsünde hizmet sunma hususunda parasal bir müşevvik söz konusu değildir. Aile hekimi kaydına alınan gebenin ve bebeğin kontrol, takip ve izleminin gereği gibi yapılması hakkında ise hak edişinden kesinti yapılması yönünde bir performans cezası öngörülmüştür. Bu durum aile hekimlerinin, tarım işçilerinin bölgeyi terk etmeleri sonrası artık takiplerini yapamayacak olmalarından doğacak cezadan kaçınmak adına tespit ve takibe hiç başlamamayı tercih etmelerine yol açmaktadır. Bu konu 22.01.2015 tarihli Komisyon toplantısında Harran Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zeynep ŞİMŞEK ve 28.01.2015 tarihli Komisyon toplantısında Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanı Prof. Dr. Seçil ÖZKAN tarafından da dile getirilmiştir. Prof. Dr. Zeynep ŞİMŞEK aile hekimlerinin mevsimlik tarım işçilerinin gebelik takibini yapmaktan kaçınabildiklerini ifade etmiştir. Prof. Dr. Seçil ÖZKAN ise aile hekimlerinin gebeliği tespit etmezse ya da geç tespit ederse performans cezası aldığını, bu nedenle aile hekimlerinin gebeyi takip etse bile bu durumu bilgi sistemine girmemeye çalıştığını ifade etmiştir' şeklinde yer almıştır.

Mevsimlik tarım işçileri ve ailelerinin tamamının sağlık hizmeti alabilecekleri şekilde kayıt edilmesi ve takibin yapılabilmesi gerekmektedir. Bu amaçla aile hekimlerinin çalışmalarının yasal çerçevesi, mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olarak görüldüğü bölgelerde genişletilebilir, performans sistemi revize edilebilir.

Araştırma çalışmamız, bölgede hizmet veren sağlık kurumlarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Örneğin; Karataş-Tuzla'da Aile Sağlığı Merkezi, 2 doktor ve 2 hemşire ile 16 köye hizmet götürmektedir.

Çadır yerlerinde gezici sağlık hizmeti verilmesi öngörülse de, araştırmamız sonucunda bu hizmetin de yetersiz kaldığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla mevsimlik tarım sürecinin içinde gezici ve kalıcı olarak yer alan ailelerin sağlık hizmeti konusunda erişimlerinin artırılması ihtiyacı açıktır ve hayatidir.

Mevsimlik tarım işçileri ve ailelerinin sağlık sorunlarının halk sağlığı perspektifinden ele alınması ve yaşanan sağlık sorunlarının daha da büyümemesi için bölgede başta toplum sağlığı merkezleri olmak üzere sağlık hizmeti veren kurumların kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca gezici sağlık hizmeti sisteminin de faal hale getirilmesi önem taşımaktadır. Gezici sağlık hizmeti daha önce bahsettiğimiz erişimin yüksek maliyeti sorununun da bir çözümü olabilir. Bu konuda Sağlık Bakanlığı, Çukurova Üniversitesi ve sivil toplum kuruluşları işbirliğine gidebilirler.

Bölgedeki sağlık hizmeti veren kurumların kapasitelerinin mevsimlik tarım işçilerinden kaynaklanan nüfus artışı göz önünde tutularak geliştirilmesi gerekmektedir. Gezici sağlık hizmetinin verilmesi gerekmektedir.

SOSYAL YARDIM ALANI

Sağlık harcamalarını Genel Sağlık Sigortası (Yeşil Kart) aracılığıyla karşılayanların oranı yüzde 87'dir. Sosyal Güvenlik Kurumu ve benzeri bir kuruma kayıtlı olanların oranı yüzde 5'in altında kalırken, yüzde 7'lik bir kesimin herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı yoktur. Bu durum mevsimlik tarım işçilerinin karşı karşıya bulundukları yoksunluğun yanı sıra, kırılganlık düzeylerinin de yüksekliğine işaret etmektedir. Kayıtsızlık oranının en yüksek olduğu çadır yeri yüzde 10 ile Tuzla'dır.

Bu sonuçlara istinaden yoksulluk ve yoksunluk koşulları içinde yaşayan bu ailelerin özellikle çocuklarının tarlada çalışmasını engelleyecek ve okula devamlarını sağlayacak bir şekilde sosyal yardımlarla desteklenmeleri gerekmektedir. Özellikle yasal olmayan bir şekilde 11-15 yaş arası çocukların %60'nın tarlada yetişkinlerle aynı yevmiyeyi alarak (günlük yaklaşık 40 TL) çalıştığı göz önüne alınırsa, Şartlı Eğitim Yardımı (3294 sayılı Sosyal Yardım) miktarı çok kısıtlı kalmaktadır. Ayrıca yardımı alan kişi bağlı bulunduğu vakfa haber vermeksizin ikamet adresini ya da ilini/ilçesini değiştirirse yardımdan yararlanamaz. Yeni yerindeki vakfa gitmesi ve dosyasının eski yerindeki vakfından yeni yerindeki vakfa transfer edilmesini talep etmesi gerekmektedir. Mevsimlik tarım işçiliğini özellikle gezici bir biçimde yapan ailelerin çocukları için bu da önemli bir engel oluşturmaktadır. İlköğretime devam eden erkek öğrenci için aylık 35 TL; ilköğretime devam eden kız öğrenci için aylık 40 TL; ortaöğretime devam eden erkek öğrenci için aylık 50 TL; ortaöğreti-

me devam eden kız öğrenci için aylık 60 TL olan yardımlar aileler açısından içinde bulundukları yoksulluk koşulları bağlamında yeterli olmamaktadır. Yine de bu desteği alan ailelerin olduğu öğretmenler tarafından aktarılmış, ancak özellikle okula devamlılığa dair takibin daha sıkı yapılması gerektiğini de belirtmişlerdir.

Özellikle çocukların eğitime devamı açısından aşağıda detaylı bir biçimde ele alacağımız üzere ailelerin sosyal yardıma erişiminin desteklenmesi çok önemlidir. Okul, mevsimlik tarım süreci içindeki ailelerin çocuklarının eğitime devam ederek, başka bir gelecek imkânına sahip olabilmesi için sosyal refah alanı olarak kurgulanmalıdır. Bu süreçte de ailenin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına dair sosyal yardıma erişim gereklidir.

Mevsimlik tarım işçiliği içinde yer alan ailelerin sosyal yardımlara erişimlerini arttıracak mekanizmalar kurulmalıdır. Mevsimlik tarım işçileri ve ailelerini sosyal haklar ve yardımlar hakkında bilgilendirecek geçici/kalıcı birimler oluşturulabilir.

EĞİTİM ALANI

Araştırma bulguları, bize mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim alanında sırasıyla ele alacağımız eğitim terk ve okula devamsızlık, eğitimin kalitesi ve erken çocukluk eğitimi başlıklarında politika önerileri geliştirmenin önemini göstermiştir.

Eğitim Terk ve Okula Devamsızlık

Niceliksel araştırma bulgularına göre ilköğretim çağına gelmiş çocukların yüzde 15'i eğitime erişememektedir. 10-14 yaş diliminde okula devam etmeyenlerin oranı erkeklerde yüzde 18, kız çocuklarında yüzde 32'ye yükselmektedir, bu yaş dilimi cinsiyet eşitsizliğinin görülmeye başlandığı bir yaş dilimidir. 15-18 yaş dilimindeki genç erkeklerin yüzde 59'u, genç kadınların yüzde 73'ü eğitimlerini terk etmişlerdir. 19-24 yaş dilimine geldiğimizdeyse eğitimi terk edenlerin oranının yüzde 90'a yükseldiği görülmektedir, bu yaş diliminde eğitime devam etmek istisna olarak görülebilir.

Ayrıca hanelerin üçte birinde mevsimlik tarımda çalışmak için okula devam edemeyen çocuklar bulunmaktadır. Okul çağındaki çocuklar, çadır alanlarında bulundukları süreçte okula devam edememektedir, çadırlardaki her üç haneden ikisinde okula devam edemeyen bir çocuk bulunmaktadır.

Eğitim Terk

Okul terkin ve aşağıda detaylı bir biçimde ele alacağımız okula devamsızlığın nedenlerine baktığımızda özellikle niteliksel araştırmanın bulguları, yoksulluğa bağlı çalışma zorunluluğu ve ailenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların zorlaması ile tarlada çalışmanın getirisinin daha yüksek görülmesi en önemli ortak etken olarak değerlendirilebilir. Özellikle yaş büyüdükçe ve tarlada çalışabilir olarak görüldükçe okulda terk artmaktadır. Ayrıca kız çocukları hem tarlada çalışmaları hem de toplumsal cinsiyet rolleri sebebi ile eğitim hayatlarına daha yüksek oranda

devam edememektedirler. Bunlara ek olarak, gezici olarak tarım işçiliği yapan ailelerin il değiştirmeleri nedeniyle de artan bir devamsızlık ve bununla da ilişkili bir başarısızlık, okuldan kopuş ifade edilmiştir. Tüm çadır alanlarındaki yaşam koşulları ve çalışma ortamı yokluğu başarısızlığa yol açabilmekte, ailelerde ve çocuklarda da yoksunluk koşullarıyla üst üste binerek, motivasyon eksikliğine sebep olmaktadır. Okul terkin önlenmesi bu bağlamda öncelikli alanlardan biri olarak tespit edilmiştir.

Çocukların tarladan çekilmesinin sağlanması ve buna bağlı olarak ailelerin ihtiyaçlarını da gözeten bir biçimde destek verilmesi okul terk için öncelikle atılması gereken adımdır.

Çocukların tarladan çekilmesini sağlayacak, ilgili bakanlıkların yanı sıra yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil olacağı; “Adana Kent Konseyi Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi” benzeri bir izleme ve denetleme mekanizmasının kurulması düşünülebilir.

Okula Devamsızlık

Öncelikle okula devam etmeyen çocukların büyük bir kısmının tarlada/bahçede çalışıyor olması, okula devamsızlık sorununun da büyük resmin bir parçası olduğunu göstermektedir. Çocukların tarlada/bahçede çalışmamasının sağlanması, devamsızlık oranlarının düşmesine yol açacaktır.

Bu makro çözümün yanı sıra, çocukların okula devam etmemelerinin en önemli nedenlerinden birinin aileleriyle beraber gezmek zorunda kalmaları olduğu gözlemlenmiştir. Henüz okul açıkken, aileleriyle beraber çalışma alanına gelen çocukların dönüşü de okulların açılmasından sonraya denk gelmektedir. Bu erken bırakma ve geç başlama döngüsü okuldan soğumaya ve devamsızlığa yol açmaktadır.

Okula devamsızlık sorunu söz konusu olduğunda, çocukların derslerde başarısız olmalarının da okula devam etme arzularının sönmesine yol açtığı niteliksel araştırma bulguları arasındadır. Büyük ölçüde devamsızlık sorunuyla iç içe geçen başarısızlık sonucu çocuklar okula gitme konusunda isteksizleşmektedir. Derslerde başarısız olunmasının bir başka sebebi de çocukların yaşadıkları çadır yerinde çalışma ortamının olmamasıdır. Çadırdaki çocuklara ayrılmış bir oda yokken, derslerini yapabilecekleri bir masa ya da kitaplarını koyacakları bir kütüphaneye sahip olmaları imkânsızdır.

Devamsızlık sorunuyla ilişkilendirilebilecek başka bir sorun da öğrencilerin okula devam etme motivasyonlarının düşüklüğüdür. Öğrenciler, okula devam edip başarılı olsalar dahi ne yapacaklarını bilememektedirler. Öğrenim sürecinde yaşanan bu yabancılaşma, tarlada çalışmanın cazibesıyla birleştiğinde önce başarısızlığa, daha sonra devamsızlık ve okulu terk etmeye dönüşmektedir.

Son olarak, mevsimlik tarım işçiliği sürecindeki çocukların ebeveynlerinin çocuklarının okula devamlılığını ve okuldaki performanslarını takip etmedikleri bilgisi öğretmenler tarafından aktarılmıştır. Belli bir oranda bölgedeki yerleşiklerin de yaşadığı bu sorun, velinin çocuğun akademik durumundan ya da devamsızlığından haberdar olmamasına yol açmaktadır. Doğal olarak, bu ilgisizlik öncelikle çocuğun okuldan soğuması, daha sonra da yukarıda bahsettiğimiz döngüye girmesiyle sonuçlanmaktadır.

Çocukların eğitimdeki devamsızlığının giderilmesi için öncelikle ÇOCUKLARIN TARLADAN ÇEKİLMESİ gerekmektedir. Tarlada çalışmayan çocukların daha yüksek devam oranlarına sahip olması sağlanabilir. Bu açıdan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere bu alanda ilgili tüm bakanlıkların il müdürlüklerine rol düşmektedir. Mevsimlik tarım “en kötü biçimiyle çocuk işçiliği” olarak tanımlandığı için 18 yaş altı çocukların tarlada çalışmamasını sağlayacak ve var olan yasal düzenlemelerin hayata geçmesini olanaklı kılacak etkin denetleme mekanizmaları kurulmalıdır.

15 yaş altındaki çocukların çalışmasının KESİNLİKLE engellenmesi gerekmektedir. 18 yaş altı çocukların tarlada çalışmamasını ve var olan yasal düzenlemelerin hayata geçmesini sağlayacak denetleme; düzenli bir biçimde işlemlerini sağlayacak izleme mekanizmaları kurgulanmalıdır.

Okula devamsızlığı azaltabilmek için alınabilecek tedbirlerden biri de çocukların okula gönderilmesini teşvik etmektir. Aldığımız bilgilere göre, mevsimlik tarım işçisi ailelerinin arasında Şartlı Nakit Transferi'nden (ŞNT) istifade edenler bulunmaktadır. ŞNT'nin miktarının artırılmasının yanı sıra çocuğun okula devamının sıkı takibi önemli bir katkı sağlayabilir. Özellikle mevsimlik tarım sürecinin içinde yer alan ailelerin çocuklarının okula devamının sağlanması hedefiyle okullarda görev yapan öğretmenler aracılığıyla okula devam ve kayıt konusunun daha sıkı takip edilmesi gerekmektedir. Bu takip sisteminin iyi çalışması durumunda okula devamsızlığın azalması beklenmelidir.

Yine MEB aracılığıyla uygulanabilecek çözümlerden biri de, okulda çocuklara kahvaltı/öğle yemeği verilmesidir. Öğrendiğimiz kadarıyla taşınabilir eğitim çerçevesinde okulda eğitim gören çocuklara öğle yemeği verilmektedir. Özellikle bu kırılgan grupların gittiği okullarda tüm öğrencilere kahvaltı/öğle yemeği verilmesi okula devamı sağlayacak bir etken olabilir.

Öğrencilerin kayıt ve devamlılıkları daha yakından takip edilmelidir. Öte yandan okullarda kahvaltı/öğle yemeğinin verilmesi de okula devamı teşvik edecek bir eylemdir.

Çocukların derslerde başarısız olmalarına yol açan çalışma ortamı eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir. Bu amaçla okul saatleri sonrasında okul mekânlarının aktif olarak kullanılması için bir girişim başlatılabilir. Keza, çadır alanlarında sınırlı da olsa bir çalışma/etüt mekânının teşrif edilmesi de mümkündür. Bu amaçla bölgede bulunan halk eğitim merkezleri gibi kuruluşların alt yapıları kullanılabilir. En önemlisi çocukların derslerde desteklenmelerini sağlayabilmek amacıyla Çukurova Üniversitesi'nin öğrenci kulüpleriyle, ulusal sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidilebilir. Ancak bu noktada işbirliklerinin bir defaya mahsus geçici projeler olarak değil, devamlılığı ve dönüştürücülüğü olan mekanizmalar olarak kurgulanması önemlidir.

Çadır alanlarında çalışma/etüt mekânlarının oluşturulması konusunda yerel yönetimler ve STK'lar aracılığıyla çocuklara rehberlik verilmesi önerilmektedir.

Öğrencilerin aldıkları eğitimin getirileri konusundaki şüphelerinin, derslere katılımlarının düşmesine ve okula devamsızlığın artmasına yol açtığını belirtmiştik. Mevsimlik tarımda yer alan ailelerin çocuklarının motivasyonunu arttırmak amacıyla öncelikle okulun çocuklara cazip bir mekân haline dönüşmesi gerekmektedir. Araştırma çalışmamız, bütün olumsuz koşullara rağmen, çocukların okulda kendilerini daha mutlu hissettiğini göstermiştir. Bu amaçla öncelikle bölgedeki okulların fiziksel koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Fiziksel koşullardaki iyileşme sadece eğitim araçlarıyla sınırlı kalmamalı, çocukların okulu daha iyi vakit geçirecekleri bir ortam olarak görmelerini sağlamalıdır. Bu nedenle okulda yapılacak ders dışı etkinliklerin de artırılması önerilmektedir. Okulda herkesin katılacağı sportif faaliyetlerin artırılması ve okul dışı eğitim/sanat etkinliklerinin yürütülmesi; çocukların okulda daha fazla vakit geçirmelerini sağlayacaktır. Bu amaçla Çukurova Üniversitesi'nin öğrenci kulüpleriyle işbirliğine gidilebileceği gibi, "Kızlar Sahada" gibi sivil toplum kuruluşlarının deneyiminden de yararlanılabilir. Keza okul dışı eğitim ve sanat etkinliklerinin verilmesi konusunda mevsimlik tarım alanında deneyim sahibi olan TEGV (Ateş Böceği), Genç Hayat Vakfı, Kalkınma Atölyesi ve Hayata Destek Derneği'nin başarılı uygulamaları da bölgede etkin hale getirilebilir.

Okulların fiziksel kapasitesinin artırılmasının yanı sıra, okul ortamının cazip hale getirilmesi amacıyla sportif, sanatsal ve eğitsel faaliyetlerin sayısının artırılması gerekmektedir. Faaliyetler bu okullardaki tüm öğrencileri kapsayacak şekilde tasarlanarak öğrencilerin kaynaşmasının artırılması da hedeflenmelidir.

Gerek eğitimi terk, gerek okula devamsızlık gerekse de ders başarısızlığı konusunda göz önünde tutulması gereken önemli bir etken de velilerin çocuklarının eğitimlerini takip etmemeleridir. Buna karşılık görüştüğümüz anne-babaların çocukların eğitime devamları konusunda istekli oldukları da araştırmada nitel veri bulguları arasındadır. Dolayısıyla eğer velilerin çocukların eğitim durumları hakkında bilgilendirilmesi sağlarsa, okula devamsızlık sorununda iyileşme beklenebilir.

Velilerin çocukların durumlarını takip etmeleri için okul ve öğretmenlerle iletişime geçmelerini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle öğretmenlerin sahaya inerek, çadır yerlerinde velilerle görüşerek çocukları hakkında bilgilendirme ve takip yapmaları gerekmektedir. Özellikle rehberlik öğretmenlerinin bu tür bir rol üstlenebilmeleri için gerekli donanımına sahip olmaları MEB, Çukurova Üniversitesi ve bu konuda deneyimli sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanabilir. Bunu sağlamak için aşağıda ele aldığımız öğretmen motivasyonunu arttırmak önemlidir.

Velilerle çadır yerlerinde iletişime geçilerek bilgilendirme yapılmalı ve öğrencilerin takibi sağlanmalıdır. Rehberlik öğretmenlerine bu konuda eğitim verilmelidir.

Öğretmen Motivasyonunun Düşüklüğü

Öğrencilerin okula devam oranlarının düşüklüğü, derse ilgisizlik ve başarısızlık, ebeveynlerin ilgisizliği gibi faktörler öğretmenlerin de motivasyonları üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Dolayısıyla bölgede görev yapan öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek tutulması ve çadır koşullarında yaşamlarını sürdüren çocuklara nasıl ulaşmaları gerektiği konusunda desteklenmeleri gerekmektedir.

Bölgede görev yapan öğretmenlerin çoğunun görev yaptıkları okulun çevresinde kalacak yer bulamadıkları ve uzun mesafelerle gidip geldikleri gözlenmiştir. Bu nedenle öğretmenlerin barınma sorununun halledilmesi motivasyonları üzerinde olumlu bir katkıda bulunacaktır.

Bunun yanı sıra özellikle bölgede uzun süre görev yapan/yapacak öğretmenlere yönelik motivasyon çalışmaları yürütülmesi gerekmektedir. Bu eğitimler öğretmenlerin mesleki açıdan donanım kazanmasını sağlayacak meslek içi eğitimler olabilir. MEB, Çukurova Üniversitesi'nin ilgili fakülte ve yüksekokullarının yanı sıra bu konuda deneyimli olan sivil toplum kuruluş ve platformları da eğitimlerde rol alabilirler. Ayrıca bölgede çalışan öğretmenlere düzenli olarak psiko-sosyal destek verilmesi de öğretmen motivasyonu üzerinde olumlu etkisi olacak bir çözümdür. Gerek MEB, gerekse de Çukurova Üniversitesi işbirliğiyle bu desteğin verilmesi mümkün olabilir. Hem sınıf içinde yer alan farklı öğrenci profillerinin kaynaşması, hem de mevsimlik tarım süreci içinde yer alan öğrenci grubunun eğitim sistemi içinde kalmasını sağlamaya dair verilmesi gereken emek ancak bu alanda yer alan okullarımızdaki öğretmenlerimizin desteklenmesi ve çabalarının farklı biçimlerde görünür kılınması ile mümkündür. Okuldaki öğrencilerin devamsızlık sorununun aşılması, başarılarının artması, tüm zor koşullar içinde verdikleri gayretin desteklenmesi sadece mevsimlik tarımın içinde yer alan çocuklar için değil, okulun tüm öğrencileri için önemli katkı sağlayacaktır. Kırılgan grupların yer aldığı okullarda uygulanabilecek bu tarz destek mekanizmalarını modellemek için Adana uygulaması önemli bir örnek olabilir.

Öğretmenlerin motivasyonlarının yükselmesi için barınma ve hizmet koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca meslek içi eğitimlerin verilmesi, öğretmenlere psiko-sosyal destek sağlanması ve verdikleri çabanın görünür kılınmasıyla maddi ve manevi ödüllendirme mekanizmalarının kurulması da olumlu bir etki yapacaktır.

Okul Öncesi Eğitimin Düşüklüğü

Kısa vadede üzerinde durulmasını önerdiğimiz bir başka konu da okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasıdır. Elimizdeki araştırma bulguları mevsimlik tarım işçiliği içinde yer alan ailelerin çocuklarının oldukça düşük oranda okul öncesi eğitim aldıklarını göstermektedir. Bu nedenle okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması hem çocukların iyi olma halini, hem de gelecekteki akademik başarılarını doğrudan etkileyecek bir müdahale olacaktır.

Bölgede okul öncesi eğitimin düşük olmasının en önemli sebeplerinden biri bu eğitimin verilebileceği sınıf ve okul ortamının kapasitesinin düşük olmasıdır. Dolayısıyla fiziksel kapasitenin arttırılması ve kreş/anaokulu sayısının arttırılması MEB'in 2019 hedefiyle de uyumlu bir çözüm olacaktır. Ayrıca okul öncesi eğitim yaşına gelmiş çocukların da takip edilmesi gerekmektedir, bu konuda MEB'e önemli bir görev düşmektedir. Diğer yandan aşağıda ele alacağımız üzere çadır yerlerinde alternatif okul öncesi eğitim modelleri denenebilir.

Okul öncesi eğitim için kritik rol oynayan kreş/anaokulu sayısının artırılması gerekmektedir. Okul öncesi eğitim çağına gelmiş çocukların takip edilmesinde MEB'e görev düşmektedir.

Öte yandan, mevsimlik tarım işçisi ailelerin erken çocukluk eğitimi konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bölgede özellikle annelere yönelik yapılacak bilgilendirmelerin ve verilecek eğitimlerin çocuklar üzerinde çok olumlu bir etkisi olabilecektir. Bu tür bir bilgilendirme ve eğitim çalışması sürecinde Anne Destek Programı ve Baba Destek Programı gibi başarılı programlarda deneyimli AÇEV benzeri sivil toplum kuruluşlarının deneyimlerinden yararlanılabilir. Bu kurumların ortaklığıyla kısa ve uzun süreli kurslar açılabilir.

Erken çocukluk eğitiminin yaygınlaştırılması amacıyla, sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla anne ve baba çocuk destek programlarının açılması gerekmektedir.

Okulun Fiziksel Ortamının İyileştirilmesi

Bölgedeki eğitimle ilgili en önemli sorunlardan biri bölgedeki okulların fiziksel ortamlarının yetersizliğidir. Okulda en temel eğitim araçlarının eksikliği -internet, spor sahası vb.- nitelikli bir eğitimin verilmesini engellemektedir. Bu nedenle bölgedeki okulların fiziksel koşullarının iyileştirilmesi, diğer bütün çözümler için kritik bir adım oluşturmaktadır. Okullara yapılacak yatırım konusunda MEB, yerel yönetimler ve bu konuda deneyimli STK'lara görev düşmektedir. Bu konuda yerelde yapılacak çalışmalar için yerel STK'larla da işbirliğine gidilebilir.

Okulların fiziksel ortamının iyileştirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi gerekmektedir.

ÇADIR ALANLARINA DAİR SORUNLAR

Mevsimlik tarım işçiliğinde yer alan ailelerin barınma koşulları oldukça sağlıksızdır. Bizim araştırmamızda ortaya çıktığı üzere barınma, kötü çadır koşulları ya da sazdan kulübeler şeklindedir. Bu çadır alanları bebek ve çocuklar açısından birçok riski taşımaktadır, güvenli barınma alanları olmaktan çok uzaktır.

Çadır Alanlarının İyileştirilmesi

Mevsimlik tarımın gezici ve geçici niteliği barınma konusuna dair tartışmalarda oldukça vurgulanmaktadır. Ancak çalışmamızın gösterdiği araştırmamıza katılan her üç aileden neredeyse birinin 12 ay çadırdaki kaldığıdır. Göç edenlerin bile büyük bir kısmı 8-9 ay bu çadırlarda yaşamaktadır. Araştırma çalışmamıza katılanlardan öğrendiğimize göre görüşülen haneler ortalama 15 yıldır mevsimlik tarım işçiliğiyle uğraşmaktadır. Yüzde 25'lik bir kesim için mevsimlik tarım işçiliği

20 yıldır süregiden bir uğraştır, görüşülenlerin yüzde 22'siyse görece yakın bir zamandır, 5 yıl ve daha kısa süredir mevsimlik tarım işçiliğiyle uğraşmaktadır. Bu rakamlar, mevsimlik tarımda çalışmanın geçici bir meşgale olmadığını açıkça göstermektedir. Çadır yerleri, tuvalet ve banyo koşulları, elektrik kaçağı ve voltaj düşüklüğü, temiz suya erişim gibi altyapı sorunlarının bebek ve çocuk yaşamını tehdit eder boyutta olduğu yerlerdir.

Bu bağlamda barınma yerlerinin iyileştirilmesi ve eğer çadır şeklinde kalacak ise bile çadırların AFAD ya da Kızılay çadırları gibi zeminden ve hava şartlarından koruyacak şekilde olmasının sağlanması başta bebek ve çocuklar olmak üzere tüm ailenin refahı için önemli bir katkı sağlayacaktır.

Var olan çadır düzeninin değiştirilerek barınma yerlerinin iyileştirilmesi acil ihtiyaçtır. Çadırdaki barınmanın devam etmesi halinde dahi Kızılay/AFAD çadırları gibi korunaklı çadırların teminiyle çadır alanlarındaki barınma koşullarının nispeten iyileştirilmesi bebek ve çocukların iyi olma hali açısından katkı sağlayacaktır.

Çadır Yerlerinde Güvenli Çocuk Oyun Alanları İhtiyacı

Araştırmamızda görüşülen hanelerin yüzde 94'ü çadır alanlarında çocukların oynayabileceği bir yer olmadığını söylemiştir. Çocuklar çoğunlukla arazide, çadır yerinde ya da yollarda oynamaktadır. Bu alanlarda bulunan su kanalları, elektrik kabloları, yazın sıcaklığında güneş, tarlaya gitmeyen çadır alanlarında kalan çocuklar için oldukça ciddi riskler oluşturmaktadır. Nitel araştırmada da hem çocuklar hem de anneler ve ablalar çocuklar için güvenli, korunaklı oyun alanları ihtiyacını dilettirmişlerdir.

Eğitim bölümünün altında da değinildiği üzere çadır/tır kütüphane ya da oyun/aktivite alanları özellikle çadır alanında var olan çocukların karşı karşıya kaldığı riskleri azaltmak açısından hayatidir. Yine eğitim başlığı altında belirttiğimiz derslerin desteklenmesi ve erken çocukluk eğitimi için bu mekânların ve aktivitelerin MEB ve ilgili sivil toplum ortaklığı ile kurgulanması çocukların hem okul başarıları ve motivasyonu için bir katkı sağlayacak hem de çocukların farklı aktivitelerle kaliteli zaman geçirmesi sağlanacaktır.

Çadır alanlarındaki çocuklar için oyun ve çalışma alanlarının kurgulanarak risklerin minimize edilmesi ve erken çocukluk ve okul destek eğitim programları ile çocukların eğitime olan motivasyonlarının artırılması sağlanabilir.

KONU HAKKINDA FARKINDALIĞIN DÜŞÜK OLMASI

Araştırma çalışmamız sürecinde karşılaştığımız sorunlardan biri, konu hakkında farkındalığın düşüklüğü ve sahada var olan koşulların değişimine dair kalıcı ve sürdürülebilir somut adımların atılabileceğine dair umudun olmamasıdır. Sorunun büyüklüğü ve niteliği hakkında bilgi sahibi olanların sayısı çok değildir ve çoğu zaman mevsimlik tarımda ailelerin içinde yaşadıkları koşullar sorun olarak görülmemektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin belirli bölgelerde yoğunlaşması ve kentten uzak olmaları, kamuoyunun sorunun büyüklüğü konusunda bir yanılsamaya kapılması-

na yol açmaktadır. Özellikle mevsimlik tarım söz konusu olduğunda “geçicilik” algısı, özünde kalıcı olan bu sorunun çözülmesine yönelik adımların atılmasına bir engel teşkil etmektedir. Kamuoyundaki farkındalığın düşüklüğü, siyasi ve bürokratik aktörlerin sorunu çözümlemeyi de önçelememelerine yol açmaktadır. Sorunun çözümüne yönelik bir eylem planının başarısı, kamuoyunda, yerel ve merkezi yönetimlerde ve medyada farkındalık sağlanmasına bağlıdır.

Bu nedenle, bölgede mevsimlik tarım işçileri ve ailelerin sorunları konusunda bir farkındalık kampanyası yürütülmesi önerilmektedir. Bu kampanya sadece yerel iletişim kanallarıyla sınırlı kalmamalı, bölgedeki üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve benzeri kurumların katılımıyla yürütülmelidir. Kampanyanın tasarımı ve uygulanması sürecinde İstanbul Bilgi Üniversitesi, Harran Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesi gibi akademik kurumlar; bu alanda daha önce başarılı çalışmalar yürütmüş sivil toplum kuruluşları da yer alabilir.

Adana’da mevsimlik tarım işçiliği hakkında kamuoyu farkındalığının arttırılmasına yönelik bir iletişim kampanyası düzenlenmelidir.

Konu hakkında yürütülen çalışmaların kalıcı olması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla yerel bir platform kurulması önerilmektedir. Bu platform hem kamuoyundaki farkındalık çalışmalarının koordinasyonunu sağlayacak, hem de konuyla ilgili farklı paydaşların bir arada çözüm üretmesini amaçlayacaktır. Ayrıca yürütülecek faaliyetlerin etkilerinin de bu platform çatısı altında takip edilmesi ve ölçülmesi de önerilmektedir. Platformun Valilik, Çukurova Kalkınma Ajansı, yerel yönetimler, akademik kurumların yanı sıra ulusal ve yerel sivil toplum kuruluşlarını da içermesi önerilmektedir.

Bölgede konu hakkındaki farkındalığın arttırılması ve iyileştirmeye yönelik faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak amacıyla yerel bir platform kurulmalıdır.

Gerek kamuoyu bilgilendirme çalışmalarında, gerekse de kurulacak platform çatısı altında hedeflenmesi gereken önemli bir grup bölgede hizmet veren kurumlardır. Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın il müdürlükleri; valilik ve kaymakamlıkların ilgili müdürlükleri/daire başkanlıkları ve yerel yönetimin ilgili kurumlarına yönelik bir bilgilendirme çalışması ve çeşitli eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler bölgede durumun nedenleri, faaliyet alanları, yapılan faaliyetler ve benzeri konular hakkında katılımcıları bilgilendirmeyi amaçlamalıdır. Eğitimlerin içeriği İstanbul Bilgi Üniversitesi, Harran Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesi gibi akademik kurumlar tarafından hazırlanabilir. Eğitimlerin verilmesinde bu akademik kurumların yanı sıra ulusal ve yerel sivil toplum kuruluşları da yer alabilir.

Bölgede hizmet veren kurum çalışanlarının konu hakkında bilgilendirilmesine yönelik eğitimler düzenlenmelidir.

Ekler

EK-1
Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırması
- Ebeveyn -

Anket No: id. [.....]

Görüşmenin yapıldığı tarih:

[-!- “Gün/Ay/Yıl” şeklinde kodlayın]

tarih. [..... / / 2016]

Görüşmeye başlama saati:

[-!- 24 saatlik sisteme göre kodlayın (örn: 14: 30)]

bas_saat. [..... :]

Temel Demografi

cins. Görüşülen kişinin cinsiyeti *[-!- Kodlayın]*
1. Erkek 2. Kadın

cins. [.....]

dtarih. Öncelikle hangi yıl doğduğunuzu öğrenebilir miyim?
[-!- Lütfen Yazın] 19__ __ 99. Bilmiyor/Cevap Yok

dtarih. [19]

Bölüm A: Hane Halkı Bilgileri

A.00. Burada kaç kişi kalıyorsunuz?

[-!- Gerekirse ayn çadırdaki veya kulübede kalan toplam kişi sayısını öğrenmek istediğimizi hatırlatın. Aile, akraba ve diğer kişiler dahil toplam sayıyı öğrenmeye çalışın.]

[Kişi sayısı]

a00. [.....]

Bölüm A: Hane Halkı Bilgileri

Önce size hanenizde yaşayan kişiler ile ilgili bazı sorular sormak istiyorum...

Bana bu hanede sürekli yaşayanların adlarını kendinizden başlayarak söyleyiniz?

Lütfen, sadece aile fertlerini değil sizinle sürekli yaşayan akrabalar, arkadaş gibi kişileri de dahil edelim. *[-/-: Gerekirse hatırlatın]*

Listeye yazmadığınız bebek ve çocuklar var mı? *[-/-: 9 kişiden fazla ise arka sayfadaki tablo ile devam edin]*

	(A.01)	(A.02)	(A.03)	(A.04)	(A.05)	(A.06)	(A.07)	(A.08)	(A.09)	(A.10)	(A.11)
	<i>[-/-: Tablodaki isim]</i> hane reisinin nesi olur?	'nın cinsiyeti?	 sürekli yaşadığı bir rahatsızlığı var mı?	'nın yaşı?	<i>[-/-: 13 yaş ve üstü kişi]</i>'nın medeni durumu nedir?	<i>[-/-: 6 yaş ve üstü kişi]</i> çalışıyor mu? çalışmadığı zamanlarda çalıştığı durumu için hangisi daha uygundur?	<i>[-/-: 6 yaş ve üstü kişi]</i>'nın eğitim durumunu öğretirken miyim?	<i>[-/-: 6 yaş ve üstü kişi]</i>'nın eğitim durumunu öğretirken miyim?	<i>[-/-: Okula gidenler için (A08-2, S, S, S, 11 veya 14/46)]</i> okula düzenli olarak devam ediyor mu?	<i>[-/-: 0-8 yaş grubu kişi]</i> Siz tarafından'e kim bakıyor?	<i>[-/-: 0-8 yaş grubu kişi]</i> Siz tarafından'e kim bakıyor?
	1. Hane reisi 2. Karısı/locası 3. Çocuğu 4. Üvey çocuğu 5. Gelini/damadı 6. Torunu 7. Annesi/babası 8. Kayınvaldesi 9. Kayınvadesi 10. Kardeşinin eşi 11. Yengei 12. İkinci eşi 13. Kuzusu 14. Büyük anne / büyük baba 90. Diğer akrabalar 91. Diğer akrabalar 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Erkek 2. Kadın	1. Evet 2. Hayır 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	<i>[-/-: Bütürlü yaş kaldırılır]</i> 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Evli- remini nikahlı 2. Evl- yalnızca dini nikahlı 3. Bekar- hiç evlenmemiş 4. Dul 5. Boşanmış 6. Ayrı yaşamış 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Evet 2. Hayır 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Düzenli olarak çalışıyor 2. Düzensiz / Zaman zaman çalışıyor 4. İşsiz 5. Eş kadını 6. Emekli 7. Öğrenci 8. Hastalık / yaşlılık vb. nedenlerle çalışmıyor 90. Diğer 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Henüz okula gitmiyor 2. Okul öncesi eğitim (Kırsal, maske, okul, hastalık, emeklilik) 3. İlkokula girmedi/okuma yaşamıyor 4. İlkokula girmedi/okuma yaşamıyor 5. İlkokul öğrencisi 6. İlkokuldan terk, devam etmedi 7. İlkokul mezunu (5 yıl), devam etmedi 8. Ortaokul öğrencisi 9. Ortaokul veya ilköğretim 10. Ortaokul veya ilköğretim mezunu, devam etmedi 11. Lise öğrencisi 12. Lise terk 13. Lise mezunu, devam etmedi 14. Y. Okul veya öğrencisi 15. Y. Okul veya üniversite terk 16. Y. Okul veya üniversite mezunu 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Okula düzenli devam ediyor. 2. Okula düzenli olarak devam etmiyor. 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Ağabey-Abla 2. Anneanne, Dede, Babaanne 3. Kuzen-yegen vd. 4. Komşuları 90. Diğer 96. Tarafaya geliyor 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok	1. Taraf 2. Çadır/kamp yeri 90. Diğer 99. Bilinmiyor/ Cevap Yok
Güçlü kişi	a0001. [-/-]	a0201. [-/-]	a0301. [-/-]	a0401. [-/-]	a0501. [-/-]	a0601. [-/-]	a0701. [-/-]	a0801. [-/-]	a0901. [-/-]	a1001. [-/-]	a1101. [-/-]
2. Kişi	a0002. [-/-]	a0202. [-/-]	a0302. [-/-]	a0402. [-/-]	a0502. [-/-]	a0602. [-/-]	a0702. [-/-]	a0802. [-/-]	a0902. [-/-]	a1002. [-/-]	a1102. [-/-]
3. Kişi	a0003. [-/-]	a0203. [-/-]	a0303. [-/-]	a0403. [-/-]	a0503. [-/-]	a0603. [-/-]	a0703. [-/-]	a0803. [-/-]	a0903. [-/-]	a1003. [-/-]	a1103. [-/-]
4. Kişi	a0004. [-/-]	a0204. [-/-]	a0304. [-/-]	a0404. [-/-]	a0504. [-/-]	a0604. [-/-]	a0704. [-/-]	a0804. [-/-]	a0904. [-/-]	a1004. [-/-]	a1104. [-/-]
5. Kişi	a0005. [-/-]	a0205. [-/-]	a0305. [-/-]	a0405. [-/-]	a0505. [-/-]	a0605. [-/-]	a0705. [-/-]	a0805. [-/-]	a0905. [-/-]	a1005. [-/-]	a1105. [-/-]
6. Kişi	a0006. [-/-]	a0206. [-/-]	a0306. [-/-]	a0406. [-/-]	a0506. [-/-]	a0606. [-/-]	a0706. [-/-]	a0806. [-/-]	a0906. [-/-]	a1006. [-/-]	a1106. [-/-]
7. Kişi	a0007. [-/-]	a0207. [-/-]	a0307. [-/-]	a0407. [-/-]	a0507. [-/-]	a0607. [-/-]	a0707. [-/-]	a0807. [-/-]	a0907. [-/-]	a1007. [-/-]	a1107. [-/-]
8. Kişi	a0008. [-/-]	a0208. [-/-]	a0308. [-/-]	a0408. [-/-]	a0508. [-/-]	a0608. [-/-]	a0708. [-/-]	a0808. [-/-]	a0908. [-/-]	a1008. [-/-]	a1108. [-/-]
9. Kişi	a0009. [-/-]	a0209. [-/-]	a0309. [-/-]	a0409. [-/-]	a0509. [-/-]	a0609. [-/-]	a0709. [-/-]	a0809. [-/-]	a0909. [-/-]	a1009. [-/-]	a1109. [-/-]

Bölüm A: Hane Halkı Bilgileri [Devam]

Bana bu hanede sürekli yaşayanların adlarını kendinizden başlayarak söyley misiniz? Lütfen, sadece aile fertlerini değil sizinle sürekli yaşayan akraba, arkadaş gibi kişileri de dahil edelim.
[/-/- Gerekirse hatırlatın] Listeye yazmadığımız bebek ve çocuklar var mı? [/-/- 9 kişiden fazla ise arka sayfadaki tablo ile devam edin]

	Hanede yaşayanların adları	(A.01) [/-/- Tablodaki isim] hane reisinin nesi olur?	(A.02)'nin cinsiyet?	(A.03) sürekli çektiği bir rahatsızlığı var mı?	(A.04)'nin yaşı?	(A.05) [/-/- 13 yaş ve üstü için]'nin medeni durumu nedir?	(A.06) [/-/- 6 yaş ve üstü için]'nin burada çalışıyor mu?	(A.07) [/-/- 6 yaş ve üstü için] mevsimlik tarımda çalışmadığı zamanlarda, çalışma durumu için hangisi daha uygundur?	(A.08) [/-/- 6 yaş ve üstü için]'nin eğitim durumunu öğrenebilir miyim?	(A.09) [/-/- Okula gidenler için (A08 = 2, 5, 8, 11 veya 14 ise)] okula düzenli olarak devam edebiliyor mu?	(A.10) [/-/- 0-8 yaş grubu için] Siz tarladayken'e kim bakıyor?	(A.11) [/-/- 0-8 yaş grubu için] Siz tarladayken en çok nerede vakti geçiriyor?
10. Kişi	[/-/- İsim vermek istenmezse tanıttıcı ifade kullanın.]	a0010. [...]	a0201. [...]	a0301. [...]	a0401. [...]	a0501. [...]	a0601. [...]	a0701. [...]	a0801. [...]	a0901. [...]	a1001. [...]	a1101. [...]
11. Kişi		a0102. [...]	a0202. [...]	a0302. [...]	a0402. [...]	a0502. [...]	a0602. [...]	a0702. [...]	a0802. [...]	a0902. [...]	a1002. [...]	a1102. [...]
12. Kişi		a0103. [...]	a0203. [...]	a0303. [...]	a0403. [...]	a0503. [...]	a0603. [...]	a0703. [...]	a0803. [...]	a0903. [...]	a1003. [...]	a1103. [...]
13. Kişi		a0104. [...]	a0204. [...]	a0304. [...]	a0404. [...]	a0504. [...]	a0604. [...]	a0704. [...]	a0804. [...]	a0904. [...]	a1004. [...]	a1104. [...]
14. Kişi		a0105. [...]	a0205. [...]	a0305. [...]	a0405. [...]	a0505. [...]	a0605. [...]	a0705. [...]	a0805. [...]	a0905. [...]	a1005. [...]	a1105. [...]
15. Kişi		a0106. [...]	a0206. [...]	a0306. [...]	a0406. [...]	a0506. [...]	a0606. [...]	a0706. [...]	a0806. [...]	a0906. [...]	a1006. [...]	a1106. [...]
16. Kişi		a0107. [...]	a0207. [...]	a0307. [...]	a0407. [...]	a0507. [...]	a0607. [...]	a0707. [...]	a0807. [...]	a0907. [...]	a1007. [...]	a1107. [...]
17. Kişi		a0108. [...]	a0208. [...]	a0308. [...]	a0408. [...]	a0508. [...]	a0608. [...]	a0708. [...]	a0808. [...]	a0908. [...]	a1008. [...]	a1108. [...]
18. Kişi		a0109. [...]	a0209. [...]	a0309. [...]	a0409. [...]	a0509. [...]	a0609. [...]	a0709. [...]	a0809. [...]	a0909. [...]	a1009. [...]	a1109. [...]

A.12. Nereli olduğunuzu belirtir misiniz? Hangi il, ilçe ve köy?

[İL]..... a1201. [.....]
 [İLÇE]..... a1202. [.....]
 [KÖY] a1203. [.....]

A.13. Okuyacağım yerel dil ve lehçelerden hangilerini günlük hayatınızda düzenli olarak kullanıyorsunuz?

[1. Yerel dil] a1301. [.....]
 [2. Yerel dil] a1302. [.....]
 [3. Yerel dil] a1303. [.....]

1. Türkçe
2. Kürtçe
3. Arapça
4. Zazaca
5. Ermenice
6. Lazca
7. Çerkesçe
8. Gürcüce
9. Boşnakça

90. Diğer: [-!- *İlgili Alana Yazın*]

96. [-!- *Okumayın*] Hiçbiri

99. [-!- *Okumayın*] Cevap yok

Bölüm B: Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı

B.01. Mevsimlik tarımda çalışmadığınız zaman nerede yaşıyorsunuz? İl, ilçe ve köy olarak belirtir misiniz?

[İL]..... b0101. [.....]
 [İLÇE]..... b0102. [.....]
 [KÖY] b0103. [.....]

B.02. Evinizin olduğu yeri okuyacaklarımdan hangisi en iyi tanımlıyor? b02. [.....]

1. Şehir/kent merkezi
2. Köy
3. Sürekli çadırda kalıyor

99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok

B.03. Şu anda yaşadığınız ev, kendi eviniz mi kira mı? b03. [.....]

1. Kendi evi
2. Kira

99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor /Cevap Yok

90. Diğer: [-!- *Açık Olarak Yazın*]

B.04. Peki, ailenizin herhangi bir sosyal güvencesi var mı? Varsa hangisi?

b04. [.....]

1. SGK - Kendisi veya Anneden /Babadan
2. Emekli Sandığı - Kendisi veya Anneden /Babadan
3. Bağkur - Kendisi veya Anneden /Babadan
4. Özel Sigorta
5. Genel Sağlık Sigortası (Yeşil Kart)
6. Genel Sağlık Sigortası (Kendi ödüyor)

96. [-!- Okumayın] Kayıtlı Değil

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

[-!-B05 B05a B06 ve B06a'nın cevaplarını tabloya kodlayın.]

B.05. Devletten okuyacağım yardımlardan herhangi birini alıyor musunuz?

[-!- Tablodaki maddeleri teker teker okuyun ve yanıtı kodlayın]

1. Evet, alıyoruz
2. Hayır, almıyoruz

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- B.06 ve B07'yi yardım alınan konular için (B05 = 1 ise) sorun]

B.06. Bu yardımı hangi kurumdan aldığınızı öğrenebilir miyim?

1. Belediye
2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
3. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu / İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü
4. Kızılay
5. Valilik, Kaymakamlık
6. Vakıflar İl/Bölge Müdürlüğü
7. Müftülük
8. Siyasi partiler
9. Gönüllü kişi ve kuruluşlar

90. Diğer [-!- İlgili alana yazın]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

B.07. Bu yardım düzenli ödeniyor mu?

1. Evet, düzenli
2. Hayır, düzensiz / Zaman zaman

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

		(B.05) Yardım Alma	(B.06) Yardım Alınan Kurum	(B.07) Düzenli mi?
A	Eğitim yardımı	b0501. [.....]	b0601. [.....]	b0701. [.....]
B	Engelli bakım yardımı	b0502. [.....]	b0602. [.....]	b0702. [.....]
C	Yaşlı bakım yardımı	b0503. [.....]	b0603. [.....]	b0703. [.....]
D	Sağlık yardımı	b0504. [.....]	b0604. [.....]	b0704. [.....]
E	Şartlı Nakit Yardımı	b0505. [.....]	b0605. [.....]	b0705. [.....]
F	Aile yardımı (Gıda, yakacak, barınma)	b0506. [.....]	b0606. [.....]	b0706. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

B.08. Okuyacağım ifadelerden hangisi hanenizin şu anki durumunu daha iyi tanımlar? b08. [.....]

1. Yemek ve kira gibi temel ihtiyaçlarımız için bile yeterli paramız yok.
2. Ancak idare edebilecek kadar paramız var.
3. Çok pahalı harcamalar yapmazsak rahat geçinebiliyoruz.

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

B.09. Şu anda herhangi birisine ya da kuruma borcunuz var mı? b09. [.....]

1. Evet [-!- B.09a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır [-!- B.10'a geçin]

[-!- Soru B.09a yalnızca "Borcu Olduğunu" Söyleyenlere (B.09 = "1" ise) Sorulacaktır]

B.09a. Okuyacaklarımdan hangisine ya da hangilerine borcunuz olduğunu söyler misiniz?

		Belirtili	Belirtilmedi	[-!- OKUMAYIN] Bilmiyor / Cevap Yok	(B.09a)
A	Banka	1	2	99	b09a01. [.....]
B	Devlet kurumları	1	2	99	b09a02. [.....]
C	Tanıdık-akraba (faizsiz)	1	2	99	b09a03. [.....]
D	Tefeci	1	2	99	b09a04. [.....]
E	Elci /Dayıbaşı	1	2	99	b09a05. [.....]
F	Diğer [-!- YAZIN]	1	2	99	b09a90. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

B.10. Mevsimlik tarım işçiliği geliri haricinde hanenize giren başka bir gelirin var mı? b10. [.....]

1. Evet [-!- B.10a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır [-!- C.01'e geçin]

[-!- Soru B.10a yalnızca "Başka Geliri Olduğunu" Söyleyenlere (B.10 = "1" ise) Sorulacaktır]

B.10a. Başka bir gelirin varsa bu gelirin kaynağını belirtir misiniz? b10a. [.....]

1. Kira 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Emekli maaşı
3. Toprak kirası/yararlılık geliri

90. Diğer: [-!- Açık Olarak Yazın]

Bölüm C: Mevsimlik Göç

[-!- Herkese Sorun]

C.01. Kaç yıldır mevsimlik tarım işinde çalışıyorsunuz?

[YIL] c01. [.....]

C.02. Yıl içinde evinize dönüyor musunuz?

c02. [.....]

1. Dönüyor [-!- C.03'e geçin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. Dönüyor [-!- C.02a ile devam edin]

[-!- C.02a yalnızca "Dönmediğini" Söyleyenlere (C.02 = "2" ise) Sorulacaktır.]

C.02a. Kaç senedir evinize hiç dönmediniz?

[YIL] c02a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

C.03. Genellikle, Çukurova'ya senede bir kez mi çalışmaya geliyorsunuz yoksa aynı sene içinde birden fazla gelip gittiğiniz oluyor mu?

[-!- "Birden fazla" ise] Bir sene içinde kaç defa geliyorsunuz?

c03. [.....]

1. Senede bir defa

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

2. Senede iki defa

3. Senede üç defa veya daha fazla

[-!- Aşağıdaki tablonun ilk satırına, yıl içinde Çukurova'ya ilk geldiği ayı kodlayın. Burada çalışıp geri döndükten sonra, aynı yıl içinde tekrar çalışmaya geliyorsa (C03 = "2 veya 3" ise, ikinci ve üçüncü satırlara sırasıyla diğer geliş gidiş aylarını kodlayın]

C.04a. Yılın hangi ayında Çukurova'ya mevsimlik tarım işçiliği için geliyorsunuz?

[-!- Aşağıdaki tabloya kodlayın]

C.04b. Peki yılın hangi ayında Çukurova'dan ayrılıyorsunuz?

[-!- Aşağıdaki tabloya kodlayın]

1. Ocak

7. Temmuz

2. Şubat

8. Ağustos

3. Mart

9. Eylül

4. Nisan

10. Ekim

5. Mayıs

11. Kasım

6. Haziran

12. Aralık

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

Göç etme ayları	(C.04a) Çukurova'ya geldiği ay	(C.04b) Çukurova'dan ayrıldığı ay
Çukurova'ya ilk gelişi	c04a01. [.....]	c04b01. [.....]
İkinci gelişi	c04a02. [.....]	c04b02. [.....]
Üçüncü gelişi	c04a03. [.....]	c04b03. [.....]

C.05. Çukurova'dan sonra nereye gittiğinizi söyler misiniz?

[GİDİLEN YER] c05. [.....]

C.06. Hanenizden sizinle beraber kaç kişi geliyor?

[KİŞİ SAYISI] c06. [.....]

C.07. Çukurova'ya gelirken ulaşımı okuyacaklarımdan hangisiyle sağlıyorsunuz?

[ULAŞIM] c07. [.....]

1. Kamyon

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]

2. Minibüs/dolmuş

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

3. Otobüs

4. Araba

C.08. Çukurova'ya gelirken yol parasını kim karşılıyor?

[YOL PARASI] c08. [.....]

1. Kendimiz

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]

2. İşveren

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

3. Dayıbaşı

C.09. Mevsimlik tarım işçiliğinde en sık hangi şehirlere gittiğinizi belirtir misiniz?

[ŞEHİR 1] c0901. [.....]

[ŞEHİR 2] c0902. [.....]

[ŞEHİR 3] c0903. [.....]

[ŞEHİR 4] c0904. [.....]

[ŞEHİR 5] c0905. [.....]

C.10. Peki, genelde mevsimlik tarım işçiliğinde en çok hangi ürünlerde çalışıyorsunuz?

[-!- En sık çalıştığı ürün]

[ÜRÜN 1] c1001. [.....]

[ÜRÜN 2] c1002. [.....]

[ÜRÜN 3] c1003. [.....]

[ÜRÜN 4] c1004. [.....]

[ÜRÜN 5] c1005. [.....]

Bölüm D. Çalışma ve Yaşam Koşulları

D.01. Buraya çalışmaya dayıbaşıyla ya da elciyle mi geldiniz, kendiniz mi geldiniz?

[NASIL GELDİĞİ]..... d01. [.....]

1. Dayıbaşı/ elci
2. Kendi

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.02. Şu anda çalışmakta olduğunuz bahçe/tarla sahibini tanıyor musunuz?

[-!- Eğer Aynı Anda Birden Fazla Tarlada/Bahçede Çalışıyorsa
“En Sık Gittiğiniz” Diye Hatırlatın.]

d02. [.....]

1. Evet
2. Hayır

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

D.03. Şu anda en çok hangi ürünlerde çalışıyorsunuz? [-!- En sık çalıştığınız ürün]

[ÜRÜN 1] d0301. [.....]

[ÜRÜN 2] d0302. [.....]

[ÜRÜN 3] d0303. [.....]

D.04. Şu anda yevmiye ile mi çalışıyorsunuz, götürü usulü mü?

[KAZANÇ ŞEKLİ] d04. [.....]

1. Yevmiye [-!- D.05 ile devam edin]
2. Götürü [-!- D.08'e geçin]

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

[-!- D.05-D07 arası yalnızca “Yevmiye ile çalıştığımı” Söyleyenlere (D.04 = “1” ise) Sorulacaktır.]

D.05. Yevmiyeniz kaç lira? Günlük olarak söyler misiniz?

[-!- Dayıbaşı komisyonu vb. kesintiler yapılmadan önceki günlük yevmiye sorulacak]

[YEVMIYE TL] d05. [.....]

D.06. Kadınlara erkeklerle aynı parayı mı ödüyorlar?

d06. [.....]

1. Evet [-!- D.07'ye geçin]
2. Hayır [-!- D.06a ile devam edin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- D.06a yalnızca “Kadınlara Erkeklerden farklı yevmiye veriliyorsa”
(D.06 = “2” ise) sorulacaktır]

D.06a. [-!- Görüşülen kişi Erkekse...] Kadınlara ne kadar ödediklerini belirtir misiniz?
[-!- Görüşülen kişi Kadınsa...] Erkeklerle ne kadar ödediklerini belirtir misiniz?

[DİĞER CİNSİYET YEVMIYE TL] d06a. [.....]

D.07. Peki çocuklara erkeklerle aynı parayı mı ödüyorlar?

d07. [.....]

1. Evet *[-!- D.09'a geçin]*

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır *[-!- D.07a ile devam edin]*

[-!- D.07a yalnızca "Çocuklara Erkeklerden farklı yevmiye veriliyorsa" (D.07 = "2" ise) sorulacaktır]

D.07a. Çocuklara ne kadar ödediklerini belirtir misiniz?

[ÇOCUKLAR YEVMİYE TL] d07a. [.....]

[-!- D.08 ve D08a yalnızca "Götürü usulü çalıştığını" Söyleyenlere (D.04 = "2" ise) Sorulacaktır.]

D.08. Kilogram mı yoksa dönüm başına mı çalışıyorsunuz?

d08. [.....]

1. Kilogram

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. Dönüm başına

D.08a. Kilogram / dönüm başına kaç lira kazanıyorsunuz?

[GÖTÜRÜ TL] d08a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

D.09. Ortalama bir günde kaç saat çalışıyorsunuz?

d09. [.....]

1. 0-4 Saat

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. 5-8 saat

3. 9-11 saat

4. 11 saatten fazla

D.10. Haftada kaç gün çalışıyorsunuz?

d10. [.....]

1. 0-2 gün

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. 3-4 gün

3. 5-6 gün

4. 7 gün

D.11. Tarlaya nasıl ulaşıyorsunuz?

[TARLAYA ULAŞIM] d11. [.....]

1. Traktör-römork

90. Diğer: *[-! - İlgili alana yazın]*

2. Yürüyerek

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

D.12. Günde kaç kez mola verirsiniz?

d12. [.....]

1. 1-2 kez

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. 3-4 kez

3. 5 kez veya daha fazla

D.13. Tarlada çalışırken öğle yemeği için ara veriyor musunuz?

d13. [.....]

1. Evet
2. Hayır

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

D.14. Tarlada çalışırken yediğiniz öğle yemeğinizi kim sağlıyor?

[ÖĞLE YEMEĞİ] d14. [.....]

1. Kendimiz getiriyoruz
2. Dayıbaşı/elçi
3. Tarla sahibi

90. Diğer: [-!- İlgili alana yazın]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

D.15. Tarlada çalışırken içme suyunu nasıl tedarik ediyorsunuz?

[TARLADA İÇME SUYU] d15. [.....]

1. Kendimiz getiriyoruz
2. Yakınlarda bir su kaynağından alıyoruz
3. Tarla sahibi veriyor
4. Dayıbaşı/elci veriyor

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

D.16. Çalışırken okuyacaklarımdan hangilerini kullanıyorsunuz?

		Kullanıyor	Kullanmıyor	[-!- Okumayın] Bilmiyor/Cevap Yok	(D.16)
A	İş elbisesi	1	2	99	d1601. [.....]
B	Şapka	1	2	99	d1602. [.....]
C	Eldiven	1	2	99	d1603. [.....]
D	Maske	1	2	99	d1604. [.....]
E	Gözlük	1	2	99	d1605. [.....]
F	Diğer [-!- YAZIN]	1	2	99	d1690. [.....]

D.17. Hiç tarlada böcekleri ya da yabani otları öldürmek için ilaçlama yaptınız mı?

d17. [.....]

1. Evet [-!- D.17a ile devam edin]
2. Hayır [-!- D.18'e geçin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- D.17.a yalnızca ilaçlama yapılmışsa (D17 = "1" ise) sorulacaktır.]

D.17a. İlaçlama ne ile yapıldı?

[ALET]..... d17a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

D.18. Kaldığınız yeri okuyacaklarımdan en iyi hangisi tarif ediyor?

[KALINAN YER] d18. [.....]

1. Bez ya da naylon çadır
2. Sazdan kulübe

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.19. Burada yemek yaparken, okuyacaklarımdan hangisini kullanıyorsunuz?

[YEMEKTE NE KULLANILDIĞI] d19. [.....]

1. Odun, tahta, ağaç
2. Tüp

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.20. Okuyacaklarımdan hangilerini ne sıklıkla tüketirsiniz? Her gün mü, haftada birkaç kez mi, haftada bir mi yoksa haftada birden seyrek mi?

		Hergün	Haftada birkaç kez	Haftada bir kez	Hemen hemen hiç	[-!- OKUMAYIN] Bilmiyor / Cevap Yok	(D.20)
A	Süt ve peynir	1	2	3	4	99	d2001. [.....]
B	Bulgur mercimek gibi tahıllar	1	2	3	4	99	d2002. [.....]
C	Sebze-meyve	1	2	3	4	99	d2003. [.....]
D	Et ve et ürünleri	1	2	3	4	99	d2004. [.....]

D.21. Yaşadığınız yerde içme suyunuzu okuyacaklarımdan hangisiyle temin ediyorsunuz?

[İÇME SUYU] d21. [.....]

1. Çadırdaki çeşme
2. Ortak kullanılan çeşme
3. Kuyu
4. Akarsu/dere
5. Tanker
6. Devletin yaptığı su deposu

90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.22. İçme suyunuzu ne kadar uzaktan getiriyorsunuz? Yaklaşık kaç metre mesafeden?

[-!- Metre cinsinden söyleyemezse, söyleneni açık olarak yazın ve tahmini kaç metre olduğunu belirtin]

[YAZIN] d22. [.....]

D.23. Banyonuzu okuyacaklarımdan hangi şekilde yapıyorsunuz?

[BANYO] d23. [.....]

1. Çadırın yanına kurulan aile banyosunda
 2. Kamptaki ortak banyo
 3. Akarsuda
 4. Sulama kanalında
90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.24. Tuvalet ihtiyacınızı okuyacaklarımdan hangisinde gideriyorsunuz?

[TUVALET İHTİYACI] d24. [.....]

1. Çadırın yanına kurulan aile tuvaletinde
 2. Ortak tuvalette
90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.25. Elektriğinizi okuyacaklarımdan hangisiyle temin ediyorsunuz?

[ELEKTRİK KAYNAĞI] d25. [.....]

1. Jeneratör
 2. Şehir hattı
 3. Elektrik yok
90. Diğer: [-! - İlgili alana yazın]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

D.26. Kaldığınız yer geceleri aydınlatılıyor mu?

d26. [.....]

1. Evet [-!- D.26a ile devam edin]
 2. Hayır [-!- D.27'ye geçin]
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

[-!- D.26a Yalnızca önceki soruda "Evet" yanıtını verenlere (D26 = "1" ise) sorulacaktır]

D.26a. Gece aydınlatması yeterli mi?

d26a. [.....]

1. Evet
 2. Hayır
99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- Herkese Sorun]

D.27. Yaşadığınız bu mekanda okuyacaklarımdan hangilerini kullanıyorsunuz?

[-!- Gerekirse yalnızca kendisine/hanesine ait olan gereçleri öğrenmek istediğimizi batırlatın. Ortak alanlarda veya bir diğer hanede kullanılan gereçleri kodlamayın]

		Belirtili	Belirtilmedi	[-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap yok	(D.27)
A	Televizyon	1	2	99	d2701. [.....]
B	Buzdolabı	1	2	99	d2702. [.....]
C	Çamaşır makinası	1	2	99	d2703. [.....]
D	Cep telefonu	1	2	99	d2704. [.....]
E	Otomobil/ minibüs	1	2	99	d2705. [.....]

D.28. Geçen ay içerisinde okuyacağım rahatsızlıkların her birini yaşıyıp yaşamadığınızı belirtir misiniz?

		Belirtildi	Belirtilmedi	<i>[-!- Okumayın]</i> Bilmiyor / Cevap yok	(D.28)
A	Bronşit	1	2	99	d2801. [.....]
B	İshal	1	2	99	d2802. [.....]
C	Yüksek ateş	1	2	99	d2803. [.....]
D	Nezle/grip	1	2	99	d2804. [.....]
E	Bel ağrısı	1	2	99	d2805. [.....]
F	Romatizma	1	2	99	d2806. [.....]
G	Ayak ağrısı	1	2	99	d2807. [.....]

D.29. Hanede bakıma muhtaç biri var mı?

d29. [.....]

1. Evet *[-!- D.29a ile devam edin]*

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır *[-!- Bölüm E'ye geçin]*

[-!- Soru D.29a yalnızca "Bakıma muhtaç biri olduğunu" söyleyenlere (D.29 = "1" ise) Sorulacaktır]

D.29a. Rahatsızlığı okuyacaklarımdan hangisi?

[RAHATSIZLIK] d29a. [.....]

1. Zihinsel engelli

90. Diğer: *[-! - İlgili alana yazın]*

2. Bedensel engelli

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor /Cevap Yok

3. Yatalak

Bölüm E: Çocuklar ve Sağlık

E.01. Şimdi size burada çalışırken başınıza gelebilecek bazı durumları okuyacağım. Hanenizde yaşayan 18 yaş ve altındaki çocukları düşündüğünüzde, hiçbir çocuğun başına *[-!- Tablodaki ilk maddeyi okuyun]* geldi mi?

1. Evet, geldi

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor /Cevap Yok

2. Hayır, gelmedi

[-!- Evet ise]

E.01a. 18 yaş altında kaç çocuğun başına geldi?

(E.01) Herhangi bir çocuğun başına geldi mi?						(E.01a) Kaç çocuğun başına geldi?
		Belirtildi	Belirtilmedi	<i>[-!- OKUMAYIN]</i> Bilmiyor / Cevap Yok		
A	Yılan/akrep sokması	1	2	99	e0101. [.....]	e01a01. [.....]
B	Güneş çarpması	1	2	99	e0102. [.....]	e01a02. [.....]
C	Traktör/römork kazası	1	2	99	e0103. [.....]	e01a03. [.....]
D	Su kanalına/akarsuya düşme	1	2	99	e0104. [.....]	e01a04. [.....]
E	Zehirlenme (kimyasal veya gıda zehirlenmesi)	1	2	99	e0105. [.....]	e01a05. [.....]
F	İş aletiyle yaralanma	1	2	99	e0106. [.....]	e01a06. [.....]
G	Trafik kazası	1	2	99	e0107. [.....]	e01a07. [.....]
H	Elektrik çarpması	1	2	99	e0108. [.....]	e01a08. [.....]
I	Arı/böcek sokması	1	2	99	e0109. [.....]	e01a09. [.....]

E.02. Çukurova’da mevsimlik tarımda çalışırken, siz ya da aileden biri rahatsızlandığında, genellikle hangi sağlık kurumuna başvuruyorsunuz?

[SAĞLIK KURUMU / KİŞİ] e02. [.....]

1. Özel muayenehane

90. Diğer: *[-! - İlgili alana yazın]*

2. Sağlık Evi/Aile Hekimi

96. *[-!- Okumayın]* Hiçbir yer / Hiç kimse

3. Sağlık Ocağı

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor /Cevap Yok

4. Dispanser/Poliklinik

5. Devlet Hastanesi

6. Özel Hastane

7. Üniversite Hastanesi

8. Çalıştığı kurumun polikliniği

9. Belediyenin Anne Çocuk Sağlık ve Eğitim Merkezleri

10. Dayıbaşı

11. Gezici sağlık ekibi

- E.03. Çukurova’da mevsimlik tarımda çalışırken aldığınız sağlık hizmeti sizce yeterli mi?
Çok mu yeterli, biraz mı, pek yeterli değil mi, hiç mi yeterli değil? e03. [.....]
1. Hiç yeterli değil; 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
 2. Pek yeterli değil
 3. Yeterli
 4. Çok yeterli

- E.04. Pekiyi, hanenizdeki 18 yaş altındaki çocukların çadır yerinde yaşarken okuyacağım hastalıklara yakalanıp yakalanmadığını söyler misiniz?

		Belirtilmedi	Belirtilmedi	[-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok	(E.04)
A	Bronşit	1	2	99	e0401. [.....]
B	İshal	1	2	99	e0402. [.....]
C	Yüksek ateş	1	2	99	e0403. [.....]
D	Nezle/grip	1	2	99	e0404. [.....]
E	Sıtma	1	2	99	e0405. [.....]
F	Dizanteri	1	2	99	e0406. [.....]

- E.05. Çocuklarınızdan nüfusa kayıtlı olmayana var mı? e05. [.....]
1. Evet [-!- E.05a ile devam edin] 96. [-!- Okumayın] Çocuğu yok
 2. Hayır [-!- E.06’ya geçin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor /Cevap Yok

[-!- Soru E.05a yalnızca “Nüfusa kayıtlı olmayan çocuk varsa” (E.05 = “1” ise) Sorulacaktır]

E.05a. Evet ise, kaç tanesi?

[-!- LÜTFEN YAZIN]..... e05a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

- E.06. Hanenizdeki kişiler arasında nüfus kağıdı olmayan var mı? e06. [.....]

1. Evet, var [-!- E.06a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- E.07’ye geçin]

[-!- Soru E.06a yalnızca “Nüfusa kayıtlı olmayan çocuk varsa” (E.05 = “1” ise) Sorulacaktır]

E.06a. Kim olduğunu öğrenebilir miyim? [-!- Kim olduğunu açıkça yazın ve hane takip tablosundan kaçınıcı kişi olduğunu not edin. Birden fazla nüfus kağıdı olmayan kişi varsa, her birini aşağıya yazın]

[NÜFUS KAĞIDI OLMAYAN 1. KİŞİNİN HANE SIRA NUMARASI] e06a1. [.....]

[NÜFUS KAĞIDI OLMAYAN 2. KİŞİNİN HANE SIRA NUMARASI] e06a2. [.....]

[NÜFUS KAĞIDI OLMAYAN 3. KİŞİNİN HANE SIRA NUMARASI] e06a3. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

E.07. Bakım amacıyla bir yakınınızla, bir başka aile yanında ya da kurumda kalan çocuğunuz var mı? e07. [.....]

1. Evet, var [-!- E.07a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- E.08'e geçin]

[-!- Soru E.07a yalnızca "Başka bir yerde kalan çocuk varsa" (E.07 = "1" ise) Sorulacaktır]

E.07a. Yanınızda olmayan çocuğunuzun yaşını öğrenebilir miyim?

[-!- Birden fazla çocuk varsa, her birini aşağıya yazın]

[AİLEYLE YAŞAMAYAN 1. ÇOCUĞUN YAŞI] e07a1. [.....]

[AİLEYLE YAŞAMAYAN 2. ÇOCUĞUN YAŞI] e07a2. [.....]

[AİLEYLE YAŞAMAYAN 3. ÇOCUĞUN YAŞI] e07a3. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

E.08. Herhangi bir nedenden dolayı (örneğin iş sebebiyle, para sıkıntısından, borçtan dolayı gibi) ailede anne ya da babadan birinin evden uzakta yaşadığı oluyor mu? e08. [.....]

1. Evet, var [-!- E.08a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- Bölüm F'ye geçin]

[-!- Soru E.08a ve E.08b yalnızca "Anne veya Babadan biri evden uzakta ise"

(E.08 = "1" ise) Sorulacaktır]

E.08a. Kimler olduğunu öğrenebilir miyim? e08a. [.....]

1. Anne 99.[-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Baba
3. İkisi de

E.08b. Bu durumun sebebini öğrenebilir miyim?

[SEBEP] e08b. [.....]

Bölüm F: Eğitim

[-!- Herkese Sorun]

F.01. Çocuklarınız arasında okul öncesi herhangi bir eğitim almış, örneğin kreş, anaokuluna ya da anasınıfına gitmiş olanlar var mı? f01. [.....]

1. Evet, var [-!- F.01a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- F.02'ye geçin]

[-!- Soru F.01a yalnızca "Okul öncesi eğitim almış çocuk varsa" (F.01 = "1" ise) Sorulacaktır]

F.01a. Kaç tanesi?

[OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ALMIŞ ÇOCUK SAYISI]..... f01a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

F.02. Okul çağındaki çocuklarınız arasında, mevsimlik tarımda çalışmak için okula devam edemeyen var mı? f02. [.....]

1. Evet, var [-!- F.02a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- F.03'e geçin]

[-!- Soru F.02a yalnızca "Okula devam edemeyen çocuk varsa" (F.02 = "1" ise) Sorulacaktır]
F.02a. Kaç tanesi? [-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın]

[-!- MEVSİMLİK TARIMDA ÇALIŞMAK İÇİN OKULA
DEVAM ETMEYEN ÇOCUK SAYISI..... f02a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

F.03. Okul çağındaki çocuklarınız yaşadığınız kampta/çadır yerinde okula devam edebiliyorlar mı ya da edebiliyorlar mıydı? [-!- Taşınalı sistem ya da kamp okulu gibi] f03. [.....]

1. Evet, var [-!- F.03a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- F.04'e geçin]

[-!- Soru F.03a yalnızca "Kampta/çadır yerinde okula devam edebilen çocuk varsa"
(F.03 = "1" ise) Sorulacaktır]
F.03a. Hangi yöntemle? [-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın]

[-!- LÜTFEN YAZIN]..... f03a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

F.04. Yaşadığınız kampta/çadır yerinde, çocuklarınızın katılabildiği eğitim, faaliyet ve kurs gibi olanaklar var mı? f04. [.....]

1. Evet, var [-!- F.04a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, yok [-!- Bölüm G'ye geçin]

[-!- Soru F.04a yalnızca "Kurs vb. olanaklar varsa varsa" (F.04 = "1" ise) Sorulacaktır]
F.04a. Varsa neler? [-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın]

[1. FAALİYET] f04a1. [.....]

[2. FAALİYET] f04a2. [.....]

[3. FAALİYET] f04a3. [.....]

Bölüm G: Risk ve Güvenlik

[-!- Herkese Sorun]

G.01. Okuyacağım işlerden hangilerine kız çocuklarınız yardım ediyor?

[-!-Tablodaki iş tanımlarını okuyup aşağıdaki tabloya kodlayın]

1. Evet,

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır

G.02. Okuyacağım işlerden hangilerine erkek çocuklarınız yardım ediyor?

[-!-Tablodaki iş tanımlarını okuyup aşağıdaki tabloya kodlayınız]

1. Evet,

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır

İş	(G.01) Kız çocuklar yardım ediyor mu?	(G.02) Erkek çocuklar yardım ediyor mu?
Yemek yapmak	g0101. [.....]	g0201. [.....]
Su taşımak	g0102. [.....]	g0202. [.....]
Odun toplamak/getirmek	g0103. [.....]	g0203. [.....]
Ateş yakmak	g0104. [.....]	g0204. [.....]
Çadır temizliği	g0105. [.....]	g0205. [.....]
Ekmek pişirmek	g0106. [.....]	g0206. [.....]
Küçük kardeş bakmak	g0107. [.....]	g0207. [.....]

G.03. Burada küçük çocuklarınızın güvenle oynayabileceği bir yer var mı?

g03. [.....]

1. Evet, var [-!- G.03a ile devam edin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır, yok [-!- G.04'e geçin]

[-!- Soru G.03a yalnızca "Çocukların oynayabileceği yer varsa"

(G.03 = "1" ise) Sorulacaktır]

G.03a. Nerede? [-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın]

[-!- YAZIN]..... g03a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

G.04. Şu anda yaşadığınız kampta/çadır yerinde kendinizi ne kadar güvende hissediyorsunuz?

"Tamamen güvende" mi, "kısmen güvende" mi, "pek güvende değil mi",

yoksa "hiç güvende değil mi"?

g04. [.....]

1. Tamamen güvende

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor/Cevap yok

2. Kısmen güvende

3. Pek güvende değil

4. Hiç güvende değil

G.05. Yaşadığınız kampta/çadır yerinde okuyacaklarım her biri ne sıklıkta yaşıyor?
Sürekli mi, sık sık mı, seyrek mi yoksa hiç mi yaşanmıyor?

		Hiç yaşanmıyor	Seyrek	Sık sık	Sürekli	[-!- Okumaym] Bilmiyor / Cevap Yok	(G.05)
A	Hırsızlık	1	2	3	4	99	g0501. [.....]
B	Yetişkinler arası kavga	1	2	3	4	99	g0502. [.....]
C	Çocuklar arası kavga	1	2	3	4	99	g0503. [.....]
D	Bıçaklanma, yaralanmalar	1	2	3	4	99	g0504. [.....]
E	Taciz/sarkıntılık	1	2	3	4	99	g0505. [.....]

G.06. Burada kaldığınız sürece en yakın merkeze ne sıklıkta gidebiliyorsunuz?
Sürekli, zaman zaman, seyrek ya da hiç diyerek yanıt verebilir misiniz?

g06. [.....]

1. Hiç [-!- G.07'ye geçin] 99. [-!- Okumaym] Bilmiyor/Cevap yok
2. Seyrek [-!- G.6a ile devam edin]
3. Zaman zaman [-!- G.6a ile devam edin]
4. Sürekli [-!- G.6a ile devam edin]

[-!- Soru G.06a yalnızca “Şehre gittiğini söyleyenlere” (G.06 = “2, 3 veya 4” ise) Sorulacaktır]
G.06a. Şehre/kasabaya gitmek için okuyacaklarımdan hangisini en fazla kullanıyorsunuz?

[KULLANILAN ARAÇ]..... g06a. [.....]

1. Otobüs/belediye otobüsü 99. [-!- Okumaym] Bilmiyor/Cevap yok
2. Minibüs
3. Kamptan birisinin özel aracı 90. Diğer: [Yazın]
4. Dayıbaşının aracı
5. Traktör

[-!- Herkese Sorun]

G.07. 1 Kasım 2015'te yapılan genel seçimlerde oy kullanabildiniz mi?

g07. [.....]

1. Evet, kullandım [-!- G.07a'yı sorun] 99. [-!- Okumaym] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, kullanmadım [-!- G.07b'yi sorun]

[-!- Soru G.07a yalnızca “1 Kasım Seçimlerinde Oy Kullandığımı” söyleyenlere
(G.07 = “1” ise) Sorulacaktır]

G.07a. 1 Kasım 2015 seçimlerinde nerede oy kullandığınızı söyler misiniz?

[-!- OY KULLANDIĞI YER]..... g07a. [.....]

[-!- Soru G.07b yalnızca “1 Kasım Seçimlerinde Oy Kullanmadığımı” söyleyenlere
(G.07 = “2” ise) Sorulacaktır]

G.07b. 1 Kasım 2015 seçimlerinde oy kullanmamanızın sebebini belirtir misiniz?

[-!- OY KULLANMAMA NEDENİ]..... g07b. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

G.08. Pekiyi, 7 Haziran 2015'te yapılan genel seçimlerde oy kullanabildiniz mi? g08. [.....]

1. Evet, kullandım [-!- G.08a'yı sorun] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, kullanmadım [-!- G.08b'yi sorun]

[-!- Soru G.08a yalnızca "7 Haziran Seçimlerinde Oy Kullandığımı" söyleyenlere (G.08 = "1" ise) Sorulacaktır]

G.08a. 7 Haziran 2015 seçimlerinde nerede oy kullandığınızı söyler misiniz?

[-!- OY KULLANDIĞI YER] g08a. [.....]

[-!- Soru G.08b yalnızca "7 Haziran Seçimlerinde Oy Kullanmadığımı" söyleyenlere (G.08 = "2" ise) Sorulacaktır]

G.08b. 7 Haziran 2015 seçimlerinde oy kullanmamanızın sebebini belirtir misiniz?

[-!- OY KULLANMAMA NEDENİ] g08b. [.....]

Bölüm H: Kadınlar ve Evlilik

[-!- Herkese Sorun]

H.01. Evlendiğinizde sizin ve eşinizin kaç yaşında olduğunuzu belirtir misiniz?

[-!- GÖRÜŞÜLEN KİŞİ] h0101. [.....]

[-!- EŞİ] h0102. [.....]

H.02. [-!- Görüşülen kişi Kadınsa...] Kocanızın sizden başka eşi var mı?

[-!- Görüşülen kişi Erkekse...] Birden fazla eşiniz var mı? h02. [.....]

1. Evet 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor/Cevap yok
2. Hayır

H.03. [-!- Görüşülen kişi Kadınsa...] Kaç yaşında anne oldunuz?

[-!- Görüşülen kişi Erkekse...] Eşiniz ilk doğumunu kaç yaşında yaptı?

[-!- LÜTFEN YAZIN] h03. [.....]

H.04. Eşinizle akrabalık bağınız var mı?

h04. [.....]

1. Evet 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor/Cevap yok
2. Hayır

H.05. Kaybetmiş olduğunuz çocuğunuz var mı?

h05. [.....]

1. Evet, *[-!- H.05a ile devam edin]*
2. Hayır, *[-!- H.06'ya geçin]*

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- Soru H.05a yalnızca “Çocuğunu kaybetmiş” olanlara (H.05 = “1” ise) Sorulacaktır]
H.05a. Çocuğunuzu kaybettiğinde kaç yaşındaydı?

[-!- 1. ÇOCUK] h05a01. [.....]

[-!- 2. ÇOCUK] h05a02. [.....]

[-!- 3. ÇOCUK] h05a03. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

H.06. Şimdi size anne-bebek sağlığıyla ilgili bazı sorular sormak istiyorum. Okuyacaklarımdan her birinin sizin için geçerli olup olmadığını söyler misiniz?

		Geçerli	Geçerli değil	<i>[-!- OKUMAYIN]</i> Bilmiyor / Cevap yok	(H.06)
A	<i>[-!- Kadınlara...]</i> Son hamileliğimde düzenli şekilde kontrole gidebildim. <i>[-!- Erkeklerle...]</i> Eşim son hamileliğimde düzenli şekilde kontrole gidebildi.	1	2	99	h0601. [.....]
B	Çocuklarımdan en az biri hastane dışında doğdu.	1	2	99	h0602. [.....]
C	Çocuklarım bebekliklerinden bugüne düzenli sağlık kontrollerinden geçti.	1	2	99	h0603. [.....]
D	Çocuklarım bebekliklerinde olmaları gereken aşıları oldular.	1	2	99	h0604. [.....]
E	<i>[-!- Kadınlara...]</i> Doğurduğum son çocuğu emzirebildim. <i>[-!- Erkeklerle...]</i> Eşim doğan son çocuğumuzu emzirebildi.	1	2	99	h0605. [.....]
F	<i>[-!- Kadınlara...]</i> Doğum sırasında kaybettiğim çocuk oldu. <i>[-!- Erkeklerle...]</i> Eşimin doğum sırasında kaybettiği çocuk oldu.	1	2	99	h0606. [.....]

H.07. 11 yaşından büyük çocuklarınızın mevsimlik tarım işçiliğine sizinle gelmek yerine yatılı bir okulda kalıp eğitimine devam etmesini ister miydiniz?

h07. [.....]

1. Evet
2. Hayır

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor/Cevap yok

Görüşülen Kişinin

Adı Soyadı: isim. [.....]

Telefon Alan Kodu: tel_alan. [.....]

Telefon Numarası: tel_no. [.....]

Araştırmamıza Katıldığınız İçin Tekrar Teşekkür Ederim

Görüşmenin bitiş saati: [!- 24 saatlik sisteme göre kodlayın (örn: 14: 30)] bit_saat. [..... :]
 “Bu görüşme “ESOMAR Kurallarına” (ESOMAR’s Code of Conduct) uygun olarak gerçekleştirilmiştir.”

Görüşmecı Kodu: anketor. [.....]

[LÜTFEN YAZIN]:

Süpervizör kodu: sp_kod. [.....]

[LÜTFEN YAZIN]:

Geri kontrol yapıldı mı? telkont. [.....]

1. Evet

2. Hayır

Veri Girişci Kodu: girisci. [.....]

[LÜTFEN YAZIN]:

EK-2
Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırması
- Çocuklar -

Çocuk Anket No: c.id. [.....]

Görüşmenin yapıldığı tarih:

[-!- “Gün/Ay/Yıl” şeklinde kodlayın]

tarih. [..... / / 2016]

Görüşmeye başlama saati:

[-!- 24 saatlik sisteme göre kodlayın (örn: 14: 30)]

bas_saat. [..... :]

Temel Demografi

cins. Görüşülen kişinin cinsiyeti [-!- Kodlayın]

cins. [.....]

1. Erkek

2. Kadın

yas. Öncelikle kaç yaşında olduğunu öğrenebilir miyim?

yas. [.....]

[-!- Lütfen Yazın] 19__ __ 99. Bilmiyor/Cevap Yok

Bölüm A: Çalışma

A.01. Tarlaya/bahçeye çalışmaya gidiyor musun?

a01. [.....]

1. Evet [-!- A.02 ile devam edin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır [-!- A.11’e geçin]

[-!- A.02-A10 arası yalnızca “Tarlada çalıştığımı” Söyleyenlere (A.01 = “1” ise) Sorulacaktır.]

A.02. Tarlaya çalışmaya gittiğinde günde kaç saat çalışıyorsunuz? [-!- Molalar Dahil]

a02. [.....]

1. 0-4 saat

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. 5-8 saat

3. 9-11 saat

4. 11 saatten fazla

A.03. Haftada kaç gün tarlada çalışıyorsunuz?

a03. [.....]

1. 0-2 gün

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

2. 3-4 gün

3. 5-6 gün

4. 7 gün

A.04. Tarlaya gittiğinde en çok hangi ürünlerde çalışıyorsunuz?

[ÜRÜN 1] a0401. [.....]

[ÜRÜN2] a0402. [.....]

[ÜRÜN 3] a0403. [.....]

A.05. Tarlaya gittiğinde günde ne kadar ücret veriyorlar?

[GÜNLÜK ÜCRET TL] a05. [.....]

A.06. Parayı sana mı veriyorlar, başkasına mı? Başkasıyorsa kime?

[PARA KİME VERİLİYOR] a06. [.....]

1. Bana veriyorlar
2. Babama veriyorlar
3. Anneme veriyorlar

90. Diğer: [-! - *İlgili alana yazın*]
99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok

A.07. Tarlada çalışırken öğle yemeği için ara veriyor musunuz?

a07. [.....]

1. Evet
2. Hayır

99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok

A.08. Tarlada yediğin öğle yemeğini kim veriyor?

[YEMEĞİ KİM VERİYOR]..... a08. [.....]

1. Kendimiz
2. Dayıbaşı/Elçi
3. Tarla sahibi

90. Diğer: [-! - *İlgili alana yazın*]
99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok

A.09. Tarlada çalışırken günde kaç defa mola verirsiniz?

a09. [.....]

1. 1 defa
2. 2 defa
3. 3-4 defa
3. 5 defa veya daha fazla

96. Hiç mola vermiyorlar
99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok

A.10. Tarlada çalışırken kendini güvende hissediyor musun? Ne kadar güvende hissediyorsun?
Tamamen mi, biraz mı, pek güvende hissetmiyor musun yoksa hiç mi?

a10. [.....]

1. Hiç güvende hissetmiyorum [-!- A.10a ile devam edin]
2. Pek güvende hissetmiyorum [-!- A.10a ile devam edin]
3. Güvende hissediyorum [-!- A.11'e geçin]
4. Tamamen güvende hissediyorum [-!- A.11'e geçin]

99. [-!- *OKUMAYIN*] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- A10a yalnızca "tarlada güvende hissetmediğini" Söyleyenlere (A.10 = "1 veya 2" ise) Sorulacaktır.]

A.10a. Neden güvende hissetmiyorsun? [-!- *Söylenen her şeyi açıkça yazın.*]

[YAZIN] a10a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

A.11. Şimdiye kadar, tarlada çalışmak dışında düzenli ya da düzensiz para kazanmak için yaptığın bir iş oldu mu?

a11. [.....]

1. Evet
2. Hayır

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- A11a yalnızca “başka bir işte çalıştığını” Söyleyenlere (A.11 = “1” ise) Sorulacaktır.]

A.11a. Ne tür bir işte çalıştın? [-!- Açık olarak yazın]

[YAZIN] a11a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

A.12. Şimdi okuyacağım işlerin her birini düzenli olarak yapıp yapmadığını belirtir misin?

[-!-Tablodaki iş tanımlarını okuyup aşağıdaki tabloya kodlayın]

		Belirtilirdi	Belirtilmedi	[-!- OKUMAYIN] Bilmiyor / Cevap Yok	(A.12)
A	Yemek yapmak	1	2	99	a1201. [.....]
B	Su taşımak	1	2	99	a1202. [.....]
C	Odun toplamak/getirmek	1	2	99	a1203. [.....]
D	Ateş yakmak	1	2	99	a1204. [.....]
E	Çadır temizliği	1	2	99	a1205. [.....]
F	Küçük kardeş bakmak	1	2	99	a1206. [.....]
G	Bulaşık yıkamak	1	2	99	a1207. [.....]

A.13. Bu saydıklarımız dışında, buraya geldiğinizde ailen için yaptığın başka bir iş var mı?

[-!- Açık olarak yazın]

[AİLE İÇİN YAPILAN İŞLER] a13. [.....]

A.14. Kamp/çadır yerinde oynarken, vakit geçirirken kendini güvende hissediyor musun?

Ne kadar güvende hissediyorsun? Tamamen mi, biraz mı, pek güvende hissetmiyor musun yoksa hiç mi?

a14. [.....]

1. Hiç güvende hissetmiyorum [-!- A.14a ile devam edin]
2. Pek güvende hissetmiyorum [-!- A.14a ile devam edin]
3. Güvende hissediyorum [-!- Bölüm B'ye geçin]
4. Tamamen güvende hissediyorum [-!- Bölüm B'ye geçin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- A14a yalnızca “tarlada güvende hissetmediğini” Söyleyenlere

(A.14 = “1 veya 2” ise) Sorulacaktır.]

A.14a. Neden güvende hissetmiyorsun? [-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın.]

[YAZIN] a14a. [.....]

Bölüm B: Sağlık

[-!- Herkese Sorun]

B.01. Düzenli bakım isteyen bir rahatsızlığın var mı?

b01. [.....]

1. Evet, var *[-!- B.02 ile devam edin]*

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır, yok *[-!- B.06'ya geçin]*

[-!- B.02-B05 arası yalnızca “Düzenli bakım gerektiren bir hastalığı olduğunu”

Söyleyenlere (B.01 = “1” ise) Sorulacaktır.]

B.02. Hastalığının/rahatsızlığının ne olduğunu söyler misin?

[-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın.]

[YAZIN] b02. [.....]

B.03. Hastalığın düzenli doktor kontrolü gerektiriyor mu?

[-!- Gerektiriyorsa...] Düzenli olarak doktora gidebiliyor musun?

b03. [.....]

1. Hayır, gerektirmiyor

2. Evet, gerektiriyor, ancak doktora düzenli gidemiyorum

3. Evet, gerektiriyor, doktora düzenli gidebiliyorum

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

B.04. Hastalığın düzenli ilaç almanı gerektiriyor mu?

[-!- Gerektiriyorsa...] Düzenli olarak ilaç alabiliyor musun?

b04. [.....]

1. Hayır, gerektirmiyor *[-!- B.06'ya geçin]*

2. Evet, gerektiriyor, ancak düzenli ilaç kullanamıyorum *[-!- B.05 ile devam edin]*

3. Evet, gerektiriyor, düzenli ilaç kullanıyorum *[-!- B.06'ya geçin]*

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- B.05 yalnızca “Düzenli İlaç Kullanamadığını” Söyleyenlere (B.04 = “2” ise) Sorulacaktır.]

B.05. Düzenli olarak ilaç kullanamıyorsan bunun nedeni nedir? *[-!- Açık olarak yazın]*

[DÜZENLİ İLAÇ KULLANAMAMA NEDENİ]..... b05. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

B.06. Ne sıklıkta hasta oluyorsun?

b06. [.....]

1. Ayda birkaç kez

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. İki üç ayda bir

3. Altı ayda bir

4. Yılda bir veya daha seyrek

B.07. Son bir yıl içinde hangi hastalıkları geçirdin, hatırlıyor musun?

[-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın. Birden fazla hastalık belirtilirse aşağıdaki alanlara ayrı ayrı yazın]

B.08. Bu hastalık için doktora gittiniz mi?

[-!- Bir önceki soruda belirtilenlerin hepsi için ayrı ayrı sorun ve yanıt tabloda kodlayın.]

	(B.07) Son bir yılda geçirdiği hastalıklar		(B.08) Doktora gitti mi?			
	[-!- Sırasıyla açık olarak yazın]		Doktora gittik	Doktora gitmedik	[-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok	
1. Sırada belirtilen	b0701. [...]		1	2	99	b0801. [...]
2. Sırada belirtilen	b0702. [...]		1	2	99	b0802. [...]
3. Sırada belirtilen	b0703. [...]		1	2	99	b0803. [...]
4. Sırada belirtilen	b0704. [...]		1	2	99	b0804. [...]
5. Sırada belirtilen	b0705. [...]		1	2	99	b0805. [...]

B.09. Okuyacaklarımdan her birinin başına gelip gelmediğini söyler misin?

		Belirtildi	Belirtilmedi	[-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok	(B.09)
A	Yılan/akrep sokması	1	2	99	b0901. [...]
B	Güneş çarpması	1	2	99	b0902. [...]
C	Traktör/römork kazası	1	2	99	b0903. [...]
D	Su kanalına/akarsuya düşme	1	2	99	b0904. [...]
E	Zehirlenme (kimyasal veya gıda zehirlenmesi)	1	2	99	b0905. [...]
F	İş aletiyle yaralanma	1	2	99	b0906. [...]
G	Trafik kazası	1	2	99	b0907. [...]
H	Elektrik çarpması	1	2	99	b0908. [...]
I	Arı/böcek sokması	1	2	99	b0909. [...]

B.10. Şimdi sayacaklarımı düzenli olarak yapıp yapmadığımı söyler misin?

		Belirtilmedi	Belirtilmedi	[-!- OKUMAYIN] Bilmiyor / Cevap Yok	(B.10)
A	Her sabah kahvaltı ediyorum	1	2	99	b1001. [.....]
B	Günde en az bir kere süt içiyorum ya da yoğurt yiyorum	1	2	99	b1002. [.....]
C	Haftada iki üç kez et, balık ya da tavuk yiyorum	1	2	99	b1003. [.....]
D	Her gün taze meyve/sebze yiyorum	1	2	99	b1004. [.....]
E	Dişlerimi her gün fırçalıyorum	1	2	99	b1005. [.....]
F	Haftada bir-iki kere banyo yapıyorum.	1	2	99	b1006. [.....]

Bölüm C: Eğitim

C.01. Herhangi bir okula kayıtlı mısın?

c01. [.....]

1. Evet, kayıtlı [-!- C.02 ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, kayıtlı değil [-!- C.12'ye geçin]

[-!- C.02-C11 arası yalnızca "Herhangi bir okula kayıtlı olduğumu" Söyleyenlere (C.01 = "1" ise) Sorulacaktır.]

C.02. Kayıtlı olduğun okul nerede, hangi şehirde? [-!- Açık olarak yazın]

[OKULUN YERİ]..... c02. [.....]

C.03. Kayıtlı olduğun okula ne kadar düzenli gidebiliyorsun? Okula devam durumun okuyacaklarımdan hangisi?

c03. [.....]

1. Mevsimlik tarım işinde olduğum zamanlar haricinde düzenli gidiyorum
2. Mevsimlik tarım işinde olmadığım zamanlarda da düzensiz gidiyorum

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

C.04. Burada, Adana'da bir okula devam ediyor musun?

c04. [.....]

1. Evet [-!- C.04a ile devam edin] 99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır [-!- C.06'ya geçin]

[-!- C.04-C05 arası yalnızca "Adana'da bir okula devam ettiğini" Söyleyenlere (C.04 = "1" ise) Sorulacaktır.]

C.04a. Adana'da hangi okula devam ediyorsun? [-!- Açık olarak yazın]

[ADANA'DA DEVAM ETTİĞİ OKUL]..... c04a. [.....]

C.05. Devam ettiğin okulu okuyacaklarımdan hangisi en iyi tanımlıyor?

c05. [.....]

1. Yaşıtlarımla beraber devam ettiğim okul/sınıf
2. Özel olarak açılmış ayrı bir okul/sınıf

99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok

C.06. Şimdi soracağım sorulara Adana’da devam ettiğin okulu düşünerek yanıt vermeni istiyorum. Sana senin akranlarının okullarda yaşadığı bazı şeyleri okuyacağım. Okuyacaklarımdan her birinin senin için ne kadar geçerli olduğunu “tamamen geçerli”, “kısmen geçerli”, “pek geçerli değil” ve “hiç geçerli değil” diyerek belirtir misin?

		Hiç geçerli değil	Pek geçerli değil	Kısmen geçerli	Tamamen geçerli	[-!- <i>Okumayın</i>] Bilmiyor / Cevap Yok	(C.06)
A	Okulda bazen benimle dalga geçiyorlar	1	2	3	4	99	c0601. [.....]
B	Kendimi zaman zaman sınıftakilerden daha farklı hissediyorum	1	2	3	4	99	c0602. [.....]
C	Okulda bana karşı kötü davranan öğretmen ya da çalışanlar var	1	2	3	4	99	c0603. [.....]
D	Zaman zaman dersleri takip etmekte zorlanıyorum	1	2	3	4	99	c0604. [.....]
E	Ailem eğitime devam etmemi istiyor	1	2	3	4	99	c0605. [.....]
F	Okulda beni sürekli olarak itip kalkan ve rahatsız eden başka çocuklar var.	1	2	3	4	99	c0606. [.....]
G	Okulda kendimi yakın hissettiğim öğretmenler var	1	2	3	4	99	c0607. [.....]
H	Okulda çadır yerinden olmayan arkadaşlar edinebiliyorum	1	2	3	4	99	c0608. [.....]

[-!- *Herhangi Bir Okula Kayıtlı Olan Herkese (C01 = “1” ise) Sorun*]

C.07. Herhangi bir nedenden dolayı, okulu bırakmayı ister miydin?

c07. [.....]

1. Evet, isterdim [-!- C.07a’ya geçin] 99. [-!- *Okumayın*] Bilmiyor / Cevap Yok
2. Hayır, istemem [-!- C.08 ile devam edin]

[-!- C.07a yalnızca “Okulu bırakmak İsterdim” yanıtını verenlere
(C.07 = “1” ise) Sorulacaktır.]

C.07a. Sebebini öğrenebilir miyim? [-!- *Açık olarak yazın*]

[SEBEP] c07a. [.....]

[-!- Herhangi Bir Okula Kayıtlı Olan Herkese (C01 = "1" ise) Sorun]

C.08. En son aldığın karnendeki genel not ortalaman kaçtı? [-!- Açık olarak yazın]

[NOT ORTALAMASI]..... c08. [.....]

C.09. Hiç sınıfta kaldığın oldu mu?

c09. [.....]

1. Evet, oldu;
2. Hayır, olmadı

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

C.10. Şu anda okuduğun okuldan mezun olunca okumaya devam edecek misin?

c10. [.....]

1. Evet, devam edeceğim [-!- C.11'e geçin]
2. Hayır, devam etmeyeceğim [-!- C.10a ile devam edin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- C.10a yalnızca "Okula devam etmeyeceğini" söyleyenlere (C.10 = "2" ise) Sorulacaktır.]

C.10a. Sebebini öğrenebilir miyim? [-!- Açık olarak yazın]

[SEBEP] c10a. [.....]

[-!- Herhangi Bir Okula Kayıtlı Olan Herkese (C01 = "1" ise) Sorun]

C.11. Peki kampta düzenli olarak ders çalışabiliyor musun?

c11. [.....]

1. Evet, çalışabiliyorum [-!- C.16'ya geçin]
2. Hayır, çalışamıyorum [-!- C.11a ile devam edin]

99. [-!- Okumayın] Bilmiyor / Cevap Yok

[-!- C.11a yalnızca "Kampta düzenli ders çalışmadığını" Söyleyenlere (C.11 = "2" ise) Sorulacaktır.]

C.11a. Sebebini öğrenebilir miyim? [-!- Açık olarak yazın]

[SEBEP] c11a. [.....]

[-!- C.12-C.15 arası yalnızca "Herhangi bir okula kayıtlı olmadığını" Söyleyenlere (C.01 = "2" ise) Sorulacaktır.]

C.12. Okulu kaçınıcı sınıfta bıraktın? [-!- Açık olarak yazın]

[OKULU NE ZAMAN BIRAKTIĞI]..... c12. [.....]

C.13. Okulu bırakmanın en önemli sebebi nedir?

Başka sebep var mı? *[-!- Verilen yanıtları sırası ile kodlayın. Aşağıdaki seçeneklerden farklı bir yanıt verilirse ilgili alana açık olarak yazın]*

[1. SEBEP] c1301. [...]

[2. SEBEP] c1302. [...]

[3. SEBEP] c1303. [...]

1. Mevsimlik tarımda çalışıyor olmam

90. Diğer: *[-! - İlgili alana yazın]*

2. Derslerimde başarısız olmam

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

3. Çalışıp eve para getirmek zorunda olmam

4. Ailemin izin vermemesi

5. Okula gitmek istememem

6. Arkadaş çevresinin etkisi

C.14. Okula bıraktığın yerden devam edebilmeyi ister miydin?

c14. [...]

1. Evet isterdim

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır istemezdim

C.15. Hiç sınıfta kalmış mıydın?

c15. [...]

1. Evet

99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok

2. Hayır, hiç sınıfta kalmadım

[-!- Okula devam eden / etmeyen tüm çocuklara sorun]

C.16. Bu karttaki resimlerden hangisi genelde okuldayken nasıl hissettiğini yansıtıyor? 0'ın "çok mutsuz", 10'un "çok mutlu" olduğu bu kartta kendini nasıl hissettiğini gösterir misin?

[-!- Kart C.16'yı gösterin]

c16. [...]

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Çok mutsuz					Çok mutlu					

99

[-!- Okumayın]
Bilmiyor / CY

Bölüm D: Sosyal Yaşam

[-!- Herkese Sorun]

- D.01. Bu karttaki resimlerden hangisi genelde çadır yerindeyken nasıl hissettiğini yansıtıyor? 0'ın “çok mutsuz”, 10'un “çok mutlu” olduğu bu kartta kendini nasıl hissettiğini gösterir misin? *[-!- Kart C.16'yı gösterin]* d01. [.....]

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
Çok mutsuz						Çok mutlu					<i>[-!- Okumayın]</i> Bilmiyor / CY

- D.02. Çadır yerinde boş vakitlerinde ne yaptığını söyler misin?

[-!- Söylenen her şeyi açıkça yazın]

[BOŞ VAKİTLERDE YAPILANLAR 1] d0201. [.....]

[BOŞ VAKİTLERDE YAPILANLAR 2] d0202. [.....]

[BOŞ VAKİTLERDE YAPILANLAR 3] d0203. [.....]

- D.03. Şimdi sana bazı aile bireylerini soracağım. Okuyacaklarımın her biriyle aranın nasıl olduğunu “hiç yakın değildir”, “pek yakın değildir”, “yakın sayılırız”, “çok yakınız” diyerek söyler misin?

		Hiç yakın değiliz	Pek yakın değiliz	Yakın sayılırız	Çok yakınız	<i>[-!- OKUMAYIN]</i> Bilmiyor / Cevap yok	(D.03)
A	Annem	1	2	3	4	99	d0301. [.....]
B	Babam	1	2	3	4	99	d0302. [.....]
C	Ağabeyim/ Ablam/ Kardeşlerim	1	2	3	4	99	d0303. [.....]
D	Diğer akrabalar	1	2	3	4	99	d0304. [.....]

- D.04. Genel olarak düşündüğünde, ailede seni üzen ya da kızdıran olaylar ne sıklıkta oluyor?

d04. [.....]

- Hiç olmuyor *[-!- D.05'e geçin]* 99. *[-!- Okumayın]* Bilmiyor / Cevap Yok
- Az oluyor *[-!- D.05'e geçin]*
- Sık sık oluyor *[-!- D.04a ile devam edin]*
- Sürekli oluyor *[-!- D.04a ile devam edin]*

[-!- D04a yalnızca “Ailede kendisini üzen veya kızdıran olaylar olduğunu” Söyleyenlere (D.04 = “3 veya 4” ise) Sorulacaktır.]

D.04a. Ailede en fazla kimin seni üzdüğünü ya da kızdırdığını söyler misin? *[-!- Açık olarak yazın]*

[KİM ÜZÜYOR/KIZDIRIYOR] d04a. [.....]

[-!- Herkese Sorun]

D.05. Sorunlarını, sırlarını ne derece arkadaşlarınla paylaşırsın?

d05. [.....]

1. Hiç paylaşmam
2. Biraz paylaşırım
3. Sık paylaşırım
4. Çok paylaşırım

98.[-!- Okumayın] Fikri Yok / Bilmiyor

99.[-!- Okumayın] Cevap yok

D.06. Ailenle en sık ne yaptığını söyler misin? [-!- Açık olarak yazın]

[AİLEYLE YAPILANLAR] d06. [.....]

D.07. Büyüyünce ne olmak istiyorsun? [-!- Açık olarak yazın]

[BÜYÜYÜNCE NE OLMAK İSTER] d07. [.....]

Görüşülen Kişinin

Adı Soyadı: isim. [.....]

Araştırmamıza Katıldığınız İçin Tekrar Teşekkür Ederim

Görüşmenin bitiş saati: [-!- 24 saatlik sisteme göre kodlayın (örn: 14: 30)] bit_saat. [..... :]

“Bu görüşme “ESOMAR Kurallarına” (ESOMAR’s Code of Conduct)
uygun olarak gerçekleştirilmiştir.”

Görüşmeci Kodu:

anketor. [.....]

[LÜTFEN YAZIN]:

Süpervizör kodu:

sp_kod. [.....]

[LÜTFEN YAZIN]:

Geri kontrol yapıldı mı?

telkont. [.....]

1. Evet

2. Hayır

Veri Girişçi Kodu:

girisci. [.....]

[LÜTFEN YAZIN]:

EK-3
8-11 Yaş Grubu Çocuklarla Yapılan
Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı

TANIŞMA

Adını, yaşını öğrenebilir miyim?
Okulunu, sınıfını belirtir misin?

OKULA DEVAM EDENLERE SORULACAK

Burada, Adana'da okula devam ediyor musun? Okul kapanmadan önce gidiyor muydun?
Nerede devam ediyorsun?
Nasıl gidiyorsun?
Okulundan memnun musun?
Okulda en sevdiğin şeyler neler?
Okulda sevmediğin şeyler var mı?
Hatırlatma: Derslerin ağırlığı vs.
Okulda ARKADAŞLARIN sana nasıl davranıyor?
Okulda ÖĞRETMENLERİN sana nasıl davranıyor?

TARLADA ÇALIŞMA

Buraya ADANA'YA kimlerle geldin?
Tarlaya gidiyor musun?

TARLAYA GİDENLERE SORULACAK

Tarlada neler yapıyorsun?
Tarlada en fazla zorlandığın şey ne?
Tarlada kaza geçirdiğin ya da hastalandığın oldu mu?
Tarlaya gitmediğin zaman ne yapıyorsun?
Hatırlatma: Oyun oynamak. Oynuyorsa nerede, kimlerle?
Hatırlatma: Kardeşlerine bakmak.
Hatırlatma: Etkinliklere katılmak.

TARLAYA GİTMEYENLERE SORULACAK

Zamanını nasıl geçiriyorsun?
Hatırlatma: Oyun oynamak. Oynuyorsa nerede, kimlerle?
Hatırlatma: Kardeşlerine bakmak.
Hatırlatma: Etkinliklere katılmak.

KAMP / ÇADIR YERİ KOŞULLARI

Çadır yerinde yaşadığın hayattan memnun musun?

Çadır yerinde neler eksik?

Çadır yerinde neler olsa daha iyi olurdu?

Çadır yerinde kendini güvende hissediyor musun?

Hatırlatma: Korktuğun, seni huzursuz eden şeyler var mı?

Biz çadır yerinde bazı şeyleri değiştirecek olsak neyi değiştirmek istersin?

KAPANIŞ

Büyüyünce ne olmak istersin?

Elinde bir sihirli değnek olsa ne yapmak isterdin, neyi değiştirmek isterdin?

EK-4
12-15 Yaş Grubu Çocuklarla Yapılan
Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı

TANIŞMA

Adını, yaşını öğrenebilir miyim?
Okulunu, sınıfını belirtir misin?

OKULA DEVAM EDENLERE SORULACAK

Burada, Adana'da okula devam ediyor musun? Okul kapanmadan önce gidiyor muydun?
Dikkat: Şu anda ya da okullar kapanmadan önce okula giden herkese sorulacak.
Nerede devam ediyorsun?
Nasıl gidiyorsun?
Dikkat: Okul nerede? Taşımalı eğitim var mı?
Okulundan memnun musun?
Okulda en sevdiğin şeyler neler?
Okulda sevmediğin şeyler var mı?
Hatırlatma: Derslerin ağırlığı vs.
Okulda ARKADAŞLARIN sana nasıl davranıyor?
Okulda ÖĞRETMENLERİN sana nasıl davranıyor?

OKULA DEVAM ETMEYENLERE SORULACAK

Neden okula devam etmiyorsun?

TARLADA ÇALIŞMA

Buraya ADANA'YA kimlerle geldin?
Hatırlatma: Aile, arkadaşlar vs.
Ne kadar zamandır mevsimlik tarım işçiliği yapıyorsun?
Başka nerelere gidiyorsun?
Tarlaya gidiyor musun?

TARLAYA GİDENLERE SORULACAK

Tarlada neler yapıyorsun?
Tarlada en fazla zorlandığın şey ne?
Tarlada kaza geçirdiğin ya da hastalandığın oldu mu?
Başka ürünlerde çalışıyor musun?
O ürünlerin kolaylıkları/zorlukları neler?

HERKESE SORULACAK

Kışın yaşadığın yerde çalışıyor musun?
Nasıl bir işte çalışıyorsun?

ÇADIRDA YAŞAM

Tarlaya gitmediğin zaman ne yapıyorsun?
Tarladan geldikten sonra ne yapıyorsun?
Hatırlatma: Oyun oynamak. Oynuyorsa nerede, kimlerle?
Hatırlatma: Kardeşlerine bakmak.
Hatırlatma: Etkinliklere katılmak.

TARLAYA GİTMEYENLERE SORULACAK

Zamanını nasıl geçiriyorsun?
Hatırlatma: Oyun oynamak. Oynuyorsa nerede, kimlerle?
Hatırlatma: Kardeşlerine bakmak.
Hatırlatma: Etkinliklere katılmak.
Kampta / çadır yerinde yaşadığın hayattan memnun musun?
Çadır yerinde neler eksik?
Çadır yerinde neler olsa daha iyi olurdu?
Çadır yerinde kendini güvende hissediyor musun?
Hatırlatma: Korktuğun, seni huzursuz eden şeyler var mı?
Yetişkinler size nasıl davranıyor?
Memnun musun?
Şikayetçi olduğun bir şey var mı?
Biz çadır yerinde bazı şeyleri değiştirecek olsak neyi değiştirmek istersin?

KAPANIŞ

Büyüyünce ne olmak istersin?
Elinde bir sihirli değnek olsa ne yapmak isterdin, neyi değiştirmek isterdin?

EK-5
16-18 Yaş Grubu Çocuklarla Yapılan
Odak Grup Görüşmeleri Soru Akışı

TANIŞMA

Adını, yaşını öğrenebilir miyim?
Okulunu, sınıfını belirtir misin?

OKULA DEVAM EDENLERE SORULACAK

Burada, Adana'da okula devam ediyor musun?
Nerede devam ediyorsun?
Nasıl gidiyorsun?
Dikkat: Okul nerede? Taşımali eğitim var mı?
Okulundan memnun musun?
Okulda en sevdiğin şeyler neler?
Okulda sevmediğin şeyler var mı?
Hatırlatma: Derslerin ağırlığı vs.
Okulda ARKADAŞLARIN sana nasıl davranıyor?
Okulda ÖĞRETMENLERİN sana nasıl davranıyor?

OKULA DEVAM ETMEYENLERE SORULACAK

Neden okula devam etmiyorsun?
Dikkat: Okul yok.
Dikkat: Çalışıyorum vs.
Dikkat: Başarısızlık yüzünden mi?
Dikkat: Dışlanma yüzünden mi?
Tamamen mi bıraktın? Yoksa sadece buraya geldiğin için mi?
Dikkat: Üniversite öğrencisi olabilir.
Dikkat: Üniversiteye hazırlanıyor olabilir.

TARLADA ÇALIŞMA

Buraya ADANA'YA kimlerle geldin?
Hatırlatma: Aile, arkadaşlar vs.
Ne kadar zamandır mevsimlik tarım işçiliği yapıyorsun?
Başka nerelere gidiyorsun?
Tarlaya gidiyor musun?

TARLAYA GİDENLERE SORULACAK

- Tarlada neler yapıyorsun?
- Günde kaç saat çalışıyorsun?
- Arada dinleniyor musun?
- Tarlada en fazla zorlandığın şey ne?
- Tarlada kaza geçirdiğin ya da hastalandığın oldu mu?
- Ne kadar ücret alıyorsun? Büyükler kadar mı, onlardan daha az mı?
- Başka ürünlerde çalışıyor musun?
- O ürünlerin kolaylıkları/zorlukları neler?
- Tarlada çalışırken kaza ve benzeri bir şey yaşadın mı?
- Kardeşlerin böyle bir şey yaşadılar mı?
- Sağlık sorunun var mı?
- Hatırlatma: Tekrarlayan hastalık.
- Sağlık sorunu yaşadığında/yaşırsan doktora gidiyor musun?
- Nereye doktora gidiyorsunuz?
- Kim götürüyor?
- Doktorun davranışından memnun musun?

HERKESE SORULACAK

- Kışın yaşadığın yerde çalışıyor musun?
- Nasıl bir işte çalışıyorsun?
- Nişanlılık, evlilik var mı?

ÇADIR YERİNDE YAŞAM

- Sıradan bir günü nasıl geçirirsin, anlatır mısın?
- Tarladan geldikten sonra ne yapıyorsun?
- Hatırlatma: Kardeşlerine bakmak.
- Hatırlatma: Çadır yerinde düzenlenen etkinliklere katılmak.
- Hatırlatma: Kahveye inmek.
- Hatırlatma: Adana'ya inmek.

(KIZ ÇOCUKLARI)

- Hatırlatma: Kardeşlerine bakmak.
- Hatırlatma: Çadır yerinde düzenlenen etkinliklere katılmak.
- Hatırlatma: Yemek hazırlamak.
- Hatırlatma: Temizlik yapmak.
- Tarlaya gitmediğin, dinlendiğin bir gün var mı?
- Şehire/ADANA'ya iniyor musun?
- ADANA'ya indiğinde ne yapıyorsun?
- Ne sıklıkta?

Çadır yerinde neler eksik?

Çadır yerinde neler olsa daha iyi olurdu?

Çadır yerinde kendini güvende hissediyor musun?

Hatırlatma: Korktuğun, seni huzursuz eden şeyler var mı?

(KIZ ÇOCUKLARI)

Dikkat: Özellikle güvende hissetmek.

Yetişkinler size nasıl davranıyor?

Memnun musun?

Şikayetçi olduğun bir şey var mı?

KAPANIŞ

Çadır yerinde ne olsa iyi olur?

Neler değişsin, nasıl değişsin?

Hem kendini hem kardeşlerini düşündüğünde nelerin değişmesini isterdin?

Özellikle kendi yaşamında değiştirmek istediğin bir şey var mı?

Bazıları Urfa'da kalıp okula devam etmenin daha iyi olacağını düşünüyorlar. Sen ne düşünüyorsun?

Birçok şey konuştuk beraberce; atladığımızı düşündüğün, eklemek istediğin bir şey var mı?

EK-6
Annelerle Yapılan Derinlemesine Görüşmeler
Soru Akışı

TANIŞMA

Adınızı, yaşınızı öğrenebilir miyim?

Nerelisiniz?

Evli misiniz?

Kaç yaşında evlendiniz?

Nasıl evlendiniz? Görücü? Kendi tanışma? Akrabalık var mı?

Çocuk var mı? Kaç yaşında?

Buraya/ADANA'ya nereden geldiniz?

Kışın nerede kalıyorsunuz?

TARLADA ÇALIŞMA

Buraya ADANA'ya kimlerle geldiniz?

Hatırlatma: Aile, arkadaşlar vs.

Ne kadar zamandır mevsimlik tarım işçiliği yapıyorsunuz?

Dikkat: Doğduğumdan beri.

Mevsimlik tarım haricinde çalıştığınız iş var mı?

Geliriniz size yetiyor mu? Borcunuz var mı?

Hep ADANA'ya mı geliyorsunuz? Başka nerelere gidiyorsunuz?

Hangi ürünlerde çalışıyorsunuz?

Ne topluyorsunuz?

Buraya kimin aracılığıyla geldiniz?

Hatırlatma: Elci vs.

Tarlada yaşadığınız zorluklar neler?

Hatırlatma: Güneş?

Hatırlatma: Ağrılar?

Hatırlatma: Rahatsızlık?

Bunların arasında en zoru hangisi?

SAĞLIK

Herhangi bir ağrı/sızı, sağlık sorunu var mı?

VARSA

Herhangi bir tedavi görüyor musunuz?

Nereye gidiyorsunuz?

Dikkat: Gidemiyorum.

Nasıl davranıyorlar? Bir şikâyetiniz var mı?

Tedaviden memnun kaldınız mı?

HATIRLAT: ÇOCUK SAYISI

X çocuğunuz olduğunu söylediniz. En son kaç yaşında doğum yaptınız?

Hamilelikte düzenli doktor kontrolüne gidebildiniz mi? Gidemediğiniz oldu mu?

Doktor kontrolünde sorun yaşadınız mı? Ne sorunu yaşadınız?

Hiç düşük oldu mu?

Hiç bebek ölümü oldu mu?

Başka çocuk vefatı oldu mu?

Neden?

Çocuklarınızın sağlık sorunu var mı? Neler var?

Doktora gidebiliyor musunuz?

Gittiğinizde sorun yaşıyor musunuz?

ÇOCUK EĞİTİMİ

Çocuklar okula gidiyor mu?

Geldikleri yerde?

Burada?

ÇOCUKLAR OKULA DEVAM ETMİYORLARSA SORULACAK

Neden okula gidemiyorlar?

Hiç mi gidemiyorlar?

ÇOCUKLAR OKULA DEVAM EDİYORLARSA SORULACAK

Gittiklerinde sorun yaşıyorlar mı?

Memnunlar mı?

Dikkat: Dışlanma var mı?

Dikkat: Kız çocuk / erkek çocuk farkı var mı?

TARLADA ÇOCUKLAR

Çocuklar tarlada çalışıyorlar mı?

ÇOCUKLAR TARLADA ÇALIŞIYORSA

İlk bu sene mi?
 Daha önce?
 Çocuklar sizinle aynı işi mi, yoksa farklı işi mi yapıyorlar?
 Çocuklar sizinle aynı ücreti mi, farklı ücret mi alıyorlar?
 Erkeklerle kadınlar aynı ücreti mi alıyorlar?
 Çocuklar sizinle aynı süre mi çalışıyorlar?

ÇOCUKLAR TARLADA ÇALIŞMIYORLARSA

Siz tarladayken çocuklara kim bakıyor?
 Hatırlatma: Abla / ağabey?
 Hatırlatma: Dede / nine?
 Hatırlatma: Komşu?
 Siz tarladayken çocuklar ne yapıyorlar?

BEBEKLİ KADINLARA SORULACAK SORULAR

Siz tarladayken bebeğinize kim bakıyor?
 Emzirebiliyor musunuz?
 Çadır yerinde bebekle yaşadığınız en büyük sorun ne?

ÇADIR YERİNDE YAŞAM

Çadır yerinde neler eksik?
 Çadır yerinde neler olsa daha iyi olurdu?
 En çok neye ihtiyaç duyuyorsunuz?
 En büyük sorun ne?
 Çocukları düşünün, onların en büyük eksiği ne?
 Çocuklar için neyin değişmesini istersiniz?
 Tarlada neyin değişmesini istersiniz?
 Çadır yerinde neyin değişmesini istersiniz?
 Gelecek yıl yeniden gelecek misiniz?

EK-7
Annelerle Yapılan Odak Grup Görüşmeleri
Soru Akışı

TANIŞMA

Adınızı, yaşınızı öğrenebilir miyim?

Nerelisiniz?

Evli misiniz?

Çocuk var mı? Kaç yaşında?

ÇADIR YERİ KOŞULLARI

Dikkat: Şikayetleri ve çözüm önerilerini bir arada almaya çalışıyoruz.

Çadır yerinde yaşamaktan memnun musunuz?

Ne gibi eksiklikler, şikâyetleriniz var?

YEMEK PİŞİRME

Yemeği kim pişiriyor? Tek başınıza mı, ortak mı?

Malzemeyi nasıl tedarik ediyorsunuz? Tek başınıza mı, ortak mı?

Alışverişi kim yapıyor?

Hatırlatma: Neler alınabiliyor?

Hatırlatma: Saklanabiliyor mu?

Hatırlatma: Meyve alınabiliyor mu?

Yemek pişirme, mutfak gibi konularda neler olsaydı işiniz kolaylaşırdı?

ÇOCUKLAR

Çadır yerinde çocuklar için eksiklik, sıkıntı ne?

Küçük çocuklar için eksiklik, sıkıntı ne?

Dikkat: 3-8 yaş arası.

Bebekler için en büyük eksiklik, sıkıntı ne?

Dikkat: 0-3 yaş arası.

Bebeklerin bakımıyla kim ilgileniyor?

TARLADA ÇOCUKLAR

Çocuklar tarlada çalışıyorlar mı?

Geldiklerinde ne yapıyorlar?

Çocuklar için tarlada en zor olan ne?

ÇADIR YERİNDE HUZUR

Çadır yerinde kimler var? Herkes aynı yerden mi geldi?
Çadır yerinde kavga dövüş, gerginlik oluyor mu? Kimler arasında?
Aklınıza gelen var mı? En son yaşanan ne zaman oldu?
Yerli halkla, köylülerle aranız nasıl? Sizi hoş karşıyorlar mı?
Çadır yerinde güvenliği kim sağlıyor?
Jandarmayla/polisle aranız nasıl?
Siz kendiniz dışarıya gezmeye gidiyor musunuz?
Nerelere gidiyorsunuz? Dışarıya gezmeye giderken sorun yaşıyor musunuz?

KAPANIŞ

Çok şeyi beraber konuştuk. Biz bunları birleştirip bir rapor hazırlayacağız. Bu raporda mutlaka olmasını, yetkililerin bilmesini istediğiniz bir şey var mı?

Kaynakça

- Adana Kent Konseyi Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Çalışan Çocukları İzleme Komitesi, *Dünyada, Türkiye’de ve Adana’da Çocuk İşçiliği Nedir? Nasıl Çözülür?*, Adana, 2014.
- Akbıyık, N., “Türkiye’de Tarım Kesiminde İşgücü Piyasalarının Yapısı”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 24, Cilt 7, 2008, s. 220-237.
- Akbıyık, N., “Malatya’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 36, Cilt 10, 2011, s. 132-154.
- Artar, M., *Mevsimlik Tarımda Çocuk Olmak*, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2014.
- Benek, S., Ökten, Ş., “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 10, Cilt 2, 2011, s. 653-676.
- Benek, S., Özcanlı, M., “Şanlıurfa İlinde Boğulma Vakalarının İncelenmesi (2001-2008) ”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 31, 2015, s. 184-203.
- Candan, E., Özalp Günel, S., “Tarımda Kadın Emegi”, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, Sayı 19, Cilt 1, 2013, s. 93-101.
- Çınar S., “Bağımlı Çalışma İlişkileri Kapsamında Mevsimlik Tarım İşçilerinin Malatya Örneği Üzerinden Analizi”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, 2012.
- Çınar S., “Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliğine Dair Kısa Bir Değerlendirme”, *Perspectives* 1, 2012, s. 32-34.
- Çınar S., Lordoğlu, K., “Mevsimlik Tarım İşçileri: Marabadan Ücretli Fındık İşçiliğine”, *III. Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul: Petrol İş Yayını, 2011, s. 419-448.
- Çınar S., Lordoğlu, K., “Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri”, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* 38, 2010, s. 23-33.
- Dayıoğlu, M., Gündüz-Hoşgör, A., “Türkiye’de Çocuk İşçiliği ile Mücadelede İzlenen Strateji ve Yöntemler: IPEC Deneyimi”, içinde Kemal İnal (der.), *Türkiye’de Çocuk Emegi*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2010.

- Demir, M., “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler”, *Çalışma ve Toplum*, Cilt 1, 2015, s. 177-194.
- Demirli Yıldız, A., “Evaluation of the Development Characteristics of the 0 to 6 Year Old Children of Families Engaged in Seasonal Agricultural Work”, *Mediterranean Journal of Humanities*, Sayı 1, 2015, s. 207-220.
- Duruiz D., “Mevsimlik Tarım İşçileri: Acınılası Kurbanlar mı, Kürt Emekçiler mi? I”, *Perspectives* 3, 2013, s. 32-36.
- Duruiz D., “Mevsimlik Tarım İşçileri: Acınılası Kurbanlar mı, Kürt Emekçiler mi? II”, *Perspectives* 4, 2013, s. 44-49.
- Eğitim-Sen, *Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni ile Eğitimine Ara Veren İlköğretim Öğrencileri Araştırması*, Ankara, 2007.
- Erbay, E., “Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Büyük Resmi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 24, Sayı 1, 2013, s. 157-167.
- Gertel, J., Sippel, S. R. (der.), *Seasonal Workers in Mediterranean Agriculture: The Social Costs of Eating Fresh*, Londra: Routledge, 2014.
- Görücü, İ., Akbıyık, N., “Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Hikmet Yurdu*, Sayı 5, 2010, s. 189-219.
- Görücü, İ., Demirbaş, M., “Türkiye’de Tarım Aracılığı: Uygulama, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Hikmet Yurdu*, Sayı 12, Cilt 6, 2013, s. 133-153.
- Gülçubuk B., “Tarımda Çocuk Emegi Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık”, *Çalışma ve Toplum*, 2012/2, Sayı 33, s. 75-93.
- Gülçubuk B., E. Karabıyık, F. Tanır, *Tarım Kesiminde En Kötü Biçimde Çalışan Çocuk İşçiliği Temel Araştırması (Adana İli-Karataş İlçesinde Pamuk Hasadında Çalışan Çocuklar Örneği) Raporu*, Ankara, 2003.
- Güvenç, S., *Çadırdan Yaşama Tutunmak: Araştırma Raporu*, 2016.
- Havlioğlu, S., Koruk, İ., “Göçebe Mevsimlik Tarım İşçisi Ergenlerde Yaşam Kalitesi Düzeyi ve Sorun Davranışları”, *Türk Halk Sağlığı Dergisi*, Sayı 11, Cilt 1, 2013, s. 11-22.
- Hayata Destek Derneği, *Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu*, 2014.
- Kalkınma Atölyesi, *Mevsimlik Gezici Tarım İşlerinde Çocuk İşçiliğiyle Yerel Düzeyde Mücadele: Adana İlinde Bitkisel Üretimde Çalışan Çocuklar Yerel Düzeyde Mücadele Çalıştayları Raporu*, Ankara, 2014.
- Kalkınma Atölyesi, *Bereketli Topraklar, Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu*, Ankara, 2016.
- Karabıyık, E., Gündüz-Hoşgör, A., *Adana-Karataş İlçesinde Tarımda En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Sonlandırılmasına Yönelik Eylem Planı*, ILO-IPEC, 2003.
- Karaman, K., Yılmaz, A. S., “Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of World of Turks*, Sayı 3, Cilt 1, 2011, s. 211-226.
- Kaya, M., Özgülner, N., “Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış”, *Turkish Journal of Public Health*, Sayı 13, Cilt 2, 2015, s. 115-126.
- Koruk, İ., “İhmal Edilen Bir Grup: Göçebe Mevsimlik Tarım İşçileri”, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Cilt 10, Sayı 38, 2010, s. 18-22.
- Koruk, İ., Z. Şimşek, S. T. Koruk, “A Case of Childhood Vaccination Barrier: Migrant and Seasonal Farmworkers”, *Turkish Journal of Medical Sciences*, Sayı 43, 2013, s. 424-429.
- Lordoğlu, K., Etiler, N., “Batı Karadeniz Bölgesinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğinde Çalışan Çocuklar Üzerine Sınırlı Bir Araştırma”, *Çalışma ve Toplum*, Cilt 2, 2014, s. 115-133.

- Nebioglu, M., S. Akbaba, F. Kabalcioğlu, Y. Eroğlu, M. Gültekin, “Mevsimlik Tarım İşçilerinde Doğum Sonrası Depresyon Riskini Yordayan Etkenlerin İncelenmesi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Cilt 14, 2013, s. 325-332.
- Özbek, A., “New Actors of New Poverty: The ‘Other’ Children of Çukurova”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, 2007.
- Özbekmezci, Ş., Sahil, S., “Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri”, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, Cilt 19, Sayı 4, 2004, s. 375-391.
- Sütölük, Z., F. Tanır, N. Savaş, H. Demirhindi, M. Akbaba, “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi”, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 2004, s. 34-38.
- Şimşek, Z., *Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması 2011*, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, BM Nüfus Fonu, 2012.
- Şimşek, Z., B. Kara, G. Yaşar, G. Yıldırım kaya, “Mevsimlik Tarım İşçisi Gençlerin Adolesan Dönemde Büyüme-Gelişmeye Yönelik Endişeleri ve Sağlık Hizmeti Kullanımı”, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Cilt 14, Sayı 3, 2015, s. 189-197.
- Şimşek, Z., Koruk, İ., “The Effects of Migratory Seasonal Farmwork on Psychomotor Development and Growth Among Children Ages 0-5 Years in Southeastern Anatolia”, *Turkish Journal of Public Health*, Cilt 9, Sayı 3, 2011, s. 157-165.
- Şimşek, Z., Koruk, İ., “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri: Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği”, *Çalışma Ortamı*, Sayı 105, 2009, s. 7-9.
- Tanır, F., “Adana İlinde Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri İçin Uygulanan Toplumsal İşbirliği Projesinin Sonuçlarına Bakış”, *Nobel Medicus*, Sayı 3, Cilt 5, 2009, s. 82-87.
- Tanır, F., S. Can, S. Gökkoyun, A. Özbek, R. Kozan, K. Kertmen, M. Akbaba, “Adana-Karataş’ta Mevsimlik Tarımdaki Çocuk İşçiliğinin Eğitime Yönlendirmeyle Sona Erdirilmesi: İlk Sonuçlar”, *X. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kongre Kitabı*, Van, 2006, s. 131-132.
- TİSK, TÜRK-İŞ, *Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Çocuklar*, Yayın No. 281, 2007.
- Turhan, E., C. Zografos, G. Kallis, “Adaptation as Biopolitics: Why State Policies in Turkey Do Not Reduce the Vulnerability of Seasonal Agricultural Workers to Climate Change”, *Global Environmental Change*, Sayı 31, 2015, s. 296-306.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, 2015.
- UNICEF, *Türkiye’de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi; Defining and Evaluating Child Well Being Domains and Indicators Through the Eyes of Children in Turkey*, Ankara, 2014.
- Uyan Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. E. Akkan, Z. Kılıç, B. Oy, Ş. Uran, *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun “İyi Olma Hali”ni Anlamak İstanbul Örneği*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E. (der.), *Farklı Pencereleler, Farklı Manzaralar: Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları*, İstanbul: Hiper Link Yayınları, 2013.

“olmayacağını bildiğimiz için hayal kurmuyoruz”

sözü araştırmada odak grupta 16 yaşındaki bir tarım işçisi erkek çocuk tarafından dillendirilmişti. Araştırma sonrasında yaptığımız tüm çalıştaylar ve konferanslarda araştırma bulgularımızı sunmaya bu alıntı ile başladık. Aslında koşulların değişmeyeceğini düşünenler yalnızca tarım işçisi çocuklar ve aileleri değildi. Neredeyse herkes, bazen ifade ederek, bazen sessiz kalarak koşulların değişmeyeceğini düşünüyordu. Ne yazık ki on yıllar boyu bazı açılardan hiç değişmeyen bir durumdan bahsediyorduk, bahsediyoruz.

Çukurova Bölgesi’nde mevsimlik tarım işçiliği yıllardan beri süregelmektedir. Hasat dönemlerinde bölgeye mevsimlik tarımda çalışmaya işçiler gelmektedir. Zaman içerisinde dışsal ve içsel faktörler sonucunda gerek göçün kaynağı değişmiş, gerekse de bölgede ürün çeşitliliği nedeniyle 12 ay boyunca işgücüne ihtiyaç duyulmasıyla “gezicilik” bir kısım aile için kalıcılığa dönüşmüş olsa da; (mevsimlik gezici) tarım işçileri ve ailelerinin durumu bölgenin önemli bir sorununu oluşturmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bernard van Leer Vakfı’nın desteği ve Çukurova Kalkınma Ajansı’nın işbirliği ile 2016 yılında bir saha araştırması yürütmüştür.

Bu raporda araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular, çocuğu merkeze alarak özetlenmektedir. Türkiye’de yoksulluk ve yoksunluk açısından en kırılgan grup olan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarını iyileştirme, çocukların sağlığa ve eğitime erişimlerini güçlendirmeye ve çalışmamalarını sağlamaya dair geliştirilecek her kalıcı çözüm sadece Çukurova için değil Türkiye’nin birçok bölgesinde yaşanan sorunların çözümü için örnek bir model geliştirme yolunda önemli katkı sağlayacaktır.

Bu araştırmanın amacı ise farklı düzeylerde sürdürebilir çözüm yolları geliştirmek için sahayı olabildiğince doğru bir biçimde yansıtmak... Elinizde tuttuğunuz bu araştırma raporu bu yüzden hem niceliksel hem de niteliksel verilerle, sahanın, özellikle çocukların durumunu detaylı bir biçimde yansıtmaya çalışıyor. Bunun için de sayısal verilerin yanısıra mümkün olduğunca kadınların ve çocukların kendi sesleriyle, kendi cümleleriyle durumu aktarmayı amaçlıyor.

İstanbul Bilgi Üniversitesi
GÖÇ ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

ISBN: 978-605-399-477-0

www.bilgiyay.com

KAPAK FOTOĞRAFI

KADIKÖY, ADANA, VEYSİ T. KONDU, TEMMUZ 2016

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ARAŞTIRMA